

ספר
תנאי
גדול

ובו יוצע
להתנות ולגלות דעת לזמן מרובה
בנושאים הלכתיים שונים

שנת
תנאי גדול לכל החיים ולכל יהודי
לפ"ק תשע"ח

מהדורת תשפ"ג

♦ הקדמה ♦

מה אשלם לה', אעלה לו מנחה הנחשבת כקטורת את חיבורי זה, אשר יבקש להיטיב עם הנזהרים שלא להיכנס לספקות בהלכה והחפצים לסדר הנהגותיהם כדבעי.

התעוררתי בס"ד לחבר חיבור זה לאחר שנוכחתי במצבים של ספקות שהתעוררו בהלכה, חלקם קשים ומכניסים את העושה למיצה, אשר אילו היו נותנים את הדעת להתנות קודם המעשה ולברר את צדדי הפעולה שלפניהם לאשורם, היו נחסכים מהם ספקות אלו. אלא שבשעת מעשה לא מעלים על הדעת את כל הבעיות העולות להיווצר או שלא מחפשים את הפתרונות המוקדמים.

לכן באתי להציע על סמך חבל גאוני קדמאי, להתנות מראש על הרבה ענינים בהלכה ובהנהגה, וע"י כך לא להגיע לכלל ספק.

הן ידעתי כי עצם הדבר שאפשר להתנות מראש, ואף לכל החיים, הגם שברור שבשעת מעשה לא יזכור את תנאו, הוא חידוש גדול מאד. אך זהו חידוש שאומץ ע"י כמה וכמה מהאחרונים ועל בסיסו בניתי בנין זה.

גם מו"ר מרן שר התורה רבינו חיים קניבסקי (שליט"א) זצ"ל העיד בפני כמה פעמים ששמע מרבו מרן החזו"א זיע"א שיש צד גדול שישוד זה עומד על בסיס אמיתי.

ובכל אופן חושבני שיש תועלת רבה בליקוט כל אפשרויות התנאים והכוונות, שאף אם קשה לקבל שניתן להתנותם מראש לכל חייו, למצער יהיה ניתן לכוון עליהם סמוך ונראה למעשה.

קראתי לחיבור זה "תנאי גדול", מחמת ב' טעמים:

א. משום שעסקינן בעשית תנאי לזמן גדול ומרובה. ב. לרמז לכך שכל ילד שנעשה לגדול, ראוי שיעשה תנאים אלו לכל חייו.

להערות:

ע. רלב"ג

ק. טלזסטון

3321et@gmail.com

יוצא לאור ע"י

צוף הוצאה לאור

נתן פלדמן

יצחק מירסקי 17 ירושלים

02-6504055

הסכמת מו"ר מרן
רבינו חיים קניבסקי זצ"ל
מתוך הסכמה לספר "מחשבת עם" ענינים בהלכה

דס"ז אצ"א תשנ"ו
נאיתי ספר מחשבת עם אצל רבי יצחק שאטל
על ד' חלקי שולחן ושלח אצניק ונחל אצניק
פירשין מיני נהנה ממנו ואפילו אינו נהנה
כת"ח יפה אמיס ית"ר אצניק אצניק
תורה ונחל אצניק חייז קניס

הראתי חיבור זה למו"ר הגר"ק (שליט"א) זצ"ל אשר עבר עליו
ואמר לי ש"יש פה הרבה דברים נכונים וחשובים ונחוצים, אך יש
כמה דברים שצריכים עיון רב וזהירות כיצד לעשותם".

ע"כ ברצוני להדגיש כי הדברים נכתבים לעיון בפני הלומדים ולהלכה,
אך לא בדווקא למעשה ויעשה כל אחד את חשבונו בעצמו.

כן נתן לי מרן (שליט"א) זצ"ל רשות להדפיס ההסכמה שכתב לי על
ספרי "מחשבת עם" על ענינים שונים בהלכה.

אני מקווה מאד שכל הדברים הנכתבים בחיבור זה נכונים, ומתפלל
תדיר שאזכה לחדש בתורה ולכוון לאמת.

החותם בערב יום הדין תשפ"ד
לרגל המהדורה הרביעית
עמנואל בלאאמו"ר רבי משה זצ"ל רלב"ג

♦ לעילוי נשמת ♦

ראש משפחתנו ועמרת ראשנו
ת"ח וירא אלוקים
הלך באורחות ישר ובצידי דרכים
אבינו מורינו
רבי משה ב"ר ירמיהו זצ"ל
נ.ל.ב.ע.
ביום כ"ז מנ"א ה' תשע"ט
ת.נ.צ.ב.ה.

ראש משפחתנו ועמרת ראשנו
הלך בדרכי קונו, טוב ומטיב לכל אדם
טוב שם משמון טוב וכולו טוב
אבינו מורינו
רבי אברהם אהרן ב"ר חיים שמעון פנחס זצ"ל
נ.ל.ב.ע.
ביום א' כסלו תשע"ט
ת.נ.צ.ב.ה.

תנאי לכל החיים ..... יז
סוגי התנאים וגדרם ורשימת התנאים ..... יט

תנאים כלליים

מצוות

- א תנאי שכל מעשה מצוה יהא עשוי בכוונה המתאימה ..... כג
- ב תנאי שכל מעשה מצוה, גם כשאינו יודע ממנו, יחשב לעשוי בכוונה ..... כה
- ג תנאי שכוונת המצוה תהא למצוה באופן המהודר ..... כה
- ד תנאי במצוות המתהפכות לדרבנן ולדאורייתא או שיש בהן ספק, שיעלו לפי המציאות ..... כו
- ה תנאי ליוצא במצוה אליבא דחד שיטה ..... כח
- ו תנאי בעשיית מצוות על דעת חכמים ..... כט
- ז תנאי לעשיית מצוה באופן של לכתחילה ..... ל
- ח תנאי למנוע בל תוסיף ..... לא

ט	תנאי למנוע בל תוסיף ובל תגרע	לא
י	תנאי למנוע בל תגרע	לב
יא	תנאי בהפסק במצוות	לג
יב	תנאי למצוות שלא נתקנה עבורם ברכה	לד
יג	תנאי בקיום ב' חיובים במעשה אחד ולא זכר את אחד מהם	לד
יד	תנאי שלא מכוון למצוה אם אין בדבר קיום מצוה	לה
טו	תנאי לקיום מצוה מדאורייתא גם כאשר רבנן אסרו באופן שנעשתה	לה
טז	תנאי לקיים לאו ועשה בענין אחד הכולל שניהם	לו
יז	תנאי להוציא אחרים במצוה דאו' או דרבנן לפי הענין	לז

ברכות

יח	תנאי בברכות שיחולו על עוד מצוות	לח
יט	תנאי בברכות שיש להם תשלומין	לט
כ	תנאי בהרהור ברכה במקום של ספק	מ
כא	תנאי להימנע מברכה בטעות	מב
כב	תנאי בברכות על אכילות ומצוות לשעבר	מג
כג	תנאי ליוצא בברכה מאחר	מד

כוונות במעשים, עניות ואמירות

כד	תנאי לכוונה בשמות הקדושים	מז
כה	תנאי בענית אמן ושאר עניות	נ
כו	תנאי באמירת הקדושות ובק"ש שיעלו למצוה	נא
כז	תנאי בעשיה לשמה	נב
כח	תנאי בכוונה במצוות של זכרון	נד
כט	תנאי ביציאה יד"ח ע"י אמן	נה
ל	תנאי שלא לצאת מאחר	נה
לא	תנאי באמירת "במרחב י-ה"	נו

עניני אורח חיים

ציצית

לב	תנאי בלבישת כמה טליתות	נט
לג	תנאי לפטור בברכת ט"ג גם את הט"ק	נט
לד	תנאי בברכת הציצית	ס
לה	תנאי בברכת הציצית בספק הפסק	ס
לו	תנאי בטלית של ציבור	סב
לז	תנאי בקניית טלית	סב
לח	תנאי בקניית סדינים וכדומה	סג
לט	תנאי בבעלות על ציצית פסולה	סג

תפילין

מ	תנאי בחלות ברכת תש"י גם על תש"ר	סה
מא	תנאי לחלות ממושכת בברכת התפילין	סו
מב	תנאי להגבלת זמן חלות הברכה בתפילין	סז
מג	תנאי בהגבלת זמן חלות הברכה בתפילין ובציצית	סז
מד	תנאי בתפילין בחוה"מ	סח
מה	תנאי בכתיבה לשמה	סח
מו	תנאי בהנחת תפילין רש"י ור"ת ביחד	סט
מז	תנאי בהזמנה לדבר שבקדושה	ע
מח	תנאי בשאריות מדבר שבקדושה	עא
מט	תנאי להיסח הדעת בתפילין	עב

זמן קריאת שמע

נ	תנאי בזמן ק"ש	עג
נא	תנאי בק"ש לפני הנץ החמה	עד

ברכה"ת, ברכות השחר וקרבנות

נב	תנאי לצאת יד"ח ברכת התורה בערבית	עה
נג	תנאי בלימוד סמוך לברכה"ת	עו
נד	תנאי בעליה לתורה	עז
נה	תנאי בברכת התורה לנעור בלילה (א)	עז
נו	תנאי בברכות השחר לנעור בלילה (ב)	עח
נז	תנאי בפרשת הקרבנות	עט
נח	תנאי בברכה היכולה להחליף ברכה אחרת	פ

פסוד"ז, קדיש, ק"ש וברכותיה

נט	תנאי בהפרשת צדקה ב"ויברך דוד"	פא
ס	תנאי בעניות אחר קדיש	פג
סא	תנאי בזכירת יצי"מ	פד
סב	תנאי באמירת "ה' אלוקיכם אמת"	פה
סג	תנאי בהפסק בק"ש	פה
סד	תנאי באמירת "ה' שפתי תפתח"	פו

ספק בתפילות, תשלומים ונדבה

סה	תנאי בשחרית אחר סוף זמנה במזיד	פז
סו	תנאי בשחרית אחר סוף זמנה בשוגג	פח
סז	תנאי למתפלל שחרית אחר חצות	צ
סח	תנאי למסתפק אם התפלל	צא
סט	תנאי למתפלל תשלומין לפני חובה	צב
ע	תנאי לתפילת תשלומין שלא הוסמכה לחובה	צג
עא	תנאי ליוצא מש"ץ שיועיל לתשלומין	צג
עב	תנאי להשלמת תפילות חסרות	צז
עג	תנאי להשלמת כמה תפילות שהפסיד באונס	צז

עד	תנאי לש"ץ החייב בתשלומין או שהחסיר הזכרה בתפילת לחש	צח
עה	תנאי לתשלומין כששאל מטר שלא בזמנו	צט
עו	תנאי לתשלומי שחרית בר"ח לאחר מוסף	ק
עז	תנאי בתפילת מנחה אחר השקיעה	ק
עח	תנאי בערבית אחר עלות השחר	קא
עט	תנאי לתשלומי תפילת שבת כשלא מרויח ההזכרה	קב
פ	תנאי בזמן תפילת המנחה	קג
פא	תנאי לטרוד בעסקיו ולא התפלל	קד
פב	תנאי לעוסק בצרכי ציבור	קד
פג	תנאי למתפלל פעמיים בטעות	קה

שמונה עשרה

פר	תנאי למקדים תפילת שמו"ע שלו לזו של הציבור	קו
פה	תנאי למתפלל שמו"ע בישיבה	קח
פו	תנאי להוציא יד"ח בתפילות וברכות	קט
פז	תנאי לצאת בקדושה כשעומד באמצע שמו"ע	קי
פח	תנאי לאמירת תחנונים אחר התחלת "אלוקי נצור"	קיא
פט	תנאי לש"ץ שאין לו תשעה עונים	קיב
צ	תנאי לש"ץ המסופק אם יש לו מנין כשר	קיב
צא	תנאי בספק תועלת עניה בחזרת הש"ץ	קיג
צב	תנאי באמן יתומה	קיד

ברכת כהנים

צג	תנאי לברכת כהנים בחו"ל	קטו
צד	תנאי בהטבת חלום שבברכת כהנים	קטז

טעויות אפשריות בתפילה

צה	תנאי לאומר "אשרי" אחרי התפילה	קיז
----	-------------------------------	-----

צו תנאי למדלג אחד מסמני הקטורת ..... קיח

צז תנאי כשאמר חלקים מהתפילה בימים שאין אומרים אותם ..... קיח

קריאת התורה

צח תנאי לעולה לתורה שנגרם לו הפסק בקריאתו ..... קיט

קדושת בית הכנסת

צט תנאי בקדושת ביהכ"נ ..... קכ

טהרת ונטילת ידיים

ק תנאי בנטילת ורחיצת ידיים שיעלו גם לטהרה ..... קכא

קא תנאי לשימוש בנט"י לכל מה שיצטרך כל זמן שהידיים טהורות ..... קכב

סעודה וזימון

קב תנאי להגבלת זמן חלות ברכה לצורך מניעת ברכה לבטלה ושא"צ ..... קכד

קג תנאי בברכת המוציא לפטור מזונות ..... קכד

קד תנאי בברכת המזון לפטור ברכת היין ..... קכה

קה תנאי להחלת ברכת הטוב והמטיב שבברהמ"ז על שאר חיובי ברכה זו ..... קכה

קו תנאי שלא להחשיב שינוי מקום ..... קכו

קז תנאי אם ישכח הזכרת מלכות בית דוד בבהמ"ז של ר"ח ..... קכו

קח תנאי למנוע הצטרפות לזימון ..... קכח

קט תנאי למניעת חלות ברכה על דבר איסור ..... קכח

קי תנאי כשבספק ברכה בוחר לאומרה בלי הזכרת השם ..... קכט

קיא תנאי לחלות ברכה על כל הדברים שלפניו החייבים באותה ברכה ..... קל

קיב תנאי שלא לפטור בברכה דברים שיש ספק מה ברכתם ..... קלא

קיג תנאי לכלול בברכה כל מה שיבוא לפניו וברכתו זהה ..... קלא

ברכות הנהנין והשבח

קיד תנאי בברכת שהכל בהבדלה ..... קלג

קטו תנאי בברכת הגומל ..... קלד

קטז תנאי בשהחינו על ד' מינים לפטור את 'פרי' האתרוג ..... קלה

תפילת ערבית

קיו תנאי בברכו דערבית ..... קלו

קיח תנאי בספק ק"ש דערבית ..... קלז

ערב שבת וענייני תוספת שבת

קיט תנאי להתיר אכילה בחול של מאכלים שנקנו לכבוד שבת ..... קלח

קכ תנאי בתענית בע"ש ..... קלט

קכא תנאי בזמן חלות תוספת שבת ..... קלט

קכב תנאי באמירת שבת שלום ..... קמא

קכג תנאי בקבלת שבת לאיש המדליק הנרות ..... קמא

קכד תנאי בהדלקת תוספת אור ..... קמב

קכה תנאי באכילה לאחר קבלת תוספת שבת ויו"ט ..... קמב

קכו תנאי לטלטול נרות השבת לאחר שכבו ..... קמג

קידוש וסעודות שבת

קכו תנאי להשלמת שיעור 'קידוש' ע"י כל היינות שעל השולחן ..... קמד

קכח תנאי בקידוש על כל המקומות בבית שישעז בהם ..... קמה

קכט תנאי בשיתית כוס הקידוש שתחשב כסעודה ..... קמה

קל תנאי בסעודת שבת על מזונות אם ישכח 'רצה' בסעודת הפת שלאחריה .. קמו

קלא תנאי שלא לצאת ידי ברכהמ"ז בפיוט "צור משלו אכלנו" ..... קמז

קלב תנאי בסעודה שלישית המתארכת ..... קמז

השלמת מאה ברכות בשבת

קלג תנאי להשלמת מאה ברכות בשבת ..... קמט

הבדלה

קלד תנאי ביציאה יד"ח בשמיעת הבדלה כשיתכן שיבדיל שוב בעצמו ..... קנ

קלה תנאי להחשבת אמירת שבוע טוב כהבדלה כשלא מבדיל מוקדם ..... קנא

הימנעות מאיסורי שבת שונים

קלו תנאי בהחזרת קדירה לאש בשבת ..... קנב

קלז תנאי לנתינת מתנה בזמנים שאסור להקנות ..... קנג

קלה תנאי בשכר שבת שיחשב מתנה ..... קנד

קלט תנאי לדחיה במוקצה ..... קנד

עירוב

קמ תנאי לעירוב שכוונתי ..... קנו

סעודת ר"ח

קמא תנאי בתוספת מאכל לכבוד ר"ח ..... קנז

ביעור חמץ ואיסור חמץ

קמב תנאי בחלות הברכה בבדיקת החמץ גם על הביעור והשריפה שלמחר ..... קנח

קמג תנאי להשבת החמץ מהנכרי כשיצא הפסח בודאי ..... קנח

ליל הסדר

קמד תנאים במצוות ליל הסדר ..... קס

קמה תנאי להחשבת שתית כוס ראשון לסעודה ..... קסא

קמו תנאי לליל פסח החל בשבת ורק למקדש יש כוס בשיעור הגדול ..... קסב

קמז תנאי בברכות הגפן על ד' כוסות לפטור אף שאר יינות שישתה ..... קסה

קמח תנאי באכילת אפיקומן קודם ואחר חצות שיהיו נחשבים לאכילה בזמן ... קסה

ספירת העומר

קמט תנאי כשספר בבין השמשות ..... קסז

קנ תנאי בספיה"ע אם בטעות יציין את היום קודם שספר ..... קסז

תוספת יו"ט בחג השבועות

קנא תנאי בקבלת תוספת יו"ט של שבועות ..... קסט

עירוב תבשילין

קנב תנאי שיועיל עירוב תבשילין גם ליו"ט אחר ..... קע

קנג תנאי לעירוב תבשילין בחו"ל ..... קעא

תענית וקבלת תענית

קנד תנאי שלא לקבל תענית לאחר גמר סעודה מפסקת ..... קעב

קנה תנאי לעניה על מי שבירך של בה"ב שלא תיחשב קבלת תענית ..... קעג

קנו תנאי לאכילה בלילות שלפני הצומות ..... קעג

קנז תנאי בקבלת תענית בל' נדר ..... קעד

קנח תנאי בתענית של מנהג ..... קעה

קריעת הבגד בכותל ועל מת

קנט תנאי בקריעה ..... קעז

שופר

קס	תנאי שבמקום ספק יעלה לתקיעה הסדר הנכון	קעט
קסא	תנאי לתוקע בכמה מקומות מתי יצא בעצמו	קפ
קסב	תנאי לבעל תוקע לעניין להחשיב התקיעות שעולות בדיעבד או לא	קפא
קסג	תנאי לאכילה קודם תקיעות	קפג

שהחינו בליל ב' דר"ה

קסד	תנאי לא לצאת בשהחינו על פרי בליל ב' דר"ה כשהמקדש כלל בו גם פרי קפד
-----	--

כפרות

קסה	תנאי בכפרות על תרנגול למקרה שתיפסל שחיטתו	קפו
-----	---	-----

תשובה

קסו	תנאי בחרטה על מעשה שיתכן שהוא מצוה	קפז
-----	------------------------------------	-----

סוכה ושיבת סוכה

קסז	תנאי בעצי הסוכה	קפט
קסח	תנאי במזוזה בסוכה	קפט
קסט	תנאי בנוי סוכה	קצא
קע	תנאי לירדו גשמים בסוכה בליל ט"ו	קצב
קעא	תנאי בהגבלת או הרחבת זמן חלות ברכת לישוב בסוכה	קצג

ד' מינים

קעב	תנאי שאינו מקצה ד' מינים כדי להתיר הנאה מהם	קצה
קעג	תנאי שלא לצאת בברכה על ד' מינים עד אחר הברכה	קצה
קעד	תנאי בבל תגרע בד' מינים	קצו
קעה	תנאי בקנין ד' מינים	קצו
קעו	תנאי בקניית ד' מינים לאחרים	קצח
קעז	תנאי בנטילת ד' מינים של אחר ביו"ט ראשון	קצט
קעה	תנאי בהקנאת ד' מינים לספק גדול כשעוד לא יצא בעצמו	ר

ליל הו"ר

קעט	תנאי בקריה"ת בליל הו"ר	רא
-----	------------------------	----

חנוכה

קפ	תנאי במדליק נ"ח בנוסף להדלקת בע"ב	רב
קפא	תנאי בהדלקת נ"ח פחות משיעור אם יזדמן לו אח"כ כשיעור	רג
קפב	תנאי שהקצאת השמן של נ"ח תהיה רק על השמן שידלק בפועל	רג
קפג	תנאי בסדר הדלקת נ"ח	רה
קפד	תנאי בנ"ח שכבה	רו
קפה	תנאי למי שמדליקים עליו נ"ח בביתו	רז

מצות וקריאת 'זכור'

קפו	תנאי בקריאת פסוקים העולים לזכירת מעשה עמלק ומחיתו	רח
קפז	תנאי בהגית 'זכור' ו'זכר'	רט

קריאת המגילה

קפח	תנאי בד' פסוקים במגילת אסתר	רי
קפט	תנאי בקריאת מגילת אסתר שתעלה אף לת"ת	ריא

פורים

קצ	תנאי לצאת במשלוח מנות היותר מהודר	ריב
קצא	תנאי בקיום מצוות היום בפורים	ריג

עניני יורה דעה

ריבית

- קצב** תנאי בקיזוז לקיחת ונתינת ריבית ..... ריז
- קצג** תנאי שחפץ הנקנה בתשלומים הפרוטה הראשונה תיחשב כדמי שכירות להשתמשות ..... ריט
- קצד** תנאי באמירת תודה על הלואה ..... רכא
- קצה** תנאי שכל הלואה תיכלל בהיתר עיסקא ..... רכא

סגולות

- קצו** תנאי בעשית סגולות ..... רכב

לבישות אסורות

- קצז** תנאי בלבישת דבר האסור ..... רכג

טבילת כלים

- קצה** תנאי שלא יחול קנין כלי מגוי אם ישכח לטובלו ..... רכד

נדרים

- קצט** תנאי לביטול נדרים ושבועות ..... רכה
- ר** תנאי שיחולו נדרים ושבועות רק אם זוכרם ..... רכו
- רא** תנאי בענית אמן על ברכת אשתו ..... רכו
- רב** תנאי באמירת "הדרן עלך" בסיום מסכתות ..... רכו
- רג** תנאי בעשית מצוה בלא נדר ..... רכו

מעשר כספים וצדקה

- רד** תנאי שכל נתינה שיכולה להיחשב כצדקה ומעשר תיחשב לכאלו ..... רכח
- רה** תנאי להחשיב הימנעות מקבלת שכר מעני, כמעשר ..... רכט
- רו** תנאי בסדר העדיפויות בצדקה ..... רכט
- רז** תנאי שמצות צדקה תיחשב בנתינתה ולא בהפרשתה לקופה ..... רלב
- רח** תנאי שמחשבה ליתן צדקה לא תהא מחיבת ..... רלג
- רט** תנאי להחשבת עודף מעשר כספים שיזקף לכספים הבאים שירויח ..... רלג
- רי** תנאי שהמעשר והחומש יחשבו לעומת הרווחים ולא כפי מידת ההפרשה האקראית ..... רלד
- ריא** תנאי לשימוש במעות המעשר כספים לשאר מצוות ..... רלד
- ריב** תנאי לאפשרות הלואה ממעשר כספים ..... רלה
- ריג** תנאי בנתינת מעשר לעני שאינו סמוך על שולחן עצמו ..... רלה

תלמוד תורה

- ריד** תנאי בקביעת עיתים לתורה ..... רלז
- רטו** תנאי בקביעות חק לימוד ..... רלז
- רטז** תנאי בשילוש הלימוד היומי ..... רלז
- ריז** תנאי בלימוד חכמות שיש בהן תועלת לתלמוד תורה ..... רלח
- ריח** תנאי בלימוד תורה לאחרים רק אם מותר ללמדם ..... רלח
- ריט** תנאי לתלמוד תורה במקומות האסורים ..... רלט
- רב** תנאי בלימוד ותפילה לעילוי נשמה ..... רמ
- רכא** תנאי בכתיבת דברי תורה ..... רמא

מזוזה

- רכב** תנאי לשוכר חדר זמני בא"י ..... רמב

שלוח הקן

רכג תנאי שנכסיו לא יקנו באופן המחייב שילוח הקן ..... רמג

פדיון הבן ופטר חמור

רכד תנאי להחשיב מתנות לכהנים לקיום מצות פדיון הבן ..... רמד

רכה תנאי בשווי הפדיון בפטר חמור ..... רמה

חלה, תרו"מ ורבעי

רכו תנאי בהפרשת חלה ותרומה על הבלוע בכלים ..... רמו

רכז תנאי על זמן חלות הפרשת תרו"מ וחלה ..... רמז

רכח תנאי בביטול חלקי של תרומה וחלה ..... רמז

רכט תנאי בהפרשת תרו"מ בשבת ..... רמח

רל תנאי להפרשת תרו"מ מפירות גוי ..... רמט

רלא תנאי בנוסח הפרשת תרו"מ ..... רנ

רלב תנאי באמירת הנוסח של הפרשת תרו"מ ..... רנ

רלג תנאי בהחשבת העודף בהפרשת תרו"מ וחלה שיועיל לאחרים שלא הפרישו

..... רנא

רלד תנאי בהגבלת חלות הפרשת תרו"מ כלפי מי שיפריש מהם פעם נוספת ... רנב

רלה תנאי בחילול מע"ש ורבעי למי שיחדד שתי מטבעות ..... רנב

רלו תנאי בחומש בחילול מע"ש ורבעי ..... רנד

שביעית

רלז תנאי כאשר אין ידוע האם הפירות חייבים במעש"ש או במ"ע ..... רנה

רלח תנאי בחילול דמי שביעית ..... רנח

רלט תנאי בחילול דמי שביעית של ספיחין ..... רס

רמ תנאי לחלות הפקר בשמיטה רק אם חייב להפקירו ..... רסא

רמא תנאי לקיום מצווה באכילת פירות שביעית ..... רסב

עניני חו"מ

עדים

רמב תנאי ביחוד עדים ..... רסה

רמג תנאי בכוונת ראייה לצורך עדות ..... רסה

הלוואה ופרוזבול

רמד תנאי במחילת הלוואה ..... רסז

רמה תנאי בעשית פרוזבול בפני בי"ד שאינו חשוב ..... רסז

רמו תנאי למלווה להארכת זמן פרעון ההלוואה כששכח לחתום פרוזבול ..... רסח

אונאה

רמז תנאי במחילה באונאה ובעוד ענייני בין אדם לחבירו ..... רסט

אבידה

רמח תנאי למניעת זכיה באבידה שנכנסה לרשותו ..... רעא

רמט תנאי שלא לקנות אבידה שאין מחויב להשיבה מעיקר הדין ..... ערב

שכירות פועלים

רנ תנאי בתשלומים לפועל לפני גמר העבודה ..... רעג

רנא תנאי בהתחייבות תשלום לפועל רק כשיתבע שכרו ..... עדר

גניבה וגזילה

רנב תנאי למחילה על גניבה ..... רעז

גידול בע"ח

רנג תנאי בגידול בעלי חיים בחול ולענין חובת שביתתם בשבת ויו"ט ..... רעז

תנאים כלליים בחיי היהודי

רנד תנאי לביטול מחשבות ודיבורים אסורים ..... רעט

רנה תנאי להחשיב כל מעשה דיבור ומחשבה טובים כנעשים בכוונת נח"ר לבורא
..... רפ

רנו תנאי לביטול מחשבות זרות בשעת מיתה ..... רפ

רנז תנאי כללי ..... רפא

הערות נחוצות ..... רפה

תנאי לכל החיים

ידוע ומפורסם יסודם של בעל האפיקי ים (ב"פניני ים" אות ג) ובעל שו"ת בצל החכמה ריש ח"ד והאשל אברהם מבוטשאטש (ב"תפילה לדוד"), שאפשר להתנות בכל בוקר על הכוונה בשמות הקדושים שיזכיר באותו היום, ויועיל לו לכל היום עד למחרת (חוץ מפסוק ראשון שבק"ש), אף שבשעת אמירת אותם שמות בפועל לא יכוון את הכוונות כלל. והם מדמים זאת לכוונת השמות בכתיבת סת"ם דמהני בתחילת הכתיבה.

ומשמיה דמרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל מטו, דאם נכונים דבריהם א"כ אפשר להתנות על זה מראש לכל החיים. ובאמת באשל אברהם כתב כן לענין ברכת הט"ג שיתנה שתפטור כל החיים את ברכת הט"ק.

ומרן רבינו ראש הישיבה הגר"א"ל שטיינמן זצוק"ל (ב"ימלא פי תהלתך" - עיונים בתפילה) כתב דאם מועיל תנאי זה, אזי ראוי שיאמר שמתנה לעולם. ואה"נ גם במסירת מודעה על נדרים בער"ה שמוסר על כל השנה, יכול גם למסור לכל ימי חייו. ובאמת לגבי נדרים, לשון הרמב"ם בפ"ב מהל' נדרים ה"ד הוא: "מי שהתנה קודם שידור ואמר כל נדר שאדור מכאן ועד עשר שנים הריני חוזר בהן וכו'", וכ"ה בהל' ה'. וכ"פ בשו"ע יו"ד סי' רי"א ס"ב: "מי שהתנה ואמר כל נדרי שאדור עד זמן פלוני יהיו בטלים וכו'". הרי ששיך להתנות מראש על זמן מרובה.

ואכן מרן שר התורה רבינו הגר"ח קניבסקי (שליט"א) זצ"ל העיד שדנו לפני מרנא החזו"א זי"ע לגבי תנאי בק"ש כשקם סמוך לסו"ז ק"ש ואינו יודע אם יספיק לקרא ק"ש עם ברכותיה בזמן, דדינו הוא שקורא לפני התפילה - ומתנה שאם יספיק לקרא ק"ש עם הברכות לפני סוף הזמן יהא הק"ש שקורא עכשיו כקריאת התורה, ואם לא יספיק לקרוא בזמן, תהא עכשיו קריאה של מצות ק"ש. ושאל אחד שא"כ יעשה התנאי על כל חיי ש"אם יארע לו כן הוא מתנה כהנ"ל. ואמר החזו"א ש"זה לא דבר מופרך כלל!"

וכן מובא ברשימות הוראות החזו"א שכ' מרן הגר"ח ק' (שליט"א) זצ"ל, שאמר לחזו"א שבספר א' כתוב שאפשר להתנות פעם אחת לכל ימי חייו שבכל פעם שיקרא ק"ש לפני התפילה שיהי' על תנאי זה, ואמר לו מרן החזו"א שיתכן שדבריו נכונים. וע"ע בדעת נוטה (ח"א הל' ק"ש הערה 14). ובדרך אמונה הל' תרומות (פ"ד סי"ט בביה"ל סוף ד"ה בד"א), כ' שמהני תנאי כזה לגבי חלות תרומה.

עולה מכאן, שיתכן שניתן לקבוע מראש לכל החיים כוונות למעשים עתידיים, אף שכשיגיעו הדברים למעשה ודאי לא יזכור בכל פעם את התנאי.

ועוד מצאנו בזה מקורות קדומים לתנאי לזמן ארוך מבעל הלכות קטנות, מספר חוט המשלש, משו"ת ארץ צבי, מספר עלה לתרופה ועוד, וכפי שיבואר להלן.

וא"כ לכאורה היה ראוי לכל נער הנכנס לעול תורה ומצוות ונעשה גדול, וכן לכל יהודי בכל זמן שהוא, להתנות תנאי גדול על כל הדברים שיתכן ומהני בהם תנאי, ויהיה לו לתועלת רבה בשבילי החיים.

סוגי התנאים וגדרם

בהקדם דבר יש לציין שישנם כמה סוגים וצורות של תנאים שנשתמש בהם בחיבור זה:

א. תנאי המבטל ומגביל מראש אמירה עתידית. כמו מסירת מודעה בנדירים [שהוא מגדר טעות, אלא שיש לחלק דנדר גדרו ונדר ופתחו עמו], או עשיה עתידית, כמו מעשה מצוה שאינו רוצה לצאת יד"ח באופן מסוים.

ב. תנאי המפרש את העשיה. וכגון שמדליק נר ולא מקצה את הנר אחר שיכבה. ובעצם קובע בדעתו מעתה כיצד יהיה משפט דבר שיעשהו בעתיד ב"סתמא" ובלי כונה.

ג. תנאי הפועל מחשבה וכוונה חיובית, וכמו הדין דהעושה על דעת ראשונה הוא עושה.

והנה חלק גדול מהתנאים הם במעשי מצוות. ויש לדון בעצם היכולת להתנות במצוות:

א) הנושא של תנאי במצוות שנוי במחלוקת האחרונים. דלדעת הגר"ח שתנאי מבטל המעשה לגמרי, שפיר אפשר להתנות דאם לא יתקיים כך וכך הרי המעשה בטל. אבל העונג יו"ט בסי' ב' וג' טוען (וכ"ה באו"ש) שאין שייך בכוונה במצוות ענין תנאי, כיון שתנאי מבטל רק את הרצון ולא את הכוונה. ומאחר שבמצוות א"צ רצון אלא רק כוונה (למעט גיטין וקידושין וכדו' דבעי' רצון), הרי יצא יד"ח בין כך. אמנם לדינא רוב הפוסקים נקטו דמהני תנאי במצוות, כמו הב"י בסי' תפ"ט (ופסקו כוותיה המג"א, הפמ"ג והמ"ב שם), והחוות יאיר בסי' קפ"ו, ורעק"א על השו"ע בסוס"י מ"ו [ואף שהמ"ב לא הביאו, מ"מ בספיה"ע ובהנחת תפילין בחוה"מ פסק שמהני תנאי במצוות], ושו"ת חת"ס אה"ע ח"ב סי' צ', ודלא כהט"ז סי' תפ"ט סק"ו, וע"ע בחזו"א (ואולי כשמפרש מקודם שק"ש זו הוא קריאה בתורה בעלמא, יודה העונג יו"ט דהמעשה בטל מדין המעשה שבו ולא מדין הכונה).

ב) יל"ע אם תנאי לעניין חלות מצווה הוא כתנאי ממש וצריך בזה את משפטי התנאים. דלכאור' אם צריך משפטי התנאים, לא יועיל התנאי. שהרי כל מילתא דליתא בשליחות ליתיה בתנאי, ומצוות ליתנהו בשליחות.

ולכא' דבר זה שנוי במחלוקת הראשונים שהביא הרמב"ן בב"ב קכו: אם תנאי שעושה אדם בינו לבין עצמו צריך לדיני תנאים. דלשיטה שא"צ, הרי שיועיל תנאי במצוות ול"צ משפטי התנאים. אבל לשיטה שצריכים להתקיים דיני התנאים, נמצא דבמצוות בכלל ל"מ תנאי שהרי ליתנהו בשליחות (ויעו' בעונג יו"ט סי' ג'). ויעו"ע בדר"א פ"ד מתרומות הי"ח בביה"ל ד"ה התורם שכ' בשם החזו"א דרך בתנאי שהוא בין אדם לחבירו גמרינן מתנאי דב"ג וב"ר ולא בתנאי שבינו ובין עצמו. וע"ע בסידור הגר"א דיני ק"ש אות ז' בשם הגר"י סלנטר ובשו"ת שלמת חיים סי' נ"ח. וע"ע דעת נוטה ח"ב הערה 157 לגבי תנאי לכל החיים).

אמנם במנח"ש סי' פ' כתב דאף להשיטה שצריך דיני תנאים בדבר שבינו לבין עצמו, מ"מ זה אינו אלא בדבר שנוגע קצת לאחרים כמו נדרים ונזירות, אבל בדבר שאינו אלא לעצמו ל"ש זה. ודוגמא לדבר היכא שאומר בפיו בפני רבים שכוונתו כך וכך ובלבו חשב אחרת, דלענין נזירות ונדרים דברים שבלב אינם דברים, אך לענין מצוות הכל תלוי בכוונתו. ויצא לחדש לפי"ז דגם חסרון דאין ברירה ל"ש בזה, ע"ש.

ובאמת התנאי שכ' רעק"א לענין ק"ש לכאורה שייך לברירה, שהרי בעת חלות או אי חלות הק"ש עדיין אין מבורר מה יעשו הציבור. ואף שאין ברירה בדאורייתא מ"מ הסכים לתנאי זה, ומשמע כהגרשז"א.

אלו הכללים שניתן לדון בהם כהקדמה לחיבור. ובסוף החיבור, לאחר הכרה עם מאות התנאים הכלולים בו, נדון בעוד כמה צדדים האם תנאים כאלה ואחרים מועילים באופנים כאלו ואחרים.

הנה לפנינו רשימה של תנאים ומודעות, וביאור מעמם, שכדאי שיתנה אותם האדם, ורצוי שכל נער בר מצוה יתנה אותם בפיו לכל ימי חייו (אף שכדאי גם ראוי להתנות כל דבר כל יום או בסמוך למעשה).

וראוי שיקדים, שהוא חפץ שיחולו רק תנאים שיביאו לו תועלת והם נכונים על פי ההלכה ועל פי ההנהגה הראויה.

ועוד למודעי, שרוב הדברים הינם בבחינת 'גילוי דעת' ולא תנאי של ממש. אלא, דבמקום שצריך תנאי לא סגי בגילוי דעת, על בן הנוסח בכל הסעיפים הוא של 'תנאי'. וכל אחד ינסה את אמירתו לפי הצורך.

הקדמנו תחילה עניני מצוות, ברכות וכוונות בענינים שונים, לפי שהם שווים בכל וראויים להתבוננות נפרדת. ומשם ואילך סודרו עניני התנאים לפי סדר השו"ע.

תנאים כלליים

מצוות

תנאי שכל מעשה מצוה יהא עשוי בכוונה המתאימה

הריני מתנה שבכל פעם שאעשה מעשה או שאהיה במצב שאפשר לקיים בו מצוה מדאורייתא או מצוה דרבנן, בין אדם למקום ובין אדם לחברו, יהיה הדבר בכוונה כללית לשם מצוה, וגם בפרטות כפי ענינה.¹

1. הנה, זה פשוט שמספיק לחשב קודם המצוה שהמצוה תיעשה לשם מצוה וא"צ לחשב כן כל שעת עשיית המצוה (ואף דלא אמרינן "כל העושה ע"ד ראשונה עושה" אלא אם חשב בתחילת המעשה ולא קודם המעשה כמבואר במ"ב לב, כה, מ"מ כשחישב בפירוש קודם המצוה שכל המצוה תהיה לשם מצוה מהני כמ"ש הביאור הלכה בסי' י"ד ד"ה בלא כוונה ע"ש).

וגדולה מזו אמרו, דהנה המ"ב בסי' תקפ"ט סקט"ז כתב שאם הגיע לביהכנ"ס בר"ה ע"מ לצאת ידי שמיעת שופר, גם אם יודע שלא כיוון בשעת מעשה יצא. וכלשון המט"א ס"ס תקפ"ט: "וכן מי שהיה עומד בביהכ"נ ואינו יודע אם כיון ליבו בשעת התקיעות לצאת אם לאו, חזקה שכיון ואפי' אם יודע שלא כיון ליבו בשעת תקיעות לצאת רק שמע בסתם אלא שבא מתחילה לביהכ"נ ע"ד לצאת

י"ח עם הציבור סתמו כפירוש וכתכוון לצאת דמי".

ולכאורה דבר זה לא מהני רק מכח היכולת להתנאה מוקדמת שבשעה שישמע יחשב כאילו כיוון לצאת בשמיעתו. אלא נתחדש יותר מכך, דנחשב שכיון אפילו בלי אמירה מפורשת וסגי בכך שהגיע לביהכנ"ס על דעת זה.

אלא דיל"ע טובא ביסוד הדברים. דילמא כונה לשם מצוה (אף אם היא מדינא ודלא כדעת התורא"ש בפסחים קטו. ורבינו יונה בסדר ליל פסח שכוונה במצוות אינו אלא מדרבנן), אינה חלות שחלה על המצוה כמו טויה לשמה בציצית וכד', אלא דין בצורת עשיית המצוה וכמו שנכתוב להלן בנדון הידוע של גילוי דעת בכוונת השמות. ולא מבעי כאשר אין כונה כלל, שאין המצווה מתקיימת כדינה, אלא אפילו בדרך תנאי מוקדם אפשר דלא מהני.

אמנם בחידושי הגרי"ז מנחות טז. נקט דגם לשמה אינו חלות, אלא שהמעשה צריך להעשות לשמה (אף שיל"ד שאולי לא דיבר הגרי"ז אלא בלשמה בקרבנות שכבר הוקדש לשם קרבן וא"צ לשמה אלא בעשיית המעשה אבל בתפילין וציצית וכד' אולי לא אמרינן כן. אמנם שם ג"כ עסקינן כשכבר נעשו התפילין והציצית לשמן אבל אינו חלות על כל החפץ כמו קרבן). ואם כן מאחר ומצינו

דבלשמה מועיל להתנות מראש שהמעשה יהיה לשמה, לכאורה ה"ה בכוונה במצוות כן (ולכאו' אף בכוונת השמות). אמנם אף אם נדמה תנאי של כוונת המצוה לתנאי של לשמה, לא מצאנו דמהני ללא תנאי כלל.

אמנם נראה, דאף אם מועיל תנאי זה מ"מ לכתחילה ודאי צריך לכוון בשעת המצוה גופא. שהרי החיי אדם (המובא במ"ב ס, י) סובר שבכה"ג שמוכח ממעשה המצוה שעושהו לשם מצוה א"צ כוונה ואעפ"כ לכתחילה צריך לכוון.

והגרש"ד זצ"ל כתב: "הריני מגלה דעתי שכל המצוות והלימודים והברכות והתפילות שאעשה ואומר שזה הכל לקיים כאשר ציוונו ה' בתורתנו ועל ידי חכמיו. והכל על דעת רבינו האריז"ל וכל קדושים עמו. וכאילו כוונתי בכל הכוונות הנצרכות כולם להדיא". ועיין בקונטרס התבוננות הנפש שער המחשבה פרק ג' (הנדפס בסוף ספר חפץ חיים) שהביא בשם הספה"ק שאם לא יוכל האדם לקיים מצוה בשלימות יוכל לגלות דעתו שמכוין במצוה על דעת הצדיקים יסודי עולם, ובזה תתקיים המצוה בשלמות. וע"ע בקצה המטה על מט"א סי' תקפ"ה אות ה'. ובשע"ת סי' רע"ד סק"א הביא מהמחזיק ברכה שם אות ב' דאף מי שאינו יודע הכוונות אם רוצה ליישר מעשיו באופן שנוהגין מארי דראזין ולבו לשמים שיהא חשוב לפני ה' כאילו כיוון,

תנאי שכל מעשה מצוה, גם כשאנו יודע ממנו, יחשב לעשוי בכוונה

הריני מתנה שאם אהיה במצב שאקיים מצוה ולא אדע מכך, שיהיה נחשב שכיוונתי למצוה.²

תנאי שכוונת המצוה תהא למצוה באופן המהודר

הריני מתנה שכל מצוה שאקיים במעשה או בפה, שתעשה ותתפרש על צד היותר טוב על פי דין תורה ותקנות חז"ל.³

מצוה של ישוב א"י ולא כיון למצוה, ובפרט להפנ"י בכתובות קיא. שצריך לכוון כדי שיהיה לו מצות ומעלת ישוב א"י (ובאמת נראה שהיוצא מא"י ואח"כ חוזר, יצטרך לפי"ז לכוון שוב אף אם כבר כיוון פעם אחת למצוה לפני שיצא, דלכאו' הוי הפסק כמו הפסק בטלית ובתפילין וכיוצ"ב).

אכן, יש לדון האם יתכן דמהני תנאי כזה על מעשים שאינו יודע כלל שהם מעשי מצוה. ואף אם מהני, יתכן לחלק בין כיבוד כהן, כנ"ל, למבקר חולה ולמצות ישוב א"י.

³. מטו משמיה דמרן הגר"ק (שליט"א)

הא מעלייתא היא וכמו שכתב בברכ"י סי' כ"ה אות י"א ע"ש.

². וכגון שמכבד אדם ואינו יודע שהוא כהן שע"י התנאי יקיים מצות וקדשתו (ואף שבפשטות ענין וקדשתו הוא כבוד ויקנור הכהונה, ואם אינו יודע שהוא כהן הרי אינו מיקר הכהונה אלא רק את האדם כשלעצמו. ואינו דומה למבזה כהן ומדבר עליו לה"ר, שכ' הח"ח שעובר ב"וקדשתו" דמבטל עשה כשגורם אי כיבוד הכהונה, דאף שהוי שוגג מ"מ צריך כפרה ע"ז), או שמבקר אדם ואינו יודע שהוא חולה וכדו'. וכן מי שיושב בא"י ואינו יודע שיש בזה

תנאי במצוות המתהפכות לדרבנן ולדאוריתא או שיש בהן ספק, שיעלו לפי המציאות

הריני מתנה שכל מצוה שהיא דרבנן אך יש בה יכולת להתהפך לדאוריתא, וכגון אם אוכל רק כזית פת, שתהיה כונתי בברכת המזון

זצ"ל (עי' ספר אור השנים בהגהות דבר יעקב ענף ט"ו), ששאלוהו על א' שלא ידע שאכילה בלילה ראשונה דסוכות שונה משאר הימים וכיוון באופן כללי לקיים המצוה שיש בחג הסוכות לשבת בסוכה (ובמיוחד לדעת הרש"ל בסוכה כז. שמצות אכילה בלילה ראשון היא מצוה בפנ"ע ולא רק מצוה חיובית של ישיבה בסוכה). ואמר הגר"ח ק שמכיון שמכוון שמעשיו יהיו עפ"י ההלכה ועפ"י שו"ע וכפי קביעת חכמים, זה בסדר, ואף סגי לעשות זאת **פעם אחת עבור כל החיים**. ואף אני שמעתי מפיו בכמה זמני שראוי להתנות להדיא פעם אחת בחייו שכל כוונותיו הן לפי הכתוב בשו"ע והנפסק להלכה.

ברם, הר"ן בר"ה כז. כתב דאף למ"ד מצוות אין צריכות כוונה ותוקע לשיר יצא, אבל במתעסק כיון שכבר מכין למצוה אחת, לחנך את התינוקות, אותה כוונה מעכבת מצות שופר שלא תחול. והוא

מדמה זאת למאי דאסיקנא בפ"ק דזבחים דף ג. דבת מינה מחריב בה דלאו בת מינה לא מחריב בה ולכן חטאת ששחטה לשם עולה פסולה אך שחטה לשם חולין כשרה. וא"כ לפי דבריו שמא הכוונה הכללית של קיום מצוות סוכה תבטל הכוונה כללית של אכילה בסוכה. אלא דיש לחלק, דהמצוה של אכילת כזית בליל ט"ו היא ביסודה חלק מצורת קיום מצות סוכה הכללית, והכוונה הכללית לקיים מצות סוכה כוללת אף אותה.

ואף גם זאת, בדרך אמונה ח"ג בסוף הספר הביא מחוברת שנדפסה בחיי ועל פיו של מרנא החזו"א זיע"א (מהגר"ז שפירא זצ"ל), שטוב שיכוין לפני הפרשת תרו"מ כנ"ל ויהני לעשות התרומה בהידור עיי"ש. ולכא' ה"ה אף לכל המצוות.

אמנם, אמר לי פעם אחת מרן הגר"ח ק, שיתכן היה לחלק בין תרו"מ (שהן חלויות) לשאר דברים כגון מצוות וכדו', וצ"ע.

לצאת ידי חובת מצוה דרבנן, אך אם אוכל כדי שביעה שתהיה לדאורייתא.⁴ וכן אם לא אשתה בסעודה, שאצא בברכת המזון רק מדרבנן, אם האמת עם ה"יראים" שסובר שבכהאי גוונא אין חיוב ברכת המזון מדאורייתא.⁵ וכן אני מתנה לגבי ספירת העומר בספיקא דדינא דהרמב"ם והראשונים אם הוא בזמן הזה דאורייתא או דרבנן (וכן על זה הדרך בכל ספיקא דדינא כעין זה).⁶

4. המ"ב סי' קפ"ד סקכ"ב הביא את השיעורים, ומבואר בראשונים שהיו בל תוסיף אם מכין על מצוה דרבנן שהיא מדאו'.

ותנאי זה כולל גם מצוות שהם רק לשי' מסוימות, וכגון שכולל בכונתו לשם מצוה את כל הכזיתים של מצה שיאכל בליל הסדר ואף מה שיאכל כל שבעת ימי הפסח, דיש הסוברים שמקיים בזה מצוה, עי' בנצי"ב ובהגר"א ועוד, וכדלקמן (ובכ"פ החיים סי' תע"ג כ' שראוי שלפני התחלת הסדר יאמר כל אדם כי כל המצוות שיעשה בלילה זה יעשה אותם כדי לקיים מצוות שבתורה או של חכמים. וכן היה מנהגו של מרן הגרי"ז זצ"ל, עי' הגדת מבית לוי). ובאלו מכוון שאם הם מצוה, נכללים בברכה, ואי לאו אינם נכללים.

וכן בהוצאת אחרים ידי חובה, וכגון בתקיעת שופר כשבא א' לבהכ"נ לתקיעות דרבנן אך עדין לא שמע תקיעות דאו' (וע"ע בחזו"א סי' קכ"ד). ומטו משמיה דמרן רה"י הגרי"ג אדלשטיין שליט"א שנוהג לכוון לפני שתוקע להוציא יד"ח את השומעים אי מדאו' להוציאם מדאו' ואם מדרבנן מדרבנן.

ומרן רבינו הגר"ח קניבסקי (שליט"א) זצ"ל אמר לי פעמים רבות שתמיד טוב בכל דבר לכוון לצאת ולהוציא השומעים כפי איך שירצו עפ"י השו"ע וההלכה (וכן מטו משמיה דמרן הגרי"א זצוק"ל).

ולכאורה יצטרך לפרט בדיבור או במחשבה בשעת תנאי זה את כל המצוות שיש בהם צד ספק דאו' או דרבנן, שכשיעשה אותם שיהיו לשם אותה מצוה, כדי שלא תהיה בזה רק כונה כללית לעתיד אלא שלכה"פ יזכירם פעם אחת, וכגון אלו הנזכרים כאן וכן נטילת לולב בגבולין או במקדש, שמעשים אלו יהיו לשם המצוה כפי ענינה. ואולי אם מכוון שעושה המעשה ע"פ ציווי ה' סגי בזה, בין אם זה מה"ת ובין אם זה מדרבנן.

5. דעת היראים מובאת ברמ"א סוף סי' קצ"ז ובמ"ב סקכ"ה ובשעה"צ סקי"ח.

6. כמבואר בבית"ל סי' תפ"ט ד"ה לספור העמר.

תנאי ליוצא במצוה אליבא דחד שיטה

הריני מתנה שכל מצוה שהיא רק לשיטה מסוימת ולשיטה אחרת אינה מצוה, אני מכוון לשם מצוה רק אם ההלכה כאותה שיטה שזו מצוה ואילו לשיטה החולקת איני רוצה שיהיה למצוה.⁷ וכגון,

ויל"ד לגבי ספיקא דאורי' לחומרא במ"ע, דנח' הראשונים אי הוא לחומרא מדאורי' או רק מדרבנן, האם מי שבא לקיים מצוה בספק צריך נמי להתנות, דלמ"ד דהוא מדאו' לחומרא הוא מכוון לדאו' ולמ"ד מדרבנן לחומרא הוא מכוון לדרבנן, או דילמא דאין כונתו על המצב השתא שהוא מצב של ספק אלא כונתו על צד הספק שאם הוא מחויב במצוה מכוון למצוה ולצד שמחויב הרי ודאי מחויב מדאו' וסגי בתנאי הרגיל.

ולכאו' הספק הוא דאף אם הוא לחומרא מדרבנן, מ"מ הקיום בפועל יהיה לכאו' מדאו' (אם באמת חייב וכמש"כ השפ"א במכתב- הובא במו"ז).

וכן יל"ד לגבי תפילה לשי' הרמב"ם דחיבו מדרבנן וקיומו מדאו'.

7. הביה"ל ריש סי' קכ"ח הביא מס' מצוה אא"כ המצב הוא של סתמא. ויעו'

שבכל פעם שאשמע ברכת כהנים, אני מכוון לקיים מצוה להתברך מהכהנים רק אם הלכה כספר חרדים שיש כזו מצוה, אך אם צודקים החולקים עליו, רצוני שלא תהא לשם מצוה דאורייתא אלא כקבלת הברכה בלבד.

תנאי בעשיית מצוות על דעת חכמים

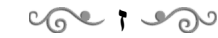
הריני מתנה שכל מצווה שאעשה, ויש ספק באופן קיומה, היא על דעת חכמים. וכגון שכונתי לצאת ידי חובת קידוש בשבת ויום טוב על דעת חכמים, אם בתפילה, אם על הכוס.⁸ וכן בתקיעות בראש השנה אצא יד"ח על דעת חכמים אם בתקיעות דמיושב אי בתקיעות דמעומד.⁹

במ"ב סקס"ה שיש חיוב על העם לשמוע כל הברכה מפי הכהנים ושם אין כונתו לחרדים אלא לדין דרבנן. וכ"מ ברמ"א שמטעם זה כ' שלא יתחילו הכהנים ריבון עולמים.

8. המ"ב בסי' רע"א סק"ב הביא את המג"א דעיקר הקידוש הוא בזכירת שבת שבתפילת ערבית, והחת"ס ס"ל במ"ב סקס"ה שיש חיוב על העם לשמוע כל הברכה מפי הכהנים ושם אין כונתו לחרדים אלא לדין דרבנן. וכ"מ ברמ"א שמטעם זה כ' שלא יתחילו הכהנים ריבון עולמים.

דלכתחילה יכוין שלא לצאת יד"ח קידוש בתפילה, כדי שיצא על הכוס.
9. שנח' בכך הראשונים איזהו העיקר. ובדומה לזה ראה להלן בסעיף ק"צ להתנות שאם משלוח מנות מתקיים דוקא ע"י שליח, יהא נחשב זה לעיקר המצוה, ואם המצוה היא לשלוח בעצמו, שיהא זה נחשב לעיקר המצוה.

תנאי לעשיית מצוה באופן של לכתחילה

הריני מתנה שאם יאלץ לעשות מצוה באופן של דיעבד, ואחר כך אעשנה שוב באופן של לכתחילה, שלא אצא באופן של דיעבד אלא באופן של הלכתחילה, וכגון אם אשמע שוב המגילה כדי לצאת מהקורא את פסוקי המגילה שאומרים הקהל.¹⁰ אך במצוות שיש בהם ברכה ושיכול להגרם ע"י כך ברכה לבטלה, איני חפץ בתנאי זה.¹¹

10. שהרי יש שאומרים את אותם פסוקים שלא מתוך המגילה, ועדיף לצאת באמירת הבעל קורא שאומר מהכתב שהוא מהודר יותר.

11. דבמצוות שמברך עליהם, הוא רוצה שלא יועיל תנאי זה שהרי כך יהיו ברכותיו לבטלה, וכגון אם יש לו אתרוג שאינו כ"כ מהודר, שלא יתנה שאם יזדמן לו אח"כ אתרוג אחר, שיצא בו ולא בקודם, שהרי אז יעשה ברכתו לבטלה.

אמנם באופן שיש לפניו ב' אתרוגים, א' מהודר אלא שהוא ספק כשר והשני ודאי כשר אלא שאינו מהודר, שידועה אמירת הגר"ח דא"א להדר אחר שיוצא יד"ח ולכן יטול המהודר בראשונה, בכה"ג

לכא' אין שאלה של הפסק בין הברכה לקיום המצוה ול"צ תנאי. וכן במצות מרור אם היו לפניו חסה וחריין שיאכל קודם החסה שאולי אינה מרירה כ"כ, אך אם מהני היא יותר מהודרת. וע"ע בתוס' פסחים קטו. ד"ה מתקיף (ואין דין מרור כדין מצה שכל כזית היא מצוה וכמבואר בנצי"ב במרומי שדה פסחים לט. עיי"ש).

ופעמים אף שיש במצוה ברכה, בכל זאת יכול להתנות תנאי זה ולא יבא לידי חשש ברכה לבטלה. וכגון שמדליק נרות חנוכה בב' מקומות, בחלון ובפתח הבנין בזה אחר זה ובסמיכות לברכה, ומכוון שהברכה תלך על ב' המקומות, אלא שמתנה שתתקיים המצוה במקום היותר לכתחילה.

תנאי למנוע בל תוסיף

הריני מתנה שכל מצוות שאקיים מספק, אני מכוון לצאת ידי המצוה רק על הצד שנעשית כתקונה.¹² וכגון, פעם שאניח תפילין דרבינו תם בנוסף לתפילין דרש"י אך בנפרד וכגון לאחר התפילה, שאין כוונתי לקיים בזה מצוה בתורת ודאי אלא בתורת ספק.¹³

תנאי למנוע בל תוסיף ובל תגרע

הריני מתנה שכל מצוה אם אעשנה שלא בזמנה ובמקומה או שאוסיף או שאגרע ממנה, שלא תהא לשם מצוה.¹⁴ וכן אם

12. וכגון אם יטול ד' מינים כשבאחד מהמינים יש ספק בכשרותו, ואם הוא באמת פסול יכול לעבור בבל תגרע, כדכתב בב"ה"ל סי' תרנ"א ד"ה אבל. ויש להוסיף, שתנאי זה הופך את ברכתו להיות לבטלה, אם איגלאי כלפי שמיא שא' מן המינים פסול. ושמא יש להעדיף לעבור על ברכה לבטלה דרבנן (לרוב הדעות) מאשר על לאו דבל תגרע דאורי'.

13. הביה"ל בסי' ל"ד ד"ה יניח כ' שגם בזה צריך ליזהר לכוון שעושה כן רק משום ספיקא וכדי שלא לעבור על בל תוסיף ועל

בל תגרע, ומשום דאם הלכה כרש"י הרי תפילין אלו פסולות שהרי החליף הפרשיות ונמצא עובר בבל תגרע שהרי יש לו רק ב' פרשיות במקומן. ומעתה אם יעשה התנאי הנ"ל מראש יתכן שאם בשעת מעשה לא יחשוב להדיא למצווה, יועיל התנאי כגילוי דעת לפרש מעשהו שעושה מחמת ספק ולא מחמת ודאי.

14. והיינו כל פעולה של מצוה שיש לה זמן מסוים ומקום מסוים ומספר פרטים מסוים, ושינה במשהו מזה, שמתנה שלא רוצה שיהיה למצוה, וכגון ציצית בג' או

אעשנה מחמת ספק, שלא תהא בתורת מצוה ודאית אלא בתורת ספיקא.¹⁵ וכגון אם אקרא קריאת שמע אחר זמנה, שתהא אותה קריאה כקורא בתורה ולא בתורת מצות קריאת שמע.¹⁶

תנאי למנוע בל תגרע

הריני מתנה שכל פעם שאקיים מצוה בחצי שיעור, שאני מכוון לצאת רק חלק מהמצוה ולא את כל המצוה.¹⁷

בה' כנפות וכד' (וכשיעשה למעשה יעשה זאת בסתמא ולכך מועיל התנאי). ובביה"ל בסי' תרנ"א כ' דמי שיש לו רק ג' מינים בלולב ונוטלם, שלא יכוון לצאת מפני שיעבור בבל תגרע (וראה בנושא זה בפירוט להלן בסעיף קע"ד). אמנם בגוונא שגם חלק מהמצוה חשיב מצוה, תובא בסמוך דעת הגרי"פ על ספר המצוות לרס"ג עשה ז' דבכה"ג יכול להתנות שרוצה לצאת רק את חלק המצוה שעושה בפועל ולא לצאת יד"ח כל המצוה בשלמותה.

ובאמת יל"ד האם כשאינו יודע שמגרע ומכוון למצוה, האם עובר בבל תגרע. והנה בעמק ברכה דן באומר ברכת כהנים קרוב לסוף היום ולבסוף לא הספיק לומר כל הברכה בעוד יום, שנכנס לספק בל תגרע, ואף ששם אינו יודע שמגרע.

אמנם יל"ד בזה אי מהני תנאי מוקדם לזה, אם כשיגיע בעתיד למעשה יחשוב לצאת בזה יד"ח ק"ש ולא יזכור אז את התנאי.

¹⁷ בגרי"פ על ספר המצוות לרס"ג עשה

תנאי בהפסק במצוות

הריני מתנה שאם אתחיל לעשות מצוה שאינה גורמת לאיסור בהפסקתה באמצע ואפסיק ואתחיל לעשות מצוה אחרת, וכגון הפסקת קריאת שמע ואמירת ברכת המזון, שאין רצוני לצאת במצוה הראשונה כלל.¹⁸

ז' ד"ה ועכ"פ לפ"ז, כ' דע"כ ל"ש אזהרה דבל תגרע אלא היכא שעושה מצוה חסירה בתורת שלמה, כגון שבג' מינים שבלולב רוצה לצאת ידי חובת המצוה כולה לגמרי, דזהו בכלל גרעון שהרי מה"ת אין מצוה זו נגמרת אלא בד' מינים והוא גורע מין אחד ורוצה לקימה בג'. אך כשבא לעשות מקצת מצוה בתורת מקצתה בלבד, וכשאין חלקיה מעכבין זא"ז, וכגון תכלת ולבן ויש בידו רק לבן, הרי כונתו לצאת יד"ח מחצי מצוה בלבד. ומה"ט אין איסור בקיום מצות אכילה בחצי שיעור, ומשום שמכוון לצאת מקצת מצוה באכילת ח"ש שבידו, ולא לעבור על איסור

בל תגרע, עיי"ש בכל דבריו. וע"כ כיון שיכול אדם לטעות שגם בחצי שיעור מקימים מצוה שלמה בדיעבד, כדאי להתנות ולפרש כנ"ל.

¹⁸ שי' הריטב"א סוכה כה. דלכלל שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, יש איסור לעזוב את המצוה שעסוק בה ולעשות מצוה אחרת. ולכן אם באמצע ק"ש נזכר שלא בירך ברכהמ"ז וירא שיפסיד את הזמן של ברכהמ"ז והתחיל לברך וחזר לק"ש, צריך להתחיל הק"ש מתחילתה כי לא יצא כלל בק"ש שאמר. ותנאי זה מועיל להינצל מאיסור, לשי' הריטב"א הנ"ל.

תנאי למצוות שלא נתקנה עבורם ברכה

הריני מתנה שכל פעם שאברך ברכת התורה (בנוסח עדות המזרח), שכוונתי גם על המצוות שלא תקנו להם ברכה.¹⁹

תנאי בקיום ב' חיובים במעשה אחד ולא זכר את אחד מהם

הריני מתנה שכשאעשה מצוה שיש בה ב' חיובים, שאף אם אכוון לצאת רק חיוב אחד אין בזה הפקעה מלצאת גם החיוב השני, וכגון כשאקרא הלל בראש חודש טבת, שכוונתי לצאת ידי חובת הלל דחנוכה והלל דראש חודש.²⁰

19. כך מובא בתחילת ילקוט מעם לועז. ולכאורה יסודו הוא ממה שהביא הב"י סי' מ"ז מהאבודרהם ומספר המנהיג דנוסח הברכה "על דברי תורה" (שנהגו הספרדים) בא לכלול גם את המצוות ותמה עליו שם הב"י מדוע צריך לכלול את המצוות והא מברך על כל המצוות עובר לעשיתן בנפרד. ובדעת האבודרהם והמנהיג י"ל שכוונתם שבא לכלול מצוות שלא תקנו עליהם ברכה.

אלא שכל זה לנוסח של "על דברי

תורה", אך לנוסח של "לעסוק בדברי תורה", הא לא קאי אלא על לימוד התורה ולא על מצוות.

20. השו"ע סי' תרפ"ג כ' שכל שמונת ימי חנוכה גומרים את ההלל. והנה פעמים שבר"ח טבת לא זוכרים שההלל נאמר היום גם מחמת ר"ח משום שכבר כמה ימים אמרו הלל מחמת החנוכה, ואילו היה זוכר הרי ודאי היה רוצה לקרוא ההלל גם מצד ר"ח. ולזה אולי מהני התנאי.

ויל"ד לגבי הדלקת הנר בשבת שהוא

תנאי שלא מכוון למצוה אם אין בדבר קיום מצוה

הריני מתנה שכל מצוה שאעשנה שלא כדין, שלא תעלה לשם מצוה. וכגון, אם לא אדע אם פתח שבביתי חייב במזוזה שאם אינה חייבת שתעמוד המזוזה שם בתור מקום לאחסון בלבד.²¹

תנאי לקיום מצוה מדאוריתא גם כאשר רבנן אסרו באופן שנעשתה

הריני מתנה שאם אקיים מצוה באופן שאינו כפי הדין מדרבנן, שאני רוצה לצאת לכל הפחות את הדאוריתא.²²

יו"ט, שיש בהדלקה זו ב' חיובים ואף צריך להזכיר את שניהם בברכה. דהנה בשו"ת התעוררות תשובה ח"א סי' קי"ב כ' דאם אשה שכחה להזכיר של שבת והזכירה רק של יו"ט שעליה לשוב ולברך על נר של שבת. ומעתה יל"ד בבעל שאינו יודע אם אשתו מדליקה עליו או לא והדליק ללא ברכה, או בחור שהדליק, שהתנאי יועיל להם שהדלקתם תיחשב עבור שבת ועבור יו"ט.

21. וכגון אם אינו יודע על דלת ביתו אם

היא יציאה או כניסה. וכן במקומות המסופקים בספיקא דדינא, כמרפסת וכיציאה לסוכה כמבואר בשו"ע בהל' מזוזה. וכן אם יעשה כהיעב"ץ וישים ב' מזוזות בימין ובשמאל שתהא רק זאת שנקבעה כדין, לשם מזוזה (אמנם כבר דחאו באג"מ יו"ד סי' קע"ו ובעוד ספרים). וראוי גם כאן לפרט כל המצוות שיכול התנאי להועיל בהם.

22. הנה, תוס' בסוכה דף ג. יסדו שהעובר

על צורת הדרבנן של מצוה לא יצא אפילו

תנאי לקיים לאו ועשה בענין אחד הכולל שניהם

הריני מתנה שבכל פעולה שכרוכים בה הישמרות מלאו וגם עשה לאחר זמן, כונתי לקיים גם את מצות העשה. וכגון שאם אגביה מציאה שדינה להשיבה, שכונתי להשיבה לבעליה.²³

את הדאו'. ונסמכו על מה שאמרו זקני בית שמאי לר' יוחנן החורני שאם אתה יושב בסוכה קטנה לא קיימת מעולם מצות סוכה. דמשמע שאף את הדאו' לא קיים. אך הריטב"א והר"ן בסוכה כח. חולקים ומסבירים שלא קיים מצות סוכה כראוי וכרצון חכמים מימיו. ודוגמה לזה הם מביאים בליל הסדר, דכל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא יד"ח, שהכונה לא יצא כראוי.

ונפק"מ אם יש לאדם רק סוכה קטנה, האם ישב בה או לא. ולכא' תלי במח' הראשונים.

ורעק"א דן לגבי תקיעות בשבת שהתקע קיים מ"ע מדאו' אף שעבר איסור דרבנן (ובקבא דקשייתא קו' צ"ט הק' מתוס' בסוכה. וצ"ל שהבין שבשופר לכו"ע לא בטלו המצוה אלא הטילו איסור על התקיעה).

ואולי דוגמא נוספת לגבי מי שטבל ויש עליו חציצה מדרבנן במיעוט המקפיד (ובפרט אם אינו יודע מכך), שתעלה לו טבילה מדאורייתא.

23. תוס' בקידושין לב. כ' דאם בנה בית על דעת לעשות מעקה, אף שלבסוף לא עשה, מ"מ לא עובר על הלאו ועובר רק בעשה. וכן לגבי השבת אבידה אם מגביה ע"ד להשיב אף אם לבסוף לא השיב, מ"מ

תנאי להוציא אחרים במצוה דאו' או דרבנן לפי הענין

הריני מתנה שכשאוציא אחרים ידי חובתם במצוה, יהא זה בכוונה למצוה דאוריתא או דרבנן כפי הענין.²⁴

על הלאו לא עובר. וכן לגבי שילוח הקן אם נטל האם ע"ד לשלחה, אף שלבסוף לא שילחה, מ"מ לא עובר על הלאו. וממילא אם כשעשה המצוה תהיה מחשבתו בסתמא, יתכן שיועיל כאן התנאי לצרף למעשה שלו רצון לקיום המצוה ויצילנו לכה"פ מהלאו.

24. וכגון שמוציא את הרבים בתקיעת

שופר או בקידוש של ערב או של בוקר וכדו', שכוונתו בתנאי זה להוציא את החייבים והרוצים לצאת יד"ח המצוה. ולא רק שיהא נחשב שכיוון להוציאם, אלא יחשב שאף כיוון בפרטות להוציאם במצווה דאוריתא או דרבנן (שאף זה בכלל חובת הכוונה להוציא אחרים יד"ח).

תנאי בברכות שיש להם תשלומין

הריני מתנה שכל הברכות אשר יש להם תשלומים ותיקון, שכל פעם שאברכם יעלו לתשלומין עבור כל הברכות בעבר שלא ברכתי.⁴

שנהגו הספרדים גם מצוות שלא תקנו עליהם ברכה).

ועכ"פ ודאי שיצטרך לכה"פ בשעת התנאי לפרט את כל האפשרויות שרוצה לכלול בכל ברכה וברכה, דאז יתכן ששייך לומר כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה, ולא גרע מהעושה "תנאי קטן" קודם המעשה, שצריך לפרט ולדעת מה הוא רוצה לכלול בברכתו.

4. עיין בספר עיקרי הד"ט סי' י' לגבי ברכת "הגומל" אחת על כמה חיובים שעברו.

וכן יועיל התנאי לעניין השלמה לברכות אשר יצר. דהנה, השו"ע בסי' ז' ס"ג כ' דאם הטיל מים והסיח דעתו מלהטיל מים ואח"כ נמלך והטיל מים פעם אחרת, צריך לברך ב' פעמים אשר יצר. והיינו שכל עוד שלא פטר את חיובו הראשון, החיוב קיים וגורם ברכה מצד

נרות שאם לא יכוונו בשהחינו דקידוש על שאר מצוות הלילה ויענו אמן על ברכת המברך יש בזה שאלה של הפסק.

אלא שיל"ד אם מהני להוסיף לברכה מראש עוד דברים ולכוללם יחד אף שבפועל הברכה תהיה על דבר אחד ולא יזכור בשעת מעשה לכוללם. דבשלמא לגבי לצאת יד"ח ברכה"ת באהבה רבה ע"י דעת מראש, שהברכה היא בכל מקרה על התורה ורק רוצה לצאת יד"ח ברכה"ת, שפיר דמי להתנות גם אם לא יזכור. אך לכלול דבר נוסף בברכה על ענין אחר, אולי בשעת מעשה הוי כמתעסק ולא מהני מה שחשב מראש. ואולי דוקא לגבי ברכת הטוב והמטיב מהני לכלול בה גם כלים חדשים או לידה אף שאומר אותה על היין, ומשום שמברך על חסדי הבורא באופן כללי. וצ"ע. (וראה לעיל סעיף יב ובהערה שם לגבי לכלול בברכת "על דברי תורה"

ברכות

תנאי בברכות שיחולו על עוד מצוות

הריני מתנה שכשאברך ברכה שיכולה לכלול מצוות נוספות, אני רוצה שתכלול כל מה שצריך. וכגון ברכת "על אכילת מצה" שתעלה על כל המצות שאוכל כל שבעה.¹ וכן בכל פעם שאומר או אשמע את ברכת המגילה ושהחינו ביום הפורים לפני קריאת המגילה, שכונתי שהברכה תפטור גם את שאר מצוות היום.² וכן שברכת שהחינו של ליל הסדר תפטור את כל מצוות הלילה.³

1. דלדעת הגר"א מקיימים מצות אכילת מצה בכל שבעת הימים. ויש מן האחרונים שסוברים שלכה"פ בלילה ראשון מקיים מצוה בכל כזית וכזית.

2. דין זה מבואר במ"ב סי' תרצ"ב סק"א. ובשל"ה איתא דאף בברכת המגילה צריך לכוין על שאר מצוות היום. (ויל"ד האם ראוי להשתדל להזדרז ולקיים את שאר

תנאי בהרהור ברכה במקום של ספק

הריני מתנה שאם מחמת ספק לא אוכל לברך איזו ברכה או אמירת מצוה וכגון קריאת שמע [וראה עוד גווני בהערה] ואהרהר בלב בזה, שיועיל לי הרהור אם באמת אני מחויב בברכה והדבר מותר לי, ואם לאו, שיהיה רק כמחשבה בעלמא.⁵

עצמו. אך המ"ב בסק"ו הביא שהרבה חולקים בזה וסוברים שיוצא בהודאה אחת. וראוי להתנות שאם צדקו דברי המשנ"ב תחול הברכה האחת על שני החיובים.

והנה שם בס"א כ' המחבר דכל היום מברך אשר יצר. והוסיף המ"ב בסק"א דאפי' נמשך זמן גדול אחר עשיית הצרכים, אפ"ה חייב לברך. ובפמ"ג סק"ב כ' דאפי' שכח כמה פעמים, צריך לברך על כל פעם ופעם. ולדעת הפמ"ג נראה להציע שיתנה שאם ישכח כמה פעמים ולא יזכור כמה פעמים שכח, הרי ברכתו של כעת גם בשביל אלו שאינו יודע עליהם.

5. השו"ע בסי' ס"ב ס"ד כ' לענין נאנס ולא יכול לומר הק"ש וקרא ק"ש בליבו, יצא. וכ' המ"ב בסק"ז דכונתו דאף דקיי"ל דהרהור לאו כדיבור דמי, מ"מ בשעה שאין יכול לדבר שיהרהר ק"ש בלבו והקב"ה יקבע לו שכר עבור זה אף שאין יוצא בזה, וע"ע בביה"ל שם.

וברמ"א כ' דאף לכתחילה יעשה כן אם הוא במקום שאינו נקי לגמרי. וכ' במ"ב סק"ח בשם הט"ז דיש ללמוד מזה שמי שצמא בלילה במיטתו שא"א לו ליטול ידיו ולברך, שיהרהר בליבו הברכה וישתה. אך הביא שם מהמטה יהודה שחולק וסובר דאי"ז חשיב אונס ואין דנין אפשר משא"א.

והנה כשמסופק אם הוא מחויב בברכה או לא, הוי לכאור' מצב של אונס. ובספר גן המלך (הנדפס בסוף ספר גינת ורדים) סי' כ"ג כ' עצה למסופק בחיוב ברכה, שיכול להרהר בליבו הברכה, ואף אם אליבא דאמת לא היה חייב בברכה, מ"מ לא עבר בהרהורו בברכה בלאו ד"לא תשא" שהוא דוקא כדיבור, ובשבועה בעי ביטוי שפתיים.

והנה כשמסופק אם הוא מחויב בברכה או לא, הוי לכאור' מצב של אונס. ובספר גן המלך (הנדפס בסוף ספר גינת ורדים) סי' כ"ג כ' עצה למסופק בחיוב ברכה, שיכול להרהר בליבו הברכה, ואף אם אליבא דאמת לא היה חייב בברכה, מ"מ לא עבר בהרהורו בברכה בלאו ד"לא תשא" שהוא דוקא כדיבור, ובשבועה בעי ביטוי שפתיים.

ויעו' בשו"ת הלק"ט ח"ב סי' קמ"ו שכ' כע"ז תיקון לברך על משקה בתוך הסעודה בהרהור ויועיל לו לברכה משום ס"ס, ספק אם הרהור מועיל או לא ואפי' אי נימא של"מ, ספק אי בכלל בעי לברוכי על משקין בתוך הסעודה. והוסיף שם דאין חשש ברכה לבטלה, משום דלא תשא משמע דוקא בפה וכמו שנאמר "ובל אשא את שמותם על שפתי".

ובברכ"י סי' ס"ב אות א' כ' דבפשטות אם קם באמצע הלילה וקשה לו ליטול ידיו, שיכול לנקותם בכל מידי דמנקי ואז יברך וישתה וכמש"כ במטה יהודה. מיהו עפ"י הסוד אסור לברך ברכה כשרוח רעה על ידיו. ולכן העלה למעשה שיברך בהרהור דהוי דומה לאונס דלשו"ע מהני, וכן מהני לכתחילה לשי' הרמב"ם והסמ"ג. ובסו"ד הביא מספר פרח שושן שאסר להרהר בברכות משום דלשי' הרמב"ם דיש ברכה אף בהרהור יש גם איסור של ברכה לבטלה. וסיים שם ד"ליבי מהסס בדברים". ובספרו פתח עיניים למס' ברכות דף כ: דחה דברי הפר"ש וכ' דאין בזה חשש ברכה לבטלה.

וחזינן מדבריו דאין העצה של הרהור בכה"ג שיהא הברכה לבטלה. וע"ז יתכן שיועיל התנאי שאם הוא מחויב בברכה יועיל לו הרהור לשי' הרמב"ם וסיעתו (ואולי אף לשו"ע ובודאי לשכר וכדו') ואם אינו מחויב בברכה, א"כ הרהורי הלב

בעלמא הם ולא יהיה עליהם שם ברכה כלל. ובאמת החיד"א איירי לגבי הדין של ברכה כשיש רוח רעה על ידיו, ואולי לסובר שיש ברכה לבטלה בהרהור אזי יש כאן למעשה דין של ברכה בזמן שרו"ר על ידיו ולא יועיל לזה התנאי ויצטרך ליטול ידיו. אך במקום ספק חיוב ברכה יתכן שמהני ביה תנאי.

אמנם הבא"ח בשו"ת רב פעלים ח"ג סי' ז' כ' שעדיף להרהר בלע"ז דאז ודאי אין ברכה לבטלה מאשר להרהר אותה בליבו בלשון הקודש (ודלא כהרעק"א שסובר דלא שנא), משום די"א דבהרהור יש דין ברכה לבטלה. וכן ביפה ללב סי' ס"ז אות ב' חשש לדברי הפר"ש, וע"ע במאמ"ר ר"ט אות ה'.

ונראה שסברו של"מ תנאי, דכשם שא"א לבטל ברכה בפה ע"י תנאי כך א"א לבטל ברכה במחשבה ע"י תנאי אם למעשה היא מועילה כדיבור.

והנה במקום ספק מהני התנאי אף שלמעשה נפסק שספיקא דרבנן לקולא וכמש"כ רעק"א בעשית תנאי בשומע כעונה.

והנה בישועות יעקב או"ח סי' ק"ז סק"א כ' שבספק ברכות באמת אין חיוב ברכה, ופטור לגמרי. ולכאור' לדבריו יכול להיות כאן ברכה לבטלה. ולכן התנאי מוגבל למצב שמותר לעשות זאת, ובתוכו

כא

תנאי להימנע מברכה בטעות

הריני מתנה שאם אתחיל לברך איזה ברכה ואומר ברוך אתה ה' ואז אזכר שלא צריך לברך כלל⁶ ואשכח לומר למדני חוקיך, שתהיה אמירת ה"ברוך אתה ה'" כתחילת הפסוק הנ"ל בתהילים.⁷ ואם אגמור בטעות את כל הברכה, שתהא אמירתי כשבח בעלמא.⁸

מתנה ג"כ שאם לא יאות לברך בהרהור שישאר בגדר מחשבה בעלמא.

6. שאז הדין הוא שצריך מיד לסיים למדני חוקיך כלשון הפסוק בתהילים ברוך אתה ה' למדני חקיך, כמבואר בפוסקים.

7. ולא כתחילת ברכה שלא סיימה, אלא כאמירת חצי פסוק, שזה פחות חמור. ובמשנ"ב סי' קי"ד סק"כ משמע שאם אומר למדני חקיך הוא עוקר מה שאמר מקודם.

אמנם יש לדון בזה אם יהני, משום שלמעשה כיוון כשאמר ברוך אתה ה' לצורך ברכה ואיך אפשר להופכה לפסוק. אלא די"ל כנ"ל, דהא כל מודעה הופכת נדר עם כונה לנדר, למבוטל. וכן כל פעם שמסיים למדני חקיך מבטל למפרע הכונה שהתכוין לברכה.

8. אלא שעדין יש לדון בזה. דלכאוף בכל פעם שמסופק אם צריך לברך או לא,

כב

תנאי בברכות על אכילות ומצוות לשעבר

הריני מתנה שאם אשכח לברך לפני אכילה וכשאזכר אברך על מנת לאכול עוד, שתעלה ברכתי גם על האכילה שאכלתי בלא ברכה.⁹ וכן אם אשכח לברך על ברכת המצוות במצוה מתמשכת,

הסיבה שאמרו היתה מחמת חיוב ברכה ולא מחמת שבח (ואף אם לא גמר הברכה, ג"כ לא יוכל להופכה לפסוק בתהילים. ומה שאם מסיים למדני חוקיך מהני, הוא משום דבכה"ג למעשה אמר פסוק בתהילים ולא שיין להחשיבו כברכה לבטלה אף אם נתכוון למשהו אחר, אבל כשלא גמר את הפסוק, לכאוף אנו דנים את אמירתו לפי מחשבתו שהיא בתורת חיוב. אמנם עדין י"ל דמכיון שה"ל למדני חקיך" מהני להפוך חצי ברכה להיות חלק מפסוק, יתכן דגם התנאי יועיל לעשות זאת).

והנה מטו משמיה דמרן הגרא"ב וסרמן זצוק"ל ששמע מהח"ח שלפי השיטות שברכה לבטלה הוא ממש מדאוף, הרי כשאומר בשכמל"ו גורם להפוך את הברכה לשבח בעלמא.

9. המ"ב בסי' קס"ז סקמ"ח כ' דמי ששכח ולא בירך המוציא ונזכר רק כשגמר

סעודתו, שפסק בזה השו"ע בסעיף ח' שלא יברך, אם אפשר לו לאכול כעת מעט טוב שיברך "המוציא" ויאכל. וכ' שם בשעה"צ סקמ"ו דהמג"א כ' שהוא כדי לצאת דעת הראב"ד שהביא הרשב"א דס"ל דאפי' גמר סעודתו ואינו אוכל עוד ג"כ צריך לברך ברכת המוציא על העבר. וכשאוכל עוד, שפיר קעבד לכו"ע, גם לדעת השו"ע (וע"ע במעדני יו"ט על הרא"ש פ"ז סי' ל"ג אות ח'). וה"ה לכאוף בשאר מאכלים.

אלא שמרן רה"י הגרא"ל ש זצוק"ל אמר דיתכן ששותה מים ששכח לברך לא ישתמש בעצה זו, כיון שהשותה מים שלא לצמאוף אינו יכול לברך, ולאחר ששתה הרי עכשיו אינו שותה לצמאוף.

ויל"ד דאולי צריך כונה בעת שמברך שתועיל ברכה זו גם לאכילה לשעבר ואי"ז מהני ממילא ע"י תנאי (וע"ע בסי' קע"ב ס"א ובשעה"צ סק"ה. וצ"ע).

שכשזכר ואברך, שאם יש צורך בזה שתעלה ברכתי גם על לשעבר.¹⁰

תנאי ליוצא בברכה מאחר

הריני מתנה שבכל פעם שאשמע ברכה מאחר ע"מ לצאת בשומע כעונה, שאעשה זאת רק אם אני מחויב בדבר,¹¹ וכגון אם יהיה

10. דלכא' גם בברכת המצוות שיין הדין הנ"ל ועי' בהגהות אשר"י ריש חולין בשם א"ז.

אלא דהכא יל"ד אם צריך לתנאי זה או שממילא יועיל, מפני שהברכה היא על כל המצוה. ויתכן דאף במקרה שלא בירך מחמת שכחה אלא מחמת הדין, וכגון בט"ק שהמתעטפים בט"ג לא מברכים על לבישת הט"ק, ברכת הט"ג בהמשך עולה למפרע גם על הט"ק. ויועיל תנאי בכה"ג על כל לבישות הט"ק.

וכן בסוכה שמברך רק לפני שאכל שם, הגם שישב כבר קודם, ורוצה לפטור את תחילת ישיבתו ג"כ. אלא שצ"ע אם יצטרכו לכוון ע"ז. ועכ"פ אולי מהני לזה התנאי.

11. המ"ב סי' קע"ד סקל"ח מביא בשם מג"א שבמשקין תוך הסעודה דהוי ספק

לי ספק בברכת ספירת העומר ואצא מאחר מדין שומע כעונה.¹² וכן ברכת שהחינו בקידוש ליל ב' של ראש השנה ותקיעת שופר

בפועל, אף שלא זוכר התנאי, מ"מ אנו אומרים על סמך התנאי המוקדם שכונתו היא רק על הצד שמחויב, שהרי למעשה הוא רוצה לפטור חיוב, כי לדעתו הוא מחויב. וא"כ אם להלכה לא היה כלל מחויב, א"ז ברכה לבטלה משום דאמרינן דשמע ברכה בעלמא.

ובדין זה ששמיעתו ומחשבתו על ברכה יכולה להחשב כאומר ברכה בפה עד כדי שתחשב לברכה לבטלה, נראה ודאי דאין לחשוש מחמת איסור הוגה את השם באותיותיו להרהר בשם ה', אף למ"ד שהרהור כדיבור, דזה ברור שכדי לעבור באיסור זה צריך להגות בפה והרהור אינו הגיה כלל (וע"ע בשו"ת רעק"א כ"ט ואילך).

12. בשעה"צ סי' תפ"ט סק"ה הביא תנאי זה לגבי מסופק אם חייב בספיה"ע.

ובאמת צ"ע אמאי דוקא בספק זה חשש המ"ב לדברי הצל"ח. ואולי יש לבאר בזה דהנה יל"ד בהבנת הרעק"א בדברי המג"א הנ"ל, האם כונתו שאינו חושש כלל לר"ת מפני שנוהגים כרש"י, או שכונתו שהמג"א לא הסכים כלל לדברי

הצל"ח, לקשר הפסק בתפילה ע"י שוכ"ע לזה ששוכ"ע הופך אף לברכה לבטלה, או אפשרות שלישית דאה"נ הסכים לדברי הצל"ח אלא שלא הצריך תנאי מפורש לזה דהרי הוא אומדנא דמוכח שמבקש מחבירו להוציאו רק על הצד שהוא צריך לברכה בלבד. ומעתה אולי י"ל דהמ"ב הבין כהצד האחרון, ולכן לא חשש לזה בכ"מ, דבסתמא זוהי כונת השומע. אך בספיה"ע שיש שיטה שהברכה נאמרת כחלק מהספירה ואף יש נוסח שמחבר בין הברכה לספירה, והוא "על ספירת העומר שהיום יום אחד בעומר" (כן משמעות הרוקח סי' רצ"ד, מרדכי מגילה תת"ג, ראבי"ה ח"ב סי' תקכ"ו, וראה ביאור הגר"א סי' תפ"ט סקט"ו, וע"ע בשל"ה פסחים אות נ"ט), והכא היה מקום לחשוש שהשומע את הברכה חפץ בברכה בכל מקרה כדי לקיים את חובת הספירה באופן מושלם, ע"כ הזהירו השעה"צ שאין לעשות כן מפני שאם אינו מחויב הרי שלדעת הצל"ח הוא מברך ברכה לבטלה, ובכה"ג אולי חשש גם המג"א.

של יום ב' של ראש השנה כשלא יהיה לי פרי או מלבוש חדש.¹³
וכן אם אוציא אחרים ידי חובתן, שזהו רק בתנאי הנ"ל.¹⁴

כד

תנאי לכוונה בשמות הקדושים

הריני מתנה שכל פעם שאומר שם אדנות, הרי זה בכוונת אדון הכל היה הווה ויהיה, ובכל פעם שאומר שם אלקים, הרי זה בכוונת תקיף ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם המשגיח בפרטות עלינו.¹

1. מקור תנאי זה הוא בדברי האשל אברהם והאפיקי ים שכ' דמהני לעשות כן כל יום ומהני לכל היום, חוץ משם של פסוק ראשון של ק"ש.

בצורה מסויימת לכאן' איך שייך ע"ז תנאי מוקדם.
אמנם למעשה מטו משמיה דפסק שכדאי להתנות את התנאי של הא"א (והוסיף שאולי היה אפשר להתנות זאת פעם בחיים וכנ"ל), ובנוסף גם להשתדל לכוון בכל פעם. וכ"פ מרן הגרשז"א בהליכות שלמה בתחילת הל' תפילה.

ונראה דאינו מועיל אלא לגבי הכוונה השלמה המבוארת בשו"ע, אבל אם אומר

אך מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל פקפק בתנאי זה. ולכאורה טעמו, משום שדין הכוונה אינה חלות אלא צורת עשיית המצווה, דהיינו שכשאומר שם אדנות, הצורה לאמרו היא בכוונת אדון הכל היה הווה ויהיה. וכשיש דין לעשות המצווה

13. באבנ"ז סי' תמ"ט דן דאולי השומע בברכות כא: בשומע קדושה באמצע התפילה אי הוי הפסק, דאי התם לא חשיב הפסק, אזי גם לשמוע ברכת שהחיינו כשאינו מחוייב לא הוי ברכה לבטלה.
14. ויועיל תנאי זה כדי שלא לעבור בלפנ"ע של ברכה לבטלה.
בסוף דבריו שתלה במח' רש"י ותוס'

שם השם בלא לחשוב מה שאומר הרי"ז זלזול בשמו ית' כמו שהאר"ך החיי אדם (והביא מעשה בחסיד א' שנענש על שזלזל בשמות ולא כיוון בהם), ולזה לכאורה לא מהני תנאי.

ובאמת בעצם כונות השמות כבר כ' הרוקח בהל' תשובה סי' כ"ה וז"ל: "ויזהר כשמברך הברכות בהזכרת השם הנכבד את ה' אלקיך בהזכרת שמו שירעדו כל איבריך ליראה את השם הנכבד והנורא הזה עבדו את ה' ביראה וכן כל שמותיו הקדושים".

וכ"כ בספר שערי אורה (הובא ביסושה"ע): "כי שם הוי' יתברך הוא שורש ועיקר לכל שמותיו ית', וכל השמות והספירות והעולמות והמרכבות עליונות ותחתונות כולם אחוזות וסדורות ונשואות בו וכל האותיות והנקודות תלוין בו וכל היצור עומד וקיים בו וכו', וכמה אתה צריך להתבונן ולהזהר, שבעת שאתה מזכירו דע שאתה נושא על פיך כל השמות והמרכבות העולמות ומלואם.

ועוד צריך שתהיה כונה יתירה בשעת הזכרת השמות, כמבואר מהדין שנאמר בנענוע הלולב, דאף שמנענע במילות 'הודו' ו'כי טוב' וכו', אבל בשם ה' לא ינענע, כי בעת הזכרת שם ה' צריך לכוין בו ביותר, וכשמנענע אינו יכול לכוון כל כך, וכמש"כ החי"א בהקדמתו: "שהמזכיר את השם צריך לומר ביראה ורעד, כמו שכתוב אם לא תשמור וכו' ליראה את

השם הנכבד והנורא. והזורקו מפיו בלא כונה איה מוראו". והיינו שלא יזכיר את השם בדרך מתעסק בעלמא, אלא יכוין וידע שאת שם ה' הוא מזכיר (ועי' ביסושה"ע שהביא מספר זרע יצחק מעשה נורא בחומרת הענין).

ועוד צריך לכוון פירוש המילות, וכמש"כ הטור בסימן ה' ובשו"ע שם: "ויכוין בברכותיו פירוש המלות שמוציא מפיו. ובהזכירו השם וכו'". ולא כתבו שיכון 'אדון הכל' וכו', אלא כתבו שיכוון פי' קריאתו שהוא אדון הכל, ובפי' קריאתו שהוא היה הוה ויהיה. והיינו, שלא יחשוב על המילים 'אדון הכל' ושאר הכונות באותיותיהם, אלא על המשמעות המונחת בהם. והיינו שחוץ ממה שמכון לה' שאליו מברך, צריך שיהיה בדעתו גם הבנת משמעות השם, בשם אדנות שהוא אדון ומנהיג לכל הבריאה וכו', ובשם הויה יבין שהוא היה - מקודם בריאת העולם, והוה - ומהוה את הבריאה בכל רגע, ויהיה - לנצח נצחים. (וע"ע באג"מ ח"ה סי' ה').

וכן הוא ברבנו בחיי בפר' אמור פכ"ד כתב: "כשהוא מברך את ה' שיתבונן תחלה בלבו בפירוש אותיות ה', ובמה שהן מורות ולכוין בהם במחשבתו, ואח"כ יברך את ה' ויזכירנו בפיו, ועם זה יקבל שכרו משלם ויחיה חיי עד".

ומ"מ נראה דכל מש"כ האפיק"י והא"א את התנאי המוקדם, זהו לגבי

הכונה בפירוש המילות, וזה הוכיחו מהל' ס"ת, שבכל עניני קדושה מועיל תנאי לדבר שצריך כונה.

ומובא בשם ס' מעגלי צדק עה"ת בפתיחה שבראש הספר שכתב וז"ל: "לראות בכל היכולת לכוון עכ"פ פעם אחת בכל תפלה בראשיתה בהזכרת השם בכונה המבוארת באו"ח סי' ה'". ובשו"ת בצל החכמה הביאו וכתב נמי שקודם שיברך ברכה ראשונה שבה הוא מזכיר באותו יום בפעם ראשונה שם הוי' ושם אלקים, יאמר כהנ"ל.

וע"ע בסידור המקובל הר"ר הירץ ש"ץ שכתב: "הנה מי יעמוד לנו בכל ברכה לכוונה כתיקונה, והציבור כגלגל ירוצו וכו', לכן יכון האדם בתחילת ברכת נט"י כל יכלתו, או בתחילת יוצר אור בינו לבין עצמו, עד כי ידו מגעת, ואח"כ כשיתפלל עם הציבור יכוון ברוך אתה ה' כאשר היתה כונתי בתחילה וכו'".

עוד כתב שם בספר בצל החכמה, דאף כשאינו מכוין בהם הכוונות המבוארות בשו"ע, צריך עכ"פ שידע בנפשו בשעת הקריאה שהוא מבטא אז שם ה', דלא גרע מפירוש המלות שחייב לדעת בכל ברכה ותפלה. וראיתו מהמבואר בס' קסת הסופר (חקירה ט' ד"ה אמנם), בהא דצריכין לכתוב את השם לשמה, דדי במה שמכוין שהוא כותב שמו של הקב"ה.

והיינו דאפשר דיש לסמוך על כונה פחותה בשעת האמירה, שתועיל בצירוף מה שהתנה מתחילה, וכמו באזכרות כשיש קדושה פחותה במחשבה בלבד, דבעלמא אינה מועילה, אבל בצירוף מה שהתנה מתחילה מועיל. ובספר אז נדברו סוף ח"ב כ', דהאפיקי ים לא בא לפטור מהכונה, אלא כיון שעם כל ההשתדלות לכוון בכל שם עדיין הי' חושש אולי לא כיוון טוב באיזה שם, ע"ז מהני תנאי בבחי' נאנס ולא עשאה, שיהא נחשב כאילו כיוון בכל שם.

ויל"ד לגבי ברכה ראשונה בשמו"ע ולגבי פסוק של פותח את ידיך שב"אשרי", אי מהני תנאי מוקדם.

והגר"ש דבילצקי זצ"ל כ' תנאי זה בספרו "תנאים טובים" בנוסח הבא: הריני מכוין מעתה בכל פעם שאזכיר שם הויה הק' כוונתי שהוא בכתיבתו היה והוה ויהיה ומהוה הכל ונמצא קיים, ובקריאתו אדנות כוונתי שהוא אדון הכל וכן יהיה כאילו כוונתי בכל פעם בכוונת השילוב ובכוונת וה' בהיכל קדשו. וכשאזכיר שם אלקים לכל נטיותיו, כוונתי היא שהוא תקיף ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם עילת העילות וסיבת הסיבות המשגיח עלינו בפרטות. והעיר שם דלגבי פסוק ראשון של קרי"ש לא יועיל תנאי זה להסתמך עליו בכוונת השמות הק'.

תנאי בעניית אמן ושאר עניות

הריני מתנה שכל אמן שאענה או אומר, שלעתים הכוונה שהדבר אמת ולעתים שתאמן ותתקיים בקשת המברך, שיועל כפי הכוונה הראויה בכל עניה.²

ובהליכות שלמה פרק ראשון ע' ג' כתב דנראה דגם לברכה ראשונה של שמו"ע אינו מועיל, עיי"ש בכל המקורות שעליהם התבסס בנוסח שלו.

2. תנאי זה ג"כ תלוי בנידון הנ"ל לגבי תנאי דכוונת השמות. והנה יש שינויים בכוונת האמן דפעמים הכוונה לאמת הדבר ופעמים הלואי וכן יהי רצון, כמובא במ"ב סי' ס"א סעי' כ"ח (ופעמים רמוז האמן, כמו בקל מלך נאמן). ולכן מתנה שיהיה כפי הכוונה הראויה. וזה באמת חידוש יותר גדול מלהתנות על פי המילות כשיש משמעות אחת בלבד למילה.

וכלול בזה גם אם אומר בנוסח תפילתו את המילה אמן או את המילה אמת וכדו' (וכגון ה' אלוקיכם אמת בסוף ק"ש), ובדיק מזדמן לו עניית אמן במצב שאסור לו לענות, שתהני אמירתו שבתפילתו גם כעניה אחר אותה הברכה. וראוי לפרט בתנאי את כל סוגי האמנים.

ובספר שבט מוסר פ' ל"א אות ט"ו כ' לומר קודם התפילה "רבש"ע גלוי וידוע לפניך שאני בוד"ו ואין בי כח לכין כונת אמן כראוי, לכן יה"ר שתהא עולה כונת אמן שלי עם כונת אמן מאותם השרידים היודעים לכין עניית אמן כראוי". וחזין מדבריו שאף שאינו מגדיר מראש איזו כונה באמן הוא יכוון בשעת מעשה, מ"מ מהני.

והגרש"ד זצ"ל כ' וז"ל: "כל אמן שאענה יהיה כאילו כוונתי כפי ענין הברכה והענין שאענה עליהם שזה אמת ואני מאמין בזה והלואי שיהיה כן בימינו לעינינו ושהוא מבורך ויתברך עוד ושהוא אל מלך נאמן, וכן כונתי לכל מה שנאמר באמן ובאמן יהא שמיה רבא, וכן כוונתי לכוונת שילוב השמות בזה".

תנאי באמירת הקדושות ובק"ש שיעלו למצוה

הריני מתנה שכל פעם שאומר קדושה בכל הקדושות שנאמרות בתפילה ובחזרת הש"ץ, שכוונתי לקיים מצות ונקדשתי בתוך בני ישראל.³ וכן מצות אהבת ה' בקריאת שמע.⁴

3. המ"ב בסי' קכ"ה סק"ד כ' לכוון בשעת אמירת קדושה לקיים הפסוק ונקדשתי בתוך בני ישראל, ומביא שהאר"י היה מזהיר מאד ע"ז. והגרש"א הוסיף דכן צריך לכוון בכל הקדושות הנאמרות בתפילה. ויש להוסיף דצריך לזה כונה נפרדת ומיוחדת, דכשעומד בתפלה הוי כמתעסק לענין מצות ונקדשתי, כמובא לעיל מהר"ן בר"ה.

4. יש לכוון באמירת ואהבת את ה' אלוקיך שבק"ש, לקיים מצות אהבת ה' ולמסור עצמו למען אהבו, כמבואר במ"ב סי' כ"ה סק"ד בשם ספר חרדים, ובחי"א כלל כ"א סי"ג. וכן שאר ענינים וכוונות שיש בנוסח התפילה. ובאפיקי ים בפניני ים כתב שליטת ואסף מפיי סופרים וספרים כמה דברים שהם עיקר ויסוד גדול בחיים והנהגות טובות ונחוצות, ומעיד שראה אנשי מעשה שנהגו כן. ובין שאר הדברים כ' באות ב': יאמר הנני מוכן ומזומן לעשות רצון הבו"ת, והנני מבטל כל המחשבות שיעלו בליבי נגד רצון הבו"ת כחרס הנשבר, וכוונתי לעבוד אותו ית' בלא שום פניה כלל, רק לעשות נחת רוח לפני ית"ש, ואף מה שאעשה לצרכי גופי, כאכילה שתיה ושינה, כוונתי רק לחזק גופי לעבודתו יתברך.

ובאות ט' הוסיף לומר קודם אכילתו בכל פעם, שמכוון לאכול כדי לחזק את גופו לעבודת הבו"ת (והגרש"ד זצ"ל כ' לומר לפני האכילה הנני רוצה לאכל ולשתות כדי שאהיה בריא וחזק לעבודת הש"י. ובשבת גם לשם עונג שבת. ועוד כ' דבערב יוהכ"פ יאמר: הריני מכוין שכל אכילה ושתיה ביום זה יהי למצות אכילה בערב יוהכ"פ).

תנאי בעשיה לשמה

הריני מתנה שבכל פעם שאעשה מעשה שצריך לעשותו לשמה, שיהיה הדבר לשמה, וכגון הידוק קשר הציצית או צביעת התפילין או הנחת הסכך לסוכה וכדומה.⁵

ובאות י"ג הוסיף שקודם הלימוד יאמר שמכוון ללמוד תוה"ק לשמה ככתוב ולמדתם וגו'. וכשעושה מעשה חסד בגופו או בממונו יאמר הנני מו"מ לקיים מ"ע של ואהבת לרעך וגו' (והגרש"ד זצ"ל הוסיף לקבל עוד ע"ע, עול תורה ומצות התשובה).

ובאות י"ח הוסיף שקודם השינה יאמר הנני מכוון לישן כדי לחזק גופי לעבודת השי"ת (והגרש"ד כ' לומר לפני השינה, הריני שוכב לישון כדי שתהיה דעתי צלולה ומיושבת עלי לעבודת השי"ת. ובשבת יוסיף גם לשם עונג שבת).

ובכל אלו ודומיהם יתכן שלא צריך גלות דעתו דוקא בסמוך ללימוד או לאכילה ולשינה, אלא יועיל ג"כ (לכה"פ בדיעבד) להתנות לזמן ארוך.

5. הנה שיטת רש"י ותוס' והרא"ש, שהטלת הציצית בבגד, צריכה להיות לשמה, ואם לא הטיל את הציציות לשמה,

הציצית פסולה. אך שיטת הרמב"ם הובאה בשו"ע סי' י"ד סעי' ב' שהטלת הציצית בבגד לא צריכה להיות לשמה, וציצית שהטיל בה החוטים בלי כוונת לשמה כשרה. המקור של הרמב"ם הוא מ'בני ישראל' - למעט גוי. וחזינן שאם היה זה ישראל היה כשר אפילו שלא לשמה כי בשלא לשמה גוי פסול אפילו בלא ילפותא. אבל שאר הראשונים שחולקים וסוברים שהטלת הציצית בבגד צריכה להיות לשמה, סוברים שראיית הרמב"ם אינה ראייה, משום שהתורה צריכה למעט גוי שחשב לשמה, דהיינו באופן שישראל עומד על גביו, ומדריך אותו ומצווה אותו שיעשה לשמה (וכ' המחבר דעל כל פנים אם אין ציציות אחרות, יש לסמוך על הרמב"ם שמכשיר).

ובביה"ל ריש סי' ד"ה להצריך מבואר שאם נשים אינן עושות ציצית משום המיעוט דבני ישראל ולא בנות ישראל,

הפוסקים לכאו' היה משמע שיותר מזה לא מועיל.

ועוד יש לחלק בין תנאי לכונת השמות לתנאי במחשבת לשמה במצוות. דבכוונת השמות אולי אפשר לומר שמפרש כונתו שבכל פעם שיזכיר שם קודש שתתפרש ההזכרה כך, דזהו עניין פירוש המילות. אבל במקום שצריך כוונה לשמה בעת המעשה סוף סוף אינו מכוון הכונה וצריך מחשבת לשמה (וי"ל מאידך דאפשר שגם בכוונת מילות, האמירה בלא כוונה היא כמצוה ללא כוונה. הרי בעי צירוף של הכוונה לעצם השמעת המילה, ו'פירוש המילה', בהקשר לתפילה, הוא מעצם החובה לומר המילה). וגם לא דמי כ"כ לתנאי בקריאת שמע לכל ימי חייו לעניין אם יאחר את זמן הקריאה או יספיק לקרוא בזמנו, דהוא כמו כל תנאי על מעשה דומיא דבני גד ובני ראובן דאינו דין מחשבה וכוונה, ואפשר שמועיל. אבל במקום שצריך מחשבה וכוונה באותו המעשה הנעשה הרי אינו מכוון, וצ"ע אם יועיל התנאי לכל חייו. ובודאי שתנאים מסוג זה, כדאי לעשות בכל יום.

ואם הוא עצמו הטיל את הציצית, או צבע פעם אחת את התפילין כשירד מהם הצבע באופן שנפסל, א"כ כאשר יפרמו הקשרים ויטיל שוב החוטים או אם יירד שוב הצבע מהתפילין, בכה"ג יועיל להתנות בפעם הראשונה לכל הפעמים.

קטן יכול לעשות ציצית. ואם הטעם מפני דכל שאינו בלבישה אינו בעשיה, גם קטן אינו יכול לעשות ציצית, וזהו הטעם העיקרי. והוסיף וכתב כתב "ונ"מ גם ליתר המצוות לולב וסוכה". משמע דהסיכוך הוי מצוה ובעי כוונת לשמה לכתחילה. ונצטרך לומר דהא דסוכת גנב"ך כשרה, זה מעיקר הדין אך לכתחילה צריך כוונת לשמה. והנה ברש"י מכות ח. מבואר להדיא דהחטבה של העצים אינה מצוה אבל העשיה הוי מצוה. ולהירושלמי אף מברכים עליה שהחיינו. וגם הבבלי אינו חולק אלא משום דס"ל דאין מברכים אלא על גמר מצוה - כ"כ האבנ"ז או"ח תנ"ט ע"ש שהאריך בזה. אך לא מצאנו דבעי כוונה. ועכ"פ בבה"ל הנ"ל מפורש דבסוכה בעי גם לשמה.

ונראה דלענין זה יועיל תנאי מראש, כמ"ש הביה"ל שם ד"ה בלא כונה, לגבי המטיל ציצית בבגד דמועיל להתנות בתחילה שכל המעשה יהיה לשמה. וכתב דהגם דלעניין טווייה נשאר בצ"ע בסי' י"א, הא שאני מפני שטווייה היא מלאכה הנעשית בשגרה, אך הטלת חוטים בכנף בגד נעשית רק לשם ציצית. ולכאורה מה לי מתנה בסמוך לתחילת המעשה ומה לי מתנה ימים רבים קודם לכן.

אמנם לא נכחד כי מה שמצינו בפוסקים הוא מחשבה בתחילת העסק או בטויה על הקשירה ולא יותר ומסתימת

כח

תנאי בכוונה במצוות של זכרון

הריני מתנה שכשאתעטף בציצית, אעשה זאת כי ציוני הקדוש ברוך הוא להתעטף ולהיות מעוטף בו כדי שנזכור כל מצותיו לעשותם.⁶ וכן כשאניח וכשיהיו מונחים עלי תפילין, כי ציוני לזכור יציאת מצרים (ויחוד שמו).⁷ וכן כשאהיה בסוכה, כי ציוני לזכור ענני הכבוד ויציאת מצרים או כנגד סוכות שעשו במדבר.⁸

ר"א האם מהני אמירת תנאי (כשהוא בסמוך לעשיית המצווה) שלפניו, גם לציצית ותפילין וסוכה אחרים.

7. ג"ז בב"ח שם ומשום דכתיב ביה "למען תהיה תורת ה' בפין כי ביד חזקה הוציאן ה' ממצרים".

8. ג"ז שם, ומשום דכתיב "למען ידעו דרתיכם כי בסוכות הושבתי וכו'" ויש מ"ד שהוא כנגד הסוכות במדבר. ועין במ"ב סי' תרכ"ה סק"א.

אמנם יש לדון בזה טובא, שהרי ענינם של זכירת המצוות וזכירת יצי"מ אינו דין כוונה אלא דין זכירה, ואולי צריך זכירה בפועל ולא יועיל לזה תנאי מראש, ואדרבה כל המטרה היא לזכור זאת, ובודאי לא להסתמך על תנאי מראש אלא רק בדיעבד כששכח בשעת מעשה. וצ"ע.

אך יש לדון האם מהני אמירת תנאי (כשהוא בסמוך לעשיית המצווה) לגבי טלית ותפילין וסוכה אחרים, שלא היו לפניו בשעת ההתנאה, ועי' שו"ת משנת רבי אהרן ח"א ס"כ (ויובא להלן לגבי כתיבת סת"ם לשמה).

עכ"פ בתנאי זה נמי ראוי לפרט את כל הפעולות האפשריות שנצרכות להעשות לשמה, ובכך לקשרם למחשבת הלשמה.

6. כוונה זו מובאת בשו"ע בסי' ח' ס"ח. וכ' המ"ב סקי"ט בשם הב"ח דשאני משאר מצוות, ומשום דכתיב בו "למען תזכרו". והוסיף המ"ב דזהו דין לכתחילה כדי לקיים המצוה בשלימות. ותנאי זה מהני כמו שמהני מחשבת לשמה בתחילת העשיה, דכל העושה על דעת ראשונה הוא עושה. וגם כאן יש הנידון שבשו"ת משנת

כט

תנאי ביציאה יד"ח ע"י אמן

הריני מתנה שבכל פעם שאברך ויענה אחר אמן על ברכתי, שאני רוצה לצאת ממנו באמן. וכן כשאני אענה אמן על ברכת אחרים, שאני רוצה להוציא את המברך באמן שאמרת.⁹

ל

תנאי שלא לצאת מאחר

הריני מתנה שאם אשמע ברכה מאחר וארצה לברך בעצמי ברכה זו, שאני מכוין לא לצאת בברכה זו (אם אברך לבסוף).¹⁰

9. והוא מדרכי משה שהמברך יכוון לאמן שעונים לו. וכמש"כ המ"ב בסי' קס"ז סק"כ דענית אמן ג"כ מכלל הברכה, ועי' שעונים אמן על הברכה היא נעשית חשובה יותר. ומסיים המ"ב שנכון לכתחילה לכוון לצאת בענית אמן שעונה העונה. ומסתמא נכון שגם העונים יכוונו להוציא.

10. כ' בשו"ע הרב בסי' רי"ג ס"ד בסוגריים, דלדברי האומרים שבמצוות

דרבנן פוסקים שמצוות לא צריכות כוונה, א"כ אף שלא נתכוין המברך להוציא וגם הוא לא נתכוין לצאת בה יצא, בין בברכה אחרונה בין בברכה ראשונה. וכגון מי

אמנם כששומע ברכת הלל מהש"ץ כנהוג, יכול לברך בעצמו אף שלא כיון שלא לצאת, דסתמא דמילתא ואומדנא ברורה שלא רוצה לצאת מהש"ץ, שהרי

תנאי באמירת "במרחב י-ה"

הריני מתנה שכל פעם שאומר בהלל את הפסוק "מן המיצר קראתי י-ה ענני במרחב י-ה", שכוונתי לאומרו כפי האמת.¹¹ וכן כשאומר בתפלה "והשב את העבודה לדביר ביתך ואישי ישראל וכו'" שכוונתי כפי האמת.¹²

עניני אורח חיים

כך הוא הסדר המקובל שהש"ץ מברך ואח"כ מברכים הציבור לעצמם, וכסברת החיי אדם למ"ד מצוות צריכות כוונה.

11. כך מטו משמיה דמרן הגר"ק (שליט"א) זצ"ל בסידור הגר"ח, שאמר כן **12.** דנחלקו המפרשים אם "ואשי ישראל" קאי אלפניו או לאחריו, עי' ט"ז והגר"א.

ציצית

תנאי בלבישת כמה טליתות

הריני מתנה שאם אקבל טלית או ציצית מאחר והקנין יגרום לי לבעיות הלכתיות, שאיני חפץ בקנין, וכגון שאברך ואלבש טליתות הרבה ובתוכם גם טלית שאולה שאינה בדוקה, שאני רוצה ללבושה בתורת שאולה ולא בתורת מתנה.¹

תנאי לפטור בברכת ט"ג גם את הט"ק

הריני מתנה שכל פעם שאברך על טלית גדול, שתפטור הברכה גם את הטלית קטן.²

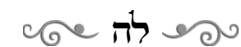
1. השו"ע בסי' ח' ס"ט פוסק שלפני שמברכים על ציצית צריך לעיין אם היא כשרה כדי שלא יברך לבטלה. וכ' רעק"א בסי' י"ד ס"ד דלפי המג"א שם שסובר שאף בלובש טלית בלא ברכה ג"כ צריך לבדוק ציציותיו, מ"מ אם לובש טליתות הרבה בברכה אחת ובתוכם טלית שאולה, אותה טלית ל"צ בדיקה, דיכול לכוון לזכות בה על תנאי דאם הציציות פסולות יהיה רק בשאלה ולא במתנה.

2. כך מבואר במשנ"ב סי' ח' ס"ק כ"ד שהכי נהוג בזמנינו. וכן בסקמ"ב לגבי לן

תנאי בברכת הציצית

הריני מתנה שכל פעם שאברך על ציצית או טלית, שדעתי היא שאף אם אצטרך אחר כך לפושטם לזמן קצר ולחזור וללבשם, תמשיך הברכה לחול.³

תנאי בברכת הציצית בספק הפסק

הריני מתנה שבכל פעם שיהיה לי ספק הפסק בלבישת הציצית, שברכת הציצית והטלית בכל יום תחול עד שאפשיט הציצית או הטלית מעלי לזמן רב, וכגון מחמת כניסה לבית המרחץ או שאשב בסעודה או מחמת שינה וכדו', ובכי האי גוונא כשאחזור ואלבשנה אתחייב בברכה שוב. אולם גם זאת, שאם באותם מקרים אשכח לברך כשאתעטף שוב, איני רוצה בתנאי זה אלא שתועיל הברכה אף על זמן הלבישה הנוספת, אם לא שהיה שיעור הפסק ודאי.⁴

בטליתו.

טליתו ע"מ להכנס לבית המרחץ ולבסוף

ובא"א מבוטשאטש מהדו"ת ס"ו כ' בדין זה שיכול להתנות ולגלות דעתו פעם אחת עבור כל ימיו.

לא טבל, ומתנה כדי למנוע ספק הפסק של בית המרחץ.

4. כדי שלא יכנס לשאלה של חיוב ברכה מטעם הפסק.

3. הביה"ל בסי' ח' ד"ה אם פשט, כ' שזו העצה היעוצה שלא יצטרך לברך שוב ויוכל לצאת בזה כל הדעות המובאות בשו"ע סי"ד. ועצה זו מהני אף לפשט

והנה הביאור הלכה סי' ח' ד"ה ויש אומרים מסיק דיכיון שלא תחול הברכה אלא עד שפושט הציצית להכנס לבית

לבטלה, אין להשתמש בזה כלאחר יד. ועל כגון זה אמר לי מו"ר הגר"ק (שליט"א) זצ"ל שצריך לזהר כיצד לעשות זאת.

ובשערי תשובה שם סי' ח' ס"ק ט"ו כתב שתנאי שתועיל הברכה ללבישה רק עד שיפשוט הטלית, הוא מורכב יותר, מפני שלרווחא דמילתא עדיף להפסיק בדיבור, כדי שיחשב היסח הדעת ממש. אך יש מקומות בתפילה שאסור להפסיק בהם בדיבור. ולכן יגמור בדעתו כך: "שלא יפסור הברכה כשאצטרך לפשוט בשעה שיש רשות להפסיק בדבור, ואז טרם לבישה אני מפסיק באיזה מלות וחוזר ולובש בברכה. ומ"מ כשאירע שצריך לפשוט במקום שאין רשות להפסיק, יהיה כח הברכה הראשונה עומדת במקומה כיון שפושט ע"מ ללבוש מיד וגם נשאר עליו ט"ק ומהני לצאת ידי ברכה בלבישה שניה עכ"פ לדעת הרמ"א ודעמיה".

ועוד כתב, שאין זה כגורם ברכה שא"צ, דמותר להכניס עצמו לספק זה מליכנס בספק שנמנע לברך.

ויעו"ע בהמשך דבריו שם דמי שנוהג כן כמה פעמים לכוון בשעת ברכה לשם כך, אף אם אינו מכוון אח"כ ועושה הברכה בסתם, מסתמא על דעת מנהגו הוא מברך.

המרחץ, ואח"כ יתחייב בברכה לכו"ע. אמנם הגר"ז זצ"ל הורה דאין דברי הביאור הלכה אמורים אלא במרחץ דזמנא שהיה הפסק גדול של כמה שעות (וכמ"ש בשו"ע הרב, דרך הפסק של כמה שעות חשיב הפסק), אבל לא במרחץ דזמנא. ולכאורה ה"ה דמהני התנאי כשהולך לישון ומוריד הט"ק או הט"ג (ומצוי הדבר ביו"כ בין מוסף למנחה).

ולגבי פושט טליתו אחר התפילה בשבת לסעוד סעודה באולם וכדו' ואח"כ מתעטף בה לתפילת המנחה, עי' בשבט הלוי ח"י סי' ב' ש' לעשות תנאי. וה"ה לכל פשיטת טלית שיש בה ספק של הפסק.

אמנם צריך להעיר, שאנו רוצים לסמוך על תנאי לזמן ארוך לענין זה שנוכל לברך שוב. אך בל נשכח שעצם היכולת להתנות תנאי כזה בכל דבר אינה מקובלת על כל הפוסקים. וגם החזו"א, שלא דחה את הדברים, גם לא קיבלם באופן ברור. ועוד, דגם האחרונים שהסכימו לזה יתכן שאמרו זאת בדרך הצלה פורתא וכמו בכוונה בשמות הקדושים שקשה להיזהר בזה ולכוון תדיר בכל שם ושם וכדו'. אך בגוונא של קולא באיסורין וכגון ספק ברכות

תנאי בטלית של ציבור

הריני מתנה שבכל פעם שאלבש טלית של ציבור, שאיני רוצה לזכות בה. ואם במילא היא שייכת לי כאחד מן הציבור, איני רוצה ללובשה למצוה אלא לכבוד הציבור.⁵

תנאי בקנית טלית

הריני מתנה שכל פעם שאקנה ציציות לבני, הרי שהקנין יפעל שיהיו כל הציציות שייכים לכולם בשותפות.⁶

5. וכדי להנצל מחשש חיוב ברכה. ועי' ביאור הלכה בסי"ד ד"ה שאלה, שדן בארוכה בדיון טלית הציבור ונטיתו לפוסקים שהיא שייכת לכל הציבור. ואמנם לא הזכיר שם עצה זו לכוון שלא לקנות, אך לכאורה מהני כמו שכתב שם המ"ב בסקי"ד לגבי הלוקח טלית חבירו שיכווין שלא לקנות, אלא שטלית של ציבור שכבר שייכת גם לו כחלק מהציבור, לא יהני שלא לקנותו אלא יצטרך לכוין להפקיר חלקו. או לכוין לכבוד בעלמא. ועוד מיעץ שם הביה"ל שאם מתעטף לכבוד הציבור בעלמא, שלא יעטוף ראשו.

6. דפעמים שמתחלפות הציציות בין הבנים ואין להם את ה"לך" ו"כסותך", והוא כשואלים אלו מאלו ומפסידים חיוב המצוה מדאו' (אף שיכולים לברך אף על שאול כמבואר במ"ב סי' י"ד סק"ט). ולכן מקנה לכולם את כל בגדי הציצית (אך א' לשני אין תמיד אפשרות להקנות משום שהקטנים שבהם לא יכולים להקנות). אלא שיש להיזהר שלא יקפידו א' על השני שלא ללבוש את שלו כמבואר במ"ב סקי"ח. (וילע"ע בהקנאת אתרוג ביו"ט ראשון לבניו הקטנים). ועדין צריך עצה לילדים שנולדו אחר שקנה ציציות אלו.

תנאי בקניית סדינים וכדומה

הריני מתנה, שאיני חפץ לקנות סדינים שמיכות וציפויים צעיפים ושאר כסויים שיש להם ד' פינות שקונים אותם עבורי, ואשתמש בהם שימוש בעלמא ואף לא בגדר של שאלה.⁷

תנאי בבעלות על ציצית פסולה

הריני מתנה שאם יפסלו פתילי הציצית או הטלית שלי, שיהיה הבגד מיד הפקר וגם אם אלבשנו לא ארצה לקנותו אלא להשתמש

ולכא' תנאי זה א"צ לפרש למוכר, דמבחינת המוכר, הקונה קונה ממנו את הציציות ולא משנה לדידו עבור מי עושה הקונה את הקנין ואת ה"זכין".

7. השו"ע בסי' י"ח ס"ב כ' דסדינים אף שישנים בהם בבוקר אין מטילין בהם ציצית. אך המ"ב בסק"ח כ' דדעת התוס' דאפי' מוצע הבגד תחתיו חייב בציצית וכ"ש דרך העלאה. והביא הכרעת המג"א דיעשה קרן אחת עגולה ויצא אליבא דכו"ע. ועי' בב"ה"ל סי' י' ד"ה סודר. ואף אם ישכח לעשות כך הרי שהתנאי הנזכר מצילו מזה. ויתכן שישארו כל הנ"ל ברשות אמו או אשתו וכד' שהם הקונים בפועל. (אמנם יל"ד בזה אי מהני שהרי האשה לא נתכונה בשעת הקניה לקנות עבור עצמה, וגם יל"ע איך יבטל את דין מה שקנתה אשה קנה בעלה שלא יפעל). ובעצם הדבר שמתנה שאינו שואל אלא משתמש בעלמא, יש לדון האם יש כזו אפשרות, או שכל היתר שימוש גדרו שאלה, אלא שאפשר ליפטר מחיובי שאלה. ובאמת כדי שלא יחשב ויראה כהערמה, צריך ליזהר שלא יהיה לו ע"ז תביעת נזיקין. ואם הדבר מבוטח בתוך נכסיו, אינו יכול לתבוע ממון ע"ז, וכן אין לו זכות תביעת השבת אבידה עליהם וכו', ומשום דלמעשה אי"ז שלו.

בו בעלמא.⁸ ואם יתוקנו הפתילות, אני רוצה ומכוון שיִקנה לי הבגד בכל מעשה קנין אפשרי, וכגון קנין חצר וקנין יד.⁹

תפילין

תנאי בחלות ברכת תש"י גם על תש"ר

הריני מתנה שכל פעם שאברך בשעת הנחת תפילין של יד ברכת "להניח", שאם הלכה כרש"י אני מכוון שלא לצאת בברכת "להניח" על התפילין של ראש.¹ אך אם ההלכה כהפרי מגדים שאומר שלא לנהוג כך, איני חפץ בתנאי זה.²

1. הביה"ל סי' כ"ה ד"ה וטוב, מביא עצה זו מרעק"א. ושם כתב שאם מכוון שלא לצאת בברכת להניח על השל ראש, שוב יוכל לברך על של ראש, דהוי כסח. (ול"ח שגורם ברכה שאינה צריכה, משום שבספיקא דדינא מסוג כזה שרי).

2. הביה"ל שם סיים דבפמ"ג כ' שאין לנהוג כן, וביאר טעמו "כדי שלא ירגיל האדם את עצמו לפקפק אחר מנהגן של ישראל שנתיסד עפ"י שיטות הרבה מהראשונים". ואף שנראה שהביה"ל סותם כהפמ"ג, מ"מ בשונה הלכות הביא ב' השיטות ולא כ' להכריע ביניהם, הרי שהבין שהמ"ב נמי לא הכריע. וע"כ נראה שאפשר להשתמש בעצה זו ואולי להוסיף שאם הלכה כהפמ"ג, אינו חפץ להשתמש בתנאי זה ובכה"ג אפשר שלא הקפיד הפמ"ג (ודוגמא לזה מצאנו לגבי הפרשת תרו"מ בפירות א"י שגדלו ונתמרחו ביד עכו"ם, שהיה נידון האם לעשרם או לא, דשי' הרמב"ם פ"א מתרומות הי"א שאין מפרישין, והראב"ד חלק, והאחרונים

8. ועי"ז ינצל מאיסור דאו' של הליכה בד' כנפות בלא ציצית קנויה לו, אלא יעבור לכה"פ רק מדרבנן.

עוד יש להעיר שצריך לעשות הפקר זה בפני שלשה. כמו"כ צריך לחזור ולחדש תנאי זה בכל פעם שקונה ציצית חדשה, וכדי שיחול התנאי על דבר שבא לעולם.

9. כדי שיחזור מיד לקיים המצוה מדאו' בציצית שלו.

עוד יל"ד על עצם ההפקר, דלכאו' איך יועיל הפקר זה הא למעשה אין ברירה בדאו', ויהי הפקר זה רק מדרבנן. אלא שצ"ל דהיות ולהלכה קנין דרבנן מהני לדאו', לכאו' ה"ה הפקר שתוקפו הוא רק

תנאי לחלות ממושכת בברכת התפילין

הריני מתנה שבכל פעם שאברך על התפילין, אם אצטרך לחולצם לזמן מה או אם יזוזו ממקומן כולן או רובן, שתחול הברכה גם על לאחר מכן.³

הטילו חרם על מי שיחמיר בזה כנגד שי' הרמב"ם. ובספר תשובות והנהגות הביא שבכ"ז המהרי"ל דיסקין זצ"ל היה מפריש בתנאי, שיחול התרו"מ רק אם הוא באמת חייב, ובכה"ג סבר שאינו עובר על החרם).

איברא, יש להעיר על התוספת הזו בתנאי שאם אין נכון להתנות כן, כדעת הפמ"ג, אינו חפץ בתנאי זה. שהרי הרע"א כתב דתנאי כזה נחשב ל'סח' ולכן יכול לברך לכתחילה בנפרד על תפילין של ראש. וא"כ, הרי כשמתנה את התוספת הזו בעצם הוא עושה את עצמו ל'ספק סח', על צד שרצוי לעשות תנאי כזה אני מתכוון להיות 'סח', ועל צד שאין זה רצוי, כדעת הפמ"ג, אינני 'סח'. ובוודאי שאיננו

יכול באופן זה על של ראש בתורת ודאי. ויתכן מאד שהתוספת גורעת.
3. מבואר במ"ב סי' כ"ה סקמ"ג שאם בשעת ברכה היה דעתו שאח"כ יסלקם ויחזר ויניחם דלכו"ע א"צ לחזור ולברך, וע"ע במ"ב סק"ס. ולענין ציצית כבר הובא מביה"ל סי' ח' סי"ד ד"ה אם פשט, שכ' לעשות עצה זו.

ובדעת נוטה הל' תפילין תשובה קל"ח המליץ מרן הגר"ק (שליט"א) זצ"ל לעשות תנאי בתפילין, שאם ישמטו ממקומן תחול הברכה גם על החזרה למקומן. ומסתמא כוונתו לדעת הח"א המובא במ"ב שם סקמ"ד דאף בשעת התפלה אם נשמטו המברך לא הפסיד, אולם בכ"ז למעט בברכות עדיף.

תנאי להגבלת זמן חלות הברכה בתפילין

הריני מתנה שהברכה שאברך על התפילין תפטור אותי רק עד שאלך לבית הכסא.⁴

תנאי בהגבלת זמן חלות הברכה בתפילין ובציצית

הריני מתנה שאם אהיה לבוש בציצית ואצטרך לפתוח את קשר הציצית להטיל בו פתילות יותר מהודרות, וכן לפתוח התפילין שעלי כדי לבדוק הפרשיות, שדעתי שתחול הברכה עד מעשה זה, וכשאשוב לעשות המצוה אתחייב בברכה חדשה, אך אם אשכח לברך אחר כך, איני רוצה בתנאי זה.⁵

4. המ"ב בסי' כ"ה סקמ"ז כ' שאם חלץ התפילין והלך לבית הכסא, צריך לברך כשחוזר ומניחן. ובביה"ל ד"ה וי"א כ', דאף שהמג"א מסתפק בזה משום שבית הכסא שלנו אינם רחוקים, כ"כ הח"א דלא שבקינן פשיטותא דהרבה פוסקים (ט"ז, א"ר, הגר"א, רעק"א ועוד), ואף דהפמ"ג ודה"ח העתיקו המג"א. וסיים שם שגם דעת הגר"א היא שצריך לברך.

5. הביה"ל בסי' כ"ה ד"ה מהדק מסתפק

מספר שלחן מלכים שטוב שיכוון בברכתו בתחילה לפטור רק עד שילך לבית הכסא (קבוע). והוסיף דבגילוי דעת פעם אחת נראה דסגי בזה. ועוד הוסיף שאף שבביה"ל שם בד"ה וטוב וכו', כ' לגבי תנאי בברכת התפילין שאינו ראוי לפקפק במנהגן של ישראל, מ"מ כאן נראה שהמנהג לא ברור ואינו נראה כמלע"ז ומפקפק.

תנאי בתפילין בחוה"מ

הריני מתנה שאם ארצה להניח תפילין בחול המועד, שאם אין מצוה בהנחתם איני רוצה להניחם לשם מצוה.⁶

תנאי בכתיבה לשמה

הריני מתנה שאם בעתיד אכתוב או אתקן ספרי תורה תפילין מגילות ומזוזות, שתהיה הכתיבה לשמה ויהיו כל האזכרות שבהם לשם קדושת השם.⁷

בדין זה אם הוי הפסק. ולכא' תנאי שכזה מוציאו מכלל ספק ברכה, דפעמים אין שיעור זמן של הפסק ודאי. וגם כאן יש לדון אי מהני תנאי לקולא שלא בשעת לבישת הציצית ולברך שוב על סמך התנאי.

6. מבואר במ"ב סי' ל"א סק"ח דבזה יוצא לכו"ע, אף לסוברים שחוה"מ אינו זמן תפילין, ואינו עובר בבל תוסיף ולא על

זלזול ב'אות' של המועד. אמנם כתב המ"ב שם שיחשוב הדברים האלו "קודם ההנחה".

ועל כן נראה שאם תנאי כזה מועיל

מראש, הרי זה רק אם שכשם מקיים המצוה בפועל לא זכר להדיא לכוון לשם מצוה. ואף שהח"א המובא להלכה במ"ב סי' ס' סק"ו סובר שמעשה שמוכח ממנו שנעשה לשם מצוה מהני עשיתו בסתמא אף אם מצוות צריכות כוונה, מ"מ כשמפרש מראש את רצונותיו וכוונותיו העתידיות באופן של תנאי, מהני לעקור שם מצוה מ"סתמא" כזה.

7. דין זה מבואר בשו"ע סי' ל"ב סי"ט ובמ"ב סקצ"ו, דבתחילת הכתיבה יאמר בפיו אני כותב לשם קדושת תפילין וכל אזכרות שבו לשם קדושת השם. וכ'

תנאי בהנחת תפילין רש"י ור"ת ביחד

הריני מתנה שאם ארצה להניח ביחד תפילין דרש"י ותפילין דרבינו תם, שכונתי תהא שבהנחתם אצא ידי חובה באלה שהם אליבא דהלכתא והשאר הם כרצועות בעלמא.⁸

הביה"ל ד"ה בתחילת, דהפמ"ג כ' דהט"ז מודה שלכתחילה צריך בכל פעם לקדש האזכרה אף דקידש בתחילת הכתיבה, אך לענין דיעבד מהני.

והנה כתב בשו"ת משנת רבי אהרן ח"א סי' כ' דכל מה שמהני אמירת לשמה משום כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה, ל"מ אלא לאותו מעשה ולא למעשה אחר וכגון לכתוב ס"ת אחר ואף אם יפרש להדיא מראש, וצריך לחשוב לשמה בס"ת השני.

8. תנאי הנזכר בשו"ע סי' ל"ד ס"ב. וע"ע בביה"ל ד"ה ויכוין בהנחתם בטעם הצורך להתנות. והעלה, דבכדי שלא יעבור על בל תוסיף אין צריך לכוון שהשאר הן כרצועות בעלמא, אלא עיקר הטעם מפני שמצוות צריכות כונה ובשעת ההידוק אינו יכול לחשוב על שני זוגות התפילין, שהרי אחד מהם אינו תפילין אליבא דאמת.

ובספר משנת הסופר בסי' ד' בביאור הסופר, נסתפק כשאמר כן קודם הכתיבה והפסיק בין האמירה והכתיבה בדברים אחרים אי מהני. וכן אי מהני כשגמר הס"ת ומסרו לביהכ"נ, ואחר זמן בא לתקן בו איזה תיקון ולא עשה לשמה, אי מהני אמירתו שקידש בתחילת הכתיבה ובספר

מז

תנאי בהזמנה לדבר שבקדושה

הריני מתנה שכל פעם שאעשה או אזמין בפה או במחשבה איזה דבר לצורך קדושה ותשמישיה (וכגון תפילין רצועות ונרתיקם, העור, הקלף, ארון קודש וכדומה), שאוכל לשנותו לכל דבר שמותר להורידו בקדושה.⁹ וכן כשאדפיס ספרים, שלא יהיה בהם קדושה עד שילמדו בהם.¹⁰

מצוה לא יעזרו שום תנאים מוקדמים, שהרי מחשבתו בשעת מעשה עוקרת את הרצונות הקודמים וקובעת את שם המעשה), והוא במצב של סתמא.

9. השו"ע בסי' מ"ב ס"ב ובמ"ב סק"ח כ' שאם עשה תפילין של ראש והתנה עליהם בעת העשיה שאם יצטרך לעשות ממנו של יד שיעשה, דמהני התנאי להורידו לקדושה קלה. וכ"ש אם פירש שעושהו של ראש רק לפי שעה. ואת הרצועות, שהן רק תשמיש מצווה אף להוריד לחול אפשר ע"י תנאי, כ"כ בבית"ל שם. וע"ע בקסת הסופר סי' כ"ה אות ה'.

וברמ"א בסעיף ג' ובמ"ב סקי"ז מבואר לעניין כיס של תפילין דתנאי מהני אפי' עשה לשם תפילין וגם צר ביה בקביעות תפילין, מ"מ כיון שהתנה בעת עשיה שיוכל לשנותו כשירצה מותר ואפי' בעודן

בקדושתן, רק לא ישתמש בהם לתשמיש מגונה. ואם לא התנה, כתב במ"ב סי' כ"ח סק"ז שאין להשתמש בכיס המיוחד לשל ראש בשביל תש"י.

ולענין קלף שמעובד לשם תפילין ג"כ שם ברמ"א ובמ"ב סי' מ"ב סקכ"ג ובבית"ל ד"ה לגוף, שהעיבוד הוא הזמנה בגוף הקדושה ולכן אין להורידו לכתובה של חול אף ע"י תנאי. והביא מהמג"א שיש החולקים וס"ל שתנאי מהני. וע"ע בבית"ל ד"ה כי האי גונא, לגבי דיו שנעשה לכתובת סת"ם שצריך להתנות עליו כדי שיוכל להשתמש בו לחול. וע"ע במ"ב סי' ל"ב סקכ"ו שכ' שנכון שהסופרים יתנו בשעה ששמים את העורות לתוך הסיד לשם קדושת סת"ם, שיוכלו לשנותו לכל דבר.

וכן לגבי שינוי הקשר ומקומו שיש בו הורדה כמבואר בקסת הסופר סי' כ"ה אות

מח

תנאי בשאריות מדבר שבקדושה

הריני מתנה שאם אצטרך לכך, אוכל לחתוך הגליונות החלקים בספרי תורה תפילין ומזוזות וכדומה אחר הכתיבה ולהשתמש בהם לכל דבר.¹¹ וכן כשאכתוב או אצלם דברי תורה על חלק מנייר, שאוכל לחתוך את החלק הריק ולהשתמש בו לכל דבר.¹² וכן כשאדפיס או אקנה ספרים חדשים עבורי או עבור בית כנסת וכדומה, שלא תתפוס קדושה בכריכה ובחוטי התפירה והדבק וכדומה.¹³

ה' ובמשנת הסופר שם. וע"ע במ"ב סי' מ"ב סק"ג. ויל"ד אי מהני תנאי גם בהזמנה לבית

הכסא ובית המרחץ המבואר בסי' פ"ג ס"ב לגבי ק"ש וד"ת שאסור לקרוא בתוכו גם לפני שהשתמשו בו. דלכא' דוקא לגבי דבר שבקדושה כגון נרתיק לתפילין שמראש מתנה שהוא נרתיק לכל השימושים מהני ביה תנאי, אך בהזמנה לבית הכסא הא זה מוזמן למעשה לצורך זה ולא לדבר אחר.

10. הנה המ"ב סי' של"ד סק"נ הביא ממשאת בנימין שספר שלא למדו בו עדין מותר לחתך הגליון הריק ולהשליכו. אך מטו משמיה דמרן הגר"נ קרליץ (שליט"א) זצ"ל שאין להשליכם בבזיון לאשפה אלא לעוטפם תחילה. ולכא' אי מהני תנאי הנ"ל, שרי.

11. וכך לא יצטרכו גניזה ואף יוכלו לאחסנו על הקרקע. דבלא התנאי, משמע

אמנם יש לזהר בכל תנאי שהוא לקולא באיסורין לסמוך על תנאי לזמן ארוך.

11. וכגון לקצר הפרשיות כדי שיהיו ראויים להכנס לבתים וכדומה, ואז ל"צ לשמור על קדושתם ול"צ לגונזם. ועי' משנת הסופר סי' כ"ה בביאורו שם. ואף שבמ"ב סי' מ"ב סקכ"ג כ' דל"מ תנאי בקלף שעובד לשם תפילין, י"ל שהוא דוקא אם לא חתך את הנותר בסוף.

12. דנחלקו האחרונים אם יש בזה קדושה. וכן מטו משמיה דמרן הגר"ק (שליט"א) זצ"ל. ושוב נזכיר שזה חידוש לסמוך על תנאי כזה ולהקל בעניני איסור והיתר.

13. וכך לא יצטרכו גניזה ואף יוכלו לאחסנו על הקרקע. דבלא התנאי, משמע

זמן קריאת שמע

תנאי בזמן ק"ש

הריני מתנה שבכל פעם שאקרא קריאת שמע שלא בברכותיה, שאצא ידי חובה רק אם לא אקראה אחר כך בברכותיה בזמנה, אבל אם אספיק לקוראה בזמנה, אצא ידי חובתי בקריאת שמע שאקרא עם הברכות ובקריאה הראשונה איני רוצה לצאת ידי חובה.¹

1. וכגון שחושש שלא יספיק לקוראה בברכותיה בזמנה. תנאי זה מבואר בהגהות רעק"א בסי' מו. והנה יש לחקור בכוונת הפרי יצחק אם האיסור להסיח דעת הוא רק בזמן קיום המצוה, ולכן ישן שאינו מקיים המצוה פטור מהאיסור להסיח דעת, או שבאופן כללי כשאין בדעתו לקיים המצוה אין אז איסור להסיח דעת, וישן הוא רק דוגמא לדבר. ולכאן לצד הב' סו"ס להתנות שהוא אינו מתכוון למצוה כשמסיח דעתו, הוי זלזול במצוה.

והנה יש לחקור בכוונת הפרי יצחק אם האיסור להסיח דעת הוא רק בזמן קיום המצוה, ולכן ישן שאינו מקיים המצוה פטור מהאיסור להסיח דעת, או שבאופן כללי כשאין בדעתו לקיים המצוה אין אז איסור להסיח דעת, וישן הוא רק דוגמא לדבר. ולכאן לצד הב' סו"ס להתנות שהוא אינו מתכוון למצוה כשמסיח דעתו, הוי זלזול במצוה.

האם הוא מחויב להניח תפילין לפני"כ, עי' חוט שני בהל' יו"ט).
וברמ"א סי' מ"ו ס"ט כ' שטוב להוסיף בשחרית בשמע ישראל שבקרבנות בשכמל"ו כדי שיהיה אפשר לצאת בזה ידי ק"ש דאורייתא ולא יראה רק כסיפור דברים. וכתב המ"ב בסקל"א שיכוון אעפ"כ שלא לצאת בזה ידי חובת ק"ש אלא אם יודע שיאחרו הציבור הקריאה. וכשירא שהציבור לא יספיקו בזמנה כ' בשו"ע

מט

תנאי להיסח הדעת בתפילין

הריני מתנה שאם חס ושלום אסיח דעתי מן התפילין כשאני מולבש בהם, אני מכוון שלא לקיים אז את המצוה, עד ששוב אזכר ולא אסיח דעתי מהתפילין שעלי.¹⁴

מהמ"ב סי' קנ"ד סק"ט דהכריכה עצמה הוי תש"ק. וכן יהיה אפשר לעשות בו שימושים לצורכו, וכגון לפתוח כריכת הספר ע"ג שולחן ע"מ לתפוס לעצמו או לאחרים את אותו מקום בביהכ"נ וכדו'.

ומעתה י"ל דאם הניח תפילין וכיוון למצוה, ובשלב מסוים מסיח דעתו מן התפילין הגם שהוא ער, יתכן שאם קובע מראש דבמצב כזה יש לו כוונה הפכית שלא לקיים אז מצות תפילין, הרי שהציל את עצמו מאיסור היסח הדעת בתפילין, דהרי נתיסד שאם אין קיום מצוה, אין איסור היסח הדעת.

והנה יש לחקור בכוונת הפרי יצחק אם האיסור להסיח דעת הוא רק בזמן קיום המצוה, ולכן ישן שאינו מקיים המצוה פטור מהאיסור להסיח דעת, או שבאופן כללי כשאין בדעתו לקיים המצוה אין אז איסור להסיח דעת, וישן הוא רק דוגמא לדבר. ולכאן לצד הב' סו"ס להתנות שהוא אינו מתכוון למצוה כשמסיח דעתו, הוי זלזול במצוה.

המג"א בסי' ש"ח סק"א כ' דהמניח תפילין בשבת ל"צ למשמש בהם כדי לא להסיח דעת, דלמ"ד שבת לאו זמן תפילין היא, הרי שאינו מחויב ואינו מקיים מצות תפילין בשבת וממילא אין איסור להסיח דעת מהם. וכ' בפרי יצחק סי' ה' דלפי"ד גם כל היכא דלא מקיים מצות תפילין, אף שיכול הוא לקיים, אין אז איסור היסח הדעת. ולכן כ' דכיון דמצוות צריכות כוונה, הרי שאם לא כיון למצות תפילין לא קיים המצוה, וא"ש אמאי ישן שינת עראי בתפילין ל"ח להיסח הדעת בזמן זה, משום דכשישן אין לו כוונה למצות תפילין וממילא לא מקיים באותו הזמן מצות

14. המג"א בסי' ש"ח סק"א כ' דהמניח תפילין בשבת ל"צ למשמש בהם כדי לא להסיח דעת, דלמ"ד שבת לאו זמן תפילין היא, הרי שאינו מחויב ואינו מקיים מצות תפילין בשבת וממילא אין איסור להסיח דעת מהם. וכ' בפרי יצחק סי' ה' דלפי"ד גם כל היכא דלא מקיים מצות תפילין, אף שיכול הוא לקיים, אין אז איסור היסח הדעת. ולכן כ' דכיון דמצוות צריכות כוונה, הרי שאם לא כיון למצות תפילין לא קיים המצוה, וא"ש אמאי ישן שינת עראי בתפילין ל"ח להיסח הדעת בזמן זה, משום דכשישן אין לו כוונה למצות תפילין וממילא לא מקיים באותו הזמן מצות

ברכה"ת,
ברכות השחר וקרבתנות

נב

תנאי לצאת יד"ח ברכת התורה בערבית

הריני מתנה שבכל אהבת עולם דערבית, אצא ידי חובת ברכת התורה אם ישנתי ביום שיעור שינה. וכן אצא בברכת אהבה רבה דשחרית אם לא בירכתי קודם ברכת התורה.¹

1. השו"ע סי' מ"ז ס"ז כ' דברכת אהבת עולם פוטר ברכה"ת. ובמ"ב סק"ג כ' שמי שישן על מיטתו ביום, שטוב לכוין באהבת עולם לפטור ולצאת ידי דעת רוב הפוסקים המחמירין בזה. וכתב שם שנפטר רק אם ילמד אחר התפילה. ולכאור' העושה כן לא יוכל לעשות כאידך דברי המ"ב סי' מ"ז סק"ח שכ' שהניעור כל הלילה אך ישן ביום הקודם שיברך ברכ"ת בבוקר על סמך שינת היום כפסק רע"א, שהרי על שינת היום הוציא עצמו באהבת עולם דערבית, ובבוקר יש לו ספק חדש שמא לא התחייב בברכה"ת מחמת היום החדש. ע"כ, אם התכוון לצאת בברכה"ת באהבת עולם יראה בבוקר לצאת בברכה"ת ממי שישן בלילה. אלא שראוי שיתנה לפני שמכוון לצאת באהבת עולם, שאם ייצא מאחר בבוקר יפטור רק את ספק חיובו בברכה"ת מצד שעבר עליו לילה ולא את הספק מצד השינה של אתמול ביום, כי לזה כבר מצא פתרון באהבת עולם.

נא

תנאי בק"ש לפני הנץ החמה

הריני מתנה שבאם אקרא קריאת שמע קודם הנץ החמה, אם אין זה עיקר זמנה, הריני כקורא בתורה ואצא בקריאה שאקרא אחר כך בברכותיה.²

הגר"ז שם ובמ"ב סק"א די"א גם פ' ראשונה כולה ואף טוב לומר כל הג' פרשיות. ובס"ק ל"ג הזהיר המ"ב בשם האחרונים דבכה"ג יקפיד לקרוא עם תפילין, שלא יהא כמעיד שקר.

ונראה שבכל הני גווני ג"כ יתנה שדעתו לצאת המצוה דאורי' רק אם הציבור לא יספיקו לקרוא בזמנה.

והנה בדעת נוטה ח"א הל' ק"ש הערה 14 מובא דהחזו"א אמר לגר"ק (שליט"א) זצ"ל שיוסיף בתנאי שאם תנאי זה תלוי בדין ברירה אני רוצה לצאת בכל אופן

בק"ש של עכשיו, ואם שייך לדיני תנאי הריני מתנה שאם בשעת התפילה לא יעבור עדין זמן ק"ש, איני רוצה לצאת בשל עכשיו אלא רק בשל אח"כ ואם לאו אני יוצא בשל עכשיו.

2. בשו"ע הרב סי' נ"ח ס"ד כ' שראוי שיקרא הק"ש מעט קודם הנץ החמה ולחוש לסוברים שזה עיקר זמנה. ובאיש' ישראל פי"ח הע' ה' כ' בשם הגרשז"א להתנות שאם אי"ז עיקר זמנה שיהיה כקורא בתורה ויצא בק"ש שיקרא אח"כ בברכותיה.

תנאי בלימוד סמוך לברכה"ת

הריני מתנה שבכל פעם שאצא ידי חובת ברכת התורה בקריאה של דבר שעולה כנגד אותה ברכה, אני מכוון שכל פסוק שאומר אחר כך שיעלה לי לשם לימוד, אם מותר אז ללמוד.²

תנאי בעליה לתורה

הריני מתנה שאם אקבל עליה לתורה ואברך ברכת התורה אחר

2. וכגון אם הוא מכוון לצאת ידי ברכה"ת באהבת עולם דערבית או אהבה רבה דשחרית כדאיתא בשו"ע סי' מ"ז ס"ז. ויתנה שאם מהני הק"ש בזמנה לת"ת, שנסתפק בזה השו"ע שם ס"ח, שיחשב הק"ש ללימוד שאחר ברכה"ת. וכן פסוקי תחנון ואשרי אחר שמו"ע שיהיו נחשבים ללימוד שאחר ברכה"ת.

ללמוד ממש אחר התפילה. ויל"ד עוד בעצם תועלת התנאי, דאולי צריך שיהיה לימוד הניכר שהוא לצורך לימוד (דהא בלאו הכי היה אפשר להסתפק באמירת הק"ש שאמר מיד אחר אהבה רבה שהרי מקיים בזה "לא ימוש" כמאמר הגמ', וע"כ שצריך מידי דמינכר).

ומ"מ יש להזכיר שהשו"ע עצמו כתב דמספיקא לא מהני לצאת באהבת עולם ובאהבה רבה אם לא ילמד מיד. וכוונתו מסתמא רק ללימוד מיד לאחר התפילה. ואעפ"כ יתכן שההצעות הנ"ל (שהן במצב של דיעבד) נחשבות ללומד מיד, אף אם זה בתוך התפילה.

ויל"ד לגבי פסוקי השמות שיש שאומרים בסוף שמו"ע, אי שרי ללמוד באמצע שמו"ע (ומה שפעמים אומרים פסוקים באמצע שמע קולנו, זהו בדרך בקשה ותפילה ולא לימוד. וכן כשמסיימים למדני חקין להציל מברכה לבטלה, אי"ז לימוד של הפסוק). ומ"מ עדיף לזכור

שישנתי ביום שינת קבע, שבכונתי להוציא את עצמי וכן כל מי שירצה, ידי חובת ברכת התורה.³ ואם אשמע הברכה מאחר העולה לתורה, שבכונתי לצאת ממנו.⁴

תנאי בברכת התורה ליעור כלילה (א)

הריני מתנה שבכל פעם שאהיה ניעור כל הלילה ולא יהיה לי פתרון לברכת התורה בבוקר, שאם אחליט לברך בעצמי ברכת התורה ליום החדש ואליבא דאמת איני מחויב ברכה חדשה, שתחול ברכת התורה שברכתי ביום שלפניו רק עד תחילת היום שאחריו.⁵ ואם על פי ההלכה זה אפשרי, אזי אם אברך לאחר

3. המ"ב בסי' מ"ז סקכ"ה כ' שהישן שינת קבע ביום על מטתו יכול לסמוך על הרבה פוסקים שהיו הפסק והמברך לא הפסיד ותבא עליו ברכה. ומ"מ נהגו העולם שלא לברך. אך אם ממילא הוא מברך או שומע ברכה מאחר, וכגון בשבת במנחה (ובמיוחד בשבת של ערב שבועות שמתכוון ללמוד כל הלילה ולשי' רעק"א שצריך לברך, אין ראוי ואף אולי אסור ללמוד בלי ברכת התורה) או בנזדמן לו קריאת התורה אחר השינה ביום, כדאי לו לכוון לצאת (ולהוציא) יד"ח ברכה"ת שמהני לברכה"ת כמבואר בסי' קל"ט ס"ט.

ממי שנפטר באהבה רבה. ובמ"ב שם סקל"ב כ' בשם האחרונים דבאהבה רבה נפטר ידי שתי הברכות. ועכ"פ אף שיצא בעליה לתורה, מ"מ יכוון גם באהבת עולם שבערבית, שבברכה זו לכאו' יוצא יד"ח ב' הברכות של ברכה"ת כמו בברכת "אהבה רבה" שבשחרית, שהרי גם באהבת עולם מוזכר עסק התורה באמירת בשכבנו ובקומנו נשיח בחוקיך, כי הם חיינו, ובהם נהגה יומם ולילה.

4. ומשמיה דמרחץ הגריש"א זצוק"ל מטו, דהרוצה לצאת מברכות העולה לתורה, א"צ אפ"י להודיעו שיוציאנו, ויכוון לצאת ודי.

5. בנשמת אדם כלל ט' אות ג' כ' דכך

ושם בשו"ע נפסק עוד, שנפטר רק מברכת אשר בחר בנו. והוסיף, דלא גרע

תחילת היום, אני רוצה שתחול הברכה של אתמול עד הברכה החדשה.⁶

תנאי בברכות השחר לַעֲזֹר בלילה (ב)

הריני מתנה שאם ארצה לברך את ברכות השחר וברכות התורה אחר חצות הלילה, שיועילו לי הברכות שברכתי בפעם הקודמת רק עד חצות הלילה.⁷

משמע מהמג"א סי' מ"ז סי"ב. אמנם יעו' בהגר"א שם סי"ב שדחה דבריו.

אלא שלכאן צ"ע, דא"כ אמאי כל הפוסקים לא הביאו תנאי זה לגבי שינת היום, שתהא ברכת התורה חלה עד שיקום משנתו ביום. ובאמת מטו משמיה דמין הגריש"א זצ"ל שאמר דמהני התנאי, אלא שאין לעשותו אלא כשאין פתרון אחר.

ובאמת נראה דתנאי כזה גרוע מתנאי דציצית שכ' בביאור הלכה שיתנה שתחול הברכה עד שהולך לבית המרחץ. דבציצית חלה הברכה על מעשה הלבישה שעושה, ואח"כ כשמפשיט הציצית מעליו ולובשה אחר המרחץ הו"ל לבישה חדשה, והוא קוטע את הלבישה ע"י מעשה ומתנה את חלות הברכה בלבישה. אך בברכת התורה שרוצה להחיל אותה עד זמן מסוים אפשר דלא מהני, כיון שיש בכח הברכה להועיל

וגם כן יש ליהזר באיסור ברכה לבטלה על סמך תנאי זה.

7. וכנ"ל בסעיף הקודם, ובתוספת הא דבספר חסד לאלפים סי' מ"ז אות ו' הביא

תנאי בפרשת הקרבנות

הריני מתנה שכשאומר בפרשת הקרבנות לפני התפילה את פרשת האשם והחטאת, שכונתי שיהיה זה חשוב ומקובל כאילו הקרבתי אשם רק על הצד שבאמת נתחייבתי בו. ושיהיה זה חשוב ומקובל כאילו הקרבתי חטאת רק על הצד שבאמת נתחייבתי בה והיתה לי אז ידיעה בחטא.⁸

דדעת הפוסקים שאם הוא נעור כל הלילה לא יברך הברכות עד הבוקר וכן הנעור בלילה ודעתו לחזור ולישן שינת קבע, לא יברך כי אם ברכה"ת, והאחרות יניח לכשיקום בסוף שנתו.

אך המקובלים כתבו שיברך כל הברכות תיכף בקומו, אפי' דעתו לחזור ולישון. ולא זו בלבד אלא אפי' מי שלא ישן כלל, בהגיע חצות צריך לאומרם חוץ מברכה"ת שאם לא ישן א"צ לאומרה עד עה"ש. ואם אינו עושה כן גורם פגם גדול ומזיק לנפשו מאד.

והביא שם קצת תקנתא לצאת ידי כל הדעות שיכוון בכל יום כשמברך ברכות השחר שאין רוצה לפטור אלא עד חצות לילה ואז יוכל לברך בחצות כל הברכות. ואף ברכה"ת מברך בחצות אפי' אם לא ישן, על דרך שמברך בבוקר כשלא ישן.

ואפשר דסגי בגילוי דעתא שגילה דעתו ובירר שיחותיו פעם אחת שכך רוצה לנהוג, וא"צ לכוון בכל יום.

8. הרמ"א בסי' מ"ח כ' לומר פרשת התמיד וסדר המערכה, וכמש"כ המ"ב שם בסק"א שכן קיבלו חז"ל שבזמן שאין ביהמ"ק קיים ואין יכולין להקריב קרבנות, העוסק בהן ובפרשיותיהם מעלה עליו הכתוב כאילו הקריבם.

ובמ"ב בסי' א' סקי"ח כ' דחטאת ואשם שאינם באים בנדבה אין יכול להביאם על הספק, ולכן הנוסח הנכון הוא לומר בלשון ספק דהיינו יה"ר מלפניך אם עברתי עבירה וכו'. אלא שפעמים שיכול לשכוח מלומר את היה"ר או לאומרו בנוסח שמורגל בו בתמיד ובעולה. ויתכן דמהני מראש לקבוע כוונה סתמית ולא מפורשת להדיא, דמה שאומר פרשת הקרבנות

תנאי בברכה היכולה להחליף ברכה אחרת

הריני מתנה שאם לא אומר ברכה שנתקנה קודם התפילה ואזכור לאומרה אחר התפילה, שאיני רוצה לצאת ידי חובתה בתוך התפילה בברכה אחרת הפוטרת אותה, וכגון אם לא אומר אלוקי נשמה לפני התפילה שלא אצא בברכת מחיה המתים.⁹ אך אם אשכח לברך אחר התפילה אני רוצה לצאת בברכות שבתפילה.¹⁰

שלהם, שהוא רק על הצד שנתחייב באותו קרבן.

ובסו"ד כ' שם המ"ב דהמג"א העלה שבחטאת לא יאמר היה"ר כלל, ובכל זאת אם לבו נוקפו שמא עבר על חטא והיתה לו ידיעה שחטא ושכח, יוכל לומר היה"ר אחר חטאת בדרך תנאי.

9. המ"ב בסי' נ"ב סק"ט כ' דדעת הפר"ח דאם לא אמר "אלקי נשמה" קודם התפילה, שלא יאמרנה אח"כ משום שכבר יצא בברכת "מחיה המתים", וכן בברכה"ת.

וכ' שם המ"ב דאף שהרבה פוסקים חולקים ע"ז, מ"מ יותר טוב לכתחילה לצאת אליבא דכו"ע לכין שאינו רוצה לפטור בברכת מחיה המתים את ברכת

אלקי נשמה. ובערוה"ש סוף סי' נ"ב הוסיף עוד כמה ברכות מברכה"ש שיוצא יד"ח בברכות שבשמו"ע. ולזה יהני תנאי שמתנה שלא רוצה לצאת בברכות שבשמו"ע, ואז יוכל לנהוג כדעת הגר"ח המובאת בס' אשי ישראל שחולק על הגרשז"א וס"ל דאם יש לפניו ב' אפשרויות או פסוד"ז או ברכה"ש, שיעדיף את פסוד"ז, ואת ברכה"ש יאמר אחר התפילה. ובתנאי הנ"ל יוכל לברך בשופי אף לדעת הגרשז"א.

10. דפעמים הוא חפץ לצאת בשמו"ע, וכגון אם ישכח מלברכם אחר שמו"ע. ואם יש ברירה אזי אם לא יברכם אחר שמו"ע יצא בברכות שבשמו"ע.

פסוד"ז, קדיש,
ק"ש וברכותיה

תנאי בהפרשת צדקה ב"ויברך דוד"

הריני מתנה שאם משום איזו סיבה לא אפריש או אתן צדקה באמירת "ואתה מושל בכל" שבאמצע "ויברך דוד" וכפי שהיה נוהג האריז"ל, שיפרשו ג' פרוטות שנמצאות בבית.¹ וכן שיהיה

1. המ"ב בסי' נ"א סקי"ט הביא מנהג זה בשם האר"י הקדוש, ובסי' צ"ב סקל"ו הביא מנהג זה מקהילות קדושות.

גם יש לדון בתנאי מוקדם כזה, שלמעשה כעת לא מניח מעות מסוימות שעליהם יחול חלות צדקה, ודומה להא דנראה שא"א לעשות תנאי מראש שבכל שנה יתבטל החמץ שיהיה לו בי"ד ניסן (ויועיל אם ישכח לבטל קודם זמן איסורו) שהרי החמץ עדין לא בא לעולם ואיך יפעל בו חלויות (ובמיוחד אם ביטול הוא מתורת

הפקר). ואפשר דלא דמי, מפני שכאן כל כונתו היא לקבוע מראש שכל אמירת "ואתה מושל בכל" עתידית תחשב כאמירת "הריני מפריש ג' פרוטות שיש לי בבית לצדקה", וכאילו עושה מעשה כאשר המעות בעולם. אך בביטול חמץ הוא נסמך רק על התנאי המוקדם.

והנה ידועים דברי הרמב"ם בפי' המשניות באבות על המשנה שאומרת "הכל לפי המעשה", דעדיף לתת מאה פעמים פרוטה מאשר לתת פעם אחת

כך בכל שבת ויום טוב.² ואם אשכח אחר כך ליתנם, איני חפץ בתנאי זה.³

מאה פרוטות וכדי להשריש בו את מידת הנדיבות. ואף כאן כשמתנה, הלא ברוב הימים נותן את המטבע של אותו היום, ורק למקרה שישכח או שלא יהיה בידו הוא מתנה מראש, ולא הפסיד את מעלת הנדיבות.

2. בספר עוד יוסף חי לבן איש חי בפ' ויגש אות י"ב כתב דבשבת ויו"ט שא"א להפריש או לתת כסף לצדקה, היו חסידים ואנשי מעשה מפרישים בע"ש ב' פרוטות תחת חתיכת נייר א' וכותבים עליו שתי פרוטות, ומניחים עוד פרוטה תוך נייר אחר וכותבים עליו פרוטה אחת ומניחים את שניהם בביתם בחלון, זה בצד זה רחוקים זה מזה, וכשאומרים בשבת ואתה מושל בכל, מציירים אותם במחשבתם ואומרים בליבם הריני מתנדב לצדקה את שתי הפרוטות ואת הפרוטה, ומאריכים בתיבות עד גמר מחשבה זו ולמחר נותנים ליד העני (וכן יש עצה להפריש או לתת לעניים שזה כסף שאינו מוקצה).

ואמר לי מרן הגר"ק (שליט"א) זצ"ל לפני שנים רבות, שהוא נוהג בעצמו מידי פעם להפריש כסף בצד ולומר שבכל יום באמירת "ואתה מושל בכל", שמטבע אחד יהיה לצדקה.

ושמעתי מב"ב של מרן הגר"ק (שליט"א) זצ"ל שהיה לוקח בכל ר"ח סך כסף המתחלק לל' יום ומתנה שיחול כל יום מטבע לצדקה בעת אמירת "ואתה מושל בכל" וכך הרויח שלא הופרעה תפילתו לחפש עני לתת לו, וכן הרויח הצדקה בשבת ויו"ט שאינו יכול לתת מעות. ועשה זאת ע"פ החזו"א בדמאי סי' ט' סק"ב שאפשר להקנות קודם השבת שיחול בשבת. ובשונה הלכות סי' ש"ו דין י"ב כ' שכן נראה שמותר לעשות זאת, מהמ"ב סי' של"ט סק"ז, ודלא כשו"ת רעק"א במהדו"ק סי' קנ"ט שאסר זאת, עיי"ש. ונראה שמרן הגר"ק עשה כך באופן שלא היה בזה התחיבות של נדרי צדקה, ולא חשש איסור של בל תאחר.

אלא שיל"ד האם אפשר להחליט עכשיו שיהיה נדר בעתיד כאשר בזמן החלת הנדר אין בדעתו לנדור כלל. ואולי אפ"ל שהדבר פועל כך: אמירת תנאי זה הוי כנודר עתה, וזמן חלות נדרו יהיה בשעת אמירת "ואתה מושל בכל" שיאמר בעתיד, שתחשב כמזמנת את ההפרשה של ג' הפרוטות שימצאו אז בביתו.

אמנם שמעתי שבשנים האחרונות פסק ממנהגו הנ"ל. ואולי משום שחשש

תנאי בעניות אחר קדיש

הריני מתנה שאם אענה אמן בקדיש כנוסח ספרד לפני "בחייכון וביומיכון" ולפני "לעלא מן כל ברכתא", שאם האמת היא כפי נוסח אשכנז שאין אומרים שם אמן, שיעלה האמן שאענה לפני "יהא שמה רבא וכו'" ואחר "דאמירן בעלמא ואמרו אמן", על כל הנאמר קודם (מ"בעלמא די ברא" ו"מיתברך וישתבח וכו").⁴

לרעק"א שאסר לעשות קנין בע"ש שיחול בשבת (ודלא כהבא"ח), וא"כ ה"נ כשמפריש ואומר כשיאמר בכל שבת "ואתה מושל בכל" שאז יעשה הכסף לצדקה, הרי עובר באיסור דאין מקדישין בשבת.

ויתכן שנסתפק בזה בדעת רבו הגדול מרן החזו"א זיע"א שכ' בדמאי סי' ט' שמותר לעשות קנין שיחול בשבת דוקא אם אינו תלוי בתנאי שיש בו עשיה בשבת, דאם המעשה של האדם גורם את חלות הקנין זה אסור. ומעתה יל"ד אם אמירת "ואתה מושל בכל" נחשבת למעשה שגורם שיחול קנין, או שאמירה לא חשיבא מעשה לענין זה.

3. כדי שלא יעבור בבל תאחר ויצא שכרו בהפסדו.

4. דלנוסח אשכנז צריך האומר אמן אחר "דאמירן בעלמא" לכוון על כל הנאמר שהוא אמת ונכון (מ"יתברך וישתבח" עד "דאמירן בעלמא" ואף לנוהגים לומר "ברוך הוא" אחר "שמיה דקודשא"), ולנוסח ספרד צריך לכוון באמן שאחר "דאמירן בעלמא", רק מ"לעילא מכל ברכתא", שהרי כבר אמר אמן על "יתברך וישתבח" (ולא "ברוך הוא"). ואם האמת היא כהנוסח שאין לומר אמן, ובחוסר ידיעה או מתוך שגרה ענה בטעות אמן הרי זה כאילו ענה באמצע משפט במקום שאין קשר לדברים. וע"כ צריך לכוון כשאומר אח"כ האמן במקומו שיעלה על כל הנאמר למעלה. וכן אם ענה אמן אחרי "ויקרב משיחיה" ואין צריך לענות שם, יעלה ה"אמן" שלפני יהש"ר על כל הנוסח מ"בעלמא די ברא".

סא

תנאי בזכירת יצי"מ

הריני מתנה שבכל פעם שאזכיר את יציאת מצרים לפני שאקרא קריאת שמע בברכותיה, שאצא בזה ידי חובת זכירת יציאת מצרים רק אם לא אקרא פרשת ציצית שבקריאת שמע בזמנה. אבל אם אספיק לקוראה בזמנה, אצא ידי חובתי בפרשת ציצית שאומר בתוך הקריאת שמע.⁵ וכשאזכיר מכת בכורות וקריעת ים סוף אני מכוון לכוללם עם הזכרת יציאת מצרים.⁶

5. וכגון שאומר בתפילה "אנכי ה' אלוך המעלה מארץ מצרים". ובשבת ויו"ט שאומר בתפילת נשמת כל חי "ממצרים גאלתנו". וכן מש"כ במ"ב סי' כ"ה סקט"ז די"א פרשת קדש לי וכו' בשעת הנחת התפילין ושם מזכיר יצי"מ. וראוי להתנות למ"ד המובא בשו"ע סי' ס' ס"ד שמצוות אינם צריכות כוונה, שלא ייצא באמירתם אלא יקיים המצוה בתוך פרשת ציצית שבק"ש דיותר טוב כך, כמובא במ"ב סי' מ"ו סקל"א ועוד מקומות.

ועי' בקונ' תנאים טובים להגר"ש דבילצקי זצ"ל שכתב להתנות כנ"ל, אך מרן הגר"ק אמר לי דא"צ לחשוש ולהתנות.

6. בהליכות שלמה בפ"ז הערה 13 כ' שנכון להזכיר לכוון בכל יום ובכל לילה גם את הזכרת מכת בכורות וקריעת ים סוף שאומרים ב"אמת ואמונה" וב"עזרת אבותינו". ואף שמעיקר הדין סגי בהזכרת יצי"מ גרידא, כמבואר במ"ב סי' ס"ו סקנ"ג, מ"מ כך היא עיקר המצוה וכמש"כ בטור בשם הירושלמי ובמד"ר שמות כב, ג, (אמנם לח"א המובא במ"ב סי' ס' סק"י, שבק"ש ועוד ל"צ כונה למצוה, דסתמא

ובשו"ע הגר"ז סי' מ"ו ס"ט כ' שאע"פ שזכירת יצי"מ מצוותה ג"כ בזמן ק"ש, מ"מ יוכל לסמוך על זכירת יצי"מ שבפסוד"ז.

וכן תועיל ג"כ הזכרת יציאת מצרים בפסוד"ז היכא שלא קרא ק"ש כלל דאיתא

סב

תנאי באמירת "ה' אלוך" אמת"

הריני מתנה שאם לא אשמע את השליח ציבור אומר בשחרית תיבות "ה' אלוך" אמת", אני מכוון בט"ו ווין שב"אמת ויציב" להשלים על ידם את הרמ"ח תיבות שבקריאת שמע.⁷ וכן בערבית הריני מכוון במילה "אמת" שיעלה במקום ג' שמות.⁸

סג

תנאי בהפסק בק"ש

הריני מתנה שאם אצטרך לקרא קריאת שמע שלא בברכותיה ולפתע אצטרך להפסיק באמצע, שיעקר מזה שם קריאת שמע ובתנאי שאחר כך אספיק לקרא שוב קריאת שמע בזמנה.⁹

8. הוא במ"ב שם סקי"ב בשם מג"א.
9. זאת כדי שיוכל להפסיק בעת הצורך. דהביה"ל בסי' ס"ו ד"ה ואילו כ' דדין ק"ש שלא בברכותיה דינו נמי כאמצע הפרק (ומסתפק שם אם יש בו דין בין הפרקים). ובתנאי כזה ירויח גם את שי' הריטב"א בסוכה שעוסק במצוה אסור לו לעבור למצוה אחרת וכדלקמן.
- לשם מצוה הוא עושה, ובכל מה שאומר בסדר התפילה יש לתלות שנתכוון לשם המצוה, א"כ הכא סגי בזה ול"צ כונה (מיוחדת).
7. דין זה מבואר בשו"ע סי' ס"א סעיף ג', דהקורא ק"ש ביחיד יכול בט"ו ווין שעולים תשעים, והם כנגד שלשת שמות ההויה.

סד

תנאי באמירת "ה' שפתי תפתח"

הריני מתנה שאם כאחד המתפללים או כשליח ציבור אומר "ה' שפתי תפתח" לפני כל תפילה ובשעת אמירה זו עדיין לא הגיע זמן אותה תפילה, וכן אם אצטרך לענות איזו עניה המותרת לפני שאתחיל השמונה עשרה, וכן אם לא יהיו עדיין עשרה מתפללים, שאין רצוני וכוונתי להתחיל השמונה עשרה אלא בתחילת ברכת אבות.¹⁰

סה

תנאי בשחרית אחר סוף זמנה במזיד

הריני מתנה שאם חס ושלום אאחר במזיד ובפשיעה ואתפלל אחר סוף זמן תפילה, שאם ההלכה שאיני חייב בתפילת שחרית ואינו זמן שחרית, שתהא תפילתי תפילת נדבה.¹

1. הנה יש פלוגתת הפוסקים בהזיד ולא התפלל עד אחר ד' שעות אם בכלל הוי זמן שחרית. ודעת הגר"א הוא דאינו בכלל זמן תפילה ואין לו להתפלל כלל. וכן דעת הפר"ח בדעת הרי"ף והרא"ש. אמנם רבים חולקים ע"ז, וכבר כ' המ"ב סי' פ"ט סק"ו וז"ל וטוב שיתפלל אז בתורת נדבה כי יש פוסקים שסוברים

דבהזיד עד ארבע שעות שוב לא מצי להתפלל כלל. ומשמע מלשונו דאינו חייב לעשות כן מעיקר הדין אלא ד"טוב" שיתנה. (ונפק"מ שאף בשבת דלרבים מן הפוסקים ל"ש תפילת נדבה, יתפלל וכעיקר הדין). וראה בהרחבה יותר במקורות בסעיף הבא. והנה אם ישכח להתפלל על תנאי

10. כן מטו משמיה דהגר"ח פ' שיינברג זצוק"ל, דפעמים מקדימים בכמה שניות את הנץ ומפסידים את ענין הנץ, ואם נחשב שהתחלת השמו"ע מתחילה בברכת אבות ואז כבר נהיה הנץ, חשיב שהתחיל בנץ. וכן הוא לגבי שאר הדברים הנ"ל.

והנה המ"ב בתחילת סי' קי"א כותב שפסוק זה הוא מכלל התפילה. ובסימן ס"ו סקל"ה כ' שאחר שאומר פסוק זה לא יענה אמן על ברכת גאל ישראל ושאר עניות. ולכאו' ע"י התנאי שרי.

והנה אף שלכאו' אם לא אמר כלל פסוק זה יצא, אמנם יל"ד בזה דלכאו' אם

יתנה שיהפוך זה לפסוק בעלמא א"כ בשחרית ובערבית תיוצר בעיה משום דחובה למיסמך גאולה לתפילה ואין לומר פסוק סתם ביניהם. או דילמא שמכיון שלמעשה כשמתפלל הוא סבור שהגיע הזמן, שוב אי"ז הפסק והוי כהפסק בטעות.

עוד יל"ד אם עדיף להפסיד הפסוק מאשר להפסיד מעלת התפילה בנץ החמה (מה עוד שסו"ס מהני תפילה מעלוה"ש). וכן אם עדיף להפסיד הפסוק ולא להפסיד מעריב בזמנו (אף שאפשר להתפלל מפלג המנחה).

תנאי בשחרית אחר סוף זמנה בשוגג

הריני מתנה שאם בשגגה אתפלל תפילת שחרית אחר סוף זמן תפילה, שתפילתי תעלה לשחרית אם ההלכה היא שמהני להתפלל שחרית בזמן זה, אך שתעלה לי לתשלומי שחרית אם ההלכה היא כהפוסקים שסוברים שאחר סוף זמן תפילה אינו זמן שחרית אלא זמן לתשלומי שחרית.²

נדבה, וכהוראת המ"ב, לכאו' יועיל תנאי מוקדם שמחמתו יהיה תפילתו תפילת נדבה אם ההלכה כהגר"א וסייעתו.

2. הב"י בסי' פ"ט האריך לבאר למה יש להתפלל אחר ד' שעות. דהנה שנינו ריש פרק תפילת השחר דעד חצות ור"י אומר עד ד' שעות. ובגמ' אסקינא דעד ועד בכלל כלומר דעד סוף ד' שעות מתפלל לר"י. ופסקינן כר"י הואיל ותנן בבחירתא כוותיה.

אמנם הרי"ף והרא"ש שם וכן הרמב"ם והטור (סי' פ"ט) פסקו דאפשר להתפלל עד חצות. וכ' הב"י שלכאו' הטעם משום דלא גרע תפילה אחר ד' שעות לשי' ר"י מאשר תפילה אחר חצות לרבנן, וכמו דאיתמר שם אמר ר' יוחנן טעה ולא התפלל שחרית מתפלל מנחה שתיים, וכמו"כ מד' שעות עד חצות לר"י שג"כ

יכול לאחר שעברו ד' שעות. אלא כ' דלפי"ז לכאו' אין להתפלל אז רק אם איחר בשוגג, דדיו לבוא מן הדין להיות כנידון.

אלא, דברמב"ם ובטור מובא דאף במזיד מתפלל. ולכן חזר בו הב"י מדרך הראשון, וכ' דמשום דהבינו הראשונים דלכו"ע יכול להתפלל עד חצות, כך הוא הדין. אלא, דלר"י אחר ד' שעות אין לו שכר תפילה בזמנה, משא"כ לרבנן. וכן פסק בשו"ע סי' פ"ט דאף במזיד יכול להתפלל עד חצות. וכך היא דעת המאירי (ריש תפילת השחר), הט"ז ופרישה ושו"ע הרב שיכול להתפלל.

אמנם הגר"א (סי' פ"ט ס"א) צידד דדוקא בשוגג יכול להתפלל וכדרך הראשונה בב"י. וכ"כ הפר"ח בדעת הרי"ף והרא"ש שבאמת כ' דין זה רק בטעה. ועי' בשע"ת סי' פ"ט ס"ק י"ג שהביא דדעת

ראב"ן דאינו יכול להתפלל כ"א בגדר תשלומין ובשוגג.

וא"כ י"ל דאף אם שגג, מ"מ יש לו לכוון בדעתו שמתפלל לתשלומין לפי פוסקים אלו. ומכיון שאינו ברור הדבר להלכה, לכאו' יש לו להתנות בזה שאם הדין שיכול להתפלל כרגיל, שכוונתו להתפלל תפילת שחרית רגילה, ואם לאו אלא הדין הוא שאינו יכול להתפלל כ"א לתשלומים אז דעתו ע"פ התנאי היא לזאת. וכיון שעלול לשכוח דבר כזה (ובפרט להסומכים על סו"ז של הגר"א אשר אז לדעת המג"א הוי אחר זמן שחרית, ולהגר"א והפר"ח אינו יכול להתפלל כ"א לתשלומים), לכאו' יש תועלת גדולה להתנות כן מראש.

אמנם יתכן שיש לדחות דממנ"פ לא בעינן תנאי בזה. דאפי' אי נימא שההלכה כהגר"א שתפילתו הוי לתשלומים אי"צ לפרט בדעתו שמתפלל לתשלומין, ועצם זה שמתפלל לשחרית סגי. ואינו דומה למתפלל ב' תפילות בשעת המנחה אשר אז צריך לכוון שהראשון למנחה והשני לתשלומי שחרית, כי שם אם יתבלבל הוי לבטלה ולא יצא, משא"כ כאן שאינו מתפלל אלא אחת, מאן יימר דבעי כונה בפרטות שיעלה לתשלומין. ובזה א"ש מדוע המ"ב כ' שיכוון בתורת נדבה רק בהזיד ולא בשגג.

אולם יל"ד בתנאי זה עפמש"כ הלבוש

(ריש סי' ק"ח) שטעם הדין דמקדימים תפילת השעה לתפילת התשלומים הוא מחמת דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. ויש לבאר דעתו, דהוי כסוג תפילה אחרת ומשום הכי שייך לומר דאינו תדיר, דאלת"ה אמאי התשלומין הוי פחות תדיר מתפילת השעה. וא"כ י"ל דלאשווי תפלתו כסוג תפילה זו צריך דעת לזה. אולם כ"ז בשתי תפילות שונות, דכעת, לשם דוגמא, הוא זמן המנחה ומתפלל בזמן זה גם שחרית לתשלומין, שצריך לכוון שהתפילה המאוחרת תהיה לתשלומי שחרית ובראשונה למנחה משום שבזמן הזה ביום מנחה היא התדירה. אבל הכא התנאי הוא על הצד שכעת הוא הזמן של תשלומי שחרית ואין דין תדיר בשני סוגי שחרית.

אמנם רוב הפוסקים לא כתבו כטעם הלבוש בהסבר דין קדימת השעה לתפילת התשלומים. ועי' במלבושי יו"ט (ריש סי' ק"ח על הלבוש) שהק' דאם הוי מדין תדיר ושאינו תדיר אמאי מעכב, הא מפורש בגמ' דדין זה דתדיר אינו מעכב ואינו אלא למצוה. מיהו בשו"ת רדב"ז (הובא במג"א סי' ק"ח סק"א) כ' במפורש כהלבוש. וצ"ע.

ולעצם הטענה שבאותה תפילה אין דין תדיר, לכאו' ילה"ק דברמב"ם כ' דיש להתפלל מנחה קטנה ולא מנחה גדולה משום דהוי מקריבים קרבן תמיד של בין הערביים בדרך כלל בזמן מ"ק, ולכן עדיף

תנאי למתפלל שחרית אחר חצות

הריני מתנה שאם לא אוכל להתפלל שחרית עד חצות ואתפלל בחצי השעה שאחר חצות, שאם הוא עדין זמן שחרית יעלה לי לשחרית ואם לא שיעלה לי למנחה, ואחר חצי שעה זו שאתפלל שנית, אם התפילה הראשונה היתה למנחה תהיה זו תשלומין לשחרית ואם היתה לשחרית, תהיה זו למנחה.³ ואם אתפלל לשם שחרית אחר חצות בטעות כי בדעתי יהיה שהוא קודם חצות, בגלל מחלוקות בחישוב זמן חצות, וכן אם ההלכה שהמתפלל שחרית אחר חצות הוי ברכה לבטלה, אז דעתי להתפלל לשם נדבה. (או לפי הפוסקים שאצא בזה למנחה, כך היא כוונתי. והמנחה יהא נחשב לתשלומי שחרית).⁴

ממנחה גדולה משום תדיר ושאינו תדיר. הא קמן, דשייך לומר תדיר אע"ג דשניהם מאותו סוג תפילה. וא"כ אף שחרית ושחרית לתשלומין יש לדון בהם דינא דתדיר. אמנם עדיין יש לחלק ולומר שהדין תדיר בדברי הרמב"ם איירי על שני זמנים לאותה תפילה, שכל זמן הוא כנגד קרבן הנקרב בזמן אחר, שם יש לדקדק להתפלל כנגד התמיד היותר תדיר. אבל שחרית ושחרית לתשלומין הם בני בקתא חדא ממש ואין הבדל ביניהם.

³ תנאי זה כ' הצ"ח בברכות כו. והביאו המשנ"ב סי' פ"ט סק"ז. וגם הכא יל"ד אם יועיל תנאי מוקדם. דהא כשמתפלל הוא חושב מסתמא בליבו איזו תפילה הוא מתפלל ואינו זוכר אז את התנאי. ואולי יועיל יותר אם יש לו ספקות בעת שמתפלל ואינו מתכוין באופן ודאי, דוקא לתפילה מסוימת.

⁴ דיש הסוברים שחצות האמיתי אינו כמו שנדפס בלוחות, אלא הוא בין עלות השחר לצאה"כ. וכיוון דסבירא לן כהגאונים, אז יהיה חצות כחצי שעה קודם

תנאי למסתפק אם התפלל

הריני מתנה שאם אסתפק אם התפללתי ואחזור ואתפלל (בתוך הזמן הכשר לאותה תפילה), שאם באמת לא התפללתי שתהא תפילה זו לחובתי, ואם כבר התפללתי שתהא לנדבה.⁵ וכן אם

למה שנדפס בלוחות. וזוהי דעת החת"ס ומהר"י פראג"י. ובשו"ת רב פעלים כ' דטוב להחמיר בזה. וכן הקפיד מרן הגריש"א (הליכות איש עמוד קנ"ד) לגבי אפיקומן בליל הסדר כחצות המוקדם, וגם סבר דכו"ע צריכים להקפיד ע"ז עי"ש בעמוד קמג. ולהנ"ל, לדיעה זו הרי מתפלל אחר חצות.

והן אמת שדעת המאירי וב"ח ופרישה וט"ז דמותר לעשות כן. מ"מ הכרעת הפוסקים דאסור להתפלל אחר חצות ולפני זמן המנחה, לפי שאיננו זמנה של אף תפילה. וכן דעת השו"ע ומ"ב וכה"ח ובא"ח והגר"א ומג"א ופר"ח והרמ"א. ולפי הב"י סי' פ"ט הוי 'אפשר' (כלשונו שם) ברכותיו לבטלה. ולכן אף דמרום הפוסקים משמע דלא כשי' זו, מ"מ כדאי להתנות כן כדי לצאת מכל ספק ברכה לבטלה.

ולגוף דעת הגאונים. הנה בגמ' שם איתא דיש סימן למשמרה השנייה, והגמ' הסבירה בתירוץ קמא דהוא לאמצעית שבאמצעיתא, ועי' בחידושי הריטב"א דהיינו חצות וכדי לדעת מתי להפסיק מאכילת הפסח. ועי' מג"א סי' א', שג"כ הבין דהיינו חצות לילה. וא"כ מוכח דחצות הוי בין צאה"כ לעלות השחר.

אלא דיש לדחות, דרש"י ס"ל כשי' ר"ת דצאה"כ הוי ע"ב דקין אחר שקיעה, וא"כ הוי חצות לילה בין צאה"כ לעלות השחר. אבל לדעת הגר"א וסייעתו מניין משקיעה להנץ החמה. אלא דכבר הוכיחו שרש"י ס"ל כהגאונים ממש"כ בדף ב: עיי"ש. (ולכא' ראייה מרש"י ברכות דף ג. דאיתא התם בגמ' דלא בעינן סימן לתחילת משמר הראשונה משום דאורתא הוא, ופירשו אורתא צאה"כ. ולכא' לפי"ז סוף האשמורה האחרונה הוי עלות השחר, וכן דעת התוס' ע"ש).

⁵ תנאי זה כתב במ"ב סי' ק"ז סק"ב ומקורו מהרשב"א.

אסתפק אם התפללתי ויעבור זמן תפילה ואשלים תפילה זו בתפילה שאחריה, שאם אי אפשר להשלים תפילה כזו, שתעלה התפילה לנדבה.⁶

סט

תנאי למתפלל תשלומין לפני חובה

הריני מתנה שאם אתפלל תפילת תשלומין לפני תפילת חובה ואחר כך אחזור ואתפלל שוב את תפילת התשלומין, שאם איני מחויב להתפלל פעם שניה, אני מתפלל אותה בתורת נדבה.⁷

6. כתב הביה"ל סי' ק"ח ד"ה טעה, דנסתפק הפמ"ג אם יש לתפילה כזו השלמה, דשמא לא תקנו דמשלימה בעבר זמנה אלא כשבודאי לא התפלל ולא בספק. ובתהלה לדוד סק"ד כ' שספקו של הפמ"ג לגבי להתפלל תשלומין כשמסופק אם התפלל, הוא ללא שהתנה. אבל בתנאי לית לן בה. וא"כ ראוי שיתנה על כך.

7. המ"ב בסי' ק"ח סק"ז כ' שאם היפך את סדר התפילות והתפלל תשלומין קודם החובה, באופן שלא גילה זאת בדעתו בפירוש, נחלקו האחרונים אם צריך לחזור ולהתפלל התשלומים שוב לאחר תפילת

החובה. ולכן טוב שיתנה בעת שחזור התפילה, שאם אינו מחויב בה שתהיה לנדבה.

ושאלוני, מדוע אינני מציע להתנות שאתפלל שתיים תעלה הראשונה לחובה והשניה לתשלומין. ותנאי שכזה יחסוך התנאי שבסעיף זה. אך נראה שבאופן שהצענו עדיף, מפני שאין אלו תפילות 'חובה' ו'תשלומין', אלא בעצם 'מנחה' ו'שחרית' ומסתברא דאי אפשר להתפלל בסתמא ע"י תנאי מזמן עבר בלי לכוון בעת מעשה לשם מנחה או לשם שחרית.

ע

תנאי לתפילת תשלומין שלא הוסמכה לחובה

הריני מתנה שאם אתפלל תפילת תשלומין שלא תהיה סמוכה ממש לתפילה העיקרית, שאם שרי לעשות כן הרי זו תשלומין, ואם לאו הרי היא נדבה.⁸

עא

תנאי ליוצא מש"ץ שיועיל לתשלומין

הריני מתנה שכל תפילות שאשמע משליח ציבור, שיועילו לי להשלים כל תפילותי החסרות מהעבר.⁹

8. מבואר במ"ב סי' ק"ח סקט"ו בשם א"ר והסכים לזה הפמ"ג, דהיות ונחלקו הפוסקים האם רשאי להתפלל תפילת ההשלמה רק בעודנו עוסק בתפילה שכעת הוא זמנה ומיד לאחריה, או שבדיעבד יכול לתפלל תשלומין כל עוד שלא עבר זמן אותה תפילה שעל גבה הוא משלים. וכגון, אם יכול להתפלל שחרית מוקדם ורק סמוך לסוף שעה רביעית להשלים את ערבית. או אם יכול להשלים תפילת מנחה סמוך לחצות לילה כאשר התפלל ערבית מוקדם. ע"כ כתבו להתנות שאם לא חלים

תשלומים כה"ג, שתיחשב תפילת התשלומין לנדבה.

9. הסקירה שבראש הערה זו היא הקדמה גם לרצף הסעיפים הבאים: השו"ע בסי' ק"ח ס"ד פסק דאין תשלומין אלא לתפילה הסמוכה בלבד. שכך שי' התוס' ברכות דף כ"ו. ד"ה טעה, וכ"כ הרמב"ם פ"ג מהל' תפילה ה". אמנם בהגמ"י שם (אות כ') מביא דשי' רבינו שמחה אינו כן. שי' זה הובאה ג"כ בתר"י (יח. מדפי הריף ד"ה טעה) בשם רבני צרפת. מיהו מסיק שם כשי' התוס' והרמב"ם. ושי' שלישית

הובאה בדברי הטור סי' ק"ח דלבה"ג אם טעה ולא התפלל ערבית וגם לא התפלל שחרית אז מתפלל במנחה שלש, ראשונה למנחה שניה לשחרית ושלישית לערבית. והיה נראה לומר דקיים בשי' רבינו שמחה בהגמ"י וי"מ בתר"י הנ"ל. אמנם הטור כ' דכוונתו לומר דכל שהוא באותו היום בכלל זמן תשלומין הוי. חזינן דשייך דין הבה"ג רק בזמן תפילת מנחה שמועיל לשחרית ולערבית.

והנה אע"ג דהשו"ע ורוב הפוסקים פסקו כתוס' דלא יועיל דין תשלומין כ"א בתפילה הסמוכה לתפילה שהחסיר, מ"מ בפר"ח בסי' ק"ח סק"ד מסיק כסברת רבינו שמחה. ויעו"ש שייחס שי' זו לרשב"א.

ונראה דכוונתו למש"כ הרשב"א ריש פרק תפילת השחר (והו"ד בב"י סי' פ"ט) וז"ל: מיהו דוקא בזמן תפילה, לפי שכיון שהוא זמן תפילה והוא עוסק בתפילתו חוזר ומשלים מה שטעה בתפילותיו. ומזה שכ' מתפילותיו, בלשון רבים, מוכח דדעתו כדברי רבינו שמחה הנ"ל (ודוחק לדחות דס"ל כמש"כ הבה"ג). וע"ש בפר"ח שהביא ראיה לשי' זו מהגמ' שהק' שם (דף כו.) מברייתא דקתני שהמבטל תפילה וגו' הוי מעוות שאינו יכול לתקון, והגמ' תי' דאיירי במזיד דבמזיד הוי מעוות כי אינו בכלל דין תשלומין. והק' דלכא' מעיקרא לק"מ דהלא י"ל בפשיטות שהברייתא איירי במי ששהה אחר זמן

תפילה הסמוכה לה, ולא המתין, ולו אין תשלומין, ומאי קשיא ליה להגמ', אלא דמוכח דלעולם יש לו תשלומין עכת"ד.

ואע"ג דלהלכה ולמעשה לא פסקינן כשיטה זו, מ"מ מאחר דהיא שי' רשב"א רבינו שמחה והפר"ח, ודאי דאם יכול לקיים שיטה זו יש לו לעשות כן.

ובאמת השו"ע עצמו שם אעפ"י שפסק שאין תשלומין אלא על התפילה הסמוכה לזו שמתפלל כעת, כתב דמיהא "אם רצה להתפלל אותה נדבה ושיחדש בה שום דבר, הרשות בידו. ונכון לעשות כן". ובמ"ב שם ס"ק י"ט הביא מהפמ"ג שכ' דטוב שיתנה ויאמר אם אני חייב להתפלל הר"ז לחובתי ואם לאו הרי זו לנדבה. ובאמת כיום לא מצינו שנוהגין להתפלל תפילת נדבה באופן שצריך לחדש בה דבר, וכאן השו"ע (שם) כ' להציע דבעי חידוש, ועי' בזה בכה"ח (סי' תקפ"ב) שכ' בכמה מקומות דהיום אין לעשות נדבה דאין אנו ראויים לכך.

ולכן לכא' יש מקום לומר דיכול אדם לצאת יד"ח עם חזרת הש"ץ באופן שיוודע שהחסיר תפילה בשוגג ולא השלימה בזמן התשלומין, לרוב הפוסקים.

ויותר מזה יש לנו לומר דאפי' המסופק, שאינו יודע אם חסרות לו כמה תפילות מיום עמדו ע"ד עד היום הזה, יכול לכוון בכל חזרת הש"ץ ששומע שיועיל לו לתשלומיו. וא"כ לכא' טוב שיתנה האדם

שכל חזרת הש"ץ שישמע באופן ששמיעתו בה מספיקה להוציאו מחובו ויחשב כתפילה, שיעלה לו לתפילה האחרונה שהפסיד וטעון השלמה ולא השלימה.

ומיהו לכא' יש לפקפק בדבר מכמה טעמי. חדא, די"ל דכיון שהוא אינו בור א"י לצאת יד"ח בחזרת הש"ץ. ועו"ל דכיון דהש"ץ מתפלל להיום שהוא עומד בו, לא יכולה תפילתו להשתנות ואינו יכול להוציאו לזמן שונה כי אין תפילה דומה לחברתה במהותה ואפי' ממנחה למנחה. אמנם זה אינו נכון כי כבר כ' הרדב"ז (הו"ד במג"א סי' ק"ח סק"א) שש"ץ שחוזר על שחרית יכול לכוון שתפילת החזרה תפסור תשלומי ערבית של אתמול.

ועי' בחיד"א בברכ"י שכ' לדמות לזה אם אחד מהקהל לא התפלל ערבית בלילה שעבר שיכול גם הוא לצאת בתפילת החזרה של שחרית. ומבואר מדבריו שהסברא בכך היא דהם הוו בכלל תפילת הי"ח של החזן מדין שומע כעונה ועולה תפילה להיות כתשלום לערבית כפי כוונתם. והיינו שאין אנו דנים על התפילה כתפילת השחר לענין זה, אלא הם יוצאים ממנה מעשה תפילה של י"ח ומשתמשים בזה לשלם חובם, שחסרה להם תפילה בזמן שעבר. ולפי"ז נראה דאין החזן צריך לכוון לפסור אותם מחיוב תשלומים אלא סגי בזה שמכוון להוציא, וכוונתם גורם

שייחשב לתשלומין, וכן משמע להדיא מסתימת לשונו.

אמנם אפ"ל דהיוצא בתפילה מהש"ץ בתורת השלמה לתפילה שהחסיר, צריך לכרוע במקום הכריעות וגם לעמוד כרגל אחת וכתפילה רגילה (ויהני להשתלב עם תפילת הש"ץ כמו הנידון לגבי נשימה אחת של השומע מגילת אסתר, יחד עם הקורא אותה).

אלא שלכא' דינים אלו אינם לעיכובא, ואפי' בישיבה יוצא תפילת שמו"ע בדיעבד (ועי' כה"ח סי' קכ"ד סק"ז), כבכל אופן שיוצא בו מהש"ץ בשעת הדחק כגון חולה וכדו', או אם יש ע"ז לפניו אין לו לכרוע דנראה כמשתחוהו לע"ז ח"ו, ומשמע מהפוסקים דיצא, עי' סי' קי"ג ס"ח וכן סוגיין דעלמא. וכן דינא דלעמוד בכיוון הרגלים כ' המ"ב סי' צ"ה סק"א, דבדיעבד אם לא עשה כן יצא. ולכן יש תועלת לתנאי זה.

אלא דיש לדון שמא עדיף שישתוק בקדושה, ורק ייצא בה ידי חובה כשומע כעונה, בכדי שתוכל לעלות לו כתפילה נוספת ולא כחזרת הש"ץ. ודמי למש"כ השו"ע בסי' ק"ט ס"ג דהיחיד שמתפלל שחרית והציבור בקדושת מוסף שלא יענה עמהם אלא רק יכוון בלבנו. אך נראה דלא דמי, מפני ששם מערב בין שתי תפילות שונות, אבל כאן זו רק אמירה שלא לצורך, ודומה למש"כ השו"ע בסי' ק"ח סעיף י"ב

שאם טעה ואמר מאורע שלא במקומו (כגון הבדלה בתפילת תשלומין כשכבר אמרו בערבית) שיצא. ואף לט"ז והגר"א שחלקו שם, היינו דחילקו בין דבר ששייך עניינו לזמן כגון הבדלה במוצ"ש דאע"ג דכבר הבדיל מ"מ הוי זמן הבדלה, להזכרה שלא שייכת כלל וכגון הזכרת פסח בחול (ואף בזה יצא דלא גרע משיחה דיצא אם לא ששח במזיד), עכ"פ ודאי דיש לו לענות ולא הוי חשש עיכוב בדיעבד.

אולם מה שיש להסתפק הוא בענין מודים דרבנן, דלשי' רוב הפוסקים דאינו חייב כלל בתשלומין ודאי חייב לאומרו. וכאן נוסח המודים דתשלומין שונה מנוסח המודים דחזרת הש"ץ. ויש לצדד לומר דכיוון דהוי מענין הברכה שפיר יצא בברכת מודים מצד אמירתו.

ובאמת, זה הספק שייך בכל תפילה בלחש אם נתבלבל ובמקום מודים אמר מודים דרבנן, דלכאו' יצא. מיהו המ"ב בסי' קכ"ד סקמ"א כ' להדיא בשם הברכ"י דאם רוצה לצאת בתפילת הש"ץ אין לו להתפלל מודים דרבנן. מיהו יתכן שזה לענין לכתחילה.

אמנם צ"ע דאם אומר מודים דרבנן לעצמו אזי לפי הבא"ח והחזו"א לא יצא יד"ח מטעם אחר, לפי שחצי ברכת ההודאה היה באמירה וחציו בשמיעה. אבל לעומת זה רבו הפוסקים שס"ל דמועיל, יעו' רע"א שו"ת קמא סי' ז'

והפתה"ד (סי' רע"ג ס"ק ד') וע"ע באול"צ. ועדיין יש מקום לתנאי לפי"ז.

אמנם יל"ד שלא יועיל לעשות כן משום המשנה ממטבע חכמים בברכות שהרי אמר ברכת הודאה משונה. ובאמת יל"ד בכל פעם שאומרים הציבור מודים דרבנן ולא שומעים מודים מפי הש"ץ, דאלו שאינם בקיאים שינו ממטבע. (ובאמת יל"ד גם לחזו"א אמאי אין בעיה של חציה בשמיעה וחציה באמירה).

ובאמת נראה שבזמן חז"ל יתכן שהיה הש"ץ שותק עד שיסיימו השומעים מודים דרבנן, כדי שישמעו את ברכת ההודאה כתיקנה. ובמאמר מרדכי סי' קכ"ז האריך בזה וכ' שאמרו בשוה. ובהליכות שלמה תפילה פ"ח סכ"ח כ' דיכול לשמוע ולומר ביחד משום דהוי מענין אחד ופסק שם דטעה ואמר מודים דרבנן במקום מודים רגיל יצא.

אבל כד נעיין, דלכאו' נראה שיש בתנאי זה תועלת רק לנוהגים כשי' הגר"א לא לענות ב"ה וב"ש (כנדפס במעשה רב) ומשום דהוי הפסק, ולא לרובא דעלמא העונים ב"ה וב"ש שלכאו' אינם יוצאים משום דחשיב הפסק בתפילת התשלומין שלו.

אלא דיש לדחות שבאמירת ב"ה וב"ש אין חסרון של הפסק, כיון דהוא מענין הברכה. ואדרבה, אמירת ב"ה וב"ש ואמן

תנאי להשלמת תפילות חסרות

הריני מתנה שכל תפילות הנדבה שאתפלל, שיהיו קודם בתור השלמה על תפילות ששכחתי וכדומה.¹⁰

תנאי להשלמת כמה תפילות שהפסיד באונס

הריני מתנה שאם באונס אפסיד תפילות שלא אתפלל אותם וכגון שאהיה חס ושלום חולה או תפוס בתפיסה במקום שאינו נקי וכדומה, שכאשר אוכל ואשלים את התפילות שהפסדתי, שיהיו לחובה אם אני חייב להתפלל אותם, ואם לאו הרי הם לנדבה.¹¹

מחזקות התפילה גם אם היא בתורת שמו"ע ולא בתור חזרת הש"ץ.

ובאמת מנהג חלק מהספרדים לענות לכתחילה בכל ברכה ב"ה וב"ש ואף אלו שמתפללים עמו ביחד את תפילת הלחש שלהם. מיהו מרוב הפוסקים משמע דלא יצא אף בדיעבד וצ"ע. ובכה"ח קכ"ד סקכ"ו הביא די"א דלכתחילה יענה ב"ה וב"ש אף כשיוצא מש"ץ, אמנם רוב הפוסקים חולקים ע"ז, והברכ"י כ' דאין למחות ביד הנוהגים כן אע"ג דיש ליזהר ואין לענות היכא דיוצא יד"ח בתפילה.

העולה מכל הנ"ל דיש לכאו' תועלת מתנאי זה באופן ששומע כל מילה הנצרכת לשמו"ע מהש"ץ ואינו מפסיק בדברים המעכבים את התפילה.

ויתכן שאפשר לעשות תנאי דומה לתפילות שלא כיוון בהם בברכת אבות ולא חזר עליהן מחשש שגם בהן לא יכוון, כפסק הרמ"א.

10. והיינו לפי שיטת הגהות מיימוניות והפר"ח הנזכרת.

11. כנזכר לעיל, השו"ע, אף שפסק שאין תשלומין אלא בתפילה הסמוכה לאותה

תנאי לש"ץ החייב בתשלומין או שהחסיר הזכרה בתפילת לחש

הריני מתנה שבכל פעם שאתפלל כשליח ציבור, שאם אפשרי הדבר, שיועילו כל תפילותי לא רק להוציא את השומעים ידי חובתן ולהוציא את מי שאינו בקיא, אלא גם שתחשב לתפילת תשלומין אם אני צריך לכך, או אם חיסרתי הזכרה בתפילת הלחש.¹²

תפילה שהפסיד, ממשיך וכותב שנכון להתפלל אותה בתורת נדבה ושיחדש בה דבר. והמ"ב שם בסקי"ט כ' בשם הפמ"ג שיתנה שאם יש חיוב שיהיה לחובה, ואם הוא פטור שיהיה לנדבה. ובסקי"ח הביא מהמג"א שמי שהפסיד תפילות באונס כגון שהיה חולה או בתפיסה במקום שאינו נקי, ורוצה להשלימם שלא בתפילה הסמוכה להן, שנכון להשלים כל התפילות האלו בתורת נדבה.

והנה, מתוך כך שטרחו המג"א והמ"ב לייחד עצה לאנוס ממין זה (ומקורו ברבינו יונה כשהביא מרבני צרפת שיש תשלומין לתפילות שחסרו בעבר, מביא עוד "והם אומרים שמי שהיה תפוס" וכו') אולי יש לדייק שיותר יש מקום לתשלומין (ולתנאי שיהא זה נדבה אם לא לתשלומין) עבור

תנאי לתשלומין כששאל מטר שלא בזמנו

הריני מתנה שאם אשאל מטר בזמן שאין שואלין מטר ובאופן שיהיה בזה ספיקא דדינא אם צריכים לחזור ולהתפלל, שאני מתנה שאם לא יצאתי ידי חובה שתפילתי תהיה לחובה ואם יצאתי ידי חובה שתהיה לנדבה.¹³

אלא שיל"ד דלכאורה אם ש"צ מתנה לצאת בתפילתו ידי חובת תשלומין שחייב בה מזמן קודם, תנאי זה יבטל את דין חזרת הש"צ ע"פ העולה מסוגית הגמ' בברכות [בדין הבדלה בתפילת ערבית מוצ"ש] ובפוסקים שתפילת חובה ותפילת תשלומים אינם יכולים להתקיים בתפילה אחת, דחובה ותשלומים סותרים זא"ז. ותפילת ש"צ שאף שאינה תפילת חובה מצד עצמה, מ"מ היא תפילת חובה להוצאת הרבים יד"ח ושמא אינה יכולה להיות גם תפילת תשלומים. וצ"ע.

הדברים אמורים גם בש"ץ ששכח לומר יעלה ויבוא בתפילת הלחש שלו, ונזכר בזה באמצע חזרת הש"ץ ואף לפני שהגיע ליעו"י, דלכא"ו אין התפילה עולה לו לעצמו כיון שלא כיוון בתחילת התפילה של חזרת הש"ץ שהוא צריך זאת בשביל עצמו. והסברא בזה היא, דכיון שחזרת

הש"ץ עיקרה כדי להוציא את הציבור, הרי שלכך כיוון ולא כיוון להדיא שיהיה גם בשביל עצמו שהרי היה סבור שכבר יצא, ושוב לא עלתה לו בשביל עצמו (ובאמת צ"ע בזה אמאי צריך לכוון ואינו בא ממילא, דהרי הש"ץ מכוון להוציא כל מי שנצרך לתפילתו, וא"כ אף הוא בכלל, ומה איכפ"ל שבתחילה סבר שהוא אינו זקוק לתפילה זו ואח"כ נתברר לו שהוא כן זקוק). וע"כ יתכן שתנאי כזה שלעולם הוא רוצה לכלול עצמו גם אם הוא סבור שאינו צריך לתפילה, יועיל אף בכה"ג.

13. הביה"ל בסי' קי"ז ד"ה הצריכים כ' דמח' הפוסקים היא לגבי טעה ושאל מטר בימות החמה בארצות הצריכים למטר בין פסח לעצרת (כשאין עצירת גשמים), האם צריך לחזור. וכ' שם דע"כ יחזור ויתפלל ויתנה.

תנאי לתשלומי שחרית בר"ח לאחר מוסף

הריני מתנה שאם אשכח יעלה ויבא בשחרית ואזכר בזה אחר שכבר התפללתי מוסף ואתפלל שוב, שאם אני חייב בתפילה שתהיה לשם חובה ואם איני חייב שתהיה לנדבה.¹⁴

תנאי בתפילת מנחה אחר השקיעה

הריני מתנה שאם אצטרך להתפלל מנחה אחר השקיעה בבין השמשות, שאם לא עבר עדין זמן תפילת המנחה, שיהיה נחשב לתפילת המנחה, והתפילה שאתפלל אחר צאת הכוכבים יהיה לשם ערבית, ואם הוא כבר אחר הזמן הראוי לתפילת מנחה, שתעלה תפילה זו (אם אפשר) לשם ערבית, והשניה לשם

עוד כ' שם דה"ה אם טעה ושאל מטר מז' מרחשון ואילך במדינות שבחו"ל הצריכין מטר בתחילת החורף, שיחזור ויתפלל ויתנה כנ"ל.

14. המ"ב בסי' תכ"ב סק"ד כ' שהוא ספד"ד באחרונים אם יחזור ויתפלל שחרית, דהכנה"ג כ' שכבר הזכיר קדושת היום במוסף ויצא בדיעבד וא"צ לחזור ולהתפלל שחרית. אך בשיורי ברכה בשם הרשב"א כ' דחזור. והביא המ"ב דבספר

מור וקציעה כ' שטוב שיתנה שאם אינו מחויב, שתהיה התפילה לנדבה. עוד כתב בשעה"צ סק"ד שאם התפלל מנחה לפני מוסף ולא הזכיר שבת, ההזכרה במוסף אינה תשלומין להזכרה של שבת, לפי שלא מצינו אלא מה שאמרו בגמרא שהמוסף הוא תיקון לתפילת שחרית. ולגבי תפילת מנחה (בגוונא שהתפלל קודם מוסף) מסתפק שם בשעה"צ סק"ג האם מוסף מהווה לה תשלומין, עיי"ש.

תשלומין בשביל מנחה.¹⁵ ואם חלק מהתפילה כשעוד יום וחלק כשכבר לילה, אזי באם תוכל תפילה זו לעלות למנחה שתעלה למנחה ותפילת ערבית שאחריה תעלה לערבית, ואם לאו שתעלה לערבית ותפילת ערבית שאחריה תעלה לתשלומי מנחה.¹⁶

תנאי בערבית אחר עלות השחר

הריני מתנה שאם איאלץ להתפלל ערבית אחר עלות השחר, ואהיה

15. תנאי זה כ' בביה"ל סי' רל"ג ד"ה דהיינו. אלא שלכא' לסוברים שהשלמת תפילה נעשית רק בסמוך לתפילת החובה, אם יתפלל באיחור יותר יצטרך להתנות גם עליה שאם אינו חייב בה שתהיה לנדבה, כמבואר במ"ב סי' ק"ח סקט"ו.

16. דבערוך השלחן ועוד סברו שתפילה שהותחלה בזמנה מהני אף שגמרה אחר זמנה, ומאידיך המ"ב פליג. וע"י תנאי זה יכול להרויח גם את שיטתם. ומה שמועיל לערבית אף אם הוא יום, הוא מפני שהרי בשעת הדחק מתפלל ערבית מפלג המנחה.

והנה כ' מרן הגר"ק בדעת מרן החזו"א זיע"א להחמיר שלא להתפלל אחר השקיעה ואף אם מתחיל קודם אלא שמשער שלא יצליח לסיים, שחשש שמקצת מהזמן הוא יום ומקצת לילה ולא יהני התנאי של הביה"ל. אמנם לפי נוסח הנ"ל, אפשר לכא' לפתור בעיה זו.

תנאי זה כ' בביה"ל סי' רל"ג ד"ה דהיינו. אלא שלכא' לסוברים שהשלמת תפילה נעשית רק בסמוך לתפילת החובה, אם יתפלל באיחור יותר יצטרך להתנות גם עליה שאם אינו חייב בה שתהיה לנדבה, כמבואר במ"ב סי' ק"ח סקט"ו. עוד יש להוסיף שתנאי זה ל"מ לתפילת מנחה של ער"ש, שנוסח הערבית הוא נוסח אחר. ויל"ד במנין אנשים שלא סיימו שמו"ע בלחש קודם השקיעה, ומתנים כנ"ל, ותפילתם הראשונה היא ספק תפילת ערבית, שכבר לא יוכלו לקיים חזרת הש"ץ שהרי בערבית אין חזרת הש"ץ. אמנם, אם א' מהם התנה את התנאי הנ"ל והוא משלים לעשרה א"צ לומר להם שהתנה, דממנ"פ אם עלה לו למנחה מהני חזרת הש"ץ, ואם למעריב, הוא לבדו ל"צ לחזרת

במצב של ספק התפללתי ערבית ספק חייב תשלומין בשחרית,¹⁷ אזי אם אינו זמן תפילת ערבית שתעלה התפילה לנדבה ותפילה שניה שאתפלל אחר תפילת שחרית, שתעלה לתשלומין לערבית.¹⁸ ואם יהיה בזמן שהוא עדין זמן תפילת ערבית, שתעלה לי לערבית ותפילה שניה שאתפלל אחר שחרית תהיה לנדבה.

תנאי לתשלומי תפילת שבת כשלא מרויח ההזכרה

הריני מתנה שאם אשכח להזכיר במנחה של שבת את הזכרת השבת ואתפלל במוצאי שבת שתיים, שאם נתחייבתי בתפילה, שתהיה השניה לחובה ואם איני חייב שתהיה לנדבה (וכן כל ספיקא דדינא אם צריך לחזור על תפילה).¹⁹ וכן אם אשכח יעלה ויבא בתאריך א' לחודש ואתפלל בתפילה הבאה שתיים, שאם

17. דהביה"ל סי' פ"ט ד"ה ואם התפלל, להתפלל. אמנם בערוה"ש סי' י"ט כ' הביא מח' באחרונים דדעת המג"א ופר"ח שמיד כשעלה עמוה"ש הוי יום, אך הגר"א ואליהו רבה ועוד כ' דרק כשהאיר פני מזרח הוי ספק יום ולא קודם. וע"ע בביה"ל סי' נ"ח ד"ה משעלה עמוה"ש ובשעה"צ סי' רל"ה סקמ"א.

18. השו"ע בסי' רל"ה ס"ד כ' דאנוס יכול לקרוא ק"ש של ערבית אחר שעלה עמוד השחר, אך לא יאמר השכיבנו. ובמ"ב סקל"ד הוסיף שגם שמו"ע אין

נתחייבתי בתפילה, שתהיה השניה לחובה ואם איני חייב שתהיה לנדבה.²⁰

תנאי בזמן תפילת המנחה

הריני מתנה שבכל פעם שאתפלל תפילה לשם מנחה ובאמת להלכה הוי לפני זמן המנחה, שאם ההלכה היא שלא אצא בתפילה זו אפילו בדיעבד אזי שתחשב תפילתי כנדבה בעלמא.²¹

20. הובא בשו"ע שם בסוף סעיף י"א ובמ"ב סקל"ד לגבי מי ששכח יעלה ויבוא במנחה של ר"ח ולמחרת אינו ר"ח שהוא סד"ד אם חייב תשלומין, שיתפלל ויתנה. וכן הוא במי ששכח יעו"י בר"ח בחודשי החורף (שחרית או מנחה) אך הזכיר בו טו"מ, וכשחזר והתפלל אמר יעו"י אך שכח טו"מ דהוי סד"ד (עי' שו"ת הר צבי או"ח ח"א סי' נ"ד).

21. הנה זמן מנחה הוא משש שעות ומחצה ולמעלה כמבואר בריש פרק תפילת השחר כו: בבריתא, וכן נפסק בשו"ע סי' רל"ג ס"א. ובשו"ת אור לציון (יו"ד ח"א סי') חידש דכיון דלפי רבי יוסי בין השמשות כהרף עין (ברכות ב: ועוד) והיינו דלדעתו לא הוי שקיעה עד סמוך ממש לחשיכה, א"כ יצא חצות היום כז' דקות מאוחר מחצות הנדפס בלוחות

(ואע"ג דדבריו מחודשים ביותר די"ל דלענין חצות דלכו"ע משערים משקיעת גלגל החמה ואכמ"ל, מ"מ לכא' אפשר להחמיר כדבריו ולעשות תנאי). ולפי"ז יצא שגם זמן מנחה מאוחר יותר כז' דקות. וא"כ הממהרים להתפלל מיד בזמנה (אשר לפי השו"ע אינו אלא תפילה בדיעבד כדעת הרמב"ם ועי' סי' רל"ג ס"א, אמנם הגר"א חולק ע"ז וס"ל כרש"י דהוי אף לכתחילה), לפי דעה זו מתפללים קודם זמן המנחה בכלל. ובעיקר דין המתפלל קודם ו' ומחצה, עי' מג"א רל"ג סק"א ובסי' פ"ט שס"ל דלא יצא אף בדיעבד (וכן משמע דעת שו"ע ריש סי' רל"ג ובב"י סי' פ"ט דלא הוי בין חצות עד ו' ומחצה זמן תפילה כלל, לא לשחרית ולא למנחה ויש חולקים). וכן משמע מדברי התורא"ש

תנאי לטרוד בעסקיו ולא התפלל

הריני מתנה דאם אהיה טרוד בעסקי באופן שיתכן שיבוא לידי הפסד, ויעבור זמן תפילה ואתפלל לתשלומין, שאם אני חייב הרי זה לחובתי ואם לאו הרי היא לנדבה.²²

תנאי לעוסק בצרכי ציבור

הריני מתנה שאם אפטר מתפילה וכגון שאעסוק בצרכי ציבור ואחר כך אשלים את התפילה, שאם אני חייב בתפילה זו, שתהיה לי לחובה ואם לא שתהיה לנדבה.²³

בנדה סה: אמנם עי' תוס' שם ובמאירי ריש פרק ת"ה שמבואר שם דיכול להתפלל תפילת שחרית עד אז, וא"כ ודאי דלא יצא תפילת המנחה, ועי' מ"ב סי' רל"ג סק"ב וכה"ח סק"ב שהביאו ב' הדעות אם יצא בדיעבד או לא.

ולכן לכאן' כדי לקיים חומרא הנ"ל טוב להתנות כנ"ל, שלפחות לשיטתו לא יהיו הברכות לבטלה. וגם בזה יהיה כלול כל שאר טעויות שיקרו שיתפלל קודם הזמן. **22.** השו"ע בסי' ק"ח ס"ח ובמ"ב סקכ"ד כ' דמי שטרוד בעסקיו שלא יבוא לידי

הפסד ועבר זמן תפילה חשיב אנוס ויש לו תשלומין. וכ' הביה"ל ד"ה וכן, דאם אין ברור היזקא כ' העולת תמיד דהוי פושע, ואילו הא"ר כ' דהוא שוגג. ולכן יתפלל ויתנה דאם הוא חייב ה"ז לחובה ואם לאו הרי זו נדבה.

23. המ"ב בסי' ק"ח סק"ב מפנה למש"כ בסס"י צ"ג על דברי השו"ע בשם י"מ שהעוסק בצ"צ (ואין מי שיעשה זאת אלא הוא) א"צ לפסוק ולהתפלל, דדין זה הוא אפי' יעבור זמן התפילה, ואי"צ להשלים תפילה זו שבשעת חובתה היה פטור

תנאי למתפלל פעמיים בטעות

הריני מתנה שאם בטעות אתפלל פעמיים שמונה עשרה, שהתפילה שעל פי דין צריכה להיות לנדבה, שתהיה לנדבה.²⁴

מלהתפלל עליה. והוסיף שם בסי' ק"ח בשם פמ"ג דנכון שישלים אותה ויתפלל אותה בתורת נדבה ויחדש בה דבר.

הפמ"ג קושר זאת לדברי השו"ע שם בסעיף ה' לגבי מי שהפסיד תפילות באונס (כגון שהיה חולה או בתפיסה במקום שאינו נקי-מ"ב שם סקי"ח) ורוצה להשלימם שלא בתפילה הסמוכה להן, שנכון להשלים כל התפילות האלו בתורת נדבה. וכתב הפמ"ג דאף התם יתנה שאם יש חיוב שיהיה לחובה, ואם הוא פטור שיהיה לנדבה. ומדמה הפמ"ג נדון זה לנדון של עוסק בצרכי ציבור כשמשלים בתפילה הסמוכה (וע"ע בדרישה ובט"ז).

יועיל תנאי זה באם נזכר באמצע שמו"ע שכבר התפלל תפילה זו שדינו שצריך להפסיק את תפילתו ואינו יכול להמשיך התפילה בתורת נדבה, שתנאי מראש יגדיר כל תפילה זו כנדבה ויוכל להמשיך תפילתו. אלא שיש לדון בכל התנאים לתפילת נדבה אם בכלל יועיל תנאי מראש, אם כשיתפלל בפועל לא יזכור תנאי זה ויכוין למעשה לחובה, שבכך נעקר שם נדבה מתפילה זו. ודוקא מודעא על נדרים מהני ומשום דמשוי לנדר העתידי כנדרי טעות כמבואר בראשונים במס' נדרים (ויעו' בשערי ישר ש"ה פכ"א שהאריך בזה), אך כאן אולי לא מספיק שהתפילה לשם חובה תהיה בטעות אלא צריך שתהיה מנדבת לב.

ולגבי קביעת התפילה לנדבה, יעו' בשו"ע סי' רל"ד ס"א לגבי הרוצה להתפלל מנחה גדולה ומנחה קטנה שיעשה הראשונה לנדבה.

24. ומצוי הדבר כשהתפלל מנחה גדולה ושכח והתפלל שוב בזמן מנחה קטנה. וכן

יועיל תנאי זה באם נזכר באמצע שמו"ע שכבר התפלל תפילה זו שדינו שצריך להפסיק את תפילתו ואינו יכול להמשיך התפילה בתורת נדבה, שתנאי מראש יגדיר כל תפילה זו כנדבה ויוכל להמשיך תפילתו.

אלא שיש לדון בכל התנאים לתפילת נדבה אם בכלל יועיל תנאי מראש, אם כשיתפלל בפועל לא יזכור תנאי זה ויכוין למעשה לחובה, שבכך נעקר שם נדבה מתפילה זו. ודוקא מודעא על נדרים מהני ומשום דמשוי לנדר העתידי כנדרי טעות כמבואר בראשונים במס' נדרים (ויעו' בשערי ישר ש"ה פכ"א שהאריך בזה), אך כאן אולי לא מספיק שהתפילה לשם חובה תהיה בטעות אלא צריך שתהיה מנדבת לב.

ולגבי קביעת התפילה לנדבה, יעו' בשו"ע סי' רל"ד ס"א לגבי הרוצה להתפלל מנחה גדולה ומנחה קטנה שיעשה הראשונה לנדבה.

24. ומצוי הדבר כשהתפלל מנחה גדולה ושכח והתפלל שוב בזמן מנחה קטנה. וכן

שמונה עשרה

תפילת שמו"ע, חזרת הש"ץ וכוונה להוציא או לצאת

פר

תנאי למקדים תפילת שמו"ע שלו לזו של הציבור

הריני מתנה שאם אקדים להתפלל שמונה עשרה לפני הציבור, שאיני מתכוון בזה להתפלל ביחידות כל תפילת שמו"ע, וזאת בשביל שאם בהמשך תפילתי יתחילו הציבור שמונה עשרה אהיה חפץ להצטרף עמהם, ומרגע זה תחשב תפילתי לתפילה עם הציבור.¹

1. השו"ע בסי' צ' ס"י כ' שכשעומד עם הציבור אין להקדים תפילתו לתפילת הציבור. ואם חפץ לעשות כך, שיצא להתפלל בחוץ. ומ"מ פעמים שמותר לו לעשות זאת וכגון שירא שיפסיד זמן תפילה וכדו', שאז מותר להקדים ולהתפלל אף בתוך ביהכ"נ כדאיתא שם במ"ב סקל"ו. ובשיעורי הגריש"א לברכות יג: מביא ממרן הגריש"א זצוק"ל, דלפי דעת הזית רענן שלכתחילה צריך לסיים גאל

ישראל לפני סו"ז ק"ש, א"כ יוצא שאם רואה שהש"ץ והציבור לא יספיקו להתחיל שמו"ע לפני סוזק"ש, ראוי לסמוך גאולה לתפילה ולהתחיל להתפלל שמו"ע ביחידות.

אלא שנראה שכדאי שיאריך באמירת הברכה הראשונה (ואולי מהני אף להאריך באמירת ה' שפתי תפתח, ראה לעיל סעיף ס"ד אם הוא מכלל שמו"ע), כדי שיצטרפו אליו הציבור בהמשך ורוב תפילתו תהיה בציבור (ובודאי כדאי שאף הברכה הראשונה תהיה לפחות חלקה יחד עם הציבור, עי' פמ"ג ס' ק"ט). אלא שפעמים עלול לשכוח מזה ולא לכוון המשך תפילתו עם הציבור, ונראין הדברים שהוא מתפלל ביחידות ופורש מהציבור. וע"ז מתנה שאף שעשה זאת מתוך דוחק זמן ואילוץ, מ"מ הוא מעונין להיות חלק מהציבור בחלקי התפילה שמתפללים ביחד.

אלא שצ"ע רב אם כשהתחיל תפילתו כיחיד ואח"כ נצטרפו ציבור, האם בכלל צריך תנאי להופכו לחלק מהציבור. שהרי המציאות היא שמתפללים ביחד וזה עצמו מחשיב הדבר לתפילה במנין מעתה ואילך.

ואטו האם כל מי שבא לביהכ"נ יצטרך כונה חיובית להצטרף עם האחרים למנין. ולשם משל נהפך הדברים. אם יתפלל אדם בתוך ציבור מתפללים ויכוון בדעתו שאינו רוצה להצטרף עמהם (וכגון שלא נוהגים כהוגן בהלכה), יהני לו? דהרי ממ"נ, אם לדינא אינם חשובים מנין, לא צריך להפקיע עצמו. ואם חשובים מנין, לכאורה איננו יכול להפריד עצמו מהם. ואם כנים דברינו ואינו יכול להפקיע עצמו, כ"ש שאינו צריך כונה מיוחדת להצטרף עמם (ושאני מזמין, דהתם הקובע הוא גמירות דעתו להיות נחשב 'אוכל' עמהם. אך בתפילה ב'עדה' תליא מילתא. ודוגמת מה שהש"ץ יכול להתחיל חזרה גם כשאין מנין שלם שסיימו תפילתם כדפסק המג"א בסי' נ"ה, וגם לדעת השו"ע כן בסי' נ"ד סעי' ד' לענין קדיש, מחמת שגם אותו חלק מהמנין שאינו יכול לענות כעת נחשב בתוך 'ציבור' המתפללים).

אולם, אם צריך כוונה להיפרד מציבור, ולאחר שנפרד צריך לגלות שוב דעתו אם רוצה להצטרף עמם שנית, לכך יועיל התנאי.

פה

תנאי למתפלל שמו"ע בישיבה

הריני מתנה שאם אהיה מוכרח להתפלל שמונה עשרה מיושב ואחר כך אוכל להתפלל תפילה זו מעומד, שתהיה התפילה השניה לנדבה.²

2. השו"ע בסי' צ"ד ס"ח כ' דמי שהוכרח להתפלל מיושב, כשיוכל, אם לא עבר הזמן, צריך לחזור ולהתפלל מעומד. אמנם במ"ב סק"ז הביא שהאחרונים הסכימו לדינא שא"צ לחזור ולהתפלל שנית. וכתב דמ"מ אם רוצה יכול להתפלל שנית בתורת נדבה אם בטוח שיכוון ליבו בתפילתו. וסיים המ"ב דמדברי הפמ"ג משמע שאין כדאי להתפלל היום נדבה, אלא במקום שנחלקו הפוסקים ולא הוכרע, או בספק אם התפלל.

ועוד כתב המ"ב שם, שאיננו יכול להחשיב את הראשונה לנדבה ואת השניה, המשובחת יותר, לתפילת חובה. מפני שחוזר ומתפלל רק אם מחדש בתפילתו דבר. ותפילת המעומד היא היא החידוש.

ואף כי כאן מדובר במי שהתפלל מיושב מחמת שלא ידע האם עד שיעבור

זמן התפילה יהיה בכוחו להתפלל מעומד, ובוודאי שפיר קעבד, אולם יש לעיין האם שייך להתפלל ביודעין נדבה בעת שמחוייב בתפילת חובה, וכגון שיודע שבעוד כמה שעות יוכל לעמוד, אלא שמקדים תפילתו כנדבה מפני שחושש לאונס אחר או שחושש שבעוד זמן לא יהיה מנין. ואף שבודאי אפשר להקריב עולת נדבה קודם שמקריבים התמיד שהוא חובה, נראה דיש לחלק: שעולת נדבה היא חפצא שונה לחלוטין מעולת חובה של ציבור (כדמוכח מזבחים ו, ב שכדי לשנות תמידין לקיץ המזבח בעינין תנאי בית דין אע"פ ששניהם עולות, וע"כ דעולת חובה של ציבור שונה ביסודה מעולת נדבה), אבל בתפילה כל מהותה של נדבה היא תוספת על החובה, וכדחזינן מהא דבעינן שיחדש בה דבר, וכל עוד שלא התפלל את החובה אינו יכול להתפלל נדבה, שהסברא נותנת שא"א לעשות התוספת קודם העיקר.

פו

תנאי להוציא יד"ח בתפילות וברכות

הריני מתנה שכל פעם שאומר כיחיד³ או כשליח ציבור כל ברכה או קדיש או קדושה או קריאת התורה וכן כל דבר שאפשר להוציא

3. והיינו שקובע מראש שכל אמירה שאפשר לצאת בה יד"ח לא תיאמר רק עבור עצמו אלא גם להוציא אחרים שלצידו (ואולי דומה למחשבת לשמה שהיא עשיה חיובית). וכגון כשהשומע אוחז באמצע שמונה עשרה, שדינו שישתוק וישמע הקדושה מהש"ץ שמתכוין להוציא הציבור, וכמש"כ בשו"ע סי' ק"ד ס"ז.

ברם, שלא תמיד שומע המתפלל את הש"ץ, דלפעמים הש"ץ אומר קדוש קדוש עם הציבור (וכמו שמשמע קצת במ"ב סי' נ"ז סק"ג לענין "ברכו", ונסתפק בזה בביה"ל סי' קכ"ה ד"ה אלא, ופשט דיכול לומר גם אח"כ דחשיב כעומד להוציא רבים יד"ח לאלו שעומדים באמצע שמו"ע), ובקול אומר רק "לעומתם ברוך יאמרו", ופעמים אומר הכל אחר הציבור אך לא שומעים אותו. וכאן צריך המתפלל לסמוך על מישהו אחר שיוציאנו. וזה נושא התנאי כאן.

ובספר לבושי מרדכי או"ח סי' י"ז כ' שאפשר לצאת מהציבור ולא דווקא מהש"ץ, אלא שיש הסוברים שהיחיד המוציא את האחרים צריך לכוין באמירת הקדושה להוציא כל מי שישמענו וירצה לצאת. ובאג"מ או"ח ח"ג סי' ד' כ' שחייב לבקש קודם התפילה מאחד מהציבור שיכוון להוציא. אלא שקשה לעשות כן מכיוון שלא תמיד יודע אם יספיק לסיים שמו"ע לפני חזרת הש"ץ. ע"כ לכאורה ראוי לכל א' לכוין באמירת הקדושה להוציא את מי שרוצה לצאת, ויחסוך לשומע את הצורך לבקש.

ולענין אם יחיד יכול להוציא אחרים בתפילה ובקשה שאינם ברכה, יעו' בביה"ל סי' נ"ט ד"ה בפחות.

וכן בברכת ההלל יוכלו הש"ץ או כל יחיד להוציא את אלו שאינם נוהגים לברך מחמת ספק וכדו'. וכן בפדה"ב, כשהאב מברך שהחינו יוציא גם את הכהן הפודה כמבואר בשו"ת חת"ס יו"ד סי' רצ"ד.

אחרים בו, שאני מתכוין להוציא את כל מי שרוצה לצאת ידי חובתו בשומע כעונה.

תנאי לצאת בקדושה כשעומד באמצע שמו"ע

הריני מתנה שאם אהיה באמצע שמונה עשרה ויגיע השליח ציבור לקדושה, שאם הלכה כרש"י שמהני לצאת ידי קדושה בשומע כעונה, אזי אני מתכוין לצאת בשמייעתי, אך אם ההלכה כשיטת התוספות דהוי הפסק, איני רוצה להיות שומע כעונה, אלא כונתי לשמייעת דיבורים בעלמא.⁴

ולכא' כשם שניתן להתנות מראש על כוונתו לצאת בעצמו מאחרים או מש"ץ, ה"ה דמהני להתנות מראש על כוונתו להוציא אחרים.

4. הביה"ל בסי' ק"ד ד"ה ויהיה, הביא דעצם דין זה אם מותר לשתוק ולשמוע תליא בפלוגתא והכריע השו"ע להקל מטעם המנהג. ותנאי בנוסח זה יועיל לדעת התוס' בברכות כא: דס"ל דחשיב הפסק. דעל הצד בתנאי שאינו מכין להיות שומע כעונה, לא יחשב הפסק, דהוי כמי ששומע את חבירו מדבר דברים בעלמא שאינו נחשב להפסק (ועי' ברעק"א בברכות כא: לגבי תנאי בשומע כעונה).

אלא שיל"ד אם ראוי לעשות תנאי זה. דהביה"ל בסי' כ"ה ד"ה וטוב כ' בשם הפמ"ג שאין להשתמש בעצה של רעק"א לכוין שאם הלכה כרש"י אני מכין שלא לצאת בברכת להניח על השל-ראש וכו'. וסיים שם בביה"ל שנראה טעמו של פמ"ג כדי שלא ירגיל האדם א"ע לפקפק אחר מנהגן של ישראל שנתיסד עפ"י שי' הרבה מהראשונים. וממילא יתכן שה"ה כאן דפסקינן כרש"י שאי"ז הפסק, וכמש"כ תוס' שם שנהגו העם לשתוק ולשמוע וגדול המנהג, שאין ראוי לעשות תנאי ולבטל את הכונה של השומע כעונה.

אמנם בשו"ת הר צבי סי' קנ"ד כבר הוכיח מלשון התוס' שנהגו העם להקל

תנאי לאמירת תחנונים אחר התחלת "אלוקי נצור"

הריני מתנה שאני משאיר לעצמי את האפשרות לומר תמיד תחנונים בסוף שמונה עשרה כל עוד שלא אעקור רגלי.⁵

בזה רק בדיעבד, משום שמוטל עליו חיוב עניה על קדיש וקדושה ביחד עם הציבור וזה הוי כדיעבד, ולכן נהגו להקל, אך לכתחילה יש לחשוש לדברי ר"ת ור"י בתוס' דס"ל דשתיקה זו הוי הפסק (וכ' לפי"ז שאם הוא יכול, עדיף שלא יסתמך על השו"ע בסי' כ"ה ס"י שכ' שאם שמע קדיש בין תפילה ש"י לש"ר שישתוק ויכוין למה שאומרים וכמש"כ הב"י לדמות לענית קדושה באמצע שמו"ע, עיי"ש).

וא"כ יש לחלק בין נידו"ד לפמ"ג. ולגבי לשתוק ולשמוע ברכת כהנים נראה שאין צריך לתנאי זה. דאף לדעת החרדים שיש מצוה להתברך, הגדר בזה הוא כעין שותפות עם הכהנים במצוה ואי"ז מדין שוכ"ע. ועל כן לא חשיב כעניה אחריהם שתהוה הפסק.

5. בשו"ע סי' קי"ז ס"ה כ' דאם השלים תפלתו ואינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו נחשב שכבר עקר רגליו, ואם שכח

לומר טו"מ לא יוכל לחזור ל"ברך עלינו" אלא לראש התפילה, כדינו של מי שסיים התפילה ולא אמר טו"מ שחוזר לראש. אך אם רגיל לומר תחנונים, אמירת תחנונים משוי ליה כלא סיים תפילתו. וכ' המ"ב סקי"ח דה"ה אם רגיל לומר תחנונים וסיים תחנוניו ואמר אחריהם הפסוק יהיו לרצון, שבאמירת פסוק זה עשה הסח הדעת מלומר עוד תחנונים ונשלמה תפלתו אף שלא התחיל עדין עושה שלום. ויתכן דמהני המודעה שימסור שהוא מעונין תמיד לומר תחנונים כל עוד שלא עקר רגליו, אף שבמציאות אינו רגיל בכך.

אלא שצ"ע אם הדבר יועיל לו, שהרי בפועל הא אינו רגיל לומר תחנונים וא"כ הסיח דעתו מלומר עוד תחנונים, וכל ענין היסח הדעת תלוי לכא' במציאות, והרי זה כמו שיטול ידיו וישהה שעה בין הנטילה לאכילת הפת ויתנה שאינו מסיח דעתו, הרי בודאי לא יעזור הדבר, כיון

תנאי לש"ץ שאין לו תשעה עונים

הריני מתנה שכל פעם שאהיה שליח ציבור בימות החול, שאם לא יהיו ט' מכוונים לברכותי או בכל צורה שלא יהיו מספיק מקשיבים כפי הצורך או שתהיה בעיה בצירוף המנין, ולא תוכל לעלות תפילתי לחזרת השליח ציבור, שתעלה תפילתי לנדבה.⁶

תנאי לש"ץ המסופק אם יש לו מנין כשר

הריני מתנה שאם אהיה בתפילה שיהיו בה תשעה גדולים ואחד קטן, ואתפלל עמהם בלחש ואחר כך אתפלל בתפילה זו כשליח ציבור, שתהיה תפילתי נדבה אם לא מועיל צירוף קטן. ואם מועיל צירוף קטן, שתעלה תפילת הלחש לחובה.⁷

שבמציאות הסיח דעתו ומה שייך להתנות על זה. וכל מה שמועיל תנאי הוא רק בדבר ששייך לחלות (וזה באמת חידוש שגם כוונת השמות שייך לחלות ולא מציאות בעלמא) שאומר שכן וכך יחול רק בתנאי כזה וכזה.

6. תנאי זה מוזכר במשנ"ב סי' קכ"ד סקי"ט בשם השלחן שלמה.

ותנאי זה הוא באופני ספק, שהרי יש

צד גדול מאוד שבא' ישן סגי כמבו' בסי' נ"ה, וי"א שאפי' ו' המקשיבים מועיל. ויש להוסיף דמרון הגרח"ק (שליט"א) זצ"ל אמר שאף אם נהיית התפילה לתפילת נדבה, א"צ להודיע זאת לכהנים ויכולים לעשות בר"כ בתפילה זו.

7. המ"ב בסי' נ"ה סקכ"ד כ' על דברי הרמ"א שיש נוהגין להקל בשעת הדחק לומר דבר שבקדושה בט' וצירוף קטן, דהרבה מהאחרונים מחמירין בזה אף

תנאי בספק תועלת עניה בחזרת הש"ץ

הריני מתנה שאם אשמע ברכה שיש ספק אם צריך לאומרה, וכגון ש"ץ שלא שומעים ואין עונים אחריו מנין אנשים, ואענה בנוסח של הפסוק ברוך ה' לעולם אמן ואמן, שאם אני מחויב בענית אמן שכוונתי לענית אמן ואם לא אני מתכוון לאמירת פסוק בעלמא.⁸

בשעת הדחק למרות המנהג בזמנינו. א"כ, הלכה זו של צירוף קטן אינה ברורה ופסוקה ומפני כך כדאי שיתנה.

ובאג"מ או"ח ח"ב סי' י"ח כ' דבחזרת הש"ץ במצב כזה יש חשש ברכה לבטלה לסוברים שקטן לא מצטרף, ושי' הרמב"ם פ"א מברכות הט"ו שהוא איסור דאורייתא. ע"כ כ' עצה שלא יתפלל הש"ץ התפילה בלחש אלא יחכה בשירה חדשה וכו' עד שיגמרו הציבור התפילה בלחש ואז יתחיל בקול רם ויצא יד"ח תפילתו.

אלא שעצה זו יש בה קצת חסרון, שהרי לשי' שאפשר לצרף הקטן, ודאי עדיף שתהיה התפילה בלחש במנין, ואם הוא לא יתפלל הרי שנשארו רק שמונה וקטן, ונמצא שהפסיד זה לכולם. ולכאור' אם יתנה כנ"ל ירויח שלשיטות דמהני

הצירוף, התפלל במנין (ובתפילת שחרית אף סומך גאולה לתפילה) כדין. ולשי' של"מ צירוף, א"כ התפלל את תפילתו כש"ץ בנדבה.

8. בס' אור לציון ח"ג פ"ג תשובה ב' בביאורים כ' דבספק חיוב אמן, טוב שהשומע יאמר ברוך ה' לעולם אמן ואמן ויכוין את אמירת אמן השניה בשעה שגומר המברך את הברכה. ופעמים שיש חשש שאין עשרה שומעים לש"ץ או שמתחיל הש"ץ קודם שסיימו תשעה נוספים את תפילתם, ויש בזה חשש ברכות לבטלה, אזי כשהש"ץ אומר ברוך אתה ד' יאמר ברוך ד' לעולם אמן במקום ב"ה וב"ש, וכשהש"ץ מסיים את הברכה, יאמר את האמן השניה. ולכאור' בכה"ג כדאי להתנות כנ"ל. ואולי אף בלי תנאי מהני.

ברכת כהנים

צג

תנאי לברכת כהנים בחו"ל

הריני מתנה שאם אשמע ברכת כהנים מאנשים שאינם כהנים,
שאיני חפץ להתברך מהם.¹

1. בשו"ת בית אפרים או"ח סי' ו' כ' דהטעם שבחו"ל אין נושאים הכהנים כפיהם אלא בג' רגלים, הוא משום שהכהנים בזמנינו הם כהנים מספק (ובג' רגלים נהגו לברך כדי שלא תשתכח מהם תורת הכהונה ויבואו להקל ע"ע). וא"כ לדעת החרדים שיש לישראל מצוה בשו"ת בית אפרים או"ח סי' ו' כ' דהטעם שבחו"ל אין נושאים הכהנים כפיהם אלא בג' רגלים, הוא משום שהכהנים בזמנינו הם כהנים מספק (ובג' רגלים נהגו לברך כדי שלא תשתכח מהם תורת הכהונה ויבואו להקל ע"ע). וא"כ לדעת החרדים שיש לישראל מצוה להתברך, יתכן דה"נ נאמר בהם איסור להתברך ע"י זר כשם שיש איסור לזר לברך, וע"כ ההולך בחו"ל לביהכ"נ של עדה אחרת שעושים שם בר"כ, ראוי שיתנה כנ"ל. ואולי טוב להתנות כך גם בא"י שלא החמירו בה כבחו"ל (וע"ע בספר תשובות והנהגות ח"ז סי' י"ט אות ח').

צב

תנאי באמן יתומה

הריני מתנה שאם אענה אמן על ברכה ותהיה האמן בגדר אמן יתומה או שאר אמנים שאין לענותם, שתחשב כאמירת מילת אמן בעלמא.⁹

9. בדין אמן יתומה ושאר אמנים. כ' השו"ע בסי' קכ"ד ס"ח שכאשר הוא מחויב בברכה (ולרמ"א אף כשאינו מחויב) והש"ץ מברך אותה והוא אינו שומעה, שלא יענה אמן עליה. וכן לא יענה אם שוהה יותר מתוכ"ד מזמן שכלה הברכה. ופעמים שהש"ץ מתחיל הברכה שאחריה תוך כדי עניית הקהל אמן על הברכה הקודמת, ויתכן שעניית אמן על הקודמת מבטלת את עניית האמן ובכלל את יציאתו יד"ח בברכה הבאה. וע"כ עדיף לא לענות ממה שיהיה לו עניה שלא כדין (ויעו' במ"ב סקל"ח שכ' שהמברך צריך להמתין בכל הברכות שיגמר האמן מפי המברכים, וע"ע בביה"ל ד"ה ויש מחמירין).
אמנם יל"ד בכל זה טובא אי אמן יתומה היא ענין של מציאות, שא"א לשנותה ע"י שום תנאי (ואולי היא אף דומה לאמירת שם השם שאסור לאומרה לבטלה). עוד יל"ד שבכה"ג שנאנס בעניה כזו עדיף שתעלה לו העניה ולא יבטלנה, ולא יחשב שענה שלא כדין משום שהוי אנוס ותעלה לו עניה זו.

תנאי בהטבת חלום שבברכת כהנים

הריני מתנה שאם אומר בשעת ברכת כהנים את ה"רבונו של עולם אני שלך וחלומותי שלך וכו'" ביום טוב ראשון ושוב אחר כך למחרת ביום טוב שני, שביום טוב ראשון איני רוצה שיחול על אחד החלומות שחלמתי אחר הפעם הקודמת שאמרתי הנוסח הנ"ל.²

תנאי נוסף הנוגע לברכת כהנים, ראה בסעיף ה.

טעויות אפשריות בתפילה

תנאי לאומר "אשרי" אחרי התפילה

הריני מתנה שאם אומר אחרי תפילת מנחה את ה"אשרי יושבי ביתך" שיש לומר לכתחילה לפני שמונה עשרה של מנחה, שאם להלכה אין לאומרה לשם חובה, הנני אומרה רק כקורא הפסוקים בתהלים.¹

1. המ"ב בסי' ק"ח סק"ד כ' דמי שנתאחר וביא לביהכ"נ בשעה שהציבור התחילו תפילת מנחה, יתפלל עמהם ויאמר "אשרי" אח"כ. והביא מהמג"א שכ' דמשמע מדברי הזהר שלא יאמרנו אדעתא דחובה רק כקורא בתורה.

אמנם יל"ד בתנאי מוקדם אי מהני כאשר בפועל הוא אומר את ה"אשרי" מחמת המנחה הוא אגב דינו של הרמ"א שהמתפלל בערבית שתיים כדי להשלים

2. המ"ב בסי' ק"ל סק"א כ' דבחו"ל ופסק שם הביה"ל דיכול לומר, אך יתחיל שנושאים כפים רק ברגלים, אומרים הרבש"ע ברגלים אף מי שלא זוכר שחלם. וכ' הביה"ל בשם מחצה"ש דביו"ט שני אין לאומרו למי שלא חלום בלילה שלפניו.

קריאת התורה

צח

תנאי לעולה לתורה שנגרם לו הפסק בקריאתו

הריני מתנה שבכל פעם שאברך ברכת התורה לצורך עליה לתורה, כונתי לכך שגם אם יהיה לי הפסק בדיבור או בהיסח הדעת באמצע הקריאה, שהברכה תעלה גם על הקריאה שאחר ההפסק.¹

1. המ"ב בסי' ק"מ סק"ז כ' שאף שבשו"ע ואולי יהני תנאי זה לעשותו כאמירת פרק תהילים בלבד. אמנם אם יפול על פניו שהוא מעשה המוכיח שעשה נפילת אפיים, מסתמא לא יעזור התנאי.

2. הרמ"א בסי' קל"ב כ' שהמחסר באמירתו חייב כמו המחסר בהקטרתו. ואפשר שע"י התנאי הזה ינצל מזה ע"י שלא יחשב כחלק מהתפלה אלא כאמירה בעלמא או כלימוד מעשה הקטורת. וכן משמע בתשובות הר צבי ח"א תשובה א' שכ' לפרש דברי הב"ח לגבי אמירת יה"ר שלפני אמירת פרשת חטאת, דהאמירה היא במקום הקרבה ושמא אינו מחוייב חטאת והו"ל כאילו מביא חולין

צו

תנאי למדלג אחד מסמני הקטורת

הריני מתנה שאם אומר "פיטום הקטורת" ואדלג אחד מהסמנים, שתהא האמירה כלימוד בעלמא ולא כאמירה במקום הקטרה.²

צז

תנאי כשאמר חלקים מהתפילה בימים שאין אומרים אותם

הריני מתנה שאם בטעות אומר תחנון כשהדין הוא שלא לאומר וכן למנצח של יענך ה' בימים שאין אומרים פרק זה (וכן ויהי נועם במוצאי שבת הגדול כשפסח חל בשבת אם האמת שלא אומרים וכדומה), שאמירתי לא תהיה בתורת חיוב נגד הדין אלא כאמירת פרק תהילים בעלמא.³

2. הרמ"א בסי' קל"ב כ' שהמחסר באמירתו חייב כמו המחסר בהקטרתו. ואפשר שע"י התנאי הזה ינצל מזה ע"י שלא יחשב כחלק מהתפלה אלא כאמירה בעלמא או כלימוד מעשה הקטורת. וכן משמע בתשובות הר צבי ח"א תשובה א' שכ' לפרש דברי הב"ח לגבי אמירת יה"ר שלפני אמירת פרשת חטאת, דהאמירה היא במקום הקרבה ושמא אינו מחוייב חטאת והו"ל כאילו מביא חולין

קדושת בית הכנסת

צט

תנאי בקדושת ביהכ"נ

הריני מתנה שבכל פעם שאעשה דבר שגורם ויוצר קדושה בין באופן עראי בין באופן קבוע וכגון קדושת בית כנסת ותשמישיו וכדומה, שאיני רוצה להחיל בו את הקדושה החמורה אלא הקדושה הקלה ביותר.¹

1. בשו"ע סי' קנ"א סי"א כ' דאם בשעת בנין ביהכ"נ התנו עליו להשתמש בו, מותר להשתמש בו בחורבנו תשמיש שאינו מגונה. ופסק במ"ב סקל"ד וסקל"ח בשם מג"א שלתשמישין שאינם קלות ראש מהני התנאי גם בישובו ובכל ביכ"נ בעולם, ויש הסוברים שמהני התנאי בישובו אף לאכילה ושתייה. וע"ע בביה"ל שם ובשו"ת

מנח"ש ח"ב סי' פ"ח. וכן ארון קודש וכל מה שעושין לס"ת, דאיתא בשו"ע סי' קנ"ד ס"ח דמהני ביה תנאי בתחילת עשיתו להשתמש בו שאר תשמיש אפי' דחול. וכו' המ"ב סקל"ז שראוי לכל אדם כשמנדב דבר לביהכ"נ או הגזברים כשקונים איזה דבר, להתנות שיהיו רשאים להשתמש בהם.

טהרת ונטילת ידיים

ק

תנאי בנטילת ורחיצת ידיים שיעלו גם לטהרה

הריני מתנה שכל נטילת ידיים שאעשה, שתהיה גם לצורך טהרה ולא רק לשם נקיות.¹

1. השו"ע בסי' קנ"ח ס"ז והמ"ב סקכ"ח כ' שאדם שנטל ידיו לנטילה שאינה מחויבת ואח"כ רוצה לאכול וכדו', שלא יצא יד"ח של נט"י. ויתכן שתנאי כה"ג יועיל כאן, שהרי אף אם נוטל ידיו לצורך נקיות כתפילה ות"ת או לדבר שטיבולו במשקה, אין לו כונה מפורשת שלא תועיל לו לאכילה, אלא שאין לו כונה חיובית לכך ולזה יהני התנאי.

ובשו"ע בסי' קנ"ט סי"ג כ' שכשנוטל נטילה המכשרת לאכילה צריך לכתחילה לכוון. ובמ"ב סקע"ה הביא ממג"א שאם לא כיון כלל פסול אף בדיעבד. ולזה לכאו' מהני התנאי להחשיבו תמיד כמכוון לנטית אכילה.

והנה גם בטבילה יתכן להתנות שתהני לכל דבר וכגון כהן לתרומה ולחלה בחו"ל וכו'. וע"ע בחזו"א.

אלא שאם יתנה כך, שכשירצה בכ"ז ליטול שוב ולברך (וכמו בליל הסדר), יעשה כעצת הביה"ל בסי' תע"ה ד"ה יטול, שיטמא את ידיו קודם הנטילה לאכילת המצה כדי שיוכל לברך, וממילא אף אם ל"מ התנאי הרי עתה הוא מחויב בברכה ולא נפיק חורבה מיניה שימנע לברך מחמת התנאי.

אך אם ארצה להשתמש בנטילה לצורך דבר שטיבולו במשקה,
אני רוצה שיהני הנטילה אף אם אוכל ליטול ידי שוב.³

תנאי לשימוש בנט"י לכל מה שיצטרך כל זמן שהידיים טהורות

הריני מתנה שבכל פעם שאטול ידיים כדין במשך היום ולאחר מכן
יהיה לי צורך ליטול ידי שוב אך לא אוכל ליטול מכל סיבה שהיא,
שתועיל לי הנטילה הקודמת (אם על פי דין היא עדין מועילה). ואם
אוכל ליטול, אני רוצה שלא תועיל הנטילה ההיא אלא לשעתה.²

2. השו"ע סי' קס"ד ס"א כ' שאדם יכול
ליטול ידיו שחרית ומתנה עליהם כל היום
ובלבד שלא יסיח דעתו מהם ולא יטנפם,
אך אם מים מצויין לו, טוב שיחזור ויטול
ולא יסמוך על הנטילה שנטל בשחרית.
ובמ"ב סק"א כ' שצריך ליזהר בנטילה זו
שתהיה בהכשר כדין.

ואם מים מצויין, כ' המ"ב בסק"ה דלא
מקילין כלל וצריך ליטול שוב. אלא שאז
יש בעיה עם חיוב הברכה, לכן צריך ליטול
בלי ברכה. וכ' החזו"א או"ח סי' כ"ד סק"ל
שנכון שיגע בדבר הפוסל ידיו ויחייב עצמו
בנטילה. ולכא' אם מתנה שלא תועיל
אותה נטילה אם יתחייב באחרת וגם יהיה
באפשרותו ליטול, יוכל לברך בשופי.

אלא שיל"ד אי מהני כוונה הפכית שלא
תהני הנטילה הקודמת אף שבמציאות
ובסק"ג כ' המ"ב דבעי לזה תנאי משום
שנט"י בעי כונה לאכילה. וכתב עוד,
דלהפוסקים דלנטילה לא בעי כונה צריך

את התנאי שע"י יתן לב להזהר יותר. **3.** דדבר שטיבולו במשקה א"צ להלכה
ולכא' לטעם זה לא מהני תנאי כללי לברך. וכתבאר, הצורך בתנאי האמור הוא
ומוקדם, אלא שיתנה באותו היום. רק כדי לצאת מספק הברכה.

תנאי בברכת המזון לפטור ברכת היין

הריני מתנה שכשאברך ברכת המזון, רצוני לפטור בברכה אחרונה את כל היין ומיץ הענבים ששתייתי מקודם ואף קודם הסעודה.³

תנאי להחלת ברכת הטוב והמטיב שבברהמ"ז על שאר חיובי ברכה זו

הריני מתנה שבכל ברכת המזון שאברך, אני מכוון שבברכת הטוב והמטיב אני אפטור כל חיובי ברכת הטוב והמטיב שנתחייבתי ולא ברכת.⁴ אך אם אזכור ואברך בסוף, איני חפץ שהתנאי יפטורני מברכה זו.⁵

יין שאולי ראוי יותר שיכוון לצאת בברכה אחרונה שיעשה על היין יד"ח ברכה אחרונה על יין הקידוש או יין ששתה לפני הסעודה, ולא להוציאו בבהמ"ז, דסו"ס זוהי ברכתו המושלמת.

4. המ"ב בסי' קע"ה סק"ב כ' שאף שעל יין חדש שבא על שולחנו מברך ברכת הטוב והמטיב, מ"מ על יין כזה שנמזג בכוס של ברכה אין מברך עליו אחר ברכהמ"ז משום דמיפטר בהטוב והמטיב של בהמ"ז.

שספק ברכתו מזונות ספק שהכל ונפסק שהוא שהכל ובכ"ז מקפיד לאוכלו רק בתוך הסעודה, דכשפוטור אותה בתוך הסעודה הוי כמברך ברכתו הראויה ממה נפשך.

אמנם בדבר שהוא ודאי פת הבאה בכיסנין, יתכן שראוי לברך עליו במ"מ ולא לפוטרו בהמוציא.

3. הביה"ל בסי' קע"ד ד"ה וכן פוטר, כ' לכוון כך בבהמ"ז לפטור את היין (וכגון יין של קידוש), ויוצא בזה בדיעבד וכהשו"ע בסי' ר"ח סי"ז. ויל"ד במי שמזמן על כוס

סעודה וזימון

תנאי להגבלת זמן חלות ברכה לצורך מניעת ברכה לבטלה ושא"צ

הריני מתנה שאם אשכח ואברך על מאכל או משקה אף שאיני מחויב בברכה מפני שכבר בירכתי, שתחול הברכה הראשונה רק עד זמן הברכה השניה.¹

תנאי בברכת המוציא לפטור מזונות

הריני מתנה שבכל פעם שאברך ברכת המוציא, שתחול הברכה גם על כל העוגות ודברי מזונות (שאינן להם ודאי הג' תנאים לברכת בורא מיני מזונות) שאוכלם.²

1. דאז ירויח שלא מברך ברכה לבטלה או ברכה שאינה צריכה, לכה"פ לשיטות שאפשר להגביל את חלות הברכה. בשעה"צ סי' ר"ח סקט"ז שכתב לגבי דבר 2. כמבואר בביה"ל סי' קס"ח ד"ה טעונים ברכה בסו"ד בשם החי"א. ויעו"ע

המזון, שתעלה לי ההזכרה שאומר ביעלה ויבא "וזכרון משיח בן דוד עבדך" כתפילה על מלכותו.⁷

ואעפ"כ מזכירים בו מלך. אלא צ"ל שמכיון שלא מזכיר הדבר בלשון מלכות אלא בלשון משיח לא קפדינן ואי"ז נחשב שמשוה בין מלכותא דרקינא למלכותא דארעא. ודוקא בבהמ"ז שמוזכר בברכת רחם מלכות בית דוד היה מקום להחמיר כהאבודרהם, אלא שמכיון שיעו"י אינו ממש חלק מברכת רחם, אין למחות ביד הנוהגין להזכיר מלך בסיום יעו"י.

והשתא לפי כל זה י"ל דאמירת וזכרון משיח בן דוד של יעלה ויבא ל"ח הזכרת מלכות בית דוד בבהמ"ז ולא יהני להשלים בזה את של זה.

אמנם אפשר לחלק בין הדברים. דכשדנים לגבי סברת לאו אורח ארעא לאידכורי וכו', שייך לומר שרק כשמזכירים בלשון מלך, הן כלפי מלכותא דשמיא והן כלפי מלכותא דארעא דבית דוד, הוי פגם. דהרי מזכירים כמה שמות ה' בברכת רחם ואין בזה כל חשש, מפני שאין מזכירים אותו כמלך, וע"כ שרק בלשון מלכות שייכא האי סברא. משא"כ לגבי הדין שצריך להתפלל על מלכות ב"ד, מאי נפק"מ באיזה לשון מתפלל, סו"ס התפלל על משיח ב"ד שהוא התכלית של מלכות ב"ד (וכן מצאנו בפסוקי מלכויות שפסוק

7. איתא בגמ' ובשו"ע קפ"ז, ד' שאם לא אמר בברכה שלישית של בהמ"ז, מלכות בית דוד לא יצא. ויל"ד כשלא אמר מלכות בית דוד בר"ח, ובר"ח הלא אומרים ביעו"י וזכרון משיח בן דוד עבדך, שזה בעצם תפילה על מלכות ב"ד, האם ניתן לצאת בזה יד"ח הזכרת מלכות בית דוד או"ד כיון שמוזכר שם רק משיחותו של בית דוד ולא מלכותו של בית דוד, לא מהני.

והנה בשו"ע קפ"ח, ג' כ' שאסור להזכיר בברכה שלישית מלכות שמים וכגון לומר אבינו מלכנו רענו וכו'. וביאר במ"ב סק"ה אחר שחז"ל תקנו לומר מלכות בית דוד, לאו אורח ארעא לאידכורי מלכותא דשמיא ומלכותא דארעא בחדא ברכה, דנראה שמשוה ח"ו ביניהם.

וכ' הרמ"א סברא בשם אבודרהם דלפי"ז צריך לדלג בסיום היעו"י את מילת מלך אלא שלא ראה שנוהגין כן. ומבאר במ"ב שאין נוהגין כן משום שיעו"י הוא ענין בפנ"ע וכמו שאומרים אותו בשמו"ע בברכת עבודה, ובכה"ג לא חשיב שמשוה בין מלכות שמים למלכות הארץ. ולכא' קשה הא סו"ס ביעו"י של תפילת שמו"ע גופא איך אומרים וזכרון משיח בן דוד עבדך הא זה בעצם מלכות בית דוד

תנאי שלא להחשיב שינוי מקום

הריני מתנה שבכל פעם שאשב לאכול משהו, שאם ארצה, אוכל לצאת למקום אחר שמהני ולא יחשב לשינוי מקום.⁶

תנאי אם ישכח הזכרת מלכות בית דוד בבהמ"ז של ר"ח

הריני מתנה שאם בראש חודש לא אזכיר מלכות בית דוד בברכת

לכתחילה בברכה מיוחדת, ומתנה שאם יזכור לברך עליהם, לא יפטר בבהמ"ז.⁶ ברמ"א בסי' קע"ח ס"א כ' שאם היה דעתו לאכול במקום אחר ל"ח לשינוי מקום בבית אחד. ועי' במ"ב סק"ב וביה"ל ד"ה בבית אחד. וע"ע במ"ב שם סקל"ג.

ובפשטות א"צ לכוון שרוצה לילך למקום מסויים אלא רק שרוצה לצאת ממקומו, וכן כתב מרן הגר"ח ק (שליט"א) זצ"ל.

אמנם יל"ד אם באמת יהני מראש תנאי זה למצב של סתמא, שפעמים המציאות מוכיחה שרוצה לאכול דוקא במקום האחר ועל כרחו נחשב שינוי מקום.

ואף שנראה שהמ"ב דיבר בסתמא שפוטר ואף אם לא כיון להדיא, מ"מ בשו"ת מנח"י ח"ט סי' י"ד כ' שעדיף לכוון בברכת הטוב והמטיב שבברכהמ"ז לפטור אף את היין שכבר שתה בסעודה ולא בירך עליו הטוב והמטיב, ובכה"ג נראה שצריך לכוון להדיא.

וכמו"כ, בא"א מבוטשאטש סו"ס רכ"ג וכן בקצות השלחן סי' ס"ד סק"ד כ' דיתכן דמהני לצאת בברכה רביעית בבהמ"ז אף על חיוב הטוב והמטיב על כלים חדשים (ואף ללידת בן זכר לנוהג לברך בלי שו"מ).

5. חלק זה בתנאי מכוון כלפי כלים חדשים וכדו', שפעמים שרוצה לברך עליהם

הראשונה במאכל איסור, שתחול הברכה על המאכל הכשר הבא ולא יחשב המאכל שאכלתי ראשון כהפסק.⁹

ק

תנאי כשבספק ברכה בוחר לאומרה בלי הזכרת השם

הריני מתנה שבכל פעם שיהיה אצלי ספק אם אני מחויב ברכה ואגיד נוסח חליפי של ברכה בלי להזכיר את השם, אי שרי, הריני מכוון לברכה. אך אם ההלכה היא שהדבר ברכה לבטלה, אין כונתי לצאת בזה ידי חובת ברכה. וכן אם זה שינוי ממטבע של חכמים בברכות, אין רצוני אלא שתהיה כאמירה בעלמא.¹⁰

9. בשו"ע סי' קצ"ו ס"א כ' שעל דבר איסור אין מברכין לא בתחילה ולא בסוף. ובפמ"ג סוסק"א הוסיף דאף בספק איסור דאז' ויתכן דתנאי זה יועיל שלא תחשב ברכתו למנאץ, דפעמים יש בתוך פירותיו פרי גזול או פרי ערלה וכדו' כשהוא אינו יודע על כך, וכשמברך עליו חשיב מנאץ, וע"י התנאי אולי יחשב מדין ברירה שהברכה חלה על הפרי הכשר, ואף אם מחזיק בידו את הפרי האסור. אמנם צ"ע אי בכלל בשוגג יש דין "מנאץ", דהמ"ב סי' קצ"ו סק"ד כ' שבאכל איסור בשוגג אפשר לו לברך ברכה אחרונה ואי"ז מנאץ. אך מ"מ אולי יהני במקום שאינו שוגג ואינו מזיד אלא קצת פושע וכגון שאכל ולא בירר כדבעי את הידור הכשרות של המאכל. ובאמת אם נאמר שכשמותר לאכול פרי מחמת דין רוב או חזקה וכדומה, יש גם חיוב לברך עליו ואף אם קמיה שמיא גליא שהוא פרי איסור הברכה חלה כדין, א"כ התנאי שלא תחול עליו הברכה מגרע, שנמצא אוכל הפרי בלא ברכה אף שמותר לו לאכלו על ידי חזקה או רוב או עדות עד אחד באיסורים וצ"ע. וע"ע בספר ערך לחם מש"כ בזה אמאי הפרי הראשון ל"ח הפסק.

10. ז"ל הערוך השלחן בסי' ר"ב ס"ג: יש תקנה מדינא להוציא עצמו מכל ספק ברכה אחרונה, כגון שיש אצלו ספק אם

קח

תנאי למנוע הצטרפות לזימון

הריני מתנה שבכל פעם שאשב לסעודה שאתחייב בה בזימון (ובפרט סעודת חתונה או שבע ברכות), שבאם אצטרך לצאת מוקדם קודם הזימון, איני רוצה להצטרף ולהתחייב בזימון.⁸

קט

תנאי למניעת חלות ברכה על דבר איסור

הריני מתנה שבכל פעם שאברך ברכה מסוימת על דבר מסוים ויש ממין זה כמה פריטים, שהברכה תחול על הדברים הכשרים (מבחינת איסור גזל או מאכלות אסורות וכדומה) ואם יש רק דברים אסורים אלא שיש מהם חמורים יותר וחמורים פחות, שתחול על הפחות ביותר. אך אם למעשה אפגע באכילתי

שמע נחשב למלכות ואע"פ שאין בו לשון מלך, כיון דמהותו ותוכנו הוא מלכות). וא"כ יתכן שבר"ח כשאמר יעו"י לא יצטרך לחזור כשלא הזכיר בברכת רחם מלכות בית דוד. ולכן אם מתנה שהזכרה זו ביעו"י תחשב להזכרת מלכות בית דוד, יועיל למקרה שלא יזכרנה בברכת רחם.

8. וכהאג"מ (או"ח ח"א סי' נו). אמנם יש לדעת שהמהרש"ם לא ס"ל להיתר זה וע"כ כדאי להחמיר שלא במקום הצורך (כך מובא בס' וזאת הברכה עמ' 135 בשם מרן הגריש"א זצ"ל. וע"ש שפוסקי ספרד סוברים שבני עדות המזרח יכולים לסמוך על היתר זה שכן דעת השו"ע).

אך יל"ד אם יוכל לצאת קודם הזימון בנקל על סמך תנאי שעשה מזמן ולסמוך על תנאי זה, ובמיוחד שפעמים רבות המציאות היא שהוא מיסב עם חבורה יחד.

תנאי לחלות ברכה על כל הדברים שלפניו החייבים באותה ברכה

הריני מתנה שכל פעם שאברך ברכה מסוימת ואוחז בידי הדבר שעליו אני מברך, שכוונתי שתעלה הברכה באופן שוה על כל שאר הדברים שברכתם זהה שמונחים לפני.¹¹

בירך ברכה אחרונה אם לאו, או אם צריך לברך ברכה אחרונה אם לאו, והיינו דהא קיימא לן דאם אמר: "ברוך רחמנא מלכא דעלמא מרא דהאי פיתא" - יצא בברכת המוציא, כמבואר בסי' קס"ז, ואם כן, יכול לומר: 'ברוך רחמנא מרא מלכא דעלמא בורא נפשות וכו', ואם חייב בברכה זו הרי יצא בזה, ואם אין צריך ברכה הרי לא הוציא שם שמים לבטלה, דאין כאן הזכרת השם כלל והא יכול לומר רחמנא מאה פעמים. וכיוצא בזה בשארי ברכות, ויחשוב בלבו אם צריך ברכה הרי זה לשם ברכה, ואם לאו הרי זה אמירה בעלמא. וכן אני נוהג כמה פעמים בשתיית חמים (וראיתי מי שכתב דגם זה הוי כברכה לבטלה, ולא נראה לי כלל וכלל). עכ"ל. ואף שכ' שלא נראה לו שיש בזה ברכה לבטלה, מ"מ כ' שיחשוב בליבו שאם א"צ לברכה, שיהיה הנוסח הזה כשבח בעלמא. וע"כ ראוי

להתנות זאת בפירוש ולהוסיף שאם זאת ברכה לבטלה, אין כונתו לברכה אלא לאמירה בעלמא.

ומרן הגר"ק כתב לי שאין להשתמש בעצה זו, מפני שהוא משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות. ע"כ צריך להוסיף ולהתנות שאם זה נחשב לשינוי מטבע בברכות, שאינו מכוון לעשות נוסח שהוא תחליף לנוסח הברכה הרגיל, אלא לומר זאת כשבח והודאה בלבד.

¹¹. יעו"ב בביה"ל סי' ר"ו דלדעת המחבר אם נפל מידו הדבר שבירך עליו ונמאס, אף אם היו עוד לפניו מאותו המין, יחזור ויברך. והרמ"א שם שכתב "רק שלא היה דעתו עליו לאוכלו" פליג, ולא אתי לפרושי. א"כ יתכן שיוכל התנאי לסייע כשנפל הדבר מידו אחר שבירך ונאבד, שלא יצטרך לברך שוב על יתר המאכלים ולעשות הברכה ראשונה לבטלה.

תנאי שלא לפטור בברכה דברים שיש ספק מה ברכתם

הריני מתנה שבכל פעם שאברך על דבר שברכתו ודאית, איני רוצה לפטור את המאכל שברכתו שונה אך יש בו ספק או צד שברכתו שוה, כדי שאוכל לברך על המאכל השני ברכה אחרת.¹²

תנאי לכלול בברכה כל מה שיבוא לפניו וברכתו זהה

הריני מתנה שבכל פעם שאברך ברכת הנהנין, שאני מכוון לפטור בזה כל מה שעל השלחן וכל מה שבשאר החדרים וכל מה שנמצא בכל מקום שיכולה הברכה לכתחילה על פי דין לחול עליו, ואף שיביאו לי אותו אחר כך.¹³

¹². בספר ליבון ההלכה (לבעל "וזאת הברכה") כתב כן. וכגון שאוכל בוטנים ומאכל במבה שעשוי מבטנים, שהבוטנים ברכתם ודאי האדמה והבמבה ספק (ומציע לעשות כן כהרגל עיי"ש). והוא עפ"י השע"ת סי' ח' סקי"ב בשם התבואת שור דמוטב להכניס עצמו לספק גורם ברכה שאינה צריכה מאשר ספק אכילה בלא ברכה.

¹³. מבואר ברמ"א סי' ר"ו ס"ה וס"ו ובמ"ב וביה"ל שם. ויהני אף לגבי דברים הבאים בתוך הסעודה אם יביאו לו מבית אחר, דלדעת השו"ע סי' קע"ז ס"ה צריך לברך עליהם. ובאמת הרמ"א שם כ' דא"צ לברך דמסתמא דעת האדם על כל מה שיביאו לו בסעודה. וע"ע בספר וזאת הברכה פ"ח הערה 4.

ומה שכתבתי דהתנאי יועיל רק

לדברים שלכתחילה מהני שתחול הברכה עליהם, כונתי לכגון ברכת היין שנח' אי ברכת הגפן דקידוש מועילה לשאר משקין שאינם לפניו, ויכול להיכנס לספק ברכות ע"י תנאי זה.

והנה בס' וזאת הברכה עמ' 65 מובא בשם הגרי"י פישר זצ"ל דנסתפק אם מהני להתנות כן לכל החיים, וע"כ לכתחילה יש לחשוב כך בכל פעם מחדש ולא לסמוך על התנאי. והגר"פ שיינברג זצוק"ל כ' דלכא' היה אפשר לעשות תנאי זה **פעם אחת בחייו**. אמנם אם רגיל לאכול מינים שונים מאותה הברכה אחר שמברך על מין אחד, בודאי מהני, דחשיב כרגיל בכך.

וע"ע בבא"ח פ' נשא סי"ב שכ' שיכול

אדם לפטור בברכתו את כל מה שיביאו לו ואף אם יביאו לו מחוץ למקום שהוא נמצא בו ולא חשב שיביאו לו.

ויל"ד האם יועיל תנאי זה גם על דברים שעדין לא קנאם ולא היו מצוים ואפשריים עבורו כלל בשעת הברכה.

והגרש"ד ניסח תנאי זה בזה"ל: הריני מתנה בזה שכל ברכות הנהנין שאברך שכל ברכה תחול גם על כל המינים אוכל ומשקה הנמצאים בכל מקום שברכה ההיא יכולה לחול עליהם לכתחילה או שיכולה לפטור אותם לכתחילה, כאילו כוונתי עליהם להדיא. ושכל ברכה תחול גם על כל החדרים. ושכל ברכת המוציא תחול גם על כל העוגות שאוכל בסעודה.

ברכות הנהנין והשבח

תנאי בברכת שהכל בהכרלה

הריני מתנה שאם אעשה הבדלה בחמר מדינה ואברך עליו שהכל, שאיני רוצה לפטור בזה את הבשמים ואברך על הבשמים בורא מיני בשמים.¹

1. המ"ב בסי' רט"ז סקי"ג כ' שבדיעבד אם בירך שהכל על ריח יצא, והוא מתוס' ברכות מג. ודעת מגן גיבורים שלא יצא. וא"כ כאן, אף שבהבדלה לא מכוון המבדיל להדיא להוציא את הבשמים, אך עכ"פ יתכן שכונה סתמית בשהכל מועילה לכל מה שיכולה להועיל, כולל ברכת הריח. אך יש לדחות, דמסתבר שאדם רוצה לצאת לכתחילה בברכה העיקרית והמתאימה ולא לצאת בברכה כללית שרק בדיעבד מהני.

ושמא גם יש לדמות לסברא שהובאה ובאמת, כנראה תלוי הדבר בפלוגתא.

בסמוך לענין ברכת הלל, שכך הוא תמיד הדרך שהש"ץ מברך ואח"כ הקהל, ובכה"ג אי"צ להתנות שלא ייצא מהש"ץ. ואף כאן הדרך היא שמברכים על המשקה שמבדיל עליו ואח"כ על הבשמים, ואי"צ להתנות שלא ייצא.

עו"ל שאולי מש"כ המ"ב שאפשר לברך שהכל על בשמים הוא דוקא אם בירך על ריח עצמו שהכל, אך לברך על משקה ולפטור גם את הריח אפשר דלא מהני.

תנאי בברכת הגומל

הריני מתנה שכל פעם שאשמע ברכת הגומל וכן כשאומר את חתימת ברכת המעביר שינה (הגומל חסדים טובים לעמו ישראל), שכונתי גם לפטור ברכות הגומל שנתחייבתי ולא בירכתי. אך אם לבסוף אברך הגומל, איני רוצה בתנאי זה.²

שבשו"ע סי' ר"ו ס"ב כ' שאם בירך בפה"א על ירק ונתכוין לפטור את פרי העץ יצא. והוסיף במ"ב ס"ק ט' דה"ה בבירך שהכל ונתכוון לפטור בפה"א, שיצא. ומסתברא שכך גם בברכת שהכל על הבשמים. אך המ"ב בסק"י הביא משע"ת שיש החולקים ע"ז, ולשיטתם גם א"א לפטור הבשמים בשהכל שאמר על המשקה.

וחוץ ממחלוקת זו, יש לטעון שלא צריך תנאי כלל. דבמ"ב שם סק"ח כ' דכדי לפטור את פרי העץ בברכת פרי האדמה יש לכוון להדיא לפטור. והכא הרי לא כיוון להדיא על הבשמים, ולהכי לא בעי כלל תנאי שלא לצאת בברכת שהכל.

ויתכן טעם נוסף שלא נפטרים הבשמים בשהכל. דברכת בורא מיני בשמים אינה הברכה המתאימה ממש,

שהרי בשגרה ברכתו בורא עצי בשמים או עשבי בשמים. ואינו 'ברכת הבשמים' אלא 'ברכת בשמים דהבדלה'. ולהכי, אפילו אם יתכוון בהדיא לפטור בשהכל לא יועיל לו. לפי שתיקנו בהבדלה לומר ברכה על הבשמים.

2. השו"ע בסי' רי"ט מביא את החייבים בברכת הגומל, ובהליכות שלמה תפילה פכ"ג ס"ח כ' שאפשר לצאת בזה, ודין דעשרה אינו מעכב.

ובבר אלמוגים להגר"א גניחובסקי זצ"ל דן במי שנתחייב ברכת הגומל על ב' דברים וכשבירך זכר או ידע רק על אחד, האם למעשה מהני על שניהם או שצריך לברך עוד. ושם נטיתו היא שצריך ליחס במחשבתו את כל המחייבים בברכה שנתחייב. ולפי"ז בעניננו לא יועיל.

תנאי בשהחינו על ד' מינים לפטור את 'פרי' האתרוג

הריני מתנה שבכל פעם שאברך "שהחינו" לפני מצות נטילת לולב ומיניו, שאני רוצה לפטור בזה גם ברכת "שהחינו" שיש לברך על חידוש עונת פרי האתרוג.³

3. הנה מעיקר הדין נתקנה ברכת "שהחינו" בשעת ראיית הפרי בעת חידושו, וכמש"כ השו"ע סי' רכ"ה ס"ג וז"ל: הרואה פרי חדש המתחדש משנה לשנה, מברך שהחינו. ואפילו רואה ביד חברו. ועיי"ש במ"ב סק"י שכ' הטעם משום דעיקרה נתקן על שמחת הלב ששמח על צמיחת פרי חדש. ומ"מ סיים השו"ע שם דנהגו לברך עד שעת אכילה. וברמ"א שם כ' דמי שברך בשעת ראייה לא הפסיד.

ולכא' לפי"ז יוצא דאם אוכל אתרוג אחר חג הסוכות, שלא יברך ברכת שהחינו עליו משום שהרי יצא בזה שבירך שהחינו בשעת המצווה. וכ"כ הבא"ח (ש"ר פרשת ראה אות י"ב) וכ"כ מהר"י אשכנזי הו"ד בספר פסקי תשובה (סי' ק"ל). אלא דבשו"ת כת"ס (סי' כ"ג) חולק ע"ז ומצריך ברכה, וטעמו דכיון דמנהגינו לברך רק בשעת אכילה ובשעת מצות נטילת לולב

אלא דיש לדון לפמש"כ המ"ב (שם

אין דעתו לכך כלל, לכן הוי כמכוין בפירוש שלא לצאת דין זה בברכתו. ולכא' היה הדין נותן שספק ברכות להקל (ובפרט שיש עוד אחרונים כשי' הבא"ח הנ"ל) וגם משום דברכת שהחינו אינו חיוב וכמש"כ המ"ב (סי' רכ"ה סק"ט). ולכא' ע"פ התנאי הנ"ל ירויח שאף לפי הכת"ס וסייעתו מקיים ברכה זו, שהרי כיון בפירוש לצאת דין זה. ויתכן עוד רווח בתנאי זה. שאם היה האתרוג שלו פסול ביום ראשון או אם אינו שלו וכדו' דאז לכא' ברכת שהחינו הוי לבטלה, ובזה שמכוון בברכה גם על חידוש הפרי, לא הוי ברכתו לבטלה. אמנם יש לדחות דבאופן זה יתכן דמאליה תחול הברכה ע"ז מדין "חידוש הפרי", דאל"ה הויא לבטלה (ולכה"פ לדעת הבא"ח ודעמיה שלא צריך לכוון להדיא).

תנאי בספק ק"ש דערבית

הריני מתנה שאם יהיה לי ספק אם קראתי קריאת שמע של ערבית בתפילת ערבית לפני זמנה, שאין כונתי לצאת בקריאת שמע קודם זמנו, וכשאלך לישון ואקרא קריאת שמע על המיטה, שיועיל נמי לקריאת שמע דאורייתא אם לא יצאתי במעריב, והקריאת שמע שבמעריב תחשב כקורא בתורה.² ואם כבר יצאתי, שיהיה לקריאת שמע על המיטה בלבד.³

אם בשעת מעשה ישכח מהתנאי אך לא יחשוב בהדיא שמתחיל הברכה. אלא שיש להיזהר לסמוך על תנאי מוקדם מאד ולדבר על סמך זה. וצ"ע.

2. מובא מהגה"צ רבי שלמה בלוך זצ"ל ששמע מהח"ח שהקורא ק"ש של שחרית לאחר זמנה עובר בבל תוסיף (וע"ע באג"מ ח"ב סי' ס'), ודנו בזה שלכא' ה"ה ק"ש של ערבית קודם זמנה אם מכוון לצאת שעובר בבל תוסיף.

ובאמת בשעה"צ בסי' רל"ה סק"ט הביא מהפמ"ג שיתנה שאם זה זמנה וכהסוברים שזמנה קודם צאה"כ יהא מהני לק"ש וכו' עיי"ש.

3. השו"ע בסי' רל"ה ס"א כ' שזמן ק"ש של ערבית הוא משעת יציאת ג' כוכבים,

ואם קרא קודם הזמן, כשיגיע הזמן יקרא שוב בלא הברכות. ומרן הגריש"א זצ"ל הסתפק פעם בליל שבת כשהתפלל מעריב קצת מוקדם אם קרא הק"ש אחר שהגיע הזמן או לא, וכשקרא ק"ש על המיטה עשה התנאי הנ"ל. ולכא' בתנאי שכזה אי"צ לקרוא עוד ק"ש על המיטה לשם ק"ש שעל המיטה.

והנה בתוס' בר"ה טז כ' דבקיום מצוה ב' פעמים אין מגרעת של בל תוסיף. וממילא ל"צ להתנות בק"ש על המיטה דוקא, ומהני גם אם קורא שוב ק"ש לשם מצות ק"ש. ומה שהגריש"א התנה באופן זה, אולי משום שחשש לדברי הרשב"א שם שתיירץ תי' אחר והפמ"ג בפת"כ ח"א אות מ' מבאר שנחלק על תוס'.

תפילת ערבית

תנאי בברכו דערבית

הריני מתנה שכל פעם שאצטרך לדבר אחר "ברכו" של תפילת ערבית, שאין כונתי באמירת הברכו להתחיל את הברכה.¹

סקי"א) דהטעם דנוהגים לברך בשעת אכילה הוא משום דיש שאינם שמחים בראיתו אלא באכילתו ומשום לא פלוג נהגו כולם לברך בשעת אכילה, א"כ מי שיודע שאינו שמח בראיתו, אשר אז מדינא אינו שייך להברכה בשעת ראיה, אינו יוצא דין זה בברכת שהחיינו בשעת הנטילה, וברור הוא דאפי' תנאי לא יועיל. ואם מסופק הוא בכך, או שנוטה לומר דאינו שמח אלא דליבו נוקפו ואינו ברור לו הדבר, י"ל להיפך שיש לו להתנות שמכוין לא לצאת יד"ח בזה. ואין לדון ברכה שאינה צריכה במה שגורם ברכה

אחר החג כשאוכל הפרי, משום שקרוב לודאי אצלו שאינו שמח, אלא כדי להסתלק מכל ספק הוא מתנה כנ"ל.

1. המשנ"ב בסי' רל"ו סק"א כ' דאין לספר אחר "ברכו" דערבית אפי' קודם שהתחיל לברך הברכה ראשונה. ודנו הפוסקים במי שענה כבר לברכו אך דעתו היתה לברך אח"כ "אשר יצר". דדעת מרן הגרשז"א זצוק"ל שאם כיון בשעה שענה לברכו שאין כונתו להתחיל מיד הברכות, שיכול לדבר ולא חשיב עתה כאמצע הפרק. והנוהג כדעתו לכא' יתנה כנ"ל שאין רצונו בעניה לברכו להתחיל הברכה ואולי מהני

תנאי בתענית בע"ש

הריני מתנה שאם אתענה ואשלים פעם אחת צום תענית יארצייט בחול, שאיני חפץ להשלים הצום כשיחול יום היארצייט בערב שבת.³

תנאי בזמן חלות תוספת שבת

הריני מתנה שבכל ערב שבת ויום טוב תחול עלי תוספת שבת רגע אחד לפני שקיעת החמה, אם הלכה כהגאונים שאז מתחיל בין השמשות. ואם הלכה כרבינו תם החולק, תחול התוספת שבת שתי דקות לפני בין השמשות של רבינו תם.⁴ ואם באיזה שבת

3. כתב בפמ"ג בסי' רמ"ט מש"ז ססק"ג דאם אירע יא"צ פעם ראשונה באחד מימי החול, והתנה בפירוש שכשיחול בע"ש לא ישלים מחמת כניסת השבת, פשיטא שראוי שלא להשלים לכו"ע ואז יצא ידי כל השיטות, עיי"ש.

4. איתא בשו"ע סי' רס"א ס"ב דצריך לקבל תוספת שבת קודם ביהש"מ ובזמן שהוא ודאי יום.

ובשו"ת ארץ צבי סי' ס' כ' עצה לתוספת שבת שיוכל בכ"ז להתפלל אח"כ מנחה, שיתנה כנ"ל, דלענין מנחה דרבנן הלכה כדברי המיקל וספק דרבנן לקולא כמש"כ השאג"א סי' ג', ויוכל להתפלל בדיעבד בביהש"מ ולסמוך על ר"ת וסייעתו דעדין אין זה ביהש"מ (ואף בשו"ע שם פסק כוותיה). ואכתי לא חל תוספת שבת לפי תנאי זה (ואף שרובא דעלמא במוצ"ש לא עבדינן לחומרא כר"ת לענין איסור מלאכה, מ"מ יתכן דבע"ש לגבי דרבנן מהני שיטתיה דר"ת) וע"ע בשו"ת מנח"י ח"ט סי' כ'.

ערב שבת וענייני תוספת שבת

תנאי להתיר אכילה בחול של מאכלים שנקנו לכבוד שבת

הריני מתנה שבכל פעם שאקנה דברי מאכל ואומר "לכבוד שבת קדש", שכונתי בכך היא שכל טירחתי היתה לכבוד שבת ומשום שרצוני לאוכלם בשבת, אך אם אצטרך אוכל לאכלם גם בחול.¹ וכן כשאשלח לא' דבר מאכל שיאכלנו בשבת, כונתי שאם המקבל ירצה יאכלנו בשבת אך יוכל לאוכלו גם בחול.²

וצריך עוד להוסיף בזה, דלכתחילה ראוי שיקרא כל הג' פרשיות.

1. המ"ב בסי' ר"נ סק"ב מביא את הגמ' ששמאי הזקן היה מוצא בהמה נאה אומר זו לשבת, מוצא אחרת נאה הימנה, אוכל הראשונה ומניח השניה לשבת. וכ' המ"ב דגם ב"ה מודו בזה לב"ש.

והנה השפ"א בביצה טז. כ' דכל עוד שלא מצא שניה נאה הימנה, אסור לאכול הראשונה. ומשמע שהוא כיחוד להקדש ויחוד לצדקה. ולזה יתכן דמהני התנאי הנ"ל.

2. המ"ב בסי' רמ"ב סק"ד כ' שהמקבל לא יאכלנו בחול. ונח' הפוסקים אי הוי איסור או ממידת חסידות, מ"מ כדי להציל את המקבל יתכן שעדיף שהנותן יתנה כנ"ל.

או יום טוב אקבל תוספת שבת בפירוש ובלא להסתמך על התנאי הנ"ל, ואזכר אחר כך שלא התפללתי מנחה ויש עוד שהות להתפלל מבעוד יום, אזי אם אפשר לקבל שבת לחצאין לא תחול התוספת לענין מנחה, ואם אי אפשר לקבל שבת לחצאין איני רוצה בקבלה

5.12

5. ואז יחזור לתנאו הראשון או שיקבל שבת במפורש אחר שיסיים תפילתו (אלא שיזהר לסיים בזמן שיספיק לקבל תוספת שבת).

ושמע כן גם ממרן הגר"ק (שליט"א) זצ"ל. וצ"ל דמסתמא סברתם שאף שאפשר לנדור על לאחר זמן וא"צ שיהיה "בתורת" כבר עתה, מ"מ שאני קבלת שבת שאי"ז נדר לעשות מעשה או להימנע מלעשות מעשה (וכמו שלא יהני אם יאמר אדם שכל השבוע הוא מקבל ע"ע לא לעשות כל הל"ט מלאכות דשבת, שעדין יצטרך לקבל שבת ביום שישי), אלא "נדר לקבל שבת" וזה לא שייך אם עתה אי"ז זמן לשבת משום שהוא קודם פלג המנחה.

ובענין אם אפשר לקבל שבת לחצאין, כ' בשו"ת הר צבי או"ח ח"א סי' קל"ט להוכיח מהט"ז סי' רס"ג ס"ג שמהני, אך בגליוני הש"ס מהגר"י ענגיל נחלק בזה.

ויש לציין שמרן רה"י הגראיל"ש זצוק"ל טען שאם קבלת שבת היא מטעם נדר, מועילה התניה לקבלת שבת שתחול לאחר זמן מסוים וכמו שאפשר לנדור לאחר זמן. אך אם קבלת שבת היא קבלת קדושת שבת ואינה שייכת לנדורים, יתכן שצריך לקבל קדושת שבת ממש וא"א לקבל על לאחר זמן.

עוד הוסיף שאם רוצה לקבל שבת לפני פלג המנחה על לאחר זמן, ודאי א"א לעשות כן לכל השיטות, כיון שעתה, שאיננו סמוך לחשיכה, אינו הזמן לקבל שבת. וע"ע בספר כל נדרי פרק ע' סקל"ח

תנאי באמירת שבת שלום

הריני מתנה שכל פעם שאומר בערב שבת וערב יום טוב ברכה שרגילים לאומרה בשבת ויום טוב איש לרעהו וכגון "שבת שלום", שאין כונתי לקבל שבת ויום טוב על ידי זה.⁶

תנאי בקבלת שבת לאיש המדליק הנרות

הריני מתנה שכל פעם שאדליק בעצמי את נרות השבת בזמן הדלקתם, שאיני מקבל שבת בזה ואהיה מותר במלאכה גם אחר ההדלקה.⁷ וגם, שאם אקבל שבת במפורש בהדלקתי ויגררו אחרי

6. בשלחן שלמה בסי' רס"ג הערה ה' כתוב שהגרשז"א היה נזהר מלומר בעש"ק אחר חצות "שבת שלום", דמצינו ברעק"א בסי' רע"א שבזה שאומר שבתא טבא הריהו מקבל עליו שבת. ולפי דבריו אם יאמר אדם כן קודם שהתפלל מנחה של ע"ש, ואח"כ יתפלל של חול ה"ז תרתי דסתרי. ואף שזהו חידוש וגם לא נפסק כרעק"א, כדאי להיזהר בכך, וראוי לומר "א-גוט'ן ערב שבת".

7. תנאי זה כ' המשנ"ב בסי' רס"ג סקמ"ב. ומהני רק אם לא יחשוב בפירוש שמקבל שבת בהדלקה זו.

אמנם לאשה אין לעשות תנאי זה דהמנהג הוא שמקבלת שבת בהדלקתה ליאסר במלאכה כמ"כ ברמ"א בס"י, אא"כ הוא לצורך כמ"כ במ"ב סקמ"ד (ובשו"ת מנח"ש ח"ב סי' ל"ה אות ח' ובס' חוט שני כ' דאם שכחה להתפלל מנחה ורוצה להתפלל חשיב צורך).

אמנם כ' בשש"כ פמ"ג סוף אות כ"ו שאם מדליק מוקדם עדיף שלא יתנה וכדי שיהיה ניכר בהדלקה זו שמדליק לכבוד שבת. וברעק"א כ' דאף שאם מתפלל ערבית ל"מ תנאי שלא לקבל שבת, מ"מ אם אומר רק "ברכו" ועדין לא מתפלל ולא

בני ביתי ויעשה מי מהם מלאכות איסור, שאיני רוצה בקבלה
ז.8.

קבר

תנאי בהדלקת תוספת אור

הריני מתנה שכל אור ותוספת אור שאדליק בחדרי ביתי בערבי שבתות וכן בערבי יום טוב בזמן הראוי להדלקת הנר, יהא לכבוד שבת ויום טוב אך לא אקבל בזה שבת ויום טוב.⁹ ואם ארצה אחר כך לכבותם, איני חפץ שימשו כנרות שבת.¹⁰

קבה

תנאי באכילה לאחר קבלת תוספת שבת ויו"ט

הריני מתנה על כל ער"ש ויום טוב שאם אקבל על עצמי תוספת ואחר כך ארצה לאכול או לשתות בלי חובת קידוש (או לעשות

מזכיר קדושת היום, מהני תנאי הנ"ל כמו התנאי בהדלקה. וע"ע בחוט שני שבת פ"ג הערה י"א.

8. די"א שנגררים אחריו לא רק בקבלת שבת שבתפילה, אלא גם בהדלקת נרות אם הוא מדליק.

9. דדבר ראשון ירויח שכל אור חשמל שידליק יהיה לכבוד שבת. ועוד ירויח בזה דיש שיטות דאין להדליק נר במקום שכבר יש אור והנרות גורמים רק ריבוי אורה.

10. דהרי נר שהוקצה לשבת אסור לכבותו, וא"כ אם הדליק מנורה ואח"כ נמלך ורוצה לכבותה, לא יוכל לעשות זאת אם לא יתבטל התנאי.

מלאכה), שתתבטל קבלתי.¹¹ וכן אם אקבל על עצמי תוספת יום טוב של שמיני עצרת מבעוד יום ואצטרך אחר כך לאכול בסוכה, שעל דעת כן לא חלה התוספת.¹²

קבו

תנאי לטלטול נרות השבת לאחר שכבו

הריני מתנה שכל הנרות שלי שיכבו במשך השבת והיום טוב, שאוכל לטלטלם.¹³

11. ודומה לתנאי של ביטול התוספת כדי להתפלל מנחה.

12. דהנה נח' המהרש"ל והט"ז בסי' תרס"ח לגבי מי שקיבל עליו ש"ע מבעו"י אי יכול אח"כ לברך לישב בסוכה, ומהרש"ל ס"ל שתוספת שבת חשיבי כלילה ואינו יכול לאכול בסוכה. ותנאי זה מהני למי שקיבל יו"ט ולא התפלל עדין ורוצה לאכול משהו, שתתבטל קבלתו. אלא שצ"ע לגבי הברכה האם לסמוך על תנאי זה.

13. תנאי זה איתא בשו"ע סי' רע"ט ס"ד. ואף שהרמ"א שם פליג וס"ל של"מ התנאי, מ"מ ע"י אינו יהודי שרי לטלטלו, וזה בצירוף התנאי וכמש"כ במ"ב שם

סקי"ד (אמנם קצ"ע דהביה"ל סי' תקי"ח ד"ה נוטלים כ' שלרמ"א של"מ תנאי בנר אין נפק"מ בתנאי הזה, ולכאור' הא יש נפק"מ לענין טלטול ע"י אינו יהודי).
והנה בספר חוט המשולש בטור שלישי שאלה ז' נראה שמצדד דמהני להתנות בשבת אחת לכל השנה שכל נר שידליק לכל שבת ושבת בשנה זו, הוא ע"מ שכשיכבה יוכל לטלטלו בשבת בהיתר, וכדאמרינן בנדרים כג: דהרוצה שלא יתקיימו נדריו יאמר בר"ה כל נדרים שאני עתיד לידור בשנה זו בטלים. והביאו בברכי יוסף, וכן בשם זקנו מהר"א אזולאי שיכול להתנות פעם אחת בשנה, עיי"ש. וחזינן דאף שלא הציעו שיתנה לכל חייו, מ"מ צידדו דמהני התנאי לזמן ארוך.

תנאי בקידוש על כל המקומות בבית שיסעד בהם

הריני מתנה שכל פעם שאעשה או אצא ידי חובת קידוש בשבת ויום טוב, שדעתי לאכול בכל הפינות ברחבי הבית (כולל המרפסות והסוכות) ובכל המקומות שרואים אותם ממקום הקידוש.²

תנאי בשתית כוס הקידוש שתחשב כסעודה

הריני מתנה שבכל פעם שאקדש או אצא ידי חובת קידוש בשבת ויום טוב ואשתה רביעית מכוס הקידוש, שלשיטות ששתיה זו מהני לדין קידוש במקום סעודה תהיה שתיתי כסעודה.³

היין המוכן לפניו וישתה ממנו מלא לוגמיו. וכ' הגר"ז שם סכ"ח שאף שכוס של קידוש צריך שיאחזנו בידו מכל מקום אין זה מעכב בדיעבד. ממקום שקידש, דהא יש מחמירין גם מפינה לפינה, אם לא שהיה דעתו בעת שקידש לאכל בפינה אחרת שאז א"צ להחמיר.

וגם כאן יל"ד בכה"ג שמעשיו מוכיחים בפועל שרצונו לאכול כאן ולא במקום אחר כמו במרפסת פתוחה שיורד בה גשם וכדו'. 2. בשו"ע סי' רע"ג ס"א כ' דאין קידוש אלא במקום סעודה וכל הבית חשיב כמקום אחד, ואם קידש לאכל בפינה זו ונמלך לאכל בפינה אחרת א"צ לחזור ולקדש. וכן מבית לסוכה וכן כל מקום שרואה מקומו ואפי' מבית לחצר. ובמ"ב סק"ג כ' שמ"מ לכתחילה טוב שלא לסור

3. הרמ"א בסי' רע"ג ס"ג כ' דצריך לאכל במקום קידוש לאלתר, אלא שפעמים קורה אונס או שכחה ונצרך לצאת מיד

קידוש וסעודות שבת

תנאי להשלמת שיעור 'קידוש' ע"י כל היינות שעל השולחן

הריני מתנה שאם אעשה קידוש על כוס שאין בה השיעור הגדול שצריך בכוס של ברכה, שאני חפץ שהקידוש יחול גם על משקים הראויים לקידוש הנמצאים בבקבוקים העומדים על השולחן.¹

1. הביה"ל סי' רע"א סי"ג ד"ה של רביעית כ' דלענין דאו' יש להקפיד לכתחילה על השיעורים הגדולים ולענין דרבנן אפשר לסמוך על השיעור הקטן. המקדש צריך לטעום בעצמו את הכוס כמבואר בשו"ע סי' רע"א סי"ד דאם לא טעם המקדש וטעם אחד מהמסובין כמלא לוגמיו יצא, ובדיעבד, ע"י כולם.

ויתכן דע"י תנאי זה אפשר להפוך כל מצוה שנעשית על כוס יין שיש בה השיעור הקטן, לעשייה על השיעור הגדול אם מכוון על יין נוסף שיש על השולחן (אם יש בו השיעור). ומן הראוי, שאף שהוא שותה מהכוס שבידו, למסובין יחלק מהיין שבבקבוק, וכמו בכל קידוש דאין וניתן לקדש על כוס שאינו אוחזו בידו בשעת הקידוש, כמבואר במ"ב סי' רע"א סקע"ח בשם הט"ז דאם קידש על הכוס וסבר שהוא יין ונמצא שהוא חומץ, אם היה יין מוכן לפניו בכלי על השולחן בעת הקידוש ודעתו היתה לשתות ממנו אח"כ, א"צ לקדש שנית דהוי כאילו קידש על כל

תנאי בסעודת שבת על מזונות אם ישבח 'רצה' בסעודת הפת שלאחריה

הריני מתנה שאם אוכל בקידושא רבה בשבת בבוקר פת הבאה בכיסנין ואחר כך אוכל סעודת פת ואשכח לומר "רצה", שתעלה לי הסעודה הראשונה לסעודת שבת.⁴

אחר קידוש, ע"כ לכה"פ שיחשב קידוש במקום סעודה לשי' הגאונים המובאת בס"ה (אם מהני רביעית הקידוש בלבד). ואולי בכלל א"צ לזה תנאי וכוונה. דלשיטות דמהני, עצם זה ששותה רביעית חשיב סעודה.

4. השו"ע בסי' רצ"א ס"ה כ' דצריך לעשות הסעודה השלישית בפת ובדיעבד גם במיני מזונות. ודעת הכה"ח בסי' קפ"ח סק"מ דמי שאכל בסעודה שניה רק מיני מזונות ובשלישית אכל פת ושכח לומר "רצה", שא"צ לברך, דאהני לו סעודת הפת הבאה בכיסנין כסעודת שבת.

ובקה"י סי' כ"ה כ' שאם אכל פת הבאה בכיסנין בשחרית קודם הסעודה ובברכת

מעין שלש הזכיר רצה, וכשסעד אח"כ את סעודת הפת לא הזכיר רצה, שנחשבת לו סעודת הפת כסעודה שלישית וא"צ לחזור ולברך. אך בשש"כ פ' נ"ז הערה ל"ב הביא מהגרשז"א שאעפ"כ יברך כיון שבד"כ אין דעת האוכל פת הבאה בכיסנין לצאת בה יד"ח סעודת שבת, אלא רק לקיים הדין דקידוש במקום סעודה (ובמיוחד בקידושים שעושים בבתי הכנסת).

וא"כ התנאי הנ"ל מהני לכה"ג, ושוב לא יצטרך לחזור על ברכת המזון. וזה עדיף מלהתנות שלא לצאת יד"ח סעודה בפת הבאה בכיסנין ולחזור על ברכה"מ לפי כל השיטות, דסו"ס יהיה הברכה"מ הראשון לבטלה.

תנאי שלא לצאת ידי ברכהמ"ז בפיוט "צור משלו אכלנו"

הריני מתנה שכל פעם שאזמר את המזמור "צור משלו אכלנו", שאיני מכוון ורוצה לצאת בו ידי חובת ברכת המזון, ואם אזמר אותו אחר שאסיים לאכול ואשכח לברך בסוף ברכת המזון, אני כן חפץ לצאת במזמור זה ידי חובת ברכת המזון.⁵

תנאי בסעודה שלישית המתארכת

הריני מתנה שאם תתארך הסעודה השלישית שאוכל בשבת עד הלילה, ולא אוכל סעודה נוספת בלילה, שתעלה לי סעודה זו גם לסעודת מלוה מלכה.⁶ וכן אם אוכל סעודת מלוה מלכה באופן

5. המ"ב בסי' רפ"ט סק"ה הביא מהרוקח שאחר שאכלו כל צרכן בסעודת השבת יש מזמרים זמירות ושבח להקב"ה. ובספר פסקי תשובות הביא דהיות ובזמר צור משלו יש מעין כל ג' הברכות יש לחשוש שהאומרם יצא יד"ח ברכהמ"ז כמש"כ בספר ויברך דוד ח"א סי' ל"ו. ובכתר ראש כ' שרבי חיים מוואלאז'ין לא זימר קודם ברכהמ"ז. ומטו מהסטייפלער זי"ע שהקפיד לאכול עוד פת אחר המזמור הנ"ל וגילה דעתו שכשזימר לא כיון לצאת דאל"ה איך אכל אחר ברכהמ"ז.

6. הא"ר בסי' ש' סק"א כ' שאם ממשיך הסעודה ג' עד לאחר שחשיכה, א"צ לאכול עוד סעודה. וכ' המט"א סי' תר"ב סמ"ז שיכוון במחשבתו שתעלה לו הסעודה הזו גם לסעודת מלוה מלכה. אמנם בכף החיים סקי"א כ' שעפ"י הסוד צריך לעשות סעודה רביעית בפנ"ע. וכן כתבו עוד אחרונים שאינו יוצא יד"ח מלוה מלכה

פחות מהודר, שאם אוכל אחר כך באופן יותר מהודר אצא ידי חובה בסעודה היותר מהודרת.⁷

בסעודה המתמשכת ללילה. וע"כ יש להציע שיתנה שתועיל לו רק בכה"ג שאח"כ לא יעשה סעודה רביעית מיוחדת לקיום מצות מלוה מלכה, שלכה"פ ירויח את השיטות שמהני סעודה המתמשכת ללילה למלוה מלכה.

ויל"ד האם כשאוכל כמה פעמים בלילה של מוצ"ש, אם מקיים בכל סעודה וסעודה מצות מלוה מלכה. ואם כל סעודה נחשבת כמלוה מלכה אזי א"צ כלל להתנות רק על הצד שבסוף לא יאכל עוד סעודה, שהרי אף אם יאכל גם במוצאי שבת, תעלה לו גם אריכות הסעודה ג' וגם ז.

7. המ"ב בסי' ש' סק"א כ' דלכתחילה יקבע סעודתו על הפת, ואף טוב להדר בבשר או בתבשיל, ובדיעבד יקיימה

במזונות או בפירות. ופעמים שבימי הקיץ וכדו' קשה עליו אכילת פת ואוכל פירות וכדו', אך אחר כך מחליט לאכול פת, ומהני התנאי שיצא באופן היותר מהודר.

ויל"ד בזה דהמ"ב בסק"ב כ' שטוב להקדים הסעודה לצאת השבת, וכן אין כדאי לאחרה אחר חצות. וא"כ אפשר שעדיף סעודה מוקדמת במזונות או פירות, מסעודה מאוחרת ואף אחר חצות בפת. וכך נראה גם לעניין חצי הסעיף הראשון, שמוסיף בתנאו שאם יאריך בס"ג וגם יאכל אח"כ סעודה שאינה מהודרת או בזמן שאינו לכתחילה, שתעלה לו הראשונה.

אלא שכנ"ל, אם מקיים מצוה בכל סעודה וסעודה ל"צ לתנאי זה כלל.

השלמת מאה ברכות בשבת

תנאי להשלמת מאה ברכות בשבת

הריני מתנה שכל פעם שאשמע ברכות התורה שבקריאת התורה וברכות המפטיר ושאר ברכות ואף אענה עליהם אמן, שיעלו לי למנין מאה ברכות.¹

1. בשו"ע סי' רפ"ד סק"ו כ' דע"י ענית אמן חשיב כאילו היה מברך לעצמו. והנה הפמ"ג בסי' קכ"ד ססק"ד והרעק"א כ' שלא יועילו לו אא"כ ענה עליהם אמן, אך במעדני יו"ט בברכות כ' דמהני אף אם לא ענה אמן.

ויל"ד אם צריך כונה מיוחדת לצאת יד"ח של דין חז"ל לברך בכל יום מאה ברכות, או שדי בכונתו שתעלה לו לברכה, אלא שצריך שיגיע מספר הברכות למאה. ואז א"צ כלל לתנאי, דסגי בזה שבמציאות הוא ברך או ענה אמן על מאה ברכות.

תנאי להחשבת אמירת שבוע טוב כהבדלה כשלא מבדיל מוקדם

הריני מתנה שכל פעם שלא אעשה הבדלה בתפילה ועל הכוס,
כשאומר אחר השבת שבוע טוב שיהיה זה כהבדלה.²

קשר להבדלה, ורבי הוי מבדרן כמבואר בפסחים נד. (ודרך אגב, משם משמע שיכול להוציא אשתו אף אם יצא בעצמו, שהרי כתוב שעשה להוציא בניו וב"ב ובפשטות בני ביתו הוי אשתו, וא"כ יצא מוציא גם בהבדלה), מ"מ יכול לברך שוב אם יריח שוב ויהנה, כמש"כ המ"ב סי' רצ"ז סק"ג שאין בברכת הריח יצא מוציא, וממילא חייב להנות בעצמו מהבשמים.

ולגבי נוסח הברכה י"ל דכיון שעתה הוא עושה "הבדלה" וצריך להוסיף בה ברכת הריח מחמת הבדלה לאשתו, שוב יש לזה שם של הבדלה, ואף לרמ"א לא יצטרך לברך עצי בשמים או עשבי בשמים אלא מיני בשמים.

ובכה"ג שעשה הבעל התנאי הנ"ל,

2. בספר ציץ אליעזר חי"א סי' ל"ד הביא בשם הגר"י כהן זצ"ל דבאמירת "שבוע טוב" אחר השבת אפשר לצאת יד"ח הבדלה שהרי הזכיר איזה נוסח מסוים של שינוי בין שבת לשאר ימות השבוע. וחידוש זה מבוסס על דברי רעק"א

הבדלה

תנאי ביציאה יד"ח בשמיעת הבדלה כשיתכן שיבדיל שוב בעצמו

הריני מתנה שבכל פעם שאשמע הבדלה באיזה מקום ולא אדע אם אצטרך אח"כ לעשות הבדלה בעצמי, וכגון להוציא בני ביתי בהבדלה שאיני יודע כעת אם שמעו, שתהא שמיעתי על תנאי שאם לא אצטרך להבדיל שוב אצא ידי חובה, ואם אצטרך להבדיל שלא אצא.¹

1. בשו"ת שואל ומשיב מהדורה רביעאה ח"ג סוס"י קנ"ז כתב לגבי מי שמסופק אם יש לו בביתו יין, שיעשה תנאי זה (וע"ע בלב דוד סי' ט' ומחזה אברהם סי' ל"ד, וכ"פ בשש"כ פ"ס הערה ל"ח). אמנם בשלמת חיים או"ח סי' רע"ה כ' שאין ראוי לעשות התנאי. ומרן הגר"ק (שליט"א) זצ"ל אמר לי שיל"ד אי יש ברירה בדבר שעיקרו דאוי. אמנם משמיה דמרן הגריש"א זצוק"ל מטו נמי דשפיר אפשר לעשות תנאי זה.

ויש להעיר, שכשעושה התנאי ומתברר שצריך אח"כ להוציא את אשתו, מ"מ עדיף שלא יעשה שוב את ברכת האש אלא אשתו תברך, שהרי הוא כבר נהנה מהאש (אף שלענין ערבות בברכת הנר כ' המ"ב בסי' רצ"ח סקל"ו שיכול לחזור ולהוציא אחרים, וממילא אין בעיה שיברך שוב ברכת הנר. אלא שהחזו"א פליג וס"ל באמת שאין יכול להוציא).

ולגבי ברכת הריח, אף שכבר יצא בהבדלה הראשונה שהרי כבר יצא ללא

תנאי לנתינת מתנה בזמנים שאסור להקנות

הריני מתנה שכל פעם שאתן מתנה בשבת ויום טוב, שאיני מקנה המתנה מיד אלא תהיה ביד המקבל בפקדון או בהשאלה וללא קבלת אחריות עד צאת השבת והיום טוב, ורק אז תחול ההקנאה.² וכן כשאתן מתנה בבין המצרים, שתחול ההקנאה רק אחר הבין המצרים.³

ודעתו. ואם הניחה ע"ג השיש, לדעת כמה פוסקים דינו כהניח ע"ג כסא (עי' בארחות שבת פ"ב הערה ע"ו שהביא שאלה בזה אי מהני בזה דעת להחזיר עיי"ש). ופעמים שאחר שמורידה מתברר שצריך להחזירה כדי שתהא חמה לאחרים הצריכים לה. והתנאי יפעל שכל הורדת סיר מהאש בשבת היא עם אפשרות להחזיר.

2. ויועיל שלא יכשל בנתינת מתנה בשבת, ואי"ז הערמה כי מבחינה ממונית (ונפק"מ לענין חיובי אחריות וכדו') באמת לא תחול ההקנאה אלא לאחר שבת.

3. ולא יכשל כנ"ל. אלא שיל"ד בזה אי מהני התנאי ומסירת המודעא הזו (ואף שאומרה בפני שני בני"א) שהרי אינו עושה זאת עם מקבל המתנה, וסו"ס בשעת מעשה נותנה כמתנה, וגם הוי דברים שבלב במתנה.

אלא שיל"ד כנ"ל שאם במציאות הסיח דעת מלהחזירה, אולי לא יועיל בזה תנאי קדום.

ובספר פסקי תשובות סי' רנ"ג אות י"ז הביא משו"ת אבן ישראל ח"ח סי' כ' שאם רגיל להחזיר לאש, די שיתנה **אחת לכמה שבתות** שמוריד על דעת להחזיר. ויועיל

הימנעות מאיסורי שבת שונים

תנאי בהחזרת קדירה לאש בשבת

הריני מתנה שבכל פעם שאוריד קדירה וכדומה בשבת מהאש, שתהיה ההורדה על דעת להחזיר.¹

המפורסמים בסי' רע"א שהאומר שבתא טבא יוצא יד"ח הזכרת השבת בכניסתה. והנה אף שהגרשז"א בהליכות שלמה כ' דלא דמי לקידוש שמזכיר בו את השבת, ובאמירת "שבוע טוב" לא מזכיר את ההבדלה שבין שבת לחול, מ"מ ידוע שהיה מקפיד לומר שבוע טוב לנהגי אוטובוס או מוניות כשהיה נוסע איתם במוצ"ש, כדי שישבו לו בחזרה "שבוע טוב" ואז יהיו מותרים במלאכה.

ואולי לפי דברי שו"ע הגר"ז בסי' רי"ג ס"ד בסוגריים, שכ' דלדברי האומרים שבמצוות דרבנן פוסקים שמצוות לא

צריכות כוונה, ואף שלא נתכוין המבורך להוציאו וגם הוא לא נתכוין לצאת בה יצא, בין בברכה אחרונה בין בברכה ראשונה, א"כ היה מקום להתנות שכל פעם שאומר שבוע טוב ליהודי כונתו להבדלה, ואז אף אם לא השיב לו אותו יהודי באמירת שבוע טוב ג"כ יצא יד"ח הבדלה (ושמא לשיטה זו יהני אף בלא התנאי. ומהאי טעמא לחודא טוב שיתנה שאם יבדיל בכ"ז, לא תיחשב אמירה זו להבדלה).

1. דאם הניחה ע"ג כסא, בעינן דעת להחזירה כמבואר בבה"ל רנ"ג, ב' ד"ה

למהר הבשלת פירות וירקות, איני מסיח דעתי מהם וברצוני לאוכלם גם אם יבשילו בשבת.⁵

הגרוגרות וצימוקים. ומ"מ אולי כדאי להתנות שכל פירות שיהיו בסיכוי של הבשלה בשבת הוא מעונין לאוכלם ואינו מסיח דעתו מפירות אלו ואם יתרככו בשבת יוכל לאוכלם. ואין בפעולה הקטנה שעשה הוכחה נגדית שמסיח דעתו מלאוכלן מיד שיבשילו.

ולכאורה הדבר תלוי האם בעינן שה"לא חזי" יהיה מחמת ה"דחיה", כמו בגרוגרות שאינם ראויים מחמת שהעלם לגג, או שהם ב' חסרונות לעניין שבת שאינם קשורים זל"ז. דהא הכא הפרי אינו ראוי לאכילה לא בגלל מעשה הדחיה, אלא אדרבה עטיפתו בנייר וכדו' עוזרת לו להיות ראוי ואולי זו סתירה לדחיה.

5. השו"ע בסי' ש"י ס"ב כ' דגרוגרות וצימוקים שמניחים אותם לפני שבת במקום מסוים כדי לייבשן או מעלם לגג לעשותן צימוקים, שם מוקצה עליהן, כיון דאיכא תרתין: דדחינהו בידים והסיח דעתו מהם, וגם לא חזו לאכילה בביה"ש.

ובספר ארחות שבת פי"ט סעיף ש"ע כ' דפירות שלא הבשילו מע"ש אינם מוקצה אם הבשילו בשבת, כיון דלא נדחו בידים.

ויל"ד באופן שעשה איזו פעולה למהר בישולם, וכגון שעטף פירות קשים בנייר וכדו' והניחם במקום חמים שיבשילו, האם נחשב לדחיה בידים כמו מעלה על הגג את

קלה

תנאי בשכר שבת שיחשב מתנה

הריני מתנה שאם אתן שכר על עבודה שנעשתה עבורי, והשכר כולל גם עבודה בשבת שנחשבת ל"שכר שבת", שהנני נותן החלק של שבת כמתנה.⁴

קלט

תנאי לדחיה במוקצה

הריני מתנה שכל פעם שאעשה פעולה לפני שבת ויום טוב כדי

אמנם להיפך, שהמקבל יתנה שהשכר שמקבל יהיה רק על העבודה המותרת ולא על האסורה, זה לא שייך, שהרי אינו יכול להחליט על מה לקבל השכר, ואם מוותר על שכר עבודה אסורה, הרי ויתר.

ואף יתכן שיכול המשלם להתנות שכל התשלום הוא רק על העבודה המותרת. ובזה נרוויח ענין נוסף, שאם תעריף השכר על עבודת השבת גבוה יותר, ודעת הגרשז"א בשש"כ פכ"ח הערה קכ"ט דאין היתר של "הבלעה", כי מעשיו מוכיחים שהוא שכר מיוחד על שבת. ולזה יתכן שיועיל תנאי מפורש שהתשלום הוא לא לפי התעריף הנהוג אלא התשלום הוא על העבודה המותרת ובתעריף גבוה.

4. הנה בשו"ע סי' ש"ו ס"ד ובמ"ב סקט"ו כ' דאם שוכר אדם פועל לימים שבעד כל יום שישמרנו יתן לו כך וכך והימים כוללים שבת, אי"צ לשמור בשבת ואין צריך לשלם לו עבור יום השבת. ואם שמר בשבת, יתן לו שכרו במתנה ולא בתורת שכר. ומצד הנשכר למלאכה, אף אם השוכר רוצה ליתן, אסור לקחת ממנו אא"כ נותן לו דרך מתנה. ולהא יתכן שמהני התנאי לקבוע מראש שכונתו הסתמית העתידית למתנה בעלמא ולא יעבור בלפני עור ויהיה מותר לקחתו.

אלא שיל"ד אי הוי תנאי שצריך לעשות דוקא עם הפועל ולא בינו לבין עצמו. ואם לא צריך שותפות הפועל בתנאי תועיל מסירת מודעא בפני ב'.

עירוב

קמ

תנאי לעירוב שכונתי

הריני מתנה שאם אעשה עירוב נוסף על העירוב הכללי של בני העיר, שאני חפץ בו רק אם העירוב הכללי אינו טוב.¹

1. בביה"ל סי' שס"ו ד"ה מברך כ' דאם רוצה לעשות לעצמו עירוב נפרד ולא להסתמך על העירוב הכללי של בני העיר, נכון שיתן עירובו לאחר לזכות בשביל כל העיר, וזאת מחשש דאם ירצה באמת לחלוק עצמו מן העיר, יש מקום לומר שיאסרו אלו על אלו. ובקצוה"ש כ' שאם מערב לעצמו על תנאי שמא העירוב של ביהכ"נ מקולקל, א"צ לזכות לכל הקהל, והיינו משום שאין רוצה לחלוק רשות לעצמו אלא שמחמת שחושש שיתקלקל העירוב הכללי, עושה עירוב נוסף שלכה"פ יוכל לטלטל במקום שעירוב. וכן מהני תנאי זה אם רוצה להחמיר ע"ע שלא לסמוך על

עירוב בני העיר מפני שאין מועיל אליבא דכו"ע וכדו'. ואם בדעתו לחלוק עצמו משאר העיר, היה אוסר על בני העיר לטלטל במקומו, וע"כ יתנה כנ"ל. ובספר נתיבות שבת להגר"י בלויא זצ"ל פל"א הערה ק"פ כ' עוד, דבכה"ג שיש כמה אנשים שעירבו עירוב זה וזיכו העירוב שלהם לכל בני העיר, שאמור להועיל מדין זכין, סו"ס רק הראשון שזיכה להם הוא זכות עבורם ובשאר אין להם תועלת ולא הוא זכות עבורם. וממילא אם נאכל העירוב הראשון א"א להסתמך על העירובין הבאים. וכ' עוד, דאף דזה גופא זכות להם שאם יאבד הראשון יועיל השני

סעודת ר"ח

קמא

תנאי בתוספת מאכל לכבוד ר"ח

הריני מתנה שאם יהיה לי מאכל נוסף בראש חודש, שאכילתו תהיה לשם סעודת ראש חודש. וכן אם יחול ראש חודש בשבת ולא אוסיף בשבת מאכל, שמאכל נוסף שיהיה לי במלוה מלכה או ביום ראשון יעלה לי לסעודת ראש חודש.¹

ואח"כ השלישי וכו', מ"מ אפשר שהוא רק אם יש תנאי שאם יאבד הראשון יהני להם השני. וע"כ כ' דמוטב שכל המערב באופן פרטי ומזכה, יכוון לזכות על תנאי שלא ישאר אף עירוב פרטי אחר (אמנם צ"ע עדין מה הצורך בתנאי אם יש בזה צד זכות). וע"ע מנח"י ח"ו סי' ל"ח אות ב'.
1. דהנה המ"ב בסי' תי"ט סק"ב כ' דנהגו המדקדקין להוסיף מאכל אחד יותר מהרגיל לכבוד ר"ח בין בחול בין בשבת. אך איתא בירושלמי והובא בשע"ת ס"א דאם אוכל בשבת אינו ניכר שהוא לכבוד

ר"ח ומשום שודאי אוכל בשביל שבת, לכן יעשה ביום א'.
ובשעה"צ סק"ה כ' לסוברים שאפשר לצאת ידי סעודת ר"ח בשבת אם הוסיף מאכל, מ"מ אם לא הוסיף בשבת יכול לקיים זאת במוצ"ש שירבה בסעודת מלוה מלכה לכבוד ר"ח העבר. וא"כ יוכל אולי להתנות שאם שכח ליחד סעודה מיוחדת לר"ח, יועיל תנאו לעשות סעודה זו כסעודת ר"ח.
אכן יש לפקפק בזה, דכיון דכל הענין

החמץ קודם שיסתיימו ימי הפסח במקום שאני נמצא בו ולפי כל השיטות בהלכה, שאיני חפץ לזכות בחמץ, עד שיהיה אצלי חול גמור.²

ביעור חמץ ואיסור חמץ

קמב

תנאי בחלות הברכה בבדיקת החמץ גם על הביעור והשריפה שלמחר

הריני מתנה שבכל פעם שאברך בשעת בדיקת חמץ "על ביעור חמץ", כונתי גם על הביטול וגם על השריפה שאעשה למחרת.¹

קמג

תנאי להשבת החמץ מהנכרי כשיצא הפסח בודאי

הריני מתנה שאם אמכור חמץ לגוי לפני פסח והגוי יחזיר לי

להוסיף מאכל בר"ח הוא כדי שיהיה ניכר כבוד של ר"ח והוא לא זוכר כלל שצריך לעשות סעודת ר"ח, מה יהני לו תנאי מוקדם זה.

1. המ"ב בסי' תל"ב סק"ג כ' דמברכים "על ביעור חמץ" ולא "על בדיקת חמץ", מפני שהביעור הוא סוף מצוותו והבדיקה היא לצורך הביעור, והוא מהרא"ש בפסחים ז. וכן ברכה זו עולה גם על הביטול שאחר הבדיקה. וגם מה שמצניע החמץ ע"מ לבערו למחר. ועל כל העסק זה נגזרת הברכה. ומטעם זה כ' הט"ז והמג"א שאם לא בירך בלילה יכול לברך קודם השריפה. והב"ח ועוד פוסקים חלקו ע"ז, והביאם המ"ב בסק"ד שם.

2. בשו"ע בסי' תמ"ח ס"ג מביא את דיני מכירת חמץ לגוי. ובכללם, שמתנים עם הגוי שאם ירצה לחזור ולהקנות החמץ ליהודי אחר הפסח יוכל לעשות זאת. וצריך להוסיף בהסכם עם הגוי שיכול להקנות בחזרה רק כאשר אצל המוכר יצא הפסח לגמרי (אף אם נמצא בארץ שהשעון שונה מהמקום שנמצא הגוי ושם נעשתה המכירה, וכן לאחר זמן ר"ת וכדו'),

שהלא אם יקנה החמץ קודם יעבור בבל יראה, ואם יאכלנו אחר הפסח הרי שאכל חמץ שעבר עליו הפסח. ופעמים שחמץ נמכר לרבים שלא יודעים שהוא אסור באכילה.

ואם לא סיכמו כך להדיא עם הגוי, הפשטות היא שהמכירה חלה לפי מקומו ושעתו. על כן תנאי זה, שלא יזכה בחמץ עד לזמן היתר גמור, נחוץ הוא.

ליל הסדר

קמד

תנאים במצוות ליל הסדר

הריני מתנה שכשאברך ברכת "על אכילת מצה" על הכזית ראשון בליל הסדר, אני מכוון גם על אכילת המצה בכורך והאפיקומן וכל מצות המצוה שיש בחג.¹ ולכתחילה תהא כוונתי למצות המיועדות למצוות אלה, אך תועיל הברכה גם על כל המצות המצויות בבית.²

1. דהדין הוא דצריך לכוין על שאר האכילות בלילה. והוי כמו בשהחינו ביום הפורים שיש לכוון לכלול כל מצוות היום. ובתשובה"נ ב' רל"ג המליץ לכלול אף האכילות שרק לשי' מסוימות חשיבי למצוה (וכשי' הנצי"ב לענין אכילת מצות בכל הלילה ושי' הגר"א לענין אכילת מצה בכל ז' ימי החג). ובגוונא שמכוון גם למצות אלה, לא ישתמש בנוסח המוצע בפיסקא הבאה "לכתחילה תהא כוונתי למצות המיועדות למצוות אלה" אלא יכוון על המצות כולן.
2. דפעמים שנאבדים המצות שמיועדות

וכן כל הנ"ל לגבי אכילת המרור. וכן כשאברך בורא פרי האדמה על הכרפס אפטור בזה גם את כל המרור שאוכל אחר כך ובכל מקום שנמצא.³

קמה

תנאי להחשבת שתית כוס ראשון לסעודה

הריני מתנה שכשאשתה כוס הקידוש בליל הסדר, שהוא כוס ראשון של ד' כוסות, שרצוני שתחשב שתיה זו לסעודה לפי השיטות ששתית הקידוש חשובה סעודה. ואם אברך ברכה אחרונה אחר שתיה זו, ואומר לפני שתית הכוס השני דברים המועילים לקידוש, שתחשב אותה כוס לקידוש ואכילת המצה לסעודה.⁴

- לכורך ולאפיקומן. וגם שכיח הדבר שלשאר המסובין אין מספיק מצות על השלחן ומביאים עוד אחרות. ולכאו' אין חילוק בזה בין ברכת המצוות (כידוע בענין שופר), לברכת הנהנין ששם הדין שטוב ליזהר לכתחילה להיות דעתו על כל מה שיביאו לו כמש"כ הרמ"א בסי' ר"ו ס"ה, ואם מכוון בברכתו על מאכל מסוים ונפסד המאכל והביאו מאכל אחר, שצריך לברך עליו כדאיתא בסי' ר"ו ס"ו.
3. כמבואר במ"ב סי' תע"ג סקנ"ה. והנה אולי כדאי גם להתנות בליל פסח שברכת ההלל שאומר בליל פסח בביהכ"נ
- תוציא גם את ההלל שאומרים בהגדה בבית, כמבואר באשדות הפסגה יח. והוא עפ"י מש"כ הטור בסוס"י תע"ג שקורין בביהכ"נ כדי שלא יצטרכו לברך עליו בשעת ההגדה.
4. השו"ע בסי' תע"ג ס"ב כ' שאין מברכין ברכה אחרונה על כוס ראשון. וכ' המ"ב בסקי"א דסומך על בהמ"ז שיברך בסוף, עיי"ש. וכ"כ ברמ"א בסי' תע"ד. וידוע לבאר הטעם בזה, וכ"כ בשו"ת מנחת שלמה ח"א י"ח י', דכיון דהשהיה נעשית מחמת דבר המחוייב בו, והוא אמירת ההגדה לפני אכילת המצה, אי"ז הפסק אף אם עובר שיעור עיכול, וא"א לחייבו לברך

תנאי לליל פסח החל בשבת ורק למקדש יש כוס בשיעור הגדול

הריני מתנה שאם ליל הסדר של פסח יחול בשבת ויהיה לי כוס ראשון שהוא כוס קידוש שאין בה את השיעור הגדול, ואצא ידי חובת קידוש ממישהו שיש לו השיעור הגדול, שרצוני לצאת קידוש של שבת בכוסו של המקדש ואילו קידוש של יום טוב אצא בכוס שלי.⁵

מיד, דאז יראה כמסיח דעתו מן הסעודה וכעושה קידוש שלא במקום סעודה.

אמנם דעת מרנן הגרי"ש אלישיב והגר"נ קרליץ (בחוט שני פסח יז, יד) זצ"ל שאם רואה שעד כוס שני יעבור שיעור עיכול, יברך ברכה אחרונה על כוס ראשון.

אלא שצ"ע לפי"ז איך תיחשב אכילת המצה כקידוש במקום סעודה, הא הוא ניתק בין הקידוש לסעודה ע"י שבירך ברכת מעין ג' על כוס הקידוש.

ע"כ חייבים להסתמך על שי' הגאונים ששתית היין חשיבא כסעודה. ואולי בכלל א"צ לזה תנאי וכוונה. דלשיטות דמהני, עצם זה ששותה רביעית חשיב סעודה.

אך לחולקים ע"ז יתכן ליעץ למי שבירך ברכה אחרונה לאחר שיעור עיכול, שיאמר

לפני הכוס שני מתוך הנוסח שיש בתפילת ערבית של ליל פסח כגון אתה בחרתנו, שיחשב למילות קידוש מדאו' על כוס שני (לפי דברי המג"א ריש סי' רע"א שאפשר לצאת בתפילת ליל שבת ידי הקידוש. ושמא נוסח התפילה, גם שלא בעת התפילה יכול להיות נחשב לקידוש. ושמא יש לחלק, דטעמו של המג"א הוא דכתיב זכור את יום השבת, והרי זכר. וביו"ט אין עניין של זכירה. וצ"ע).

5. הביה"ל בסי' רע"א סי"ג ד"ה של רביעית כ' דלענין דאורי' צריך להחמיר ולהקפיד לכתחילה על השיעורים הגדולים, וכגון כזית מצה בליל פסח וכן רביעית בקידוש ליל שבת דעיקרו דאו'. אך בקידוש היום וכן שאר כוס של ברכה (וכגון שתית ד' כוסות בליל הסדר) שהם

מדרבנן, אפשר לסמוך על מנהג העולם שנוהגים כשיעור הקטן.

וביו"ט אף בלילה הקידוש מדרבנן, ומש"כ במ"ב סי' רע"א סק"ב דיש לו כל דיני קידוש של שבת, בפשטות הכונה רק לדיני קידוש, אך לענין ספיקות נראה שיהיה דינו כדין ספיקא דרבנן לקולא (אמנם עי' בשש"כ פמ"ז דכ' דהוי כשבת ממש, וצ"ע), וע"כ נראה שיהיה סגי בשיעורים הקטנים.

אמנם ביו"ט שיוצא בשבת נראה פשוט דצריך להחמיר כהשיעור הגדול מחמת חלק השבת. ואם יש רק כוס אחת גדולה צריך שבעה"ב יוציא את כולם, אלא שבלייל הסדר יש לכ"א כוס בפנ"ע כדי לקיים בה מצות שתית כוס ראשון של ד' כוסות, וכוס זו צריכה להיות כוס של קידוש, וכמאמר הגמ' בפסחים קיז: דד' כוסות תיקנו רבנן דרך חירות וכל חד וחד נעביד ביה מצוה (ובביה"ל סי' תע"ב ס"ח בשם פר"ח כ' שהוא אף דין לעיכובא).

וא"כ צ"ל שאף שיוצאים ע"י קידוש הבעה"ב מדין שומע כעונה, מ"מ מצטרף דיבור המקדש לכוס שביד כ"א וחשיב כל כוס לכוס שנעשה עליה קידוש, כמבואר במחצה"ש סי' רע"א סקל"ב (ובהליכות שלמה פ"ט סכ"א כ' דטוב שהשומעים יאחזו ויגביהו כוסם בזמן הקידוש של בעה"ב, להורות ולהראות שמלבד מה שכוס זו היא כוס ראשונה של ד' כוסות,

היא גם כוס הקידוש שנעשה בכוס שלהם ולא בכוס של המקדש. וע"ע בחוט שני דפליג בענין זה) וע"ע בקה"י פסחים סי' ס"ד שהביא מהרא"ש בפ' ע"פ דאם לשומע יש כוס לפניו, כוס זו נחשבת ככוס הקידוש (וראוי להקפיד בה על כל דיני כוס קידוש כגון נקב וכדו').

ופעמים הכוס שלפניהם או בידיהם של השומעים היא בשיעור הקטן, כי אינם מסוגלים לשתות הרבה יין או שאין די גביעים בשיעור הגדול עבור כולם, ונמצא שאף הקידוש של שבת שלהם נעשה על כוס בשיעור הקטן (אף שמצד השתיה עצמה אין בזה בעיה משום שהיא מדרבנן).

וכאן אנו מציעים שיחלק את הקידוש של שבת מהקידוש של יו"ט, ויתנה שאת החלק של השבת שבקידוש יצא מהמקדש בכוסו של המקדש, ואת קידוש היו"ט מכוון לצאת בכוס שלו וסגי בקידוש היו"ט על הכוס ראשון לעשותו כוס ראשון שנעבד בו מצוה, וכמו בשנה רגילה שיו"ט אינו יוצא בשבת.

ואולי עצה זו תועיל אף לאלו הנוהגים בליל הסדר שכל גדול עושה בנפרד קידוש לעצמו (או שאומר ביחד עם בעה"ב או אחר שמסיים בעה"ב). ויתנה שרוצה לצאת הקידוש של שבת מבעה"ב ואת קידוש היו"ט לעשות בעצמו, דהרי מדאו' הוא מחויב רק בשל שבת וחייב זה כבר

יצא בשומע כעונה, ועתה נשאר לו חיוב קידוש על היו"ט מדרבנן, ואת זה יעשה בעצמו. ובקידושו יזכיר גם של שבת, על אף שיוצא יד"ח קידוש של שבת מבעה"ב, מחמת שלמעשה זהו הנוסח של הקידוש ביום זה ואי"ז הפסק והזכרה מיותרת בקידוש (ולנוהג לומר את הקידוש יחד עם בעה"ב, יכול גם לשמוע וגם לדבר כמבואר במ"ב סי' רפ"ה סק"ב לגבי קריאת שמו"ת עם הבעל קורא. והא הוא צריך לשמוע הקריאה מהקורא מתוך הס"ת וגם מוציא מפיו באותו זמן).

אלא שיל"ד בעיקר הרעיון, האם שיין לצאת בשומע כעונה רק את הקידוש של שבת, כאשר שבת באה רק כהזכרה ועיקר הקידוש הוא של יו"ט.

והנה, בספר יד אליהו פסקים סי' י"ח ג' נסתפק ביו"ט שיצא בשבת וקידוש של שבת ושכח היו"ט וחזר וקידש של יו"ט ולא הזכיר שבת, דשמא צריך לקדש פעם שלישית ולהזכיר שניהם. רואים שיש לו צד שלא ניתן לחלק את הקידוש לשני קידושים נפרדים ולקדש על כל מחייב בנפרד, וה"ה לפי"ז שא"א לצאת בשומע כעונה ולחלק את שני הקידושים לשתי כוסות.

אמנם ידוע דהגרשז"א פסק להלכה דל"צ לקדש פעם שלישית מפני שאפשר לחלק הקידוש לשני חלקים.

ולענין תפילה דנו בכה"ג, היכא

דהתפלל תפלת שבת ולא הזכיר יו"ט ואח"כ התפלל יו"ט ולא הזכיר שבת. ומ"מ יתכן דחילוק הזכרות בקידוש קיל טפי, דתפילה היא חיוב אחד להתפלל לפני ה' שחרית או מנחה או ערבית ויש בתפילה דין הזכרה של שבת ושל יו"ט ויתכן שכל שלא הזכיר שניהם לא יצא את דיני ה'תפילה'. אך קידוש הוי ב' חיובים נפרדים, לקדש את חלק יום השבת ולקדש את חלק היו"ט, אלא שקבעום בקידוש אחד.

וכע"ז כ' באג"מ ח"ד סי' ע', י"ד, לענין מוסף בשבת ר"ח שהם ב' חיובי קרבנות מוסף ולא מעכבין זע"ז. ואף לכתחילה אחרי שהתפלל מוסף של שבת ולא הזכיר אתה יצרת, יתפלל תפילת ר"ח של חול בלי הזכרת שבת. וכמי שאכל מזונות ושתה יין ובירך על המחיה ולא הזכיר על הגפן, דחוזר ומברך על הגפן ולא מזכיר שוב על המחיה, דכבר יצא ידי על המחיה בברכה הקודמת (וע"ע במנח"ש ח"ב סי' ל"ה, י').

אמנם עדין שמא יש לחלק בין שכח להזכיר שבת או יו"ט שמקדש פעם ב' בלי הזכרת מה שכבר הזכיר, ממי שרוצה לכתחילה לצאת רק ידי שבת או יו"ט מפני מקדש שהזכיר את שניהם.

וגם אי נימא שאדם שאכל מזונות יכול לצאת מאדם שאכל גם מזונות וגם יין ויכוון שלא לצאת במילים של הגפן, התם

קמז

תנאי בברכות הגפן על ד' כוסות לפטור אף שאר יינות שישתה

הריני מתנה שכשאברך בורא פרי הגפן על כל כוס מד' כוסות בליל הסדר, שתהא כונתי על כל שתית יין שאשתה בין הכוסות.⁶

קמח

תנאי באכילת אפיקומן קודם ואחר חצות שיהיו נחשבים לאכילה בזמן

הריני מתנה שבכל ליל סדר אם לא אספיק לאכול האפיקומן לפני "חצות" האמיתי, שאם הלכה שזמנו עד חצות כדעת רבי אלעזר בן עזריה, שיעלה הכזית מצה האחרונה שאוכל בתוך הסעודה לפני חצות למצת האפיקומן, אך אם הלכה כרבנן ואוכל כזית אחר חצות שכזית זה יהיה האפיקומן.⁷

משום דעיקר הנוסח סו"ס יש לו, אבל הכא מניין שיצא בשל שבת בלבד כשעיקר הנוסח הוא של יו"ט, ושבת הוא רק הזכרה בתוך הקידוש.

7. באבנ"ז או"ח סי' שפ"א כ' דמי שרואה שמתאחר ולא יספיק לאכול האפיקומן קודם חצות, שיאכל כזית מצה ויתנה דאם הלכה כראב"ע שזמן אפיקומן עד חצות, שיהיה כזית זה לאפיקומן, ואז לא יאכל יותר עד חצות, לפי שאיסור האכילה אחר

6. כמבואר במ"ב סי' תע"ג סקי"ג, דאם אין דעתו לשתות בין הכוסות ואח"כ נמלך לשתות יצטרך לברך עליהם, וזה אסור משום שנראה מחמת ברכתו כמוסיף על הכוסות. וכן ירויח ע"י תנאי זה שאם ישכח

אפיקומן הוא רק בזמן המצוה והיינו עד חצות (לדעת ראב"ע) ואח"כ אפשר לאכול כל מה שירצה. אך אם הלכה כחכמים שזמן אכילת אפיקומן הוא עד עלוה"ש, זו היא אכילה סתם ויצא ידי אפיקומן בכזית שיאכל אחר חצות, שהרי זמנה עד עלוה"ש. ותנאי מוקדם זה מהני למי שישכח לעשות התנאי בשעת מעשה, שלא יאבד המצוה.

ואף דמטו משמיה דמרן הגריש"א זצ"ל ועוד פוסקים שאין ראוי להשתמש בעצת האבנ"ז (וע"ע במנח"י ח"ט סי' מ"ז ומ"ח), זהו משום שלכתחילה יש לאכול קודם חצות לכו"ע, אך אם נאנס ולא הספיק לאכול קודם חצות נראה דמודו לדברי האבנ"ז שיעשה התנאי.

וצריך לדעת עוד, שישנן כמה שיטות שה"חצות" האמיתי הוא לפני החצות המקובל וכמש"כ בהליכות שלמה שחישוב חצי הזמן הוא עד שעת עלוה"ש ולא עד הנץ, וא"כ הזמן הוא מוקדם בלמעלה מעשרים דקות (וע"ע בתשובות והנהגות ח"א סי' ש"ז שמביא שי' נוספת מהר"ן אדלר זלה"ה יעוי"ש). וא"כ הרוצה לצאת גם מספק זה, נראה שיכול להקדים האכילה בעשרים דקות ולעשות כתנאי האבנ"ז לכו"ע.

אלא דיל"ע מצד אחר. דידוע בשם מרן הגרי"ז שנקט שאי"צ בזה תנאי, והיינו משום שתמיד אכילתו האחרונה היא זו

שתהיה האפיקומן. ונראה שהאבנ"ז סבר שאם לא התנה אסור לו לאכול אף לצד שזמן האכילה עד עלוה"ש, כיון שכבר יצא י"ח אפיקומן וא"א לעוקרו למפרע.

ויש אולי לדון בזה מדברי הפוסקים. דהנה במשנ"ב סי' תע"ב סקכ"ב כ' שאם שכח לאכול האפיקומן בהסיבה לא יחזור ויאכלנו, לפי שאסור לאכול שתי פעמים אפיקומן. ומזה משמע כדעת האבנ"ז. אלא שכבר הקשו מסתירת דבריו בסי' תע"ז סק"ד שכ' גבי אפיקומן שבדיעבד אם שכח ואכלו בלא הסיבה אי"צ לחזור ולאכול אם קשה עליו האכילה. ומשמע שרשאי לאכול.

ובאג"מ או"ח ח"ג סי' ס"ז תי' הסתירה, דאם בירך ברכה מ"ז שוב לא יאכל, ואם לא בירך עדיין יכול לאכול. ובסברת דבריו נראה, שכל עוד שלא סילק ידו מלאכול רשאי להוסיף ולאכול כמה שירצה ולא נאסר באכילה ולכן המצה השניה שיאכל בהסיבה היא האפיקומן. אבל כשהסתלק מלאכול חל עליו האיסור ואפי' אפיקומן לא יאכל. ומעתה נחזי אנן, דאדם שמגיע זמן חצות ולא הספיק לגמור סעודתו ואוכל מצה לשם אפיקומן, לדעה שזמנה עד חצות מסתברא דאינו מחויב לסלק ידו מאכילה, ולאחר חצות חוזר ואוכל אפיקומן ללא תנאי כמו אם לא הסב באכילתו כל זמן שלא משך ידו ובירך ברהמ"ז. ומבואר בזה כדברי מרן הגרי"ז. וצ"ע.

ספירת העומר

קמט

תנאי כשספר בבין השמשות

הריני מתנה שאם אספור ספירת העומר עם הציבור בבין השמשות ואספור בלי ברכה, שאם אזכור לספור אחר כך, איני יוצא בספירה
1.ז.

קנ

תנאי בספיה"ע אם בטעות יציין את היום קודם שספר

הריני מתנה שאם בימי הספירה אזכיר את מנין ימי הספירה שלא לשם קיום המצוה, שדעתי שלא לצאת בספירה זו אלא בספירה

1. דין זה איתא בשו"ע סי' תפ"ט ס"ג הרעק"א את תנאו לגבי ק"ש, ודלא כהט"ז ובמ"ב סקט"ז בשם המג"א. ומכאן למד בסק"ו דפליג.

שאספור לקיים מצות ספירת העומר.² אך אם לבסוף אשכח לספור, שתיחשב הזכרת מנין הספירה למצות ספירה.³

תוספת יו"ט בחג השבועות

תנאי בקבלת תוספת יו"ט של שבועות

הריני מתנה שאם אקבל עלי תוספת יום טוב של שבועות בפה או בהדלקת הנרות, שיהני רק אי קיימא לן כהשיטות שיש תוספת יום טוב בחג השבועות אך לשיטות החולקים, איני רוצה בתוספת
ז.1

1. המ"ב בסי' תצ"ד סק"א כ' דמאחרין להתפלל ערבית בכניסת שבועות בצאת הכוכבים כדי שיהיו ימי הספירה מ"ט יום תמימות. ובפמ"ג כ' דגם קידוש ימתין עד הלילה.

והנה נח' הפוסקים אם יש דין תוספת יו"ט בשבועות. דסתימת הפוסקים שיש, ואין זה מגרע מה"תמימות", וכן פסק מרן הגר"נ קרליץ (שליט"א) זצ"ל בחוט שני שבת ח"ד ומשום דאינו מחסר מה"תמימות" כיון שנקרא עדין יום המ"ט ורק אסור לעשות מלאכה מדין תוספת יו"ט. אך יש פוסקים החולקים ע"ז. ובנצי"ב ב' אמור כ' לדייק מהפסוק "וקראתם בעצם היום הזה", דגזה"כ היא שלא לעשות כלל תוספת יו"ט בשבועות. וע"ע במשך חכמה שם.

וא"כ לזה לכאו' מהני תנאי. ולשי' שתוספת שבת ויו"ט מהני מדין נדר, הרי שהוא דומה ממש למודעא שעושים בער"ה (ואולי יכול לעשות תנאי שהתוספת יו"ט תיחשב רק לענין איסור

2. תנאי זה הציע בספר ספירת העומר להגר"צ כהן פ"ט סט"ז, וכדי למנוע מצב שאדם ספר בלי כונה למצוה (ובדרבנן אף שלכאו' מצוות א"צ כוונה, אך כשיש כונה הפכית לא יוצא יד"ח, ותנאי זה יחשב ככונה הפכית), שלא יפסיד הברכה ביום זה (ומצוי הרבה בליל ל"ג בעומר שיש הסוברים שהפסיד). והביא כמה ראיות, ובראשן מה שיכול אדם להתנות בתחילת שנה שמה שעתיד לנדור יהא בטל.

ובספר נתיבות אדם השיג עליו. ועיקר דבריו, שנדר הוא חלות, וכשמגלה דעתו שאין פיו ולבו שווים אין בכח הנדר להחיל איסור, אבל לא מצד ביטול הנדר קאתי עליה. אולם בספירה, כל זמן שאי"צ כוונת ובספר נתיבות אדם השיג עליו. ועיקר דבריו, שנדר הוא חלות, וכשמגלה דעתו שאין פיו ולבו שווים אין בכח הנדר להחיל איסור, אבל לא מצד ביטול הנדר קאתי עליה. אולם בספירה, כל זמן שאי"צ כוונת

3. ומפני שאולי יכול הדבר לכה"פ להחשיב רצף של ספירה אף שלא יהיה בזה קיום מצות ספירה, ויוכל להמשיך לספור בברכה בימים הבאים לשי' כמה פוסקים.

תנאי לעירוב תבשילין בחו"ל

הריני מתנה שאם בעתיד אעשה עירוב תבשילין בחוץ לארץ ביום טוב שחל ביום חמישי שלמחרתו יהיה יום טוב שני, שאני רוצה שעירוב זה יהיה בתנאי שאם היום הראשון הוא קודש שלא יהיה עירוב ורק אם היום השני קודש, בעירוב ההוא יהיה שרא לן לאפויי ולבשולי וכו'.²

יו"ט שני של גלויות, שלא עירב ע"ת, יכול לערב בתנאי ולומר שאם היום הוא קודש איני צריך לערב, ואם היום הוא חול, בעירוב זה יהא שרא לן לאפויי ולבשולי וכו'. ובמחזיק ברכה וכה"ח על אתר כ' שאמירת התנאי מעכבת, וכ"מ קצת בלשון הטור. וברע"א כ' שיתנה ולא יסמוך על גדול העיר.

ותנאי מוקדם זה מהני אם יערב וישכח להתנות את התנאי הנ"ל, שמראש הוא קובע שעירוב מסוג זה הוא על תנאי.

מועיל הריני רוצה שזה ישמש לערוב תבשילין במועד הבא אם אשכח אז לערב ואצטרך אז לבשל. ולכא' אם אינו מערב ואומר בהדין עירובא וכו' ליו"ט זה, אלא מניח בצד ואומר שעירוב זה יהיה עבור יו"ט נוסף שיבא אחר היו"ט הקרוב מהני. וא"כ אפשר להתנות מראש שכל ע"ת שיעשה בעתיד, רצונו שיועיל גם ליו"ט הבאים (אם יהיו כזיתים נוספים כמבואר בביה"ל שם ד"ה אבל).

2. השו"ע בסי' תקכ"ז סכ"ב כ' דאם נזכר ביו"ט ראשון שחל ביום ה' שלמחרתו הוא

עירוב תבשילין

תנאי שיועיל עירוב תבשילין גם ליו"ט אחר

הריני מתנה שבעתיד שאעשה עירוב תבשילין, שאם הדבר אפשרי, שיועיל לי גם ליום טוב אחר אם אשכח אז לערב והעירוב עדין יהיה קיים.¹

מלאכה ולא שהוא מרחיב את הקודש לזמן החול, וצ"ע).

ובאמת הורה מרן הגר"ק (שליט"א) זצ"ל דראוי שאשה המדלקת נרות יו"ט מבעוד יום, שתעשה תנאי שאם צריך תמימות ואין ראוי להקדים את החג, שאז אינה מקבלת עדין את קדושת החג עד לזמן הראוי. אך בהליכות שלמה שבועות פי"ב ס"ב כ' שתדלקנה בלא חשש, דל"ח ל"תמימות" אלא לענין ערבית וקידוש בלבד. אמנם כבר הובא לעיל שאם מדליק נרות מוקדם, טוב שלא יתנה.

1. השו"ע בסי' תקכ"ז סי"ד פוסק שאם

הניח הערוב על דעת לסמוך עליו כל זמן שיהיה קיים אפי' ליו"ט אחר, לכתחילה לא יסמוך ובדיעבד יסמוך.

ובמ"ב שם סקמ"ד הביא דביעבד יכול לערב בעיו"ט ולהתנות שיהיה לעירוב אף ליו"ט אחר אם יתקיים עד אז. וטעם המקילין הוא שסו"ס התחיל להכין לשבת שלאחר החג הבא בימות החול, אף שהם לפני זמן מרובה, (דלמעשה גם לא פגע בכבוד יו"ט כיון שלא התחיל ההכנה ביו"ט). וא"כ יתכן שכדאי להניח שני מאכלים המשתמרים לזמן מרובה (כגון מצה ושימורים וכדו') ולהתנות שאם זה

תנאי לעניה על מי שבירך של בה"ב שלא תיחשב קבלת תענית

הריני מתנה שאם אענה אמן על הכרזת הש"ץ המי שבירך למתענים שני וחמישי ושני, שאם לא אכוון בהדיא שאני רוצה להתענות, שרצוני הוא שלא להתענות אלא אם כן אקבל תענית במנחה שלפניו.²

תנאי לאכילה בלילות שלפני הצומות

הריני מתנה שבכל פעם שאלך לישון בלילה שלפני צום ואתעורר לפני עלות השחר, שאוכל לאכול ולשתות עד עלות השחר.³

2. המ"ב בסי' תקס"ב סקל"ט כ' דבהכרזת בה"ב העם עונים אמן וזהו הקבלת תענית ול"צ לשוב ולקבל עוד במנחה שלפניו. וכ' השעה"צ סקל"ז בשם פמ"ג דאם רוצה להחמיר לחשוש לזה שענית אמן מחייבת להתענות, יתנה בליבו שלא להתענות. ותנאי מוקדם זה אולי יועיל למי שישכח להתנות בליבו בשעת ענית אמן, אלא יענה אמן בסתמא, שיפטר מלהחמיר ולהתענות. וכמי שהתנה בשעת הכרזת הש"ץ.
3. תנאי זה כתב השו"ע בסי' תקס"ד ס"א. ובאל"צ ח"ג פל"א אות ב' כ' להתנות בכל תענית בפנ"ע ולא להסתמך על תנאי לכל התעניות. והיות שתנאי זה הוא לקולא באיסורין, יש לזהר לסמוך עליו.

תענית וקבלת תענית

תנאי שלא לקבל תענית לאחר גמר סעודה מפסקת

הריני מתנה שאף על פי שאסיים לאכול סעודה מפסקת לפני צום, איני מקבל עלי התענית עד שאקבלנה במפורש. ואם לא אקבלנה במפורש, אקבל אותה בבין השמשות, ובערב יום כיפור עד זמן תוספת יום הכיפורים המחויבת.¹

1. במ"ב סי' תקנ"ג סק"ב לגבי יאמר בפירוש שאינו מקבל עליו ת"ב כ' דנכון להתנות כך בפירוש עדין התענית אף שהפסיק אכילתו. בפה או בלב. ובסי' תר"ח סקי"ב ולענין תוספת יו"כ יעו' בסי' תר"ח לגבי יו"כ כ' שנכון שקודם ברכה"מ סק"ב.

תנאי בקבלת תענית בל' נדר

הריני מתנה שבכל פעם שאקבל על עצמי תענית באופן של נדר, שמשך כל התענית תהיה בתנאי שלא אקרא פסוק ראשון של "אשרי יושבי ביתך" מהסוף להתחלה.⁴

4. תנאי זה הוא כדי שאם יצטרך לאכול או ישכח ויאכל למחרת, שיוכל לומר הפסוק הנ"ל ותבטל הקבלה. ולא דוקא, באופן זה, אלא כל תנאי שתולה בדבר רחוק שיעשו בסתם ללא מחשבה, דאל"ה יתרמי שיעשה זאת בלי לכוון לבטל הנדר ובטעות יתבטל הנדר אף שאינו רוצה לבטלו (דמסתמא לא יהיה בזה "האדם בשבועה").

וירויח בתנאי זה שמעתה יוכל לקבל תענית בנדר כפשטות לשונו של השו"ע סי' תקס"ח ולא לקבל "בלי נדר". שהרי יוכל לבטל נדרו בהתקיימות המעשה שהכניס לתנאי, וכמש"כ בסידור החיד"א.

ומסתמא עדיף כך מאשר לקבל בנדר שא"א לבטלו כלל, אף שאיתא בתוס' בקידושין שהטעם שגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, הוא משום שאין לו פת בסלו ולפום צערא אגרא, וכאן

אם יתנה התנאי הנ"ל, יתכן שאף שיקבל שכר על עצם התענית, לא יקבל את התוספת שכר של מצווה ועושה שאין לו פת בסלו, שהרי יש לו פת בסלו ע"י שימשוך קבלתו (ואף שהוא גרם לעצמו את הצער בזה שקיבל ע"ע את התענית, כמו שמצאנו בשפתי חכמים בריש פ' וירא בשם המזרחי, שא"א נטל עצה על המילה כשידע שיעצו לו שלא למול ובכל זאת הוא ימול, ועי"ז יגדל שכרו מחמת תוספת הצער, ואף ששם הוא גרם לעצמו את תוספת הצער. וע"ע בפחד יצחק יוה"כ מאמר י"ט בשם מרן הגרי"ס דרק בצער שזימנו לו מן השמים מגדיל השכר), מ"מ מסתבר שעדיף לתת אפשרות לחזור מקבלת תענית ולא להכשל בעוון נדרים.

ועוד צ"ל דלכא' מסתבר דאין לחשוש שמא ישכח בכלל מעצם התענית ומהנדר וממילא גם לא יאמר אותו הפסוק כדי לבטלה. גם אין חסרון בנדר מצד מה שיכול

תנאי בתענית של מנהג

הריני מתנה שאם אקבל תענית במנחה שלפני ימים שיש בהם מנהג להתענות וכגון בערב ראש השנה, שאני מקבל התענית על דעת המנהג.⁵

למשוך חזרה את קבלתו, והו"ל כמו שאלה בנדרים (אף ששאלה עוקר הנדר למפרע).

ולהתנות שעצם האכילה בטעות היא עצמה תהיה המעשה המבטל את הקבלה למפרע, לא מסתבר דמהני. וצ"ע.

וצריך להזכיר שהיות וכל הנושא של תנאי לכל החיים הוא חידוש, יתכן דאין לסמוך ע"ז הכא ולהפטר מחיוב תענית.

עוד יל"ד אם אפשרי להתנות שאם יקרה לו בעתיד שלא יאכל חצי יום או יום שלם בלי לקבל תענית מראש מבעוד יום, שיחשב מעתה שהתנה על כל הימים האלה מראש ויועיל לו לתענית נדבה או השלמה.

5. המ"ב בסי' תקס"ח סקכ"א כ' בשם הלבוש, שבימים שיש בהם מנהג להתענות אם לא קיבל עליו התענית במנחה שלפני אותו היום, אלא שסמך עצמו על המנהג, והתחיל להתענות ולפתע הזדמן לסעודת מצוה, שרשאי לאכול באותה סעודה. אבל אם קיבל עליו התענית במנחה, שעשה יותר מהמנהג, צריך לקיים ולהתענות אף בסעודת מצוה. והביא שם בשם המג"א שחולק וס"ל דאף שקיבל ע"ע במנחה מותר מפני שקבלתו היתה עבור המנהג. על כן נראה שראוי להתנות מרישא שתמיד לכך תהיה כונתו, וגם אם יקבל התענית במנחה, וכך יחולו עליו הקולות של תענית מצד המנהג.

קריעת הבגד בכותל ועל מת

קנט תנאי בקריעה

הריני מתנה שכל פעם שאתקרב למקום שאפשר לראות ממנו את מקום המקדש או ערי יהודה או מקום שלא עלינו מתרחש בו יציאת נשמה, שיהיו כל בגדי העליונים שעלי אסורים בנדר בקריעה מרגע לפני החיוב קריעה וכל זמן שאשה שם עד גמר החיוב מתי שיהיה. אך נדר זה לא יחול אם אשכח או אחליט לעשות קריעה.¹

1. תנאי זה הוא רק לאלו שנמנעים מלקרוע מאיזה טעם. דהנה השו"ע בסי' תקס"א כ' שהרואה ערי יהודה בחרבן והרואה ביהמ"ק קורע את בגדו אא"כ הוא בתוך ל' יום מהראיה הקודמת. והנה לכאורה אין בימינו שום היתר לאדם שמגיע לאזור העיר העתיקה ובמיוחד לאזור הכותל המערבי בירושלים, שלא לקרוע את בגדיו לאות אבילות וצער

על החורבן, ובכל זאת פלא שרוב שומרי התורה והמצוות לא קורעים. וכבר כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' עח) וזה לשונו: "ומה שהמנהג שהעולם משתמטים אפילו מחיוב קריעה על מקום המקדש ועושים תחבולות שונות להפטר מזה - אין זה מנהג ותיקים - ודברי הש"ס מועד קטן דף כ"ו, וטור ושו"ע סי' תקס"א מטפחים על פניהם". ואף תושבי ירושלים

לגבי הקריעה על העיר ירושלים בחורבנה (ולהגיע עד הכותל בעצימת עיניים, זה לא דבר כל כך אפשרי).

ויתכן שיש להציע לאדם כזה שלא קורע מחמת שגגה בדין זה, או שליבו נוקפו על ההיתר של הקנאת הבגדים, או מחמת הספק אם דוקא רצפת העזרה מחיבת, או מחמת מחירו היקר של הבגד וכדומה, חס עליו לקורעו על צד הספק, שיתנה מראש שכל פעם שיתקרב למקום שאפשר לראות ממנו את מקום המקדש או ערי יהודה או מקום שלא עלינו מתרחשת בו יציאת נשמה, שיהיו כל בגדיו המחויבים בקריעה (אם לא הועילו לו העצות האחרות שעשה ויעשה) אסורים בנדר במעשה קריעה, מרגע לפני החיוב קריעה וכל זמן שיששה שם עד גמר החיוב (ומהני נדר כזה. עי' בר"ן נדרים טו.), אך נדר זה לא יחול אם ישכח או יחליט בעתיד שכן לעשות קריעה. ובתנאי הזה ירויח שאם יתחייב באמת בקריעה, שלא יוכל לקרוע מחמת איסור נדר שחל בחפצא דרביע עליהו, וכמו מי שלבוש בבגדים של אחרים שאיסור גזילה עליו לקרוע את הבגד.

ואין לומר שלא יועיל לו הנדר כי למעשה כשיגיע למקומות האלו יתחייב לישאל על נדרו ואז יתחייב לקרוע, דלכאורה כשם שאין חיוב להכניס את עצמו לחיוב, כך אין חיוב לסלק את

שלא ראו מקום המקדש ל' יום, כתב בשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרמ"ו שחייבים בזה, וכן סברו עוד פוסקים.

ואם כן צ"ע על מה הם מסתמכים ומה העצה שיש לתת להם.

ידוע שישנם שנוהגים להפקיר את בגדיהם לפני שמתקרבים למקומות הנ"ל, וטוענים שהחיוב לקרוע הוא רק לבעל הבגדים.

והנה מלבד שלכאו' יצטרכו להפקיר כדין ובפני שלשה, סו"ס הבגדים נשארים על גופם וזוכים בהם שוב אחר ההפקר, ומה הועילו בהפקרם. ואף אם מתכוונים לא לזכות, לכאורה חייבים בקריעה בבגדי הפקר שעל גופם.

וישנם שנוהגים שלפני שהולכים לשם מקנים את בגדיהם לאחרים, ויוצא שהולכים שם עם בגדים שאולים שאינם שלהם שאסור להם לקורעם.

אלא שכבר כתבו מרן הגריש"א זצ"ל ומרן הגרשז"א זצ"ל, ומרן הגר"ח (שליט"א) זצ"ל, שהיות והאומדנא היא שאין הקונה למעשה מקפיד על חבירו שיקרע בגד זה שהרי הקנה לו רק להיפטר מקריעה, שוב חייב השובש לקרוע, ולא הועילה הקנאתו.

וישנם שמסתמכים על השיטות שרק הרואה את רצפת העזרה מתחייב בקריעה. אך רבים הפוסקים שחייבו קריעה אף אם רואה את כיפת הסלע, וכן לא יועיל הדבר

הדברים המונעים ממנו את קיום החיוב, ועתה באמת אינו יכול לקיים חיובו. וכמו שלא מצינו שהלבוש בבגד של אחר יתחייב לנסות לקנותו ממנו או לבקש את רשותו לעשות בו קריעה (והדבר הזה אף לא נחשב כמכניס עצמו לאונס, כמבואר בתורת המועדים בסימן תקס"א).

והנה לכא' נדר מסוג זה מהני רק מדרבנן וכדאיתא בשו"ע יורה דעה סימן רי"ג ס"א, מ"מ חיוב הקריעה הוא גם מדרבנן, ובודאי שבמצב כזה שב ואל תעשה עדיף ואין צריך לקרוע.

ואף אם ישכח נדר זה ויקרע, יש בתנאי האפשרות להפקיע הנדר כשעובר עליו בשכחה.

ונראה שתנאי זה צריך לחדשו מידי זמן, וכדי שיחול גם על בגדים שקנה אחר הנדר, שלא היו בעולם בשעת התנאי.

ויש להוסיף עוד שלנדור שיאסרו ידי בקריעה של כל הבגדים שיהיו לי (שהוא לכאורה גם נדר מדאורייתא), לא יפטור אותו מקריעה, דיצטרך עדין לקרוע בצורה אחרת (וכגון לבקש מאחר שיקרע לו, דהא לא בעינן מעשה קריעה בידים שלו דוקא ומהני קריעה בציווי).

והנה אם יום אחד יחליט שרוצה לעשות קריעה, תמיד יוכל לישאל ויתחרט על נדרו דאילו ידע חשיבותה של קריעה לא היה נודר. אך אף שלא ישאל מחמת שישכח שנדר, אין לחשוש שיעבור על איסור נדרים, משום שהתנה נדר זה בכך שיזכור נדרו בשעה שיעבור.

ואף דאיתא שכל הנודר כאילו בנה במה ואף יש מלקות על כך כדאיתא בש"ך סימן רט"ו בדברי הרמ"א, מ"מ זו עצה למי שעובר בשגגה על תקנ"ח שצריך לקרוע, או חושש שעובר, שלכל הפחות ינצל מאיסור זה (ולדאבון לב רבים לא מקפידים על זה), וזה עדיף על נודר לדבר מצוה סתם.

אמנם יל"ע אי נדר כזה שאין הנאה בביטולו, ומשום שקרוע מחמת מצוה דרבנן ומצוות לאו להנות ניתנו, האם לא יוכל לקרוע על אף הנדר, וממילא חוזר החיוב. אמנם שיטת הבעה"מ שבמצוות דרבנן מצוות להנות ניתנו.

עוד יל"ע אם יש חובה להשלים חובת קריעה כאשר מגיע למקום שאין בו חיוב קריעה. ואז הנדר כבר לא יחול (וזו גם בעיה למי שבא עם בגדים שאולים וכדו').

שופר

קס

תנאי שבמקום ספק יעלה לתקיעה הסדר הנכון

הריני מתנה שאם אתקע בשופר בראש השנה ואתקע תקיעה אחרונה של תשר"ת, שאם זה הסדר הנכון, שתעלה לי התקיעה בשבילו, ואם הסדר של תש"ת הוא הנכון יעלה בשבילו. ואם הכל נכון שיועיל הלכתחילה.¹ ואם אשמע תקיעות מאחר, אני סומך על דעתו וכונתו של הבעל תוקע.²

1. דעת הרמ"א סי' תק"צ ס"ו שיכול התש"ת. לתקוע בין תשר"ת לתש"ת תקיעה שעולה לכאן ולכאן, והיינו שתוקע תשר"ת ש"ת, "ומתנה שאיזה מן הסדרים הוא הנכון, תעלה לו אותה תקיעה - יצא". כך מעמיד במ"ב סקכ"ו, ובשעה"צ סקכ"ג כתב דבלא תנאי הוא מקלקל את תקיעת
2. כ"כ מרן הגר"נ קרליץ (שליט"א) זצ"ל בחוט שני, דאז אין השומע צריך להתנות, לפי שסומך על התוקע. וכגון שאינו יודע

קסא

תנאי לתוקע בכמה מקומות מתי יצא בעצמו

הריני מתנה שאם אתקע בראש השנה בכמה מקומות, שאם הלכה כשיטת הגאונים בדין יצא מוציא, שרצוני לצאת בפעם האחרונה שאתקע.³

אם המקריא החזיר את הבעל תוקע ומתכון ע"י התנאי לצאת בתקיעות באופן הנכון.

ולעתים התוקע סומך על המקריא, ואזי התנאי כולל שדעת המקריא תקבע לתוקע ואף לשומע. וכגון במקרים שהתוקע לא זוכר באיזה סדר בתקיעות הוא אוחז, או אם התקיעה שתקע היא לפניה או לאחריה.

3. בספר מטה אפרים תקפ"ה, ט' כ' דמי שתוקע בכמה מקומות, יש לו לכוון לצאת יד"ח עצמו בתקיעות שתוקע בראשונה, ואעפ"כ יוכל לברך במקומות אחרים בשביל הציבור שלא יצא עדיין, ואין לו להיות מתון בכוונת יציאת יד"ח עצמו, שמצוה הבאה לידך אל תחמיצנה ואולי לא יהיה יכול לתקוע אח"כ מאיזה סיבה. אולם בהג"ה "לחם הפנים" שבספר

קצש"ע כ' שבעל תוקע שתוקע בהרבה בתכ"נ, יכוון שלא לצאת אלא רק במקום האחרון, כדי לחוש למש"כ השאג"א סי' י"ג שהבה"ג והגאונים ס"ל שבמצוה דאו' ל"א אע"פ שיצא מוציא.

ובמקראי קדש על ימים נוראים סי' כ"ז דן לשי' הגאונים שבמצוה דאו' לא אמרין יצא מוציא שיתכן שבזה יקלקל את התקיעות הראשונות, דאפשר שה"ה שאינו יכול להוציא את חבירו קודם שהוא בעצמו יוצא. כהמג"א בסי' תרצ"ב סעי' ב' שבכה"ג שהקורא מגילה אינו יוצא בעצמו לא מהני להוציא אחרים, וה"נ לא שנא (המ"ב לא הזכירו ופוסק כהשערי אפרים. וראה בקובץ הערות סי' מ"ח סקי"ד ביאור בענין זה).

והביא שם שהאדר"ת התקין בירושלים שבעל תוקע כזה יכוון על תנאי

קסב

תנאי לבעל תוקע לעניין להחשיב התקיעות שעולות בדיעבד או לא

הריני מתנה שאם אתקע בר"ה בתקיעות המחויבות מן הדין תקיעות שמועילות רק בדיעבד, שאיני רוצה לצאת בהם אלא אם כן אכוון לצאת בהם וכן אם יהיה לי תועלת הלכתית מהם.⁴

שאם הדין הוא כהגאונים, איני רוצה לצאת בראשונה אלא באחרונה. ועיי"ש שדן עוד לגבי יום שני של ר"ה שהתקיעות הן רק מדרבנן שלכאו' א"צ לעשות התנאי, ואדרבה יכוון לצאת בתקיעות הראשונות שתוקע, דמצוה הבאה לידך אל תחמיצנה. אך הביא שם עוד את הזרע אברהם שהובא בברכ"י או"ח קכ"ד דדוקא בדרבנן ליכא ערבות. וא"כ צריך לכוון ביום השני שאם ההלכה כדברי הזרע אברהם, שאינו רוצה לצאת בראשונה. ובאמת יל"ע בזה מדין ברירה בדאורייתא.

לוותר על תקיעות על הסדר מלכויות וכו' בציבור רק כדי שתרויח אותה אישה את הברכה.

4. השו"ע בסי' תק"צ ס"ז כ' את דיני בעל תוקע שטעה או תקע תקיעות שלא כהוגן. וכללו של דבר הוא, שאם התחיל לתקוע כהוגן אלא שלא גמר כמו שצריך, וכגון שתקע תקיעה הקצרה משיעור הנצרך לאותה תקיעה, או קול אחד מג' השברים וכד', הדין הוא שלא נתקלקל כל הסדר אלא יוכל להפסיק בנשימה ולחזור על אותו הקול כהוגן.

וכן יל"ע לגבי חיובו של אדם לותר על מעלת זריזין שלו למען זיכוי אחרים במצוה, ובמיוחד אם מדובר בתקיעה לנשים. וכן יל"ע שעל הצד שיתקיים התנאי שאינו יוצא בתקיעותיו, הוא עלול

אלא דיל"ד בכה"ג שתקע תקיעות שמועילות בדיעבד אך אינן לכתחילה, אי חשיב הפסק וצריך לחזור לתחילת השורה או סגי שיתקן ויתקע כמו שצריך, וכגון שתקע קצת יותר מט' כוחות בתקיעה של

תשר"ת או יותר מו' כוחות בתקיעה של תשר"ת או יותר מג' כוחות בתקיעה של תר"ת, כשלכתחילה צריך יותר מזה (י"ח בתשר"ת וכו'), וכן תקע שברים של ו' כוחות ותרועה של ג' כוחות שהם ג' יבבות דמהני בדיעבד (וכשי' רש"י המובאת בשו"ע ס"ג, וכמבואר במ"ב סקי"ב דמהני בדיעבד, וע"ע בשעה"צ בסק"ד), ונתקע והפסיק כדי נשימה.

והנה נח' הפוסקים בתקע ג' יבבות בתרועה. דעת הפמ"ג וערוה"ש ועוד דצריך לחזור לתחילת השורה, אך המהרש"ם ס"ל דכיון דלבעל תוקע אין כוונה לצאת יד"ח אלא בתקיעות שנעשות לכתחילה, שוב לא יצא בתקיעות אלו אף לשיטות שתקיעות אלו טובות דהרי מצוות צריכות כוונה, ושוב אי"ז הפסק ויתקן את אותו הקול בלבד. ובאור"ח הוסיף דלפי"ז ביום ב' דר"ה דהתקיעות הם רק דרבנן, ומצוות דרבנן א"צ כוונה, יודה מהרש"ם שצריך לחזור מהתקיעה הראשונה.

ובחי"א כלל קמ"ב סי"ב כ' לגבי מי שתקע תרועה של ג' יבבות ונתקע, שלא יעשה תרועה אחר תרועה, לפי שיש עיקר

בשי' הראשונים דאסור לעשות תרועה אחר תרועה (וכבר כתבו האחרונים דנכון לחזור לתקיעה ראשונה כהחי"א).

ובספר באר צבי סי' כ' כתב דהעולם נהגו להקל כמהרש"ם, ולכן נכון שהבעל תוקע יכוון במפורש לפני התקיעות שאינו רוצה לצאת ולהוציא יד"ח אלא בתרועה של ט' כוחות, וממילא יוכל לתקן התרועה מיד ולא יצטרך לחזור לתקיעה ראשונה. ואף ביום ב' דר"ה יועיל, דאף במצוה דרבנן שא"צ כונה, הרי כונה הפכית שלא לצאת ודאי מהני.

ומעתה נכון שהבעל תוקע יכוון כך גם על תקיעה שהיא פחות משיעור הלכתחילה, אך יש בה שיעור הבדיעבד, שאינו רוצה לצאת ולהוציא בה. ואז, גם אם יצאה לו כזאת תקיעה, לא יצטרך לחזור לתקיעה ראשונה אלא יתקן התקיעה האחרונה וימשיך (ויזהר לעשות כל התקיעות ארוכות וללא ספיקות כלל). אך תנאי זה יתנה רק על התקיעות דמיושב ודמעומד, אך על התקיעות שתוקעין אחר מוסף שאינם אלא מנהג ושבהם כ' המ"ב בסקל"ה שא"צ לחזור לתחילת השורה, לא יחול התנאי הנ"ל.

קסג

תנאי לאכילה קודם תקיעות

הריני מתנה שאם ארצה לאכול אחר תקיעות דמיושב, אזי שכשאשמע התקיעות אצא בהם יד"ח שופר רק אם לא אשמע אח"כ תקיעות נוספות. אך אם אשמע אח"כ עוד תקיעות, איני רוצה לצאת בתקיעות אלו.⁵

5. דלפעמים יש אנשים שקשה להם להמתין עד סוף התפילה בר"ה בלי אכילה, ומצד שני אינם רוצים לאכול קודם תקיעות שהוא קודם קיום המצוה וחיישין שמא ימשך באכילתו וימנע מן המצוה. וראיתי עצה שהביאו מהגר"י אדלשטיין זצ"ל שיתנה שישמע תקיעות דמיושב קודם אכילתו ויצא בהם רק אם לא ישמע אח"כ עוד תקיעות נוספות, אך אם ישמע אח"כ אינו רוצה לצאת בתקיעות אלו, דשוב אין לחוש שמא ימשך באכילתו וימנע מלעשות המצוה, שהרי אף אם לא ישמע עוד תקיעות אחרות, הא יצא כבר בתקיעות ששמע לפני אכילתו (ומסתבר שאין איסור אכילה קודם תקיעות דמיושב קודם אכילתו ויצא

לאחר זמן פרי כזה אשכח לברך עליו שהחינו, איני חפץ שיחול
תנאי זה באותו ראש השנה.²

שהחינו בליל ב'
דר"ה

קסד

תנאי לא לצאת בשהחינו על פרי בליל ב'
דר"ה כשהמקדש כלל בו גם פרי

הריני מתנה שאם אשמע ברכת שהחינו בקידוש של ליל שני של
ראש השנה ויכוון המברך על פרי חדש, שאם לא ארצה לאכול
מהפרי הזה יחול השהחינו רק על קדושת היום.¹ ואם כשאוכל

1. השו"ע בסי' ת"ר ס"ב כ' דבקידוש ליל שני של ר"ה מניח פרי חדש ואומר שהחינו. ובמ"ב סק"ב כ' דהוא משום המחלוקת אם ב' הימים הוי קדושה א' או ב' קדושות, ולכן להוציא עצמו מספק, כולל בשהחינו גם פרי או מלבוש חדש. והנה כל זה הוא בשביל המברך בעצמו, אך לשומעים אין ענין לצאת יד"ח שהחינו על הפרי, ופעמים יוצא שאם כיוונו לצאת

כפי שמוציא הבעה"ב את עצמו ולבסוף לא אוכלים את הפרי, א"כ בירכו על הראיה ולא על האכילה כפי התקנה. ולכן במצב של סתמא שלא כיון להדיא על הפרי, יתכן שמהני תנאי זה שישאר מחויב בברכת שהחינו כשיאכל בפועל פרי חדש זה (וגם ירויח מח' הפוסקים אימתי לאכול הפרי אי בתוך הסעודה שרי או דבעינן שיאכל מיד אחר הקידוש משום הפסק).

2. דיתכן שישכח שעשה תנאי זה ויסמוך פרי זה בליל ר"ה. אמנם יל"ד ששהחינו בטעות על ברכת שהחינו שאמר על סוג הוי רשות ואין לחשוש כ"כ אם יבטלנו.

כפרות

קסה

תנאי בכפרות על תרנגול למקרה שתיפסל שחיטתו

הריני מתנה שאם אעשה את מנהג הכפרות בתרנגול ואחר כך יתנבל התרנגול בשחיטתו או ימצא טריפה או שלא ישחטוהו קודם יום כיפור או שהוא יהיה תרנגול שכבר עשו עליו כפרות, שיהיו מעות שאתן לצדקה לפני יום כיפור ואינן מחשבון המעשרות, לקיום מנהג הכפרות.¹

1. השו"ע סי' תר"ה מביא המנהג לעשות כפרות על תרנגולים. ובמ"ב סק"ב כ' דצריך ליהרר שלא יבוא התרנגול לידי איסור נבילה מרוב הדוחק ולכן עדיף שיסבבו על ראשיהם במעות ולא יהיו נכשלין באיסור נבילה ח"ו עיי"ש. ובסידור האר"י כתוב שאם התרנגול התנבל בשחיטתו לא יצא ידי מנהג כפרות. ולגבי נמצא טריפה נח' הפוסקים אם יצא יד"ח. ולגבי עשית כפרות על תרנגול שכבר נעשה בו כפרות פשיטא שלא יצא יד"ח. ולענין אם שחטו אותו אחר יו"כ, דעת החוט שני שלא יצא יד"ח. וא"כ טוב שיתנה שנתינת צדקה תהיה כקיום המנהג (אף שלא סיבב על ראשו).

תשובה

קסו

תנאי בחרטה על מעשה שיתכן שהוא מצוה

הריני מתנה שכל חרטה על מעשה שעשיתי, יהיה רק על הצד שהוא מעשה לא טוב, אך אם זו מצוה איני מתחרט עליה כלל.¹

1. הנה בחרטה על ספק עבירה ספק מצוה מסוג שנסתפק אם אכל טבל או מצה הראויה למצוה, שמתחרט רק אם אכל טבל, ואם אינו טבל אינו מתחרט על אכילת המצה כלל, זו חרטה שאין בה מקום לספק, מפני שנוסח שלה הוא "הריני מתחרט אם אכלתי טבל", וממילא לא מתחרט על אכילת מצת מצוה. הבעיה בחרטה יכולה להיות, לדוגמא באחד שאכל ואח"כ הוא מסופק אם היה יו"כ, או עיו"כ שזו אכילת מצוה, שרק הזמנים משנים את הדין ואין כאן ספק בדבר הנאכל, ואז שכיח שיאמר הנני מתחרט מהאכילה ולא יאמר מאכילה.

ביו"כ. ובא התנאי להדגיש שכל חרטה על מעשה עבירה היא רק על הצד שהיה בזה עבירה אף אם בשיגרת לשונו התחרט מכל המעשה. ויותר מזה במקרה שמחה באחד והעליבו ויש לו ספק אם עבר על איסור אונאת דברים או קיים מצוה של הוכח תוכית, שהמעשה הזה או שחייבים לעשותו או שאסור לעשותו. והוא מתנה שחרטתו היא על צד שפשע כלפי חברו ולא אם קיים מצות תוכחה, כי במצוה הוא מעונין. אך הוא עלול בשגרת לשונו להצטער כליל על שנכנס לענין עם אותו אדם. והרי אם עשה כדין נמצא שהוא

כתוהא על הראשונות. והתנאי יועיל לברר שמתחרט רק אם עשה שלא כדין.

ואף כי יתכן שהתשובה והחרטה היא לא על ה"מעשה" אלא על ה"התנהגות". ר"ל, שבעומדו בפני השאלה האם לצעוק על השני היה צריך לפסוק לעצמו דין של ספד"א לחומרא ולא לצעוק, וא"כ החרטה היא לא על מה שצעק אלא על מה שלא קיים הדין של סד"א לחומרא. שהרי אם עפ"י דין היה צריך לעשות מה שעשה, אף אם בסוף היתה עבירה, הרי דינו כמו בעשה דוחה ל"ת (לצד שהל"ת לא בטל), שחייב לעשות העבירה ואין לו לעשות תשובה עליה. וא"כ גם כאן אינו מתחרט על הגערה אלא על כך שנקט עמדה ללא התבוננות מספיקה.

וכן בגדולה עבירה לשמה שאף שחייב

לעשות העבירה משום חשבונות של רווח לשמים. וכבר כ' הנצי"ב שאם טעה בחשבון יענש וכן אם מחשבתו לא היתה לש"ש גמור יענש, והיינו משום שעושה חפצא של עבירה שמוכרח לעשותה, אך אם עשה כדין לא מוטל עליו לעשות תשובה.

ואולי יועיל התנאי כשעשה שלא כדין כשלא חשב בכלל וממילא גם לא 'הכריע' שלא כהוגן. והחרטה היא על שלא התבונן כלל במציאות אשר לפניו. ועכ"פ התנאי "משאיר" לו את המצוה על הצד שהיתה שם מצוה.

אך אולי יש לדמות להל' נדרים לגבי אם מהני חרטה והתרה בספק, שלא מהני 'להתחרט מספק'.

סוכה וישיבת סוכה

קסז

תנאי בעצי הסוכה

הריני מתנה שכל קרשי ועצי הסוכות העתידיות שלי, איני בודל מהם כל בין השמשות.¹ וכן כל העצים הסמוכים סביבות דפנות הסוכות.²

קסח

תנאי במזוזה בסוכה

הריני מתנה שאם אפתח את הגג לעשית סוכה ואחליף את הצד

1. כ' המ"ב סי' תרל"ח סק"ו דאף שכ' הרמ"א של"מ תנאי לעצי הסוכה לגבי שבעה, מ"מ ליום השמיני שאיסורו רק משום מוקצה, מהני.

2. עי' שו"ע סי' תקי"ח ובמ"ב סקל"ט ובביה"ל שם חילוקי דינים מתי נחשבים אלו הסמוכים לדפנות חלק מהסוכה ואימתי לא. וע"ע בחזו"א או"ח סי' מ"ט סק"ד וסק"ו לגבי סוכה רעועה. ולכאו' מהני בכ"א תנאי זה לענין טלטול ע"י א"י.

אלא שכמו שכתבנו כבר בכמה מקומות שצריך ליזהר לסמוך בשופי ולהקל באיסורין על סמך תנאי שכזה.

במזוזה ואחר כך אניח את הסכך, שכוונתי שקירוי זה יהיה עראי בלבד עד חג הסוכות.³

3. המ"ב בס"ס תרכ"ו מביא מהפמ"ג ס"ס תרמ"ג דמי שיש לו חדר שדר בו בקביעות תמיד, ובסוכות מסיר את הגג ועושה החדר לסוכה, אף שחפץ לדור בדירה כזאת כל שבעת הימים, מ"מ בסוכות פטורה הסוכה ממזוזה דלאו קבע מקרי. ובפשטות כוונתו דאף שקובע דירתו שם באלו שבעת הימים, מ"מ אי"ז דירת קבע ואינו נחשב כהמשך לדירוי של כל השנה (וכ"מ משו"ת רעק"א, ודלא כשו"ת ארבעה טורי אבן המובא בפתחי תשובה ביו"ד סי' רפ"ו סקי"ג).

ומביא שם עוד (וכמו שביארו בבכור"י בתוספת בכורים) דמי שיש לו כל השנה חדר פנימי מתוך ביתו, שדר בו תמיד, ובסוכות רוצה להופכו לסוכה ע"י הסרת גגו ונתינת סכך עליו, צריך להפוך את מיקום המזוזה, דאם כל השנה המזוזה נמצאת מימינו כשיוצא לחדר הפנימי, הרי עתה שהחדר הפנימי נפטר ממזוזה, צריך לקבוע המזוזה בימינו כשנכנס מהסוכה לבית.

אלא שיל"ד מתי יבצע את היפוך המזוזה, דלכא' הפטור ממזוזה בסוכה מתחיל מכניסת חג הסוכות שאז נהיה לחדר שם סוכה, אלא שאז כבר א"א

להסיר ולקבוע המזוזה, דיש בזה איסור בונה לקבוע מזוזה בדלת ביתו (אמנם איסור מתקן מנה אין בזה שהרי אי"ז חובת הבית ואין איסור לשהות בו, אלא חובת הדר לקבוע מזוזה, וכמש"כ המרדכי לענין קשירת ציצית בשבת דומיא דמזוזה. וכן אין איסור מוקצה שהרי מתכנן לעשות זאת מערב החג).

ואף אם יתקין בית מזוזה לפני החג ובבין השמשות ישלוף המזוזה מצד אחד ויתחבה בצד השני (ואף החזו"א שסובר שמזוזה שנפלה אין לתוחבה בבית המזוזה בשבת משום שחשיב בונה שקובעה בבנין, מ"מ יודה בכה"ג שלא קובעה לזמן מרובה אלא רק עד סוף חג הסוכות), עדין קשה מתי יעשה זאת, דאם יעשה זאת לפני כניסת החג האמיתית, הלא ישאר זמן מסוים שהחדר הפנימי יהיה ללא מזוזה, ואם יעשה זאת אחר כניסת החג האמיתית, הרי שהחדר הראשון נשאר זמן מה בלי מזוזה.

ואין לומר שיקבע מזוזה נוספת בצד השני לפני החג שתהני מיד בכניסת החג האמיתית (כהיעב"ץ, ויתנה שלא יהיה בזה בל תוסיף), דלכא' יהיה בזה חסרון של תעשה ולא מן העשוי (ואין דומה למקרה

קסט

תנאי בנוי סוכה

הריני מתנה שבכל פעם שאתלה כל נוי שהוא בסוכה בין בסכך ובין בדפנות, שאם אצטרך להשתמש בהם, איני בודל מהם כל בין השמשות של ז' (או ח') ימי סוכות.⁴

שלא הסיר המזוזה לפני עשית הסוכה שכ' השע"ת בסק"ז ובפ"ת יו"ד סי' רפ"ו סקי"ג, שלכו"ע א"צ להסירה אחר החג ולקובעה מחדש מחמת תולמה"ע, משום שמתחילה נקבעה כהוגן, משא"כ בנידו"ד שלפני החג אין חיוב מזוזה במקומה של המזוזה השניה).

וכן אין מסתבר שיקבל ע"ע תוספת חג ואז יאמר לשכינו שלא קיבל ע"ע תוספת, שיחליף את מקום המזוזה, דדוחק לומר שרק בה"ת זו אפשר לקיים דברי הפמ"ג. ע"כ נראה שיעשה זאת כשמסיר את הגג שאז הדין הוא שחדר שאינו מקורה פטור ממזוזה כמבואר בשו"ע יו"ד סי' רפ"ו (ויעוי"ש אופנים שלא הסיר את כל הגג שעדין חייב החדר במזוזה), ואז יהפוך מקום המזוזה. אלא שנוצרת בעיה, שהרי לאחמ"כ הוא מסכך חדר זה בסכך עד כניסת החג ושוב יש קירוי לחדר, אך עדין בלי הפטור של סוכה. ובזה י"ל דיהני לו

התנאי שמתנה שאינו רוצה בקירוי זה, ועושה זאת רק כדי להכין את הסוכה לחג, ושוב ל"ח קירוי של קבע לזמן זה שעד כניסת החג, וכשיכנס החג שאז כבר רוצה בקיומו של קירוי זה, שוב יפטר ממזוזה מדין סוכה.

ואף שלכא' גם בלי תנאי יועיל כך, שהרי ברור שהיה מעדיף להשאיר את הגג הקבוע לחדרו למנוע גשמים וכו' וכל מה שמקדים להסירו הוא כדי להכין מראש את הסוכה, מ"מ כיון שעתה במציאות מחמת אילוציו הוא חפץ שכבר יותקן הסכך של הסוכה וזה יהיה קירוי במציאות העכשווית ושוב יחשב קירוי של קבע, יתכן לומר דמהני לזה תנאי לקבוע בליבו ובדעתו שסכך זה הוא עראי ופטור ממזוזה.

4. בשו"ע וברמ"א סי' תרל"ח ס"ב ובמ"ב סקכ"ד מוזכר תנאי שאינו בודל, ואז משתמש כחפצו. ויתכן דאם הוא בודל

תנאי לירדו גשמים בסוכה בליל ט"ו

הריני מתנה שאם בתחילת הישיבה בסוכה בלילה הראשון ירדו גשמים, ואוכל כזית ראשון בגשמים, וכזית שני אוכל לאחר שפירסתי סדין, וכזית שלישי לאחר שתמו הגשמים לרדת, שהאכילה הראשונה מן השלוש שהיא נכונה עפ"י דין ואני יוצא בה ידי חיוב אכילת הכזית הראשון בסוכה היא זו שאני מכוון בה למצוות אכילת כזית בלילה הראשון. ושתי האכילות האחרות, אף אם הן אכילות בסוכה, אינן לקיום מצווה נוספת של אכילה בלילה ראשון.⁵

מהם ולא ישתמש, הרי הוא מבטל שם נוי סוכה מנוי זה שלא לצורך. ואנו מציעים שרק אם ישתמש יתברר שאינו בודל. ומרוויחים ע"י כך שאם לא ישתמש, אינו מבטל מהם שם נוי סוכה. ועל כל תנאי מאלו, יש לצמצם השימוש בתנאי מוקדם ולא לסמוך עליו לקולא.

5. ישנם שתי מחלוקות בראשונים הנוגעות לנדון זה. האחת, כשירדו גשמים בלילה ראשון, האם יש פטור מאכילה בסוכה מחמת 'מצטער', או שכזית ראשון צריך לאכול אף כשיורדים בה גשמים. ובסימן תרל"ט נחלקו בזה להלכה המחבר והרמ"א. ולפיכך, אם החמיר לאכול בסוכה למרות הגשם, ולאחר זמן קצר נפסקו הגשמים, צריך לשוב ולאכול כזית אחר, על הצד שהדין כהראשונים שבאכילה הקודמת לא יצא יד"ח מחמת שהיה פטור. והשניה, מח' רש"י ותוס' במשנה בסוכה י. לגבי פירס עליה סדין מפני הנשר וכו'. דלדעת תוס' הסוכה פסולה רק אם הסדין גורם לצילתה מרובה, ולרש"י בכל גווני פסולה. ובשו"ע תרכ"ט סי"ט מביא את ב' הדעות, והמג"א פסק שאם יורדים גשמים בסוכה ויש באפשרותו לפרוס סדין ולאכול, אזי עדיף שיפרוס הסדין כשי' ר"ת שהסוכה כשרה, ויאכל שם ולא בביתו. ומעתה: בגוונא שיורדים גשמים ואין ידוע אם יפסקו בזמן הראוי לאכילה

תנאי בהגבלת או הרחבת זמן חלות ברכת לישוב בסוכה

הריני מתנה שבכל פעם שאגמור אכילתי בסוכה ואצא ממנה ואחזור לאכול שוב, ואפילו על דעת לחזור מיד, שברכת לישוב בסוכה שברכתי תחול רק עד היציאה מהסוכה, וכדי שאוכל לברך על האכילה השניה.⁶ וכן אם אצא ללכת לסוכה אחרת, שתחול

ראשונה בסוכה, ראוי לאכול בסוכה תוך כדי ירידת הגשם לצאת ידי השיטה שאין פטור של מצטער ומחויב באכילת כזית. אלא שיעשה זאת בלי פריסת סדין, שהרי לרש"י סדין בכל גווני פוסל.

ולאחר מכן יפרוס סדין ויאכל כזית נוסף, כדי לצאת ידי השיטה שיש פטור של מצטער ועדין לא אכל כזית בסוכה. ועתה מתאפשרת לו אכילה בסוכה אליבא דר"ת המכשיר סדין בכה"ג שיש סכך כהלכתו וצילתה מרובה ללא הסדין. וכאשר יפסקו הגשמים או-אז יאכל כזית שלישי, שמא בגשם היה פטור משיבת סוכה ותחת הסדין היתה זו סוכה פסולה (ואף שבב' האכילות הראשונות, לא יכול לברך 'לישב בסוכה', שמא הוא מברך זאת בסוכה פסולה או בזמן שאינו מצוה, מ"מ באכילה השלישית יברך אף

אם כבר יצא יד"ח אליבא דאמת באחת האכילות הקודמות, דלא גרע מאכילה בסוכה בשאר ימים שמברך עליה). ומאחר שמספק אוכל ג' שיעורי כזית, כדי שלא יעבור בבל תוסיף, דלכא' כבר כיוון באכילה ראשונה לצאת יד"ח, ואכן יצא לשיטות מסוימות, וא"כ כשמכוון שוב בשניה, הרי הוא מוסיף מצוה שהרי עושה מצוה שכבר אינו מחויב בה. וע"כ עליו להתנות כנזכר, שלאכילת לילה הראשון יחשב רק הכזית הראשון שהוא אליבא דהלכתא, לצאת בו יד"ח.

6. דבלא התנאי נחלקו הפוסקים (מובא במשנ"ב תרל"ט סקמ"ז) באופן שיצא ע"ד לחזור מיד אם יש לברך בשעת אכילה שניה. ואף שבד"כ בחיבורנו זה אנו חוששים למג"א סי' תרל"ט סק"ז שכ' שאין

הברכה רק עד שאלך לסוכה האחרת כדי שאתחייב לברך שם לכולי עלמא.⁷ ואם לא אברך כשאחזור לסוכתי או כשאגיע לסוכת חבירי, איני רוצה בתנאי זה אלא אני רוצה שתועיל לי הברכה הראשונה.⁸

לעשות הגבלה בזמן של מצוה שיכולה לחול ליותר זמן, זהו דוקא שלא היה הפסק ממש וכגון כשיושב בסוכה בין סעודה לסעודה, או ציצית שכל הזמן עליו או להגביל את הזמן שיחולו ברכות התורה שברך. אך כשיוצא מהסוכה והפסיק בקיום המצוה, לכאו' אף לדעת המג"א אפשר להגביל את חלות הברכה כאשר יש מחלוקת בדיון.

ובאמת יש לדון בתנאי זה. דהא לכאו' סברת האוסרים לברך פעם שניה היא מפני שגם בהליכה מסוכה לסוכה מתקיים כעין תדורו והמצווה לא נפסקה כשיצא אף דקיומה לא נמשך באופן של ישיבה בתוכה. ומפני כך יל"ד אי מהני להקל ולברך על סמך תנאי שעשה בעבר ולא

סמוך למעשה, שהרי כעת הוא מתנהג כ'דר' בסוכה וכשבירך "לישב בסוכה" כלל גם יציאה שהיא כעין תדורו. ובמנח"י ח"ט סי' קס"ג כ' שנכון שיכוון בפירוש בשעת ברכת לישיב בסוכה שלא לפטור אלא עד שעה שיצא להתפלל וכדו' ואז יוכל לברך כשיחזור מהתפילה בלא פקפוק. ואולי נקט דוקא תפילה ולאפוקי אם יצא אחר קידוש לנט"י בתוך הבית וכדו'.

7. דנחלקו הפוסקים (מובא שם בסקמ"ח) אף בזה, אם הליכה לסוכת חבירו הוי הפסק.

8. כדי שלא יאכל בלא ברכת לישיב, לכה"פ לפוסקים דמהניא לו ברכה הראשונה.

ד' מינים

קעב

תנאי שאינו מקצה ד' מינים כדי להתיר הנאה מהם

הריני מתנה שכל הד' מינים העתידים שלי וכן ערבות ההושענות, שלא יהיו מוקצים למצותן.¹

קעג

תנאי שלא לצאת בכרכה על ד' מינים עד אחר הכרכה

הריני מתנה שבכל פעם שאקח בידי ד' מינים כדי לצאת בהם ידי חובה בחג הסוכות, שלא אצא ידי חובה עד אחר הכרכה ואף

1. בשו"ע סי' תרס"ד סע"ט כתב שיש מי שאומר שאסור להנות מן הערבה אם לא התנה עליה שיהנה ממנה לאחר נטילתה. והמג"א בסי' תרמ"ט סקי"ט ובסי' תרס"ד סק"ט כ' לדון אי מהני תנאי זה כדי שיוכל להריח את ההדס במוצ"ש, ואי דמיא להפריש ז' אתרוגים לז' ימים, ואי מהני לאותו היום או רק למחרת. ועיין בבית"ל סי' תרס"ד ד"ה אם לגבי דין ההושענות.

אם אטלנו בתחילה בדרך גידולו.² אך אם עדיף לצאת קודם הברכה, איני חפץ בתנאי זה.³

תנאי בבל תגרע בד' מינים

הריני מתנה שאם יהיה חשש של איסור בל תגרע כשלא אחזיק

2. המ"ב בסי' תרנ"א סקכ"ה כ' בשם הב"י עצה כדי שיקיים המצוה עובר לעשיתו, שיתנה כנ"ל. והוסיף שם השעה צ"ס סקכ"ט דאף למ"ד מצוות א"צ כוונה, מ"מ אם כיון שלא לצאת אינו יוצא. וכן נהג החזו"א. ויל"ד בזה אי תנאי מראש כשאיננו זוכר התנאי לבסוף בשעת הברכה נחשב לכוונה הפכית למ"ד מצוות א"צ כוונה. וראה מש"כ לעיל לגבי ספיה"ע, עיי"ש.

והנה המנהג המקובל הוא שבתחילה מחזיק את האתרוג במהופך שאז איננו יוצא יד"ח בנטילה, וגם אי"צ לכוון שלא לצאת (וכדברי הגר"א). אך יש לדון מהא דקיי"ל דנטלן בזה אחר זה יצא יד"ח, וא"כ עדין יוכל לכוון לצאת יד"ח עכ"פ בשאר ג' המינים האחרים כבר בנטילתם, ואחרי הברכה כשיהפוך האתרוג יצא גם חובת אתרוג. אכן יש לדון האם ראוי לכתחילה ליטלם בזה אחר זה, או דעדיף לכוון שלא לצאת עד לאחר הברכה.

3. דיש שיטות בפוסקים דאף שמכוון לצאת יד"ח קודם הברכה, עדין נחשבת הברכה עובר לעשיתו משום הנענועין, שהם העיקר בנטילת המינים. וא"כ אולי מצד הדין דזריזין מקדימין עדיף שלא להתנות כנ"ל, ויצא יד"ח מיד כשנוטל המינים וירויח גם את עצת התוס' שסובר שיכול לצאת הנטילה לפני הברכה והברכה תהיה על הנענועין.

בחג הסוכות את כל הד' מינים, שאיני חפץ לקיים בזמן זה מצות ד' מינים.⁴

תנאי בקנין ד' מינים

הריני מתנה שכל פעם שאקנה ד' מינים ואשלם מעות כדי שיהיה קנין דאורייתא של "לכם", שעדין תהיה דעתי לקנות בקנין חצר כשאביאם אל ביתי אם עדין אצטרך לקנין זה.⁵

4. השו"ע בסי' תרנ"א סי"ב כ' דד' מינים מעכבין זא"ז. שאם חסר לו אחד מהם, לא יברך על השאר אך נוטלן לזכר בעלמא. ובביה"ל ד"ה אבל, כ' דצריך ליזהר שלא יכוון לשם מצוה דיש בזה משום בל תגרע. ומביא עוד את דעת הט"ז המחזיק דאף אם נוטל את הלולב אחר שכבר קיים את המצוה ורק משום חיבוב המצוה, גם אז יזהר לקחת דוקא את כל הד' מינים כדי שלא לגרוע ממנו ולעבור בבל תגרע. ודחה שם שמכיון שכבר קיים המצוה, ל"ש בזה בל תוסיף ובל תגרע. וה"ה לגבי החזקת ערבות ההושענות עם הלולב אחר קיום המצוה בלולב המובא בסי' תרס"ד ס"ז. וא"כ יהי תנאי זה למנוע איסור דבל תגרע אפי' לחידוש הט"ז.

5. המ"ב בסי' תרנ"ח כ' לשלם מעות לשם קניין, אך פעמים שקונה מסרסור שאינו

הבעה"ב, והבעה"ב לא בא לקחת את כספו לפני החג ולא עשאו שליח לקבל מעותיו, אלא הסרסור מקבל המעות ומפריש חלק לעצמו והשאר נותן לבעה"ב, ונמצא שלא נעשה קנין כסף בד' מינים. אך הקונה חושב שהקנין כסף הועיל ולא מכוין לקנותם בחצר כשמביאם לביתו, ובכה"ג שסובר האדם שכבר קנה חפץ מסוים באיזה קנין, אף שעושה מעשה נוסף שמהני בעלמא לקנין, כמו כאן הכנסה לרשותו, אך לא בכוונת קנין, לא מהני.

ויתכן דמהני התנאי המוקדם לאפשר לקנין חצר לפעול הגם שכעת חושב שהכסף גמר הקנין. ואף שכשיביא את המינים לחצירו לא יהיה לו דעת בפועל לקנות (שהרי לא יזכור התנאי המוקדם), מ"מ יתכן שכאשר קבע מראש שרוצה שהכנסת המינים לחצירו תהיה כדי לקנות,

תנאי בקניית ד' מינים לאחרים

הריני מתנה שכל פעם שאקנה ד' מינים גם עבור אחרים, שיהיה הכסף שאתן עבור הד' מינים שלי גם עבורם ויחשב להם ל"לכם".⁶ אך אם יהיו בתוכם כאלו שאינם ברי מצוה, להם איני חפץ לקנות ולשלם עבורם אף אם בשעת מעשה אתן להם הד' מינים ביד.⁷

וגם סבור שכבר קנה בכסף, אפשר דמהני לוקח. וכן פעמים שא"א למשוך לסימטא.

6. דפעמים שקונה לבניו הגדולים הסמוכים על שלחנו ושוכח להקנות להם לפני כניסת יו"ט, וכשנכנס יו"ט קשה להם לעשות קנין דאו', דאינם יכולים לתת לו כסף שהוא מוקצה, וגם שו"כ שאינו מוקצה פעמים שאין להם משלהם ממש (ולא ברור שהבגדים שקנה להם אביהם חשיב שלהם לעשות בהם קנינים, דודאי הוא שאם ירצו להחליף את בגדיהם בעד משהו שאין רוח אביהם נוחה ממנו, יוכל אביהם לעכבם, וא"כ הוי כמו השאלה ורשות שימוש). וכן לא מצוי שיש להם חצר להכניס לשם הד' מינים כדי לקנותם. וכן לעשות חליפין קשה להם דהיות וצריך שיהיה מכליו של קונה, שוב פעמים שאין להם וכנ"ל. וכן מחמת שאין להם רכוש

ולענין תועלת התנאי אם לא יזכור אותו בשעת מעשה, הוא כנ"ל בהערה הקודמת.

7. דפעמים כשבא לביתו רואה שהמינים שנתן לקטן או לשוטה, או אפילו רק אחד מההדסים (ובעיקר מצוי באתרוגים הנקנים בקופסאות סגורות ומותר לפותחם רק לאחר התשלום), יפים מהמינים שלו, אך כבר אינו יכול לקנות מהם דקטן יכול לקנות ולא להקנות. וכדי לשמור לעצמו את האפשרות ליטול את המינים הטובים יותר, כדאי שלא יקנה להם בשעת הקנין מהמוכר את המינים שרוצה ליעד להם אלא רק אחר שיתישב בדבר ויחליט מה עבורם ומה עבור עצמו.

תנאי בנטילת ד' מינים של אחר ביו"ט ראשון

הריני מתנה שאם ביום טוב ראשון של סוכות אטול ד' מינים של אחר לאחר שכבר נטלתי ד' מינים פעם אחת, שאני מתכוון לקנותם רק על הצד שלא יצאתי ידי חובה בנטילה קודמת.⁸

8. המ"ב בסי' ש"ו סקל"ג כ' דאף שאסור ליתן מתנה לחבירו בשבת ויו"ט דדמי למקח וממכר, מ"מ במתנה כשהוא לצורך שבת ויו"ט שרי, כמו שכתוב בסימן שכ"ג ס"ז, וכן לצורך מצוה. ובשש"כ פכ"ט סל"א כ' דאסור ליתן מתנה בשבת וביו"ט אלא אם כן יש בה צורך שבת או יום טוב, או צורך מצוות היום, כגון הנותן אתרוג או לולב במתנה לחברו ביום טוב ראשון של סוכות כדי שהלה יוכל לקיים בו את המצווה.

שיטול קודם המהודר, דאחר שכבר יצא בכשר נגמרה המצוה ואין ענין שיטול המהודר). ודוחק לומר שחשיב צורך המצוה אף במצב של ספק, דפעמים רבות האתרוג שנטל הוא כשר ודאי ללא פקפוק ומעונין רק לצאת איזו שיטה שלא נפסקה להלכה או שפעמים עושה כן להרגיע א"ע שמא ושמא לא יצא עדין יד"ח, ואין כאן ספק אמיתי המצריכו ליטול שוב. ע"כ נראה שטוב שיתנה שהוא מתכוון לקנות רק על הצד שעדין לא יצא ידי המצוה.

והנה מצוי הדבר שכבר נטל ד' מינים שלו ביו"ט ראשון, ועתה רואה ביד אחר ד' מינים מהודרים יותר, ומבקש לקנותם כדי שיהיה "לכם", והלא מסתבר מאד שהוא עושה קנין ביו"ט שלא לצורך יו"ט וכנ"ל, שהרי אם יצא כבר אינו יכול לצאת שוב שכבר נפטר מחיובו (וכמו שידוע מהגר"ח שמי שיש לו ב' אתרוגים אחד ודאי כשר אך לא מהודר ואחד מהודר וספק כשר

אלא שלכאורה היה מקום לדון בזה, דאם קונה באופן כזה אזי אפילו אם לא יצא בנטילה הקודמת ויצא רק באלו, עדין אין הד' מינים שלו. ואם מצב כזה של ספק קנין אם היה נדון בבי"ד, היו פוסקים שהוא של הבעלים ככל ספק ממון שבא ע"י ספק בקנין וכדו' (ואף שעתה זה אינו ברשותו), וא"כ ד' מינים אלו שייכים בדין תורה למוכר ולא לקונה ושוב אין זה "לכם".

קעח

תנאי בהקנאת ד' מינים לספק גדול כשעוד
לא יצא בעצמו

הריני מתנה שאם אתן הד' מינים שלי ביום טוב ראשון של סוכות לפני שיצאתי בהם יד"ח בעצמי לנער שהוא בן י"ג שנה אך יש ספק אם הוא כבר גדול מדאורייתא, שההקנאה שלי תועיל רק אם הוא גדול מדאורייתא, ואם לאו שלא תועיל.⁹

תנאי נוסף הנוגע לד' מינים, ראה לעיל בסעיף קטז.

אמנם נראה שאם מתנה זאת בפני המוכר והמוכר מוכר לו על דעת כן, הרי שמוכר לו בלי אפשרות לחזור בו או לתובעו קודם שיטלנו והרי הוא כמי שמוותר מראש על תביעת ממון מהקונה למרות שהקונה עשה קנין מספק, ואף אם יתנה הדבר בינו לבין עצמו ואח"כ יודע למוכר שהוא קנה רק מספק, מ"מ נראה שיש אומדנא בדעת המוכר שרוצה להקנות לו בכל אופן ולא לנצל את זכות בעלותו במצב זה, שהרי לשם כך נתן לו הד' מינים במתנה שיצא יד"ח לפי דעתו. וא"כ בכה"ג הד' מינים שייכים לקונה לצורך קיום הספק מצוה, ושפיר חשיב "לכם".

⁹ אמנם יל"ד כנ"ל אי מהני גם כשלא משמיע התנאי באזני הנער. דלכאו' בעי שימסור מודעא זו בפני ב' עדים וכדין מי

ליל הו"ר

קעט

תנאי בקריה"ת בליל הו"ר

הריני מתנה שאם אקרא משנה תורה מתוך ספר תורה בליל הושענא רבא, שאני קוראה לשם תלמוד תורה ולא להשמיע לציבור אלא ללמוד בציבור.¹

לו, ואם אינו יודע וסומך על חזקה דרבא הרי אין ברכתו לבטלה כמש"כ החזו"א בסי' קל"ז. ובספר מעשה איש ח"ד עמ' קכ"ו הביא ששאל נער א' את החזו"א אי מהני תנאי זה. ושם כתוב שלמעשה החזו"א סמך עליו, אחר שאמר ע"ע שיש לו סימנים.

¹ דיש שנהגו לקרוא במשנה תורה בליל הו"ר מתוך ס"ת. אך מרן הגריש"א זצ"ל

חשש לדעת התורת רפאל סי' ב' שהיות ואין מברכים על קריאה זו, אסור לקרותה. וכ"ה דעת מרן הגר"ח ק (שליט"א) זצ"ל. ויתכן דשרי אם מתנה שקורא לעצמו בלבד לקיים המנהג, אך מחשיבה כלימוד וכמש"כ בשו"ת מנח"י ח"ח סי' פ"ד אות ב' עיי"ש. ואף שקוראה בציבור, מ"מ הוי כמו לימוד בציבור, ובאופן שקורא בסתמא בלי כונה מיוחדת לקיום מנהג מסוים, אפשר שיהני לו תנאי זה.

חנוכה

קפ

תנאי במדליק נ"ח בנוסף להדלקת בע"ב

הריני מתנה שאם אדליק נרות חנוכה חוץ מנרות של בעל הבית וכמהדרין, שאם הלכה כהסוברים שאי אפשר בכהאי גוונא לברך על ההדלקה, אין רצוני לצאת בנר של בעל הבית כלל, ואם הלכה כהחולקים שסוברים שמהדרין יוצאים בשל בעל הבית ורק מוסיפים עליו, אני רוצה לצאת בשל בעל הבית.¹

1. הרמ"א בסי' תרע"א ס"ב כותב די"א שכל אחד מבני הבית ידליק נוסף על הדלקת בעה"ב. והנה נח' רעק"א ריש סי' תרע"ו והאחרונים האם הגדר בהדלקתם הוא שהם אינם יוצאים בהדלקת בעה"ב ולכן יכולים לברך, או שהם רק מוסיפים

קפא

תנאי בהדלקת נ"ח פחות משיעור אם יזדמן לו אח"כ כשיעור

הריני מתנה שאם אדליק בלא ברכה נרות חנוכה כשאין בהם כמות שיעור השמן ואחר כך יזדמן לי שמן כשיעור, שאין כונתי לצאת בהדלקה זו אלא בהדלקה השניה בברכה.²

קפב

תנאי שהקצאת השמן של נ"ח תהיה רק על השמן שידלק בפועל

הריני מתנה שאיני מקצה את השמן שבנרות חנוכה אלא מה שידלק בפועל, כדי שאוכל להשתמש בו אם צריך.³

2. הביה"ל בסי' תרע"ב ס"ב ד"ה כזה כ' בשם הפמ"ג, דמה דבעינן שמן לחצי שעה זה בשביל שיוכל לברך, אבל כשיש לו שיעור של פחות מחצי שעה מכל מקום ידליק דהוה ספיקא דילמא יוצא בזה, אלא שלא יברך. אמנם אם אחר כך נזדמן לו שמן כשיעור הראוי, ידליקנו אלא שגם הדלקה זו יעשה בלא ברכה דילמא כבר יצא, וכמבואר במ"ב סי' תרע"ה סק"ח (דחיישין לשיטות שיצא יד"ח גם בפחות מהשיעור).

ולכאור' העצה היא שכשמדליק פחות מכשיעור יעשה תנאי שאם יזדמן לו שמן כשיעור אינו יוצא יד"ח בהדלקה זו, ואז אם אח"כ נזדמן לו שמן כשיעור יוכל לברך עליו (וכתנאי דספיה"ע במ"ב תפ"ט, ט"ז), וכ"כ הגר"א גניחובסקי זצ"ל.

3. תנאי זה מוזכר במשנ"ב תרע"ב, ז'. אמנם יש לדעת שאי"ז נוגע אלא להשתמש בשמן עצמו, אבל להנות מאור הנר אחר שיעור ההדלקה כתב המשנ"ב שם בסק"ח דיש מחמירין שלא להשתמש

בעוד שהנרות דולקים אף אחר השיעור מפני הרואה שלא ידע לחלק בין תוך זמן השיעור לאחר הזמן. ואולי אם אין חשש של רואה מותר לכו"ע.

ויש לדון אם מהני תנאי זה גם לב"ב שלא התנו, וכן לקטנים שישנם שם. ובאמת בקטנים יל"ד בכלל אם יש הוקצה למצותו ואי מהני תנאו של אביו. דראשית יש לדון דאולי צריך להקנות לו השמן קודם הדלקה, או לקנות במישרין עבורו, ואז אינו בבעלות אביו להקצותו. ואף שהנרות של הקטן הם הידור ולא עיקר, שהרי את העיקר יצאו בהדלקת הנר הראשון של האב, מ"מ כ"כ הרעק"א דמהדרים מכוונים שלא לצאת מבעה"ב, וא"כ יצטרכו שהנרות יהיו שלהם. אלא שי"ל שלא דיבר רעק"א בקטן אלא בבני בית גדולים, שהרי בכה"ג הקטן מפקיע מעצמו הקיום ממצוה של אביו הבר חיובא שמדליק את הנר העיקרי, ואדרבה נלמדו לכוין לצאת בעיקר מאביו, ורק בשאר הנרות ההידור יכוין לצאת בהדלקתו שלו. וא"כ יתכן שא"צ שיהיה הנר של הקטן, כיוון שהוא רק הנר דהידור.

עוד יל"ד דהנה רש"י בסוכה מו: כ' דאתרוג של קטנים לא הוקצה למצותו דלאו מצוה גמורה היא. ותוס' שם נראה שנחלק עליו. ויש שביארו שתוס' לשי' בברכות מח: שמצות חינוך היא על הבן, ודלא כרש"י שהיא על האב. ויתכן לדעת

תוס' שהיא נחשבת למצוה גמורה וממילא תועיל הקצאה למצוה ועל זה מהני תנאי האב. ואולי אף לדעת רש"י שהחינוך הוא על האב, יל"ד דנ"ח שאני שאינו מדין חינוך אלא הוא חובה עצמית של נ"ח ומשום שאף הם היו באותו הנס. וע"ע בתפא"ר שם ומה שפי' בדעת רש"י.

עוד יל"ד האם יועיל תנאי מסוג זה גם באופן שבשעת מעשה ישכח ויקצה את כל השמן למצותו. דהביה"ל בסוף סי' תרע"ז הביא משלטי הגבורים להסתפק בכה"ג שסבור שנתן שמן לחצי שעה בדיוק ובאמת יש שם יותר ורוצה להשתמש במותר, אי הקצאה בטעות אוסרת. ולאחר שעשה האדם תנאי זה, אם לאחר כמה שנים לא יזכור את תנאו ויחשוב לתומו שכל השמן ששם מוקצה למצותו (שלכאו' אין מנוס מזה שהשמן אסור, שהרי מה שעושה בפועל סמוך למעשה, זה הקובע), עדין יתכן שנתיר לו את השימוש במותר השמן, משום שהתנאי והמודעה והגילוי דעת שעשה מראש יחשיבו את הקצאתו היום בפועל את השמן, להקצאה בטעות, ושוב יהיה שייך בזה ספיקו דשה"ג.

ועוד, דאי נימא כמש"כ האחרונים דהא דמהני לבטל מראש כל הנדרים שידור הוא מחמת שמשווי כל הנדרים לנדרים בטעות, א"כ אם יתנה על ההקצאה מראש אך בשעת מעשה לא יזכור התנאי, אזי

תנאי בסדר הדלקת נ"ח

הריני מתנה שאף אם הלכה כהגר"א שמדליק את הנר חנוכה הישן תחילה, אם אתחיל להדליק את נרות החנוכה מהנר החדש, כונתי היא שהנר הראשון שאדליק הוא יהיה נר העיקרי למצוה.⁴

תיחשב לו ההקצאה לטעות. וא"כ שוב באנו לספיקו דהש"ג הנ"ל.

והנה בדעת תורה סי' תרע"ב ס"ב כ' שאם נהג כמה פעמים לכבות הנרות אחר שדלקו חצי שעה א"צ להתנות, דבסתמא הרי הוא כהתנה.

וצריך להעיר שתנאי זה בא להועיל ולהקל להשתמש במותר השמן, שהוא קולא באיסורים. ונחוץ לברר דמהני כזה תנאי לפני שמשתמשים בו.

4. יעו' במ"ב סי' תרע"ו סק"ט ובשעה"צ סק"ד ובביה"ל ד"ה כדי, דנח' האחרונים אם מתחיל בלילה השני וכן שאר הלילות

בנר שהיה דולק אתמול או בנר החדש. דעת הגר"א דיתחיל בישן, דאיך יניח העיקר ויברך על הרשות. ויתכן דזהו דוקא בסתמא, אך אם כונתו מפורשת שהנר הראשון שפוגע בו רוצה לקיים בו עיקר המצוה, מהני. וע"ע בספר דמשק אליעזר על ביאור הגר"א סי' תרע"ו ס"ו.

אמנם הגר"א שם טען גם דמשום כל פניות שאתה פונה יהיו לימין יבטל עיקר המצוה של טפח הסמוך לפתח, ולטענה זו לא יועיל לקבוע שהנר הנוסף יהיה נר העיקרי. אמנם עדין מהני תנאי הנ"ל כשמדליק בחלון, או בדלת כשהחנוכיה לרוחב הפתח.

קפר

תנאי בנ"ח שכבה

הריני מתנה שאם אדליק נר חנוכה שאינו הנר העיקרי ויכבה הנר תוך כדי ההדלקה וכגון שלא יתפס האור בפתילה כמו שצריך ואוכל לתקנו תוך כדי הדלקת הנרות, שאיני רוצה שתחשב הדלקה בנר זה עד שאתקן ואדליק שוב נר זה.⁵ ואם יכבה נר בכי האי גוונא ולא אדליקנו שוב, אם יכול השמש להועיל כנר חנוכה שיחשב הדלקת השמש במקום הנר שנכבה.⁶

5. השו"ע סי' תרע"ג ס"ב והמ"ב סקכ"ה כ' דאף אם כבתה אין זקוק לה, אם הדליקה במקום הרוח וכבתה זקוק לה, דהוי כמו שנתן לכתחילה שמן פחות מכשיעור, ויחזור וידליקנה בלי ברכה במקום בלא רוח. וכ' בשעה"צ סק"ל שהטעם שלא יברך מפני שמא לא הוי ודאי שתכבה. ופעמים שנכבים נרות מהרוח כשעדין לא סיים את הדלקת כל הנרות ועדין יכולה הברכה לחול על ההדלקה הנוספת של אותם נרות, אם עשה תנאי זה שהצענו.

אך בלא תנאי, לכא' בנר זה שכבה יש ספק אם הועילה הברכה דשמא הוא במקום הרוח ולא יצא יד"ח בהדלקה זו. ולברך על נר זה שוב כאשר יתקן את

קפה

תנאי למי שמדליקים עליו נ"ח בביתו

הריני מתנה שאם בתור אדם נשוי לא אהיה בביתי בחנוכה ואשתי תדליק עלי בביתי, ואזכר אחר תחילת זמן ההדלקה וארצה להדליק, שאני מתכוין שלא לצאת ממנה ואוכל להדליק לעצמי.⁷

7. דין מעין זה כ' המשנ"ב בסי' תרע"ז סקט"ו, דמי שנמצא אצל אחרים ורוצה להדליק ולא להסתפק בראיית הנרות שלהם, יגלה דעתו שלא יוצא בנרות שאשתו מדליקה בביתו. ובנד"ד, התנאי אמור לעזור לאחד שנזכר לאחר שמסתמא הדליקה עליו אשתו, שיחשב הדבר שכאילו כבר קודם ההדלקה שלה כבר לא רצה לצאת בהדלקתה. אך עדין יל"ד לגבי הברכה בביתו, אי יכול לברך על סמך תנאי מוקדם זה.

קפו

תנאי בהגית 'זכר' ו'זכר'

הריני מתנה שכשאקרא פרשת זכור ואומר בפסוק השלישי "זכר" בצירי או בסגול ואחר כך אחזור על הפסוק כדי לומר את הניקוד השני, שאם הקריאה המהודרת היא כפי שקראתי בפעם הראשונה, הפעם השניה תהיה כקריאה בעלמא ואם הקריאה השניה היא המהודרת אז שתהיה הראשונה כקריאה סתם.²

בשנה פשוטה ששבת זכור חלה, דרך משל, בט' אדר ובשנה אח"כ יצא פורים ביום ג' ויקראו זכור בי"א אדר יש לעשות כן, שהרי יעברו יותר מי"ב חודש (ולדעת המג"א שיוצאים יד"ח זכור בקריאה של פורים א"ש, שמפורים עד קריאת זכור של שנה הבאה לא יעברו י"ב חודש, אלא שיש לכוין בפורים ע"ז או להתנות מראש גם על זה).

ולכאורה נראה היה לדון בכונת החת"ס, שע"י הזכירה באמצע היב"ח

בשנה מעוברת לא יבא בתום היב"ח לידי איסור ד"לא תשכח", אך לא שמקיים בזה מצות "זכור". ואם כנים אנו, אי"צ לתנאי לקיום חידוש דינו של החת"ס, דמ"מ אינו עובר אל לא תשכח.

ואף שגם אחר שנה יש שלא שוכחים וזוכרים הדבר ואעפ"כ מקיימים המצוה בקריאת פ' זכור, מ"מ כך היא תקנת רבנן

ובספר שלמי תודה על פורים הביא בשם מרן הגראיל"ש זצוק"ל שעדיף שלא לסיים ולחזור כל הפסוק השלישי, כיון שבדיעבד יצא בכל אופן שקרא, ואם יסיים את הפסוק הרי כבר יצא יד"ח ואינו יכול לחזור ולתקנו. ולכן העדיף לחזור רק על תיבות "תמחה את זכר עמלק" ובעודו באמצע הפסוק, שאז אפשר עדיין לתקן

מצות וקריאת 'זכור'

קפו

תנאי בקריאת פסוקים העולים לזכירת מעשה עמלק ומחיתו

הריני מתנה שכל קריאה בתורה שאפשר לצאת בה ידי מצות זכירת עמלק, וכגון הקריאה על סדר הפרשה בסוף פרשת כי תצא, שאקרא או שאשמע מאחר, כונתי להוציא או לצאת בזה ידי חובה של זכירת מחית זכר עמלק.¹

1. ומהני למקרה שלא שמע באותה שנה פ' זכור או שהס"ת היה פסול מעיקרו וכדו'. והנה, המהר"ם שיק מעיד (בספרו על

הפוסקים תמהו על עדותו של המהר"ם שיק, מאחר שהחת"ס עצמו כתב בתשובה (שו"ת חתם סופר אהע"ז ח"א סימן קי"ט) שבשנה מעוברת שיעור השכחה משתנה ונעשה רק לאחר י"ג חודש, מכיון שגרימת השכחה איננה תלויה בי"ב חודש אלא בשנה תמימה.

ובהליכות שלמה מועדים העיר, שגם

תרי"ג מצוות, מצוה תר"ה אות ב) שראה בעצמו איך בשנה קודם שנה מעוברת, נהג החתם סופר לכוון בשבת פרשת כי תצא לצאת המ"ע דקריאת פרשת זכור. את הנימוק לכך מסביר המהר"ם שיק, שמהתורה צריך לזכור את מעשה עמלק פעם ב 12 חודש - ששיעור שכחה הוא 12 חודש. ובשנה לפני שנה מעוברת שיש הפסק של 13 חודשים בין שבתות 'פרשת

תנאי בקריאת מגילת אסתר שתעלה אף לת"ת

הריני מתנה שאם קריאת מגילת אסתר יכולה לעלות לי לתלמוד תורה, שתעלה לי.³

תנאי בד' פסוקים במגילת אסתר

הריני מתנה שכל פעם שאומר את הד' פסוקים שבמגילת אסתר שקורין הקהל וכן את עשרת בני המן, שלא אצא ידי חובה מקריאתי אם אקרא מחומש, אלא אצא רק מקריאת הקורא מתוך מגילה כשרה.¹ אך אם בפסוקים אלו יטעה הקורא ולא יתקנוהו, הרי שארצה לצאת על ידי קריאתי.²

שיהיה אולי יותר בהידור. ובתנאי המוצע הוא מפרש את מעשהו העתידי שמה שיקרא ב' פעמים הוא מחמת ספק ובא' מהם רוצה לצאת ובשני לא.

ויל"ד כאשר קורא פסוק שלם "סתם" (ואח"כ כופל אותו לשם קריאה בתורה, או שהקריאה סתם היא הקריאה השניה), ועשה כן מכיוון שנסתפק באופן הנכון לקריאה, אי לא הוי הפסק בקריה"ת.

1. המ"ב בסי' תר"צ סקט"ו כ' דזו הסיבה למש"כ הרמ"א שהחזן חוזר לקראתם

סק"ב בשם ר"י עמדין ודגול מרבבה, דאם נשתתק הקורא באמצע המגילה יכול הקורא השני העומד תחתיו להתחיל ממקום שפסק הראשון ואינו חוזר לתחילה ואינו מברך. וסבר השע"א דאף שהשני לא יכול לצאת יד"ח מקריאת עצמו משום שלא שמע החצי הראשון, בכ"ז ימשיך ממקום שפסק הראשון ויועיל לשומעים. ואם כן אף הכא תועיל המשך הקריאה של הבעל קורא לשומעים אף שלעצמו לא תועיל (ומ"מ למקרה שטעה

הקורא בפסוק האחרון במגילה ודאי מהני התנאי לכו"ע).

3. הנה דנו האחרונים בהא דמבטלין ת"ת למקרא מגילה, דהרי אף מגילה ת"ת היא. ויש שכ' דכיון דנקראת לצורך חיוב אחר, אינה עולה לת"ת. וכן נקטו החזו"א והגרי"ז.

אך יש שכ' שבאמת עולה לת"ת אך עדין יש בו קצת ביטול (וכגון באיכות). והתנאי האמור יעלה לו לאותו מקצת ת"ת.

תנאי בקיום מצוות היום בפורים

הריני מתנה שכל מי שאתן לו בפורים משלוח מנות אחר שכבר יצאתי ידי חובתי ואותו אדם הוא עני וראוי לקבל צדקה, שתהא נתינה זו לשם מתנות לאביונים.² ואם אפשר לקיים בנתינה אחת את ב' המצוות, אני רוצה לקיים את שניהם.³ וכן אם אוכל איזו סעודה במשך היום, שתחשב לסעודת פורים, אם לבסוף לא אקבע סעודה לשם כך.⁴

במשלוח מנות גם ידי מתנות לאביונים. ועל הצד שאפשר, יוכל להרויח ב' מצוות ע"י תנאי זה.

4. דפעמים משתכר בתחילת היום ומבטל סעודת פורים. ובמ"ב סי' תרצ"ה סק"ה מביא מפמ"ג דאפשר דענין סעודת פורים ומתל"א ומשל"מ צריך כונה עליהן לשם מצוה. אמנם בספר חשוך חמד מגילה ז. כ' בשם מרן הגריש"א זצ"ל שביום הפורים בכל אכילה מקיים מצות משתה וא"כ לא נצטרך כלל שבתנאי הזה יאמר שמכין רק אם לא יקבע בסוף סעודה לכך, אלא אף אם יקבע אח"כ, מ"מ גם זה וגם זה מצוה.

והגרש"ד זצ"ל הוסיף להתנות בקיום מצוות אלו וז"ל: הריני מכין שבכל נתינות מתנל"א ומשל"מ שאתן היום לקיים מצות מתל"א ומשל"מ.

2. דשמא נתינתו הקודמת לאביונים היתה לאביונים לא מהודרים, ואף אם כן היו מהודרים, כבר כ' הרמב"ם פ"ב ממגילה ה"ז דמוטב להרבות במתנות לאביונים מאשר להרבות במשלוח מנות. ואם לא יכין לכך מראש אלא יתן בסתמא לקיום מצות משלוח מנות, מסתמא הוא עוקר מנתינה זו שם צדקה, ובדומה לדין שאם כיון למצות קריאת המגילה אינו עולה לת"ת. ומסתמא א"צ להודיע למקבל את מהות הנתינה אי הוי מש"מ או מתל"א (ולא שייך בזה שונא מתנות יחיה).

וכן לגבי מחצית השקל דאיתא ברמ"א סי' תרצ"ד ס"א, יל"ד אם לעשות תנאי שאם ישכח לתת שתהיה כל נתינת צדקה כקיום המנהג לתת זכר למחצית השקל.

3. דהביה"ל בסי' תרצ"ה ד"ה או מביא מהטו"א ורעק"א להסתפק אם יכול לצאת

פורים

תנאי לצאת במשלוח מנות היותר מהודר

הריני מתנה שאם אשלח משלוח מנות בפורים גם בעצמי וגם על ידי שליח, שאצא ידי חובה באופן היותר מהודר.¹

1. המ"ב בסי' תרצ"ה סקי"ח כ' דבתשובת בנין ציון סי' מ"ד נסתפק אם הביא בעצמו המנות ולא ע"י שליח אי יוצא, כיון דכתיב "ומשלוח" נימא דבעינן דוקא ע"י שליחות. ובאמת במקור חיים בסי' תרצ"ד ס"ג כ' שמצוה בשלוחו יותר מבו. אך רבים מהאחרונים סוברים דאין עדיפות לשליחות ואין לחוש ללשון "ומשלוח", ואדרבה אם טעם המצוה הוא להרבות אהבה ורעות, עדיף לקיימה בעצמו. ומרן הגרש"א סבר נמי שעדיף לשלוח בעצמו, ומ"מ

היה שולח ע"י שליח לכה"פ פעם אחת.

ובכה"ג טוב להתנות שאת עיקר המצוה יקיים באופן המהודר (אף שמסתמא גם אם מוסיף ושולח עוד מנות אחר שכבר יצא יד"ח, מקיים עדין מצות משלוח מנות, וא"כ ממנ"פ קיים המצוה בהידור, מ"מ אם שני המקבלים אביונים וחפץ שנתנה אחת תהיה למתנות לאביונים ולא למשל"מ כמבואר לקמן, הרי שמתנה שהנתינה המהודרת תהיה למשל"מ).

עניני יורה דעה

ריבית

תנאי בקיזוז לקיחת ונתינת ריבית

הריני מתנה שאם חס ושלום אלוה כסף בריבית וכנגד יהיה לי גם תשלומי ריבית מאותו אדם או גוף מסוים, שאין הריבית שאשלם תהיה תשלום ריבית אלא החזר כספי בעד הריבית שקבלתי.¹

1. דפעמים שלווים מבנק וכדו', אך ההיתר עיסקה שלהם אינו כדבעי, וע"י תנאי זה יכול לכה"פ לינצל מחלק מאיסורי לקיחת ריבית וגם מאיסורי קבלת ריבית. אלא שיל"ד אי צריך להתנות תנאי זה עם הבנק עצמו שהוא הלווה או המלוה ואי סגי מסירת מודעה בפני ב' (דלכאו' א"א לבטל חלויות וחובות מראש במסירת מודעה אלא כשהוא אנוס). והנה, התנאי איירי במי שנטל הלואה בריבית תחילה ולאחר מכן קיבל ריבית מאותו מלוה, וחפץ הוא להחזיר את הריבית שקיבל באופן

שהריבית שהוא התחייב לתת ותילקח ממנו, תיחשב כהשבון לאותה ריבית, דהא לכאורה שרי, מחמת שזכותו להחליט בתורת מה הוא משלם.

אך יל"ד במי שתחילה שילם ריבית ורוצה לגרום למי שנטל ממנו להיחלץ מהאיסור ע"י הריבית שכעת יקח ממנו. וכגון בגוונא שחתם על חוזה שאין בו היתר עיסקא כדין עם קבלן לשפץ דירתו, והקבלן תבע בבית משפט תשלומי ריבית פיגורים כמתחייב בחוזה שאם יאחר התשלום יתוסף לו כל יום ריבית על

האיחור, ובלית ברירה שילם לו בעה"ב, ולאחר זמן זכה בעה"ב בתביעה נגד הקבלן בענין אחר, ופס"ד של ערכאות חייב את הקבלן לשלם גם ריבית והצמדה כמתחייב בחוזה. דבפשטות עליו לסרב לקחת מהקבלן את חלק הריבית ולהפסיד אותה, דהלא או שזה גזל כי לוקח כסף שחייבו ערכאות שלא עפ"י דין תורה, או שזה ריבית.

אלא שאולי כן יוכל ליטול הריבית מהקבלן ובתורת תפיסה של החזרת ריבית שלקח ממנו הקבלן (ובכה"ג שאין לו אפשרות לסכם זאת במפורש עם הקבלן שיתן מרצונו כסף זה להחזרת ריבית), ובכך אולי נציל את שני הצדדים מאיסורי ריבית.

וכמובן שהשאלה היא בכה"ג שהבעה"ב שילם בזמנו ריבית קצוצה דאורי' עפ"י החוזה ביניהם (ובאופן שאינו צד אחד בריבית), דהרי יש לחלק בין ריבית קצוצה, שהיא גזל ביד מי שלקחה, ולא זכה בה, שאז יכול להערים עליו ולהוציא ממנו, לבין אבק ריבית שהמלוה זכה בו ואם יתפוס ממנו הלווה, בי"ד מוציאים מידו כמבואר ביו"ד בסי' קס"א סעי' ג' וברא"ש סי' ה'.

אך יש אולי לחלק עפ"י הרעק"א בכו"ח ח"ב סי' ו', שאף שלכאורה מדויק בלשון המחבר שכתב לגבי אבק ריבית שאם תפס

הלווה את דמי הריבית ששילם למלוה מפקינן מיניה, וממילא מבואר דבר"ק לא מפקינן מיניה, מ"מ עדין אי"ז אומר שיש ללווה זכות ממונית לתפוס ואה"נ לא יזכה הלווה במעות (וכגון לענין אתרוג ביו"ט ראשון וכדו'), אלא שמחמת שיש למלוה מצוה של החזרת ריבית, בי"ד לא מוציאים מידו של הלווה אם תפס (ובגדר דין החזרת ריבית, ע"ע בשע"י ש"ה פ"ב ובשיעורי הגרש"ר במכות אות ק"ב ובגיטין אות רע"ט ובקדושין אות קס"ז, וכן בחזו"א חו"מ סי' י' סק"כ).

אמנם יתכן דבמקרה של הקבלן יודה רעק"א דקנה הבעה"ב הריבית מהקבלן, שהרי לא תפס לו בניגוד לרצונו אלא נתן לו המלוה מרצונו (אף שאי"ז ממש מרצונו אלא בית המשפט כפהו לכך, מ"מ הוא התחייב בחוזה לבצע את מה שיפסקו לו וממילא נותן לו מדעתו), ואף שנתן המעות על דעת ריבית ולא על דעת החזרת ריבית, מ"מ בעה"ב תופסם מעתה להחזרת ריבית (וכעין הסוגיא בכתובות דסיטראי), ואין כאן גזל ויש בזה קנין גמור.

ובכל אופן בש"ך מבואר שמהניא התפיסה לגמרי, ובודאי כאשר החזיר המלוה מעצמו וכמבואר בדבריו בסי' קס"א סק"ח.

עוד יש להוסיף, דמצונו ברש"י בב"מ צא. בפ' השני לגבי אתנן וקלב"מ, דאף

תנאי שחפץ הנקנה בתשלומים הפרוטה הראשונה תיחשב כדמי שכירות להשתמשות

הריני מתנה שבכל פעם שאקנה חפץ ועדיין לא אשלם את כולו, ויסכים איתי המוכר שאף שאין החפץ בבעלותי עד גמר התשלום רשאי אני להשתמש בו מיד, ששונה פרוטה מהתשלום הראשון יחשב כדמי שכירות עבור זכות ההשתמשות בחפץ עד גמר התשלומים.²

שבי"ד לא יורדים לנכסיו, מ"מ מהני ביה תפיסה. ובמיוחד לפי סברת הרמב"ן בסוף ב"ב, שעד שאתה כופהו בגופו כפהו בממונו, ואין לך כופהו בממונו טוב יותר מאשר הערמה שמוציא ממנו הכסף מרצונו (ואף מרויח לו שלא יעבור באיסור ריבית, אף שמתכוון הקבלן לאכול בשר חזיר, הוא מעלה לו בשר טלה).

אלא שצריך לתת את הדעת אם אין פה חשש של חילול ה' שהקבלן חושב שהחרדים לוקחים ריבית. ואולי כדאי שלאחר שיקח הבעה"ב את הכסף, יספר לקבלן את מהות הדברים שעשה ושלא נטל ריבית.

2. רגילות היא שקונים חפץ ומשלמים

תחילה מקצת כדי לקבוע את מחירו הזול. ובתוכם עד גמר הקנין, הכספים הם כהלוואה למוכר, שהרי החפץ טרם נמסר לקונה. ופעמים שמסכים המוכר שהגם שעד סוף פריעת התשלומים החפץ אינו ברשות הקונה, מ"מ הוא רשאי להתשמש בו. והנה, הרשות שניתנה לקונה להשתמשות היא כתשלום ריבית מצד המוכר על כך שהכספים עומדים לו בהלוואה. ובחוט שני ריבית פ"ב המליץ שיעשה הקונה תנאי שפרוטה ראשונה היא לשכירות החפץ לזמן שבתוכם. ובגמר התשלום יעבור אליו החפץ בתורת קניי. אלא שיל"ד האם מהני תנאי גם כשלא נעשה במפורש עם המוכר, דאולי סו"ס כיון שלמוכר לא אכפת היאך נחשבת

השתמשות זו מבחינה הלכתית והעיקר שיקבל את כספו בסוף, ובכל מצב מסכים הוא להשתמשות הקונה ביני וביני, אם כן אולי יוכל הקונה לקבוע את מהות התשלום לבדו. או"ד שא"א לקבוע את מהות העיסקה בלא דעת שני הצדדים (ומה שהופך עצמו עתה ל"שוכר" ולא ל"שואל" ל"ח שמאבד זכויות למוכר, דגם קודם לא היה לו דין "שואל" בעיסקה זו, דכל התנית המוכר היא למצב של חדלון תשלומים של הקונה שיוכל המוכר הזה להקדים את גביתו בחפץ הזה לפני נושים אחרים אך מסתבר דאין חיוב אונסין לקונה אם יאנס החפץ).

אלא שי"ל שבעצם בעומק דעתו של המוכר מונחת לכאן הסכמה לאופן הזה, שהרי הקונה יקבל בתשלום האחרון חפץ משומש ששילם עליו תשלום מלא, וא"כ מונח בעיסקה שחלק מהתשלום משמש לשכירות השימוש בחפץ. אלא שלפי"ז לכאן לא יצטרכו כלל תנאי, כי ממילא חלק מהתשלום הוא 'שכירות'.

אמנם לכשנעיין בה, למעשה ברוב הפעמים אין היכי תמצי של ריבית, ומפני שמחירו של חפץ ביד שניה יורד יותר משווי ההשתמשות של הזמן שבין

המכירה לתשלום האחרון, ונמצא שהקונה שהוא המלוה קיבל פחות ממה שנתן. אלא, שהיות ולפעמים מתיקרים החפצים מסוג זה ונמצא שהקונה קיבל יותר מהתשלום (הנחשב הלואה) שנתן, ולצורך שכזה מהני התנאי שמפריד את השימוש בחפץ מעסקת המכירה ומיחד לו תשלום קטן בנפרד, ומסתבר שהיקור העתידי בשווי החפץ לא יעלה על סכום התשלום הכללי מחמת ירידת הערך של החפץ משום היותו חפץ משומש.

והנה בחוט שני שם פי"ג ה"ב כ' שבגוונא שהמוכר נותן אפשרות להשתמש בדבר הנמכר לשבוע וכדומה ואם לא ימצא חן בעיני הקונה יוכל להחזיר לו החפץ ולקבל כספו בחזרה, שיתנה עם המוכר שמעות התשלום בחלקם יהיו עבור תשלום שכירות לזמן הזה של ההשתמשות. אך לכאן בזה לא יועיל תנאי מוקדם לכל החיים, שהרי כשיחזיר לו המוכר את המעות בעד החזרת החפץ יהיה אותו חלק המעות שעל השכירות כמתנה. ומסתבר שצריך לפרש למוכר מראש שנותן מתנות, שאין אומדנא גמורה שלאחר שלא עלה בידו למכור מסכים לתת מתנה, ושמא ירצה לעכב לעצמו דמי השכירות.

קצר

תנאי באמירת תודה על הלואה

הריני מתנה שאם אלוה כסף מיהודי ואומר למלוה תודה על כך, שכוונתי תהיה להודות לו על הטירחה שטרח בעבורי.³

קצה

תנאי שכל הלואה תיכלל בהיתר עיסקא

הריני מתנה שכל הלואותי שאלוה לאחרים, שיהיו בגדרי עיסקא ולהנצל מאיסור ריבית.⁴

3. דישנם פוסקים הסוברים שאין לומר תודה על הלואה משום ריבית דברים, אך לומר תודה על הטירחה ולא על עצם ההלואה שרי. ולכאן כל אדם שמודה למלוה בסתמא לא מתכוין בזה להוסיף לו משהו על סכום ההלואה אלא אומר לו כך כי כך מקובל, ותנאי זה יכול להוריד אף את החשש הקל של ריבית.

4. דפעמים ששוכח לעשות היתר עיסקא, ועובר על לאו דריבית, וצריך לומר ולהתחייב כל הנוסח המקובל של היתר עיסקא (ובאמת יש רבנים שתיקנו לעשות היתר עיסקא מראש לכל עיסקיהם העתידיים, בזמן מכירת חמץ).

אמנם בשו"ת משנת רבי אהרן ח"א סי' כ' כתב שא"א לעשות מודעא כזאת כמו שמהני מודעא בנדרים, דלא מהני תנאי בדברים שעושה עם חבירו אלא רק בדברים שבינו לבין עצמו. ועוד דחה דתנאי מהני לבטל מעשה ולא ליצור מעשה והתחייבות של עיסקא. ועוד דדוקא בנדרים מצינו ביטול הנדר וכגון נדרי שגגות וטעות דהוי כנדר ופתחו עמו, משא"כ בהקנאות וכדו' דל"ש בזה גדר זה. עוד הוסיף שם לחלק בין גדר של "על דעת ראשונה הוא עושה" לנידוד, דגם זה לא מהני בעשיה עם חבירו שצריך לכך גם את דעת חברו. ועוד דיש דס"ל דל"א תנאי

לבישות אסורות

תנאי בלבישת דבר האסור

הריני מתנה שכל בגד שאלבש או מעשה שאעשה וכדומה שהוא דומה לנשים או לחוקות הגויים, שאין כונתי להידמות להם אלא לצורך נוחות וכדומה בלבד.¹

1. בשו"ע יו"ד סי' קפ"ב מביא מיני בגדים ופעמים שעושה כן משום כבוד וכדו' ופעולות שעובר בהם משום לא ילבש שבזה יש להקל. וכשעושה בסתמא אולי וכגון הסתכלות במראה, גילוח וכו'. יהני לו תנאי זה שלא לעבור.

סגולות

תנאי בעשית סגולות

הריני מתנה שאם אעשה איזו פעולה שיש שעושים בה כישוף וכגון שמירת עיתים ועונות או סגולות שאין להם מקור וכדומה, שאיני רוצה שיועילו מחמת כישוף ודומיו אלא כסגולה בלבד.¹

מסוג זה אלא רק אם היה זוכר בשעת מעשה וחושב ע"ד ראשונה אך בשכח לא. ועוד דלא מהני תנאי אלא במעשה אחד שצריך בו כונה קבועה וכגון לשמה בקרבן או כתיבת ס"ת וגט, אך בהלואה דכל הלואה היא בפנ"ע, לא מצי מתנה מראש. ועוד, דנראה דהסתמא בהלואה הוא כאילו פירש להדיא שהוא הלואה ולא עיסקא. ועוד דרך בדברים של מחשבה כגון פיגול

או לשמה מהני, אך בקנינים צריך עשיה מפורשת, עיי"ש מש"כ על קונ' תקנת רבים ומה שהאריך בענין תנאי לזמן ארוך.

1. בשו"ע יו"ד סי' קע"ט הביא דברים שאין לעשותם מחמת מעונן מנחש ומכשף, אך יש דברים שאדם עושה לסגולה בעלמא. ואף שיש שעושים אותו לכישוף, אולי יועיל להתנות שיהיה זה בגדר אמונות תפלות ותו לא מיד.

טבילת כלים

נדרימ

קצח

קצט

תנאי שלא יחול קנין כלי מגוי אם ישכח לטובלו

תנאי לביטול נדרימ ושבועות

הריני מתנה שאם אקנה כלי מגוי ולא אטבילו טבילת כלים, שאיני מתכוון לזכות בו.¹

הריני מתנה שכל נדר ושבועה ונזירות ואיסורין וקונמות וחרמות והסכמות וקבלה בלב שאקבל על עצמי בהקיץ או בחלום (חוץ מנדרי תענית שאקבל על עצמי במנחה שביום הקודם לתענית), הרי הם בטלין ומבוטלין, לא שרירין ולא קיימים ולא חלין כלל מעתה ועד עולם, ויחולו רק אם אעשה את כל הנ"ל על אף שאזכור את התנאי הזה בשעת עשיתם, וככל הלשון שבנוסח מסירת המודעא שנהוג לעשות בכל ערב ראש השנה אחר שעשו התרת נדרימ.¹ אך מצוות כקבלת שבת (אם היא מצד נדר) או שאר

1. וממילא הכלי הפקר ופטור מטבילה. וכן מטו משמיה דמרון הגריש"א זצ"ל, וכ"כ בספר קצות השלחן להגר"ח נאה ח"ח סי' קמ"ו. ואע"ג דהגוי קיבל דמיו, מ"מ הו"ל הגוי כמתיאש מהכלי ונותן רשות לישראל לקחתו כמש"כ בזכר יצחק בסוגיה דנכסי עכו"ם הרי הן כמדבר. וע"ע בגרש"ש בענין זה, ובברכ"ש סי' מ"ח לענין קונה מישראל באופן שלא גמר בדעתו לקנות. וע"ע באמרי משה סי' כ"ד סק"י ובספר הכשרות פ"ד ס"ו. אמנם יעו' בחוט שני שכ' דאף אם אמר בפירוש שאין רוצה לזכות, ודאי לא נתכוון לכך באמת שהרי אינו רוצה שכ"א יטלנו ולכן לא מהני.

1. וכמובא בסידור שערי שמים להיעב"ץ. ומהני אם ישכח מלאומרו באחת מהשנים וכמבואר בהקדמה בשם מרן הגראיל"ש זצוק"ל. ולכאור' ראוי לכל קטן המגדיל, לעשות מיד התרת נדרימ על מה שאולי נדר מדין מופלא הסמוך לאיש שנדריו נדרימ אך לא מתירם. ובספר כל נדרי פפ"א אות ט' הביא שי' שנוסח זה של המודעה צריך לאומרה בקול, עיי"ש הטעמים. ונוסח הגרש"ד הוא: הריני מגלה דעתי שכל הנהגה טובה מנהג טוב גדר חומרא פרישות שאנהג, בין שאנהג פעם אחת ודעתי תהיה לנהוג כן תמיד ובין שאנהג שלש פעמים, וכן כל דבר מצוה או לתא

נדרים הבאים לפתור בעיות הלכתיות כקריעה במקום המקדש וכדו', איני כוללם במודעא זו.²

תנאי שיחולו נדרים ושבועות רק אם זוכרם

הריני מתנה שכל נדרים שאדור ואקבל על עצמי לעשות או לא לעשות כך וכך, שיחולו אך ורק אם אזכור הנדרים והקבלות האלו בשעת מעשה.³

תנאי בעניית אמן על ברכת אשתו

הריני מתנה שבכל פעם שאענה אמן על ברכות ואמירות שתעשה אשתי או אדם אחר, שאין עניית האמן קבלת הדבר על עצמי ולא תיעשה הקמה במקום שמהני הפרה.⁴

דמצוה שאומר או אחשוב לקיים או לא לעשות, וכן כל דבור ומחשבה, שהכל יהיה בלי נדר ובלי קבלה, מתי שארצה אקיים ומתי שלא ארצה לא אקיים.

2. דאל"ה לא יהני קבלת שבת שיעשה אחר מודעא זו אם לא יזכרנה בשעת הקבלת שבת, ויפסיד המצוה. ולענין לאסור על עצמו קריעת בגדו בנדר כשרואה מקום המקדש, עיין לעיל סעיף קנט.

3. כ"כ המקור חיים בסי' תרי"ט וכדי שלא יבא לידי חטא אם ישכח נדרו וקבלתו, מתנה שאם שכח לא יחולו כלל. וע"ע בספר כינויי נדרים סי' ר"ג ס"ה ובספר ארך אפיים סי' ג' אות י"ד.

4. דפעמים יש בברכה על עשיית מצוה ענין של נדרי מצוה, והוא אינו רוצה שלא תוכל להישאל וחפץ שתהיה הפרה לזה, ולכן מתנה שהאמן הוא כאמן על הברכה גרידא אך לא על הנדר שבזה. וכגון אם

תנאי באמירת "הדרן עלך" בסיום מסכתות

הריני מתנה שכשאומר בסיום מסכת את נוסח ההדרן עלך וכו', שכוונתי לאומרה בדרך בקשה ותפילה ולא כנדר או קבלה.⁵

תנאי בעשיית מצוה בלא נדר

הריני מתנה שכל מה שיצא מפי יהיה בלי נדר ולא יהיה לזה תורת נדר אף אם לא אומר בלי נדר.⁶ ובאם אנהג להפריש ולתת מעשר כספים, הריני עושה זאת בלא נדר.⁷

יענה אמן על ברכת הדלקת נרות של אשתו שאין מכוין לקבל ע"ע שבת בהדלקתה אלא רק עונה על ברכתה.

5. בנוסח זה שאומרים בסיום מסכת רבו הפירושים. וא' מן הפי' הוא כפשוטו שאנו אומרים שנחזור ללמוד מסכתא זו ולכן מתנה שאף שכך הפי' הפשוט, מ"מ הוא אומרה בדרך של בקשה ובלי נדר וכמש"כ בספר רבבות אפרים ח"ד סי' מ"ד ס"א.

ווצריך להוסיף שאף בלי קבלה כלל כמש"כ בספר כל נדרי סוף פ' נ"ח בשם השבט הלוי והגריש"א זצוק"ל שאף שאמר בל"נ, עדין יש בזה קבלה שצריך

6. במהרש"ם יו"ד סי' רי"ב, ב' כ' להתנות דכל מה שיאמר יהא בלא נדר ועדיף מכל מודעא שיש בזה פלוגתא אם מהני. ובהליכות שלמה תפילה פ"ז בהערה 12 כ' שהגרש"ז אויערבאך זצ"ל הזהיר לומר בל"נ אף על הנהגה טובה שנהג בה רק פ"א (ודעתו היתה לנהוג כן לעולם), ואף הסכמה לעשיית חסד לאחר. וכללו של דבר שיהיה דבר זה מוחלט ומוסכם בליבו של אדם באופן קבוע שאין רצונו לקבל שום ענין ומנהג או דיבור והחלטה בתורת נדר. וכל זה הזהיר אף שכ' בעצמו במנח"ש

תנאי להחשיב הימנעות מקבלת שכר מעני, כמעשר

הריני מתנה שכל פעם שאעשה בחינם עבור עני מלאכה שאפשר
לתבוע עליה שכר, שיחושב ממון זה בחשבון המעשר והחומש
שלי.²

תנאי בסדר העדיפויות בצדקה

הריני מתנה שכל הצדקות לעניים או להלוואות גמ"ח וכדומה שאתן
מהיום והלאה, שיהיו קודם פרעון עבור החובות היותר נחוצים
עבורי לפי סדרי העדיפויות האמורים בהלכה, וכגון אם בשוגג או
במזיד ח"ו גנבתי ואינני יודע למי להשיב, שתהיה נתינת הצדקה
קודם כל עבור ולזכות הנגב או לזכות יורשיו, וכשאסיים לפרוע
חובות הגזילות שבידי, תחשב הצדקה עבור חובות אחרים, כמו מי

2. בשו"ת מהרי"ל דיסקין ח"א סי' כ"ג כ' (שליט"א) זצוק"ל דשאלוהו האם עדיף
לבקש שכר על עבודה לביהכ"נ ולתרום להם את השכר או לעבוד בחינם, והשיב
שעדיף לעבוד בחינם כי זה מצוה שבגופו
שעדיפה ממצוה בממונו. ולפ"ז ה"ה לחסד,
שחסד שבגופו עדיף מאשר שיהיה חסד
בממונו. ולפי שיטתו יוצא שהתנאי מגרע.

2. בשו"ת מהרי"ל דיסקין ח"א סי' כ"ג כ' דצריך לכוון לכך בתחילת המלאכה, דאל"ה
הוי מצות גמילות חסדים בגופו בלבד. וע"י
התנאי ירויח מצוה של מעשר וחומש, אם
הסכום הזה ישלים את הסכום שצריך
לתת מעשר על רווחיו.
אמנם מטו משמיה דמון הגרח"ק

מעשר כספים וצדקה

תנאי שכל נתינה שיכולה להיחשב כצדקה ומעשר תיחשב לכאלו

הריני מתנה שכל נתינת כסף או שוה כסף שאתן למאן דהוא
והיא יכולה להיות נתינת מעשר או צדקה, שתהיה כך אפילו אם
לא אתכוין לכך בשעת נתינה.¹

שסגי במסירת מודעא שעשה בער"ה (ולגבי האשה ושאר בני הבית שבד"כ
אינם עושים זאת ולהם ודאי ראוי להזהיר), מ"מ ראוי ונכון להחמיר שיהיה
הדבר קבוע בליבו כל השנה כולה.

7. באהבת חסד פי"ח ס"ב כתב שיש להתנות. ובפלא יועץ ערך מעשר הוסיף
שאף שצריך לעשות מצוה זו בלי נדר ובלי כונה, מ"מ ככל היוצא מפיו יעשה ולא
ישוג, אף אם הדבר עליו קשה, וה' יברכהו.

1. ויהני לנתינה שלא היתה בה כונה למצוה אחרת, וגם יועיל לנתינה שיש בה מח' הפוסקים אי חשיבי צדקה או מעשר וחומש, דלשיטות דמהני תחשב לו הנתינה כמצוה ואף יתקזז סכום זה מחיובי מעשרותיו. ובדיעבד מהני אף אם מחמת זה יצא שנתנות המעשרות הבאות שלו יהיו עוד קודם לרוחים הכספיים שירותו.

שהזקתיו ואיני יודע למי לשלם, ומי שהחזקתי עבורו פקדון או שאלה או שכירות או אבידה ונתחייבתי להחזיר לו כי פשעתי וכדומה ולא החזרתי ואיני יודע למי להחזיר, ומי שלא שילמתי לו שכר שכיר ואיני יודע למי לשלם, ומי שלויתי ולא שילמתי, וכן אם נדרתי או התחייבתי לשלם ואיני יודע למי נתחייבתי, וכן שאר החובות הממוניים שיש לי.³ ולאחר כל החובות המסורים לידי

3. והשבה זו מהני בדיעבד למי שאינו יכול לדעת או שאינו זוכר למי חייב, והיא מבוססת על אנון סהדי שודאי ניחא לאותו אדם שחייבים לו ואינו יכול לגבות חובותיו, שלכה"פ כספו ירבה לו זכויות.

ויל"ד אם צריך להקנות הכסף קודם לאותו אדם ע"י דין זכין (עם גבאי הצדקה או אחר) וכדי לקיים את ההשבה מבחינה קנינית (ויעיל ה"זכין" אע"פ שאין המקנה ואין הקונה יודעים מי הוא האיש הזוכה, דכלפי שמיא גליא שיש כאן חוב לאותו אלמוני, ואף יתברר כשיבוא אליהו, ויכול לקנות מעות), ורק אז לתיתו לצדקה לזכות בעליו (וזה כמובן ל"ש לעשות בתנאי מוקדם אם לא יעשה ההקנאה בפועל בשעת מעשה), או דילמא שיתכן דא"צ שיעשה הקנאה וסגי בזה שלוקח ממון המיועד לחבירו כשחבירו אינו יכול לתובעו, ומייצר ממון זה זכויות עבור חבירו ע"י נתינתם לעניים (או לקופת גמ"ח שהיא נתינה עדיפא שמיצרת זכויות פעמים רבות ולא כמו צדקה לעני שיוצרת

זכות רק פעם אחת, וכן יתכן שיש בה מעלה שהיא גם בבחינת צרכי רבים, שיכול להזדמן שהנגזל בעצמו יהנה מכסף זה ע"י שילוח מקופת גמ"ח זו). ולגבי הקנאה מדין עבד כנעני, יש נידון בזה באחרונים אי מהני.

ובאמת מרן הגר"ק (שליט"א) זצ"ל אמר לי שכך יעץ מרנא החזו"א זי"ע, שאף שהגמ' אומרת במקרה כזה לעשות בכסף צרכי רבים, מ"מ אם נראה לו שרחוק מאד הדבר שהנגזל יהנה ישירות מהצרכי רבים שיעשה, לכה"פ יתן עבורו את סכום הגזילה לצדקה.

ואם יסתיימו לגמרי כל החובות צריך להתנות שכספי הצדקה יהיו עבורו בתור מעשרות וחומש, כמבואר בתנאי נפרד בחיבור זה.

ויתכן דמהני בזה אמירה כללית שרוצה שיתנהלו ההשבות לפי סדרי העדיפות ההלכתיות (עי' שו"ע חו"מ סי' ק"ד) בלי לפרט אותם, וכמו שמצינו בתרומות ומעשרות שיכול לומר שהוא מעשר כפי

אדם, תחשב הצדקה עבור מי שנתחייבתי לו רק מדיני שמים, ולאחר כל זאת עבור כל החובות שהיו לי מגלגולים קודמים.⁴ ואם

נוסח החזו"א או כל נוסח אחר הנמצא ברשותו.

אלא שצריך להביא בחשבון שאם לאחר זמן יזכר או יוברר למי הוא חייב, אינו יכול להסתמך על ההשבה שעשה מכח אנון סהדי דניחא ליה, וחייב לברר אצל הבע"ח אם הוא מעוניין במה שעשה עבורו או שרוצה את הכסף ממש.

ובאמת אם רוצים שההשבה תהיה יותר מעליא, לכאן' אולי עדיף להקנות כסף לבע"ח האלמוני ולא לתיתו לצדקה, אלא להפקידו בגמ"ח עבור אותו אדם שחייבים לו ע"י הקנאת הכסף מאותו אדם לקופת הגמ"ח (אמנם אז נזדקק לדין זכין מ-אדם, שהרי א"א להפקיד כסף אצל אדם כדי שישתמש בו בלי להקנותם לו דהרי מלוה להוצאה ניתנה, ואף אם השיב והקנה שו"כ של חפצים וכדו' ועתה רוצה לתת אותם לגמ"ח להשאלה, גם צריכים שיהיה בזה קנין שאלה. ובאנו בזה לפלוגתא באחרונים של הקצוה"ח והרמ"א אי מהני), דיש בזה אנון סהדי דניח"ל שכספו שאינו יכול להנות ממנו כרגע יהיה בינתיים בגמ"ח והוא אוכל פירות. ואם לאחר זמן יוברר מיהו הבע"ח, יוכל המפקיד למשוך את כספי הפקדון ולתת

לו. וכן כשיבא אליהו ונדע למי כ"א חייב, יוכל למשוך מהגמ"ח את ההפקדה ולהשיב למי שצריך (ופעמים שצריך לחשב אז את היוקרא וזולא).

אלא שצריך להקפיד להתנות שמקנה את הכסף לבעל חוב העכשווי, כולל יורשיו של בעה"ח המקורי, ולא סגי בזה שאומר שמקנה לאותו אחד שנתחייב לו, דאין הקנאה למתים (מלבד צרכי מת).

ונראה דאף אם ח"ו יאבד הגמ"ח ממון זה וביום מן הימים יבוא אותו אדם לתבוע את כספו מהגמ"ח ויטען שנתברר שהדבר לא היה לזכותו והיה עדיף שהיה נשאר בידי של החייב לו, לא יהיה בזה שום זכות טענה, ומשום שבזמן שנעשו הדברים היה הדבר לו לזכות ואהני הזכין.

אלא שיש אופנים שכל העצה הזו לא תועיל וכגון שהנגזל הוא קטן דל"מ לעשות עבורו זכין דאין זכיה ושליחות לקטן (אא"כ יעשה לו זכין שנים רבות עד שיגדל הקטן). ובכה"ג העצה שיעץ החזו"א עדיפא (ולגבי נגזל שהיה גר שאין לו יורשים ומת, א"צ כלל להשיב שהרי זכה בזה הגזלן מיד כשמת הנגזל).

4. דוגמה לחיוב לצאת ידי שמים, היא

ישנם חובות לכמה אנשים בדרגת קדימות שוה, סדר ההשבה תהיה לפי קדימות זמן החיוב.⁵ וכשיסתיימו החובות שלי אני מתנה שהצדקה שאתן יהיו עבור אבי ואימי בין מחיים ובין חס ושלום לאחר מיתה ובאותו הסדר הנ"ל.⁶

תנאי שמצות צדקה תיחשב בנתינתה ולא בהפרשתה לקופה

הריני מתנה שאם אפריש מעות לצדקה לתוך קופת צדקה, שאין כונתי להתפיס את הכסף המופרש לצדקה, אלא רק כשיבוא לידי עניים.⁷ אך במקום שאני צריך שתחשב ההפרשה לנתינת צדקה, איני רוצה בתנאי זה.⁸

לפעמים החזרת ריבית למי שלקח ממנו, או נזקים של גרמא וכדו'. ובמותם. ואם יכול לעשות זאת אף לשאר קרוביו וכן לרבותיו, מה טוב.

5. דמסתבר שכשם שאותו אדם שחיובו קדם, אילו היה תובע את כספו, היה קודם בגביה, ה"ה בהשבה כזו צריך להקדימו ולהרבות זכויותיו לפני האחרים.

6. בין אם הם חיים ובין אם נפטרו. דאף אם נפטרו, מ"מ אם פורע את חיובם לאחר מותם, נפטרו מחיובם ומעונשי גילגול וכו',

ויכול להביא נחת רוח גדולה לנשמתם ולעשות עמהם חסד של אמת. ומסתבר שעל הבן מוטל לעשות ככל שביכולתו עבור זה, ולזכות את הוריו בחייהם

8. וכגון בהפרשת צדקה בשעת אמירת "ויברך דוד" כמנהג האר"י שנהג לתת אז צדקה, ובפשטות הכונה היא להתפיס על המעות שם צדקה. ועי' לעיל בסעיף נט.

תנאי שמחשבה ליתן צדקה לא תהא מחיבת

הריני מתנה שאם אראה עני עובר לידי ויהיה במחשבתי לתת לו צדקה, שמחשבתי לא תחיבני ולא תהיה כנדרי צדקה, ורק כשאתן לו ביד יהיו המעות צדקה.⁹

תנאי להחשבת עודף מעשר כספים שיזקף לכספים הבאים שירווח

הריני מתנה שכל מעשר כספים שאתן ויהיה יותר מעשירית מסכום הכסף החייב במעשר, שהעודף יחשב כמעשר כספים על רווח עתידי שיהיה לי. ואם לא יהיה לי רווח, שיהיה לצדקה בעלמא.¹⁰

9. דאל"ה פעמים שחושב ליתן אך העני הולך לו ולא מוצאו, או שמגלה שאין לו כלל כסף בכיסו, וחשיב שנדר לתת לעני זה ואינו יכול לקיים נדרו. וכ"כ בספר

הליכות שלמה תפילה פ"ז בהערה 12 דהיות ופעמים אדם חושב בליבו לתת לעני או לגבאי צדקה שעובר בין 10. כ"כ באהבת חסד ח"ב פי"ח ס"ב, וע"ע בפ"ט סעיף ג' מש"כ לגבי תנאי שהעודף יהיה לשם צדקה בעלמא.

המתפללים וכדו' ולבסוף נעלם לו ולא משיגו לתת לו הצדקה, לכן הזהיר הגרשז"א לגמור בליבו שאינו מכוון לזכות לו עד שיגיע לידו ממש.

תנאי שהמעשר והחומש יחשבו לעומת הרווחים ולא כפי מידת ההפרשה האקראית

הריני מתנה שהמעשר כספים שאתן יהיה באומד ובערך ולא במדויק ובצמצום, כדי שאם ימעט משיעור עשירית לא אפסיד כל מצות ומעלת המעשר אלא כונתי שמה שנתתי יהיה על תשעה חלקים כנגדו, ואם נתתי יותר ממעשר, יחול על התוספת שם חומש כדי שאקיים על השיריים שכנגדו מצות חומש.¹¹

תנאי לשימוש במעות המעשר כספים לשאר מצוות

הריני מתנה שאוכל להשתמש במעות המעשר כספים גם לשאר מצוות.¹²

¹¹. שם באהבת חסד הנ"ל, וע"ע בספר שערי צדק על הל' צדקה בדיני מעשר כספים שהרחיב עוד בענין זה. ותנאי זה נועד שלא יאבד נתינת מעשר מחמת חסרון קטן בסכום, ולכן מעמיד את סכום המעשר כפי שהוא כנגד ט' חלקים כנגדו. וכן יועיל שיקיים נתינת חומש על מקצת ממונו.

¹². תנאי זה כ' בספר לקט יושר יו"ד עמ' ע"ו, וכ"כ בחת"ס יו"ד סי' רל"א והובאו דבריו בפת"ש סי' רמ"ט סק"ב עיי"ש. ובפשטות מהני תנאי זה רק למצוות שאינם חובה עליו כתפילין וד' מינים וכדו', אך בשו"ת מנח"י ח"ח סי' פ"ב כ' שבשעת הדחק מהני גם לאלו.

תנאי לאפשרות הלואה ממעשר כספים

הריני מתנה שאוכל להלוות ממעות המעשר לעניים.¹³

תנאי בנתינת מעשר לעני שאינו סמוך על שולחן עצמו

הריני מתנה שאם אתן צדקה לעני שהוא סמוך על שלחן אחרים וכגון בן אצל אביו ואשה אצל בעלה, שאני נותן להם על מנת שלא יזכו בהם האב או הבעל ולא יהיה להם רשות בצדקה זו, אלא מה שהעני נותן לתוך פיו או למה שילבש.¹⁴

¹³. כ"כ באהבת חסד ח"ב סי' י"ח להתנות בתחילת קבלת מצות מעשר עליו, ואז יוכל להלוות מזה אף אם צריך במעשר כספים נתינה מוחלטת לעני דומיא דנתינת מעשר בגידולי קרקע. ולכאו' הכונה שיוכל להתנות זאת לשנים רבות.

¹⁴. תנאי זה כ' בדרך אמונה פ"ט ממתנו"ע

סקפ"ג בשם ס' חדרי דעה לגבי מתנו"ע. וממילא אם לא יתנה הרי אם האב או הבעל עשיר לא יקיים בזה מצות צדקה וכמש"כ ברמ"א סי' רנ"ג ס"א בשם המרדכי ובביאור הגר"א שם סק"ד. ולכאו' א"צ לידע בזה את המקבל, וסגי שיעשה באופן של מודעא בפני ב'.

תנאי בקביעות חק לימוד

הריני מתנה שקביעות חק קבוע ללימוד שאני יעשה, לא תהא עלי בחיוב נדר.²

תנאי בשילוש הלימוד היומי

הריני מתנה שכשאלמד במשך שבוע גם מן המקרא וגם מן המשנה וגם מן התלמוד, שיצטרפו לפטור מן החיוב לשלש ימיו בלימודים האלו.³

על מנהג טוב מסוים שמסתבר לו שינהג, שאינו רוצה אותו בנדר. ובספר כל נדרי פע"ב אות ח' הביא מגדולי הפוסקים שנכון לומר כשנוהג הנהגה טובה, שהוא עושה זה בלא נדר, ושלא ינהג כן לעולם אלא בפעם זו או בפעמים שירצה.

3. בשו"ע יו"ד סי' רמ"ז ס"ד פסק שצריך לשלש לימודו שליש בתורה שבכתב ושליש בתורה שבע"פ ושליש בעמקות ופלפול. וברמ"א מביא י"א שבתלמוד בבלי יוצא יד"ח, משום שבו כלול הכל.

והנה פעמים שלומד במשך השבוע

2. המ"ב באו"ח סי' רל"ח סק"ה כ' שהדין הוא שאם יש לאדם חק קבוע ללמוד כך וכך והיה טרוד ביום ולא השלימו שישלימו בלילה. וזה הוי נדר כהגמ' בנדרים דהאומר אשנה פרק זה, נדר גדול נדר לאלוקי ישראל. והדין הוא שאם אדם נוהג לעשות דבר טוב ודעתו היה לנהוג כך לעולם הוי נדר, ולכן טוב שיתנה בתחילה שלא יהא דבר זה בנדר פן יזדמן איזה פעם שלא יוכל להשלים.

וכ' בהליכות שלמה ר"ה פ"א ס"ט שמועילה לזה המודעא שאמר בערב ר"ה. ומ"מ נראה דיותר טוב אם יתנה במפורש

תלמוד תורה

תנאי בקביעת עיתים לתורה

הריני מתנה שאם בעתיד לא אלמד ביום את הקביעות עיתים לתורה שלי ואחר כך אלמד בלילה, שיעלה לי לתשלומי היום.¹

ולפי"ז ל"צ לתנאי שהרי אף בסתמא אם משלימו בלילה הו"ל השלמה. אלא שבת' רבינו יונה בברכות כ' דיש תשלומין גם על זמן של קביעות ולא רק על הספק, ולזה יצטרך לכא' כונה לתשלומין מחמת שלא מוכח מעצם המעשה שעושה זאת לתשלומין. ואולי יהני לזה התנאי שאם ילמד בלילה יותר ממנהגו שיועיל לתשלומי היום.

1. במ"ב או"ח סי' קנ"ה סק"ד כ' שצריך ליחד עת קבוע בכל יום שלא יעבירונו בשום פעם, ואם אירע לו אונס שלא היה יכול להשלים הקביעות שלו ביום, יהיה עליו כמו חוב וישלימנה בלילה. ובשו"ע סי' רל"ח ס"ב כ' דאם יש לו חק קבוע ללמוד כך וכך ליום והיה טרוד ביום ולא השלימו ישלימו בלילה מיד. והיינו שאיירי בקביעות של הספק מסוים,

תנאי לתלמוד תורה במקומות האסורים

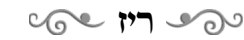
הריני מתנה שאם אקרא ואלמד במקומות המטונפים ענינים שיש בהם גם קשר ותועלת לדברי תורה וכגון עניני תקופות ומזלות צורת גידול אתרוגים וכדומה או שאשמע שם באונס דברי תורה והדבר אסור, שאיני רוצה ואיני מתכוון שיהיה לשם תלמוד תורה כלל.⁶

תורה, ופעמים שלא ידוע לרב מי אינו הגון. אמנם יל"ע אם תלמיד כזה יהרג בשוגג ויגלה, האם יצטרך הרב לגלות עמו כמבואר במס' מכות י'. ולא יועיל התנאי לענין זה, דכיון שזה חיותו של אותו תלמיד, נצטוונו לעשות לו חיותא ויגלה עמו, או"ד הדבר תלוי ברב אם מקבלו כתלמיד. ונפק"מ לא' שלמד מרב בלי ידיעתו וכגון מהקלטות וכדו', האם מחייב את הרב לגלות עמו.

6. הרמ"א בסי' רמ"ו כ' שאסור לעסוק בד"ת במקומות המטונפים. והיות שמתכוון להדיא שלא רוצה לקיים בזה מצות ת"ת, אפשר שינצל מאיסור זה. וע"ע במ"ב סי' פ"ה סק"ח שדן בהרהור באונס אי שרי. אמנם לגבי שמיעת ד"ת באונס יתכן לומר דהאיסור הוא לא מחמת המצות ת"ת אלא משום כבוד הד"ת שלא

לימוד לאותו גוי, וכך היא שי' מרן הגריש"א זצ"ל. ובשו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג' סימן צ' כ' שא"א לאסור לאדם לעשות בשלו, ולכן אם מלמד ובא גוי מעצמו ולמד, אין איסור על המלמד ללמד, וא"כ א"צ כלל לתנאי. אלא שי"א דהוי איסור מדרבנן ופסיק רישיה דלנח"ל בדרבנן שרי. ולפי שי' זו אולי צריך לתנאי לעצם זה שלא ניח"ל בזה. וסיפר הגר"י זילברשטיין בועידה חינוכית בשנת תשפ"ג על אדם מבוגר וחולה שנאות ללמוד עם אברך 'חברותא טלפונית', והמטפל הפיליפיני הצטרף ללימוד ואף תירגם לקשיש מעברית לאנגלית. ופסק שאין הדבר נחשב שמלמד לגוי, אלא כל זה בכלל שלימד תורה ליהודי.

וכן תלמיד שאינו הגון שכ' בשו"ע יור"ד סי' רמ"ו ס"ז שאין מלמדין אותו

תנאי בלימוד חכמות שיש בהן תועלת לתלמוד תורה

הריני מתנה שאם אלמד בפה או במחשבה דברי מדע או רפואה וכדומה, שאם יש בהם תועלת לענין תלמוד תורה אני מתכוון שיעלה לי למצות תלמוד תורה.⁴

תנאי בלימוד תורה לאחרים רק אם מותר ללמד

הריני מתנה שכל פעם שאלמד ואלמד תורה לאחרים, שאיני רוצה ומתכוון ללמד רק מי שמותר לו ללמוד וראוי הוא ללמוד.⁵

ופעמים שיש בדברים האלו עזרה להבנה בתורה ויתכן שיכול בכונתו לקיים בזה מצות ת"ת. אמנם יל"ד אם ל"ח כמתעסק בעלמא בשעת מעשה. ואולי אף בלומד תורה ממש בצורת מתעסק לא עולה לו ללימוד תורה.

5. וכגון נכרי שאסור ללמדו כדאיתא בחגיגה יג. ופעמים שיכול נכרי לשמוע דבריו וללמוד עי"ז הענין. ובאמת יל"ד האם צריך או מהני התנאי להציל מאיסור זה, דאולי האיסור הוא מה שעל ידו בא

מקרא רק כשאומר שמו"ת בע"ש, ופעמים שלומד גמ' כמה שורות בלבד ואין בזה מכל ג' הענינים, שלכה"פ יצרף לימודיו שלמד במשך שבוע זה וכדי לקיים הדין הנ"ל, ובמיוחד לשי' רש"י בקידושין ל. שדין השילוש הוא שבועי. אלא שיל"ד האם צריך לתנאי זה לפי שלכאו' מהני ממילא.

4. הרמ"א בסי' רמ"ו ס"ד כ' דאין לאדם ללמוד כי אם מקרא ומשנה וכו' ולא בלימוד שאר חכמות, ובאקראי מותר.

תנאי בלימוד ותפילה לעילוי נשמה

הריני מתנה שכל פעם שאומר קדיש וכן אתפלל לפני העמוד וכן אלמד משניות או לימוד אחר, שאם זה מועיל ואינו מחסר משכר המצוה, שיהיה הדבר גם לעילוי נשמת הנפטרים שהכי קרובים אלי בקרבה משפחתית.⁷

יתבזו וזו מציאות שמתבזים במקומות המטונפים ולא יועיל לזה התנאי.

7. המ"ב בסי' קל"ב כתב על דבר התועלת שיש למת באמירת קדיש עליו ובתפילה לפני העמוד, וכידוע יש תועלת גם בלימוד משניות ואמירת תהילים. ואולי יהיה למתים תועלת אף שעושה הדברים מסיבות אחרות.

ובאמת יש בזה שאלה גדולה האם הלומד ומתפלל לטובת הנפטרים מחסר לעצמו מהשכר. ויש בזה ג' דיעות: א. שלא מחסר לעצמו מכיון שבמילא לא מועיל לאחרים כיון שבין כך לומד, ובאמירה לבד א"א לזכות. ב. שלימודו מועיל לנפטרים. ולכן גם מחסר מהשכר של עצמו. ג. לא מחסר מהשכר וגם מועיל לנפטרים.

וא"כ כל התנאי הוא אם האמת כהשיטות שלא מחסר לעצמו מהשכר, מפני שאין רצונו שבכל לימוד ולימוד

יתמעט שכרו. ולכן יתנה רק על הצד שאינו מחסר משכרו, ואז אפשר וראוי להתפלל וללמוד עבור נפטרים רבים. ולגבי עצם התנאי, עי' כה"ח סי' נ"ה אות ל', שכ' שמי שהשכיר עצמו לומר קדישים על מי שלא הניח בן, שיאמר בבוקר קודם התפילה שכל הקדישים שהוא אומר בזה היום שיהיו לעילוי נר"ן של פלוני ויהי נועם וכו'.

ובפלא יועץ בערך כיבוד אב ואם כתב, דמה טוב שיהא שגור בפיו לומר מדי יום ביומו יה"ר וכו' כל מעשה טוב אשר אני עושה וכו' שיהיה לזכות אבי וכו' וחמי וחמותי וכו'. וכ' הגרש"ד זצוק"ל דלאו דוקא בדרך תפלה אלא אפשר בלשון תנאי ומקיים בזה מצוה ומכבד במותם. וכ"כ בס' פשט ועיון ברכות מהדו"ק אות רנ"ח בשם הגה"ק בעל הפרדס זללה"ה ע"ש. ופשוט דלשון אבי ואמי חמי וחמותי הוא

תנאי בכתיבת דברי תורה

הריני מתנה שבכל פעם שאכתוב ג' מילים מפסוק בתנ"ך, שלא יהיו לשם דברי תורה.⁸

דוקא אם כולם הלכו לעולמם, ואם אחד מהם חי ידלג עליו, ואם כולם בחיים לא שייך לומר כל זה. וגם יכול להוסיף לעי"נ מי שירצה ובפרט אם רוצה לזכות למי שהוא ביום היארצייט שלו יאמר זה לשמו באותו יום דהיינו שיוסיף לומר וגם לעלוי נשמת פלוני וכו'. וע"ע שו"ת בצל החכמה ח"ה סי' כ"ה.

דוקא אם כולם הלכו לעולמם, ואם אחד מהם חי ידלג עליו, ואם כולם בחיים לא שייך לומר כל זה. וגם יכול להוסיף לעי"נ מי שירצה ובפרט אם רוצה לזכות למי שהוא ביום היארצייט שלו יאמר זה לשמו באותו יום דהיינו שיוסיף לומר וגם לעלוי נשמת פלוני וכו'. וע"ע שו"ת בצל החכמה ח"ה סי' כ"ה.

ולכא' יועיל גילוי דעת לזמן מרובה גם לחולה, שכל זמן שיהיה חולה הריני לומד לרפואתו.

8. השו"ע יו"ד סי' רפ"ד כ' שכל כתבי הקודש אין כותבין בלא שרטוט אפי' על הנייר. מיהו לגבי אגרת שלומים כ' בס"ב דשרי מחמת שאין כונתו לד"ת. ואולי יהני תנאי זה לכתוב בלי שרטוט כשלא היתה לו כוונה ממש לד"ת. עוד יתכן שיהני לענין גניזה.

מזוזה

רכב

תנאי לשוכר חדר זמני בא"י

הריני מתנה שבכל פעם שאשכור חדר במלון וכדומה בארץ ישראל, שאיני רוצה להיות בגדר שוכר אלא שיהיה לי המקום בגדר פונדק בלבד.¹

1. השו"ע סי' רפ"ו סכ"ב כ' שהשוכר בית בא"י חייב במזוזה מיד משום ישוב א"י. ומצוי הדבר שלוקחים חדר בתשלום מא' שלא שם מזוזה בפתח או ששם אלא שמסתבר שאינה כשרה ואז מתחייב השוכר לעשות מזוזה לפתח. אך אם הוי כפונדק בעלמא כ' השו"ע שעד ל' יום הוא פטור ממזוזה. ולגבי המשכיר, לכא' לא איכפת לו מהו גדר השימוש של השוכר וחשוב לו רק ההתחייבויות הממוניות. וע"ע בספר אגור באהליך פ"ל אות מ"ז.

שלוח הקן

רכב

תנאי שנכסיו לא יקנו
באופן המחייב שילוח הקן

הריני מתנה שכל נכסים שיהיו לי ויהיו נחשבים לחצר משתמרת, שאיני חפץ לקנות בהם אִם וביצים שישכנו בקינים שיקננו שם.¹

1. פסק השו"ע יו"ד סי' רצ"ב ס"ב דקן המזומן פטור משילוח הקן. ולכאורה כשהקן בחצרו המשתמרת חשיב 'מזומן'. ואי חשיב מזומן ולא באקראי הרי ראוי שלא לזכות באִם ובביצים, כדי לקיים מצוות שילוח הקן. ובספר שלח תשלח הביא מחי' חת"ס בחולין קמא: דמהני לכוון שלא יקנה לו חצירו. וכן נהגו מרנן בעל הקה"י ופוסקי זמנינו (עי' במנח"ש ח"ב סי' צ"ז אות כ"ו חלק ע"ז). והביא שם ממרן הגריש"א זצ"ל וממרן הגר"ח ק (שליט"א) זצ"ל דדי שיכוון פעם אחת בחייו שאין רצונו שתזכה לו חצרו הקינים, ומהני גם אם יעבור דירה למקום אחר. עוד הוסיף בספר הנ"ל שבגמרא אמרו שכל זמן שהאם רובצת בקן, החצר אינה קונה מפני שלו עצמו אסור לזכות בהם. ואם האם עזבה לרגע כבר קנה, ואז איננו יכול לקיים שילוח מפני שהקן מזומן. ומפני שאינו יודע את הרגע שעזבה ולא יכוון באותו רגע שלא תקנה חצרו, יפסיד את אפשרות לקיום המצוה. על כן יעצו

תנאי בשווי הפדיון בפטר חמור

הריני מתנה שאם אעשה פדיון פטר חמור, שהפדיון יחול בשה או בשווי, וכגון שהשה טריפה אך גם כטריפה יש בו שווי החמור.²

נפדו בודאי, שיועיל עבור אחיו ואביו ודודיו ובני דודיו וכו' וכו', ובזה יעשה עמהם חסד שאם לא נפדו עד עתה כראוי, שמעתה יפדו על ידו. אלא שיל"ד האם נתינת מעות למתנה ל"ח כמתעסק לגבי פדה"ב ולא יחשב למצות פדיון ואולי אף לפירעון חוב וצ"ע.

ותנאי זה מהני אף לכהן ולוי, דיש הסוברים דבזמנינו גם כהני חזקה ראוי שיחמירו ויפדו עצמם דאינם פטורים בודאי.

ויש להוסיף **שכהן** יכול להתנות תנאי שבכל פעם שיקבל פדיון ולא יהיה בו שיעור של ה' סלעים, שלדידו יהיה שויה כה' סלעים. דאף שלשו"ע סי' ש"ה ס"ה לא מהני, מ"מ לט"ז ולהגר"א מהני.

2. בדרך אמונה בפי"ב מהל' בכורים בביה"ל ד"ה ולא בטריפה הביא מספר יפ"ח שנסתפק אי פדו פט"ח ונמצא השה טריפה, אך הטריפה עכ"פ שווה בשווי של החמור אי מהני הפדיון. דלכאוי' כיוון

של הגר"א זי"ע לא אפשרית לכ"א, אך לכה"פ מתנות שבמילא נותנם לכהן וכגון מתנות לחתנים ולנערי בר מצוה כהנים, כדאי לנצלם לאפשרות קיום של פדה"ב. ואף שבכה"ג הכהן המקבל אינו יודע שניתן לשם זה, ל"צ לדעתו כדמהני ע"י כהן קטן, וכן הוא דעת הקצוה"ח. אך הגרש"ש בשע"י פליג וכו' דיש ב' ענינים בפדה"ב, פרעון החוב וחלות הפדיון, ולפירעון ל"צ דעת כהן אך לחלק הפדיון צריך, וא"כ לכה"פ יהני התנאי לחלק החוב.

והנה אף שבד"כ אין המתנות שנותן לכהן שוים ה' סלעים, מ"מ יכול להגיע לפדיון ע"י צירוף של כמה נתינות, וכדקי"ל דאפשר לחלק לכמה כהנים, דאף אם אינו לכתחילה, מ"מ בדיעבד יכול לצאת בזה (אמנם בפ"ת ביו"ד סי' ש"ה הביא דכשנתן לכמה כהנים צריך לתת להם בב"א).

והנה תנאי זה יועיל שאם הוא עצמו בכור יעלה בראש וראשונה לו, ואם בנו בכור עבור בנו, ואם אינם בכורים או שכבר

פדיון הבן ופטר חמור

תנאי להחשיב מתנות לכהנים לקיום מצות פדיון הבן

הריני מתנה שכל נתינות של מתנות סתם שאתן לכהנים כל ימי חיי, יהיו עבור פדיון בכורים שלי ושל משפחתי על פי סדר של הקרוב קרוב קודם.¹

להתעלם ממנה. ומרן הגר"ח ק (שליט"א) זצ"ל בשיח השדה בקונטרס הליקוטים סי' ט מביא מהר"ן חולין קלט. להדיא שהיא מצווה חיובית). ואם חשיב מצוה קיומית ובכל מקרה יכול להימנע משילוח האם, בודאי שרי לכתחילה למנוע עצמו מלקיימה ע"י כך שחצרו תזכה לו ויהיה זה קן מזומן.

1. דפעמים הבכורים לא נפדו או שנפדו שלא כראוי, וכמו שידוע מהגר"א שהיה פודה עצמו מכל כהן שפגש שמא הכהן הקודם איננו באמת כהן. אלא שהנהגה זו

הפוסקים לכוון שלא תקנה חצרו בשלב של בניית הקן, כאשר עדיין אין ביצים ואין רביצה.

בענין זה יש לציין עוד, שנחלקו האם שילוח הקן הוא מצוה קיומית שרק אם רוצה את הביצים חייב קודם לשלח את האם, אך אפשר לבחור שלא לקיימה כאשר איננו רוצה את הביצים, או שהיא מצווה חיובית ובכל גווני צריך לשלח האם ולקחת הביצים (ראה שו"ת חו"י סי' ס"ז וחכ"צ סי' פג ובחידושי רע"א על השו"ע שם סי' רצ"ב שאינה מצוה חיובית ויכול

תנאי בהפרשת תרו"מ בשבת

הריני מתנה שכל שבת ויום טוב אם אצטרך, שאוכל להפריש תרומות ומעשרות וחלה.⁴

יתוקן ענין הברכה שלא תהא לבטלה. ויועיל גם למקרה שנאכל כבר אותו הבצק שהופרשה ממנו החלה.

ויל"ד אם אותו חלק שנתבטל ממנו שם החלה או התרומה, האם הוא מתוקן או שישאר טבל ויצטרך לתקנו בנפרד.

ובפשטות היה נראה דיהיה טבל, מחמת שכשעשה התרומה או החלה בתחילה על כל הפרי, נתכוון שכל הפרי יתקן את השאר ואין בדעתו שיתקן את עצמו כלל. אלא אם נאמר שחלק התרומה אינו רק קובע שם תרומה על עצמו, אלא גם פוטר ומפקיע מעצמו שם טבל כמו שעושה לשאר הפירות, ואז א"צ לפטור החלק שהתנה עליו שלא יחול.

והנה בספר מלא העומר סי' שכ"ג סק"ב כ' בשם ספר נפש חיה שמהני כה"ג להישאל רק על חלק מהחלה ומהתרו"מ. והביא שמרן רבי יהשע לייב דסקין זי"ע השיג עליו. אמנם יש לחלק, דדוקא שאלה לא מהני משום נדר שהותר מקצתו, אך

תנאי גורם שמלכתחילה נעשתה ההפרשה כך. וע"ע בלקט העומר שם בסוף הספר, ובדרך אמונה תרומות פ"ד ס"ק קע"ח, ובמעדני ארץ תרומות פ"ד הי"ז אות ב'. ועדין יל"ד לגבי הברכה על סמך תנאי שלא נעשה סמוך למעשה.

4. כדאיתא תנאי זה במשניות פ"ז דדמאי, וכדעת החזו"א דמאי סי' ס"ט סק"ז ואילך, שבדמאי יכול להתנות בע"ש ולומר את נוסח ההפרשה בלשון עתיד (שאני עתיד להפריש וכו') ובשבת יאמר הנוסח הרגיל, וכל החלות חל בשבת. ובע"ש תקנו חז"ל שיגלה בדעתו כאילו הוא עושה מע"ש ומתיר את ההפרשה בשבת (עי' שונה הלכות ס"כ). ואין בכה"ג חסרון של דבר שלב"ל ע.

אלא שיל"ד שאולי התקנה מהני בדוקא סמוך לשבת ולא הרבה קודם. אמנם בלקט קמח בליקוטים על או"ח בהל' שבת כ' דיועיל התנאי הזה אפי' מתחילת השנה (ולכא' מהני רק אם היה

תנאי להפרשת תרו"מ מפירות גוי

הריני מתנה שאם אפריש תרומות ומעשרות מפירות שגדלו אצל גוי ונגמרה מלאכתם ביד גוי, שאני רוצה שיחולו רק אם יש חיוב הפרשה עליהם.⁵

ברשותו בשעת התנאי). והביא מאביו בעל הלכות קטנות באות פ"ה שכ' דכל מה שמתנה האדם ועומד על דעתו **אפי' ממאה שנה** תנאו קיים.

ובדרך אמונה בהל' מעשר פ"ט סקנ"ט כ' דיכול לעשות התנאי גם ביום ה' וקודם. אמנם בסקס"ג כ' שם מהחזו"א דבזמנינו שאין לנו דמאי א"א לעשות תנאי אא"כ הוא ברשותו. אמנם בזמנינו כמעט ואין ספק מעשר בשוק. ויעו"ע שש"כ פי"א אות י"ח-כ"ז בצורות התנאי הראויות ונוסחיהם.

ודין זה הוא גם ביו"ט כמבואר בסי' תקכ"ד ס"א. וכ' החזו"א דמאי סי' י"ג דיתנה כנ"ל מעיו"ט. וע"ע בד"א פ"ט ממעשר בצה"ל סקפ"א.

5. ידוע הפולמוס לגבי הפרשת תרו"מ בפירות א"י שגדלו ונתמרחו ביד עכו"ם, האם לעשרם או לא. שי' הרמב"ם פ"א מתרומות הי"א שאין מפרישין, והראב"ד

חלק, והר"י אשכנזי כ' קונטרס להחמיר. ועיי"ש בכס"מ מש"כ ע"ז. והוסיף שם, שהוצרכו חכמי העיר לתקן חרם על מי שיחמיר בזה כנגד שי' הרמב"ם. וכ"ה במבי"ט בתשובה ח"ב סי' קצ"ו וח"ג סי' ס"ח. ובספר תשובות והנהגות ח"ג סי' ש"מ הביא שהמהרי"ל דיסקין זי"ע כשהיה אוכל מפירות אלו היה מפריש בתנאי שיחול התרו"מ רק אם הוא חייב. וסבר שבכה"ג אינו עובר על החרם (וצ"ע מה יעשה עם החלק המופרש שנמצא בספק בל תשחית).

ובספר הזכרון לר"ש רענן עמוד ר"י הביא מקונו "שבח הארץ" לבעל האדר"ת, שהמהרי"ל ד' תרם ע"י שליח, עפ"י מה שהעלה הנוב"י דהעיקר כתי' השני בתוס' בב"מ י: דבשליחות לדבר עבירה השליחות בטל מכל וכל ואין מעשיו כלום, וא"כ ממנ"פ מעשיו כדין ולא יעבור על החרם: דאם הלכה כהראב"ד הרי השליחות היא

תנאי בנוסח הפרשת תרו"מ

הריני מתנה שכל פעם שאפריש תרומות ומעשרות, ואומר (כפי שידוע מהחזו"א שאמר בקצרה) הריני מפריש כפי הנוסח שנמצא ברשותי, שכוונתי לנוסח הנדפס בעבר בסוף סידור תפילת כל פה.⁶

תנאי באמירת הנוסח של הפרשת תרו"מ

הריני מתנה שאם אתחיל לומר את נוסח ההפרשה ואזכיר, דרך משל, צד צפון וכדו', שכשאמשיך ואומר צד דרום הכונה היא לפירות שהיו שעה שאמרתי צד צפון בצד השני ממולם, וצד מזרח מימינם וצד מערב משמאלם.⁷

למצוה, ואם כהרמב"ם א"כ השליחות בעבירה כשעבר על דברי הב"י והשליחות בטלה ולא עשה ולא כלום.

ובספר הרב מבריסק ח"א ע' 546 מובא מהגר"מ סולובייצ'יק זצ"ל שאביו מרן הגרי"ז שאל את מרן הגרי"מ חרל"פ זצ"ל מה היה עם דוד"ז המהריל"ד בזה, וענהו שמנהגו היה כנ"ל להפריש ע"י שליח.

6. או יפרט נוסח אחר שיש לו בביתו. דיתכן שיהיה בביתו כמה נוסחאות, ואם לא בירר איזה מהם, לא יחול כלום.

7. מצוי שאחר אמירת צד אחד זזים הפירות וממילא משתנים הצדדים ונמצא מפריש פעמיים מאותו מקום. וכן עוזר הדבר למי שמפריש בעודו נוסע במכונית וכדו' שאינו עומד במקום אחד. ובאמת יכול גם להתנות שבמקרה הנ"ל יתברר שלא התחילה שום הפרשה ויתחיל להפריש מחדש, אך התנאי הנ"ל לכאו' עדיף.

תנאי בהחשבת העודף בהפרשת תרו"מ וחלה שיועיל לאחרים שלא הפרישו

הריני מתנה שכל פעם שאפריש תרומות ומעשרות וחלה, ויצא יותר מהשיעור שצריך לתת, שיהיה החלק העודף מופרש עבור אלו שלא מפרישין כלל או לא מפרישין כראוי וכגון עבור קרובי משפחתי, ואם ישאר עוד עודף יהיה עבור בני העיר ובני המדינה.⁸

8. תנאי דומה איתא במנח"ש בקונ' "לאפרושי מאיסורא" כעצה שנתן הגר"ד בהר"ן לאפרושי אחרים מאיסורא (ויש שחלקו עליו) שהתנה שמפריש מכל הפירות והתבואה בעולם המחוברים לקרקע וכבר הביאו שליש, שלאחר נפילתם לקרקע קודם שיפסדו (אך וודאי יפסדו), יהיו תרו"מ על כל מיני תבואה ופירות טבל שלא יבואו לידי הפרשה מתוקנת כדין תורה (ואין בזה חסרון של זכין מ-אדם לדעת הקצוה"ח, ובפרט שלא פסקין כמוהו אלא כשי' הרמ"א לענין חלה ועוד), ובכך יפריש מאיסורא את כל אותם שלא הפרישו כדין.

בפועל, מ"מ כשמפריש בפועל את פירותיו ולא זוכר התנאי, הרי אומר שמפריש רק על פירותיו שלו, ואתי דיבור של עכשיו שמתנגד לתנאי שעשה בעבר ומבטלו. ומה"ת להתנות ולפרש דבריו מראש, שכל פעם שיאמר כהרגלו יותר מא' ממאה יהיה וכו' על זה, שכונתו רק לשיעור המצומצם הנצרך להפרשה על פירות אלו, והשאר יהיו על פירות של אחרים. וצ"ע.

וכן יל"ד אם יכול, בדומה, למכור את חמצם של כל אלו שלא מוכרים או שכחו למכור וכדי לאפרושי מאיסורא. אלא שבזה יצטרך להתנות שאם יהיה א' ששכח למכור ונזכר אחר המכירה ורוצה לשרוף חלק מהחמץ לקיים תשבייתו בחמץ שלו, שע"ד כן לא מכר עבורו החלק הזה.

אלא שהתנאי שלנו, אם הוא לזמן, אף שי"ל שאין כאן חסרון של דשלבל"ע ומפני שהחלות תחול רק בשעת ההפרשה

תנאי בהגבלת חלות הפרשת תרו"מ כלפי מי שיפריש מהם פעם נוספת

הריני מתנה שאם בעתיד אפריש תרומות ומעשרות שלא יתקנו את כל השיריים כראוי, שהפרשותי אלו לא יתיחסו לאותם פירות שיגיעו לידי מי שמפריש מהם פעם נוספת, וכן קביעת המקום שבהפרשתי (צפון או דרום וכו') תחול באותם פירות שלא יגיעו לידי מי שמפריש מהם פעם נוספת, וכן שהשיעורים שבהפרשתי (א' ממאה, ט' חלקים וכו') יהיו לפי הטבל שלא יפרישו ממנו שוב.⁹

תנאי בחילול מע"ש ורבעי למי שיחד שתי מטבעות

הריני מתנה שאם איחד ב' מטבעות לפדיון מעשר שני ורבעי, שאין כונתי שכשיתמלא המעשר באחד שימשיך להתחלל על

9. נוסח זה נדפס בס' משפטי ארץ פ"י ומחמת תנאי זה, אורח שמקפיד להפריש הט"ו עפ"י דברי מרן הגריש"א זצוק"ל, שוב ולא לסמוך על אחרים יפריש מטבל ומחשש לטעויות הנפוצות בהפרשת תרו"מ ע"י מי שאינו בקי. וכגון מניח בנפרד פחות מא' ממאה לתרומת מעשר, או שקרא שם תרומת מעשר בתוך שאר הפירות ולא בתוך המעשר ראשון ועוד. ומחמת תנאי זה, אורח שמקפיד להפריש שוב ולא לסמוך על אחרים יפריש מטבל ודאי וכל פירותיו יהיו מתוקנים כדבעי. אך לאלו שלא מפרישים פעם נוספת, הוא מעונין שתחול להם ההפרשה שעשה, להצילם לכה"פ מחלק מהמתנות וממה שהועיל עישורו.

השני, אלא כונתי שהחילול האחרון שאעשה במטבע הראשון ולא יוכל לחול כי ישאר בו פחות משה פרוטה פנוי, לא יתפס חציו במטבע זה וחציו במטבע זה, אלא יתפס בו אחר שיתפנה המטבע הראשון מכל המעשר שבו ויעבור לפרוטה מהמטבע השני (ותשאר הפרוטה חמורה הראשונה במטבע הראשון), וכששוב יתמלא, יחולל שוב באותה צורה וחוזר חלילה עד שיתמלאו שניהם.¹⁰

10. כ' בחזו"א דמאי ס"ס י"ז דבאופן שהפירות בעולם והביאו שלישי, יכול אדם לומר שהמטבע שאני מחלל עליה את המעשר כשתתמלא מעשר כל שוויה, תהא מחוללת היא וחומשה ממה שיש בה מן הקרן של מעשר על פרוטה שבמטבע שני שהנחתי לחללה עליה, וכשתתמלא מטבע השניה מעשר תהא מחוללת על הראשונה וחוזר חלילה לעולם. (ואף שכ' שיש בעיה של חילול כסף על כסף, מ"מ נראה שכדי להציל החילול שיוכל לחול, אפשר לעשות כך). וע"ע מנח"ש ח"א סי' ס"ב אות י"ח ובשע"י ש"ו פי"ז לגבי הענין של דשלבל"ע. עכ"פ הכא לא שיעשה עתה את החילול, שהרי אין הפירות כלל בעולם, אלא רק יפרש כונתו שאם החילול לא יכול לפעול מחמת שלא נשארה פרוטה פנויה במטבע הראשון, הרי שכונתו שיחול החילול במטבע הראשון לאחר פינוי המטבע מכל הפרוטות הקודמות.

ובענין חילול על פחות משו"פ הנשאר פנוי במטבע, הנה כ' הכס"מ פ"ד ממע"ש ה"ט של"מ חילול על מטבע שהוא פחות משו"פ ואף ל"מ לצרף ב' מטבעות של חצי פרוטה (ומסתמא ה"ה בפרי שהוא פמשו"פ).

אך יש לחלק, דדוקא מטבע שהוא פמשו"פ לא יתפס בו חילול דהוי אסימון, משא"כ מטבע חשוב של פרוטה שנשאר בו פמשו"פ לחילול דאולי יהני בו חילול ע"י צירוף של ב' מטבעות. וע"ע בד"א מע"ש פ"ד סקס"ט וסק"ע.

עוד יש להעיר דהנה המנח"ש סי' ס"ו וסי' ס"ז אות ט"ו העיר שאם המטבע הראשון מורכב ממע"ש ברמות חיוב שונות וכגון דאו', חד דרבנן, תרי דרבנן וכו', אזי יצטרך לחלל המטבע על ג' פרוטות במטבע השני, דאם יחלל את הכל על פרוטה אחת, נמצא שהמעשר דאו' חולל על פמשו"פ, וכן כל רמת חיוב בפנ"ע.

שביעית

תנאי כאשר אין ידוע האם הפירות חייבים במעש"ש או במ"ע

הריני מתנה שאם אעשר פירות שביעית שצריך לעשרם אף לשיטה אחת (וכן גם בשאר שנים כאשר יש ספק מאיזה שנה זה, כפרי השסק שחנטנו סמוכה לט"ו בשבט ויש ספק מה צריך לעשר), שאני מגלה דעתי שאם אעשר מעשר שני כוונתי רק על הצד שהחוב בזה הוא מעשר שני, אך אם חובם הוא מעשר עני, כונתי באמירתי מעשר שני, שיתעשרו במעשר עני. וכן להיפך אם אעשר מעשר עני והחוב האמיתי הוא מעשר שני, שיחול מעשר שני ולא מעשר עני, ואם תהיה לי אז פרוטה מיוחדת לחילול, שיתחלל המעשר שני עליו.¹

1. ידועה מחלוקת המבי"ט והבית יוסף, שפירות שביעית פטורים מהפרשת האם יש קדושת שביעית בפירות נכרים. תרו"מ, דהב"י בשו"ת אבקת רוכל סי' כ"ד מח' זו משליכה גם על השאלה האם נקט שהוא משום שפירות אלו הינם להפריש תרומות ומעשרות מפירות אלו. הפקר, והפקר פטור מתרו"מ. ולכן נקט ונחלקו המבי"ט והבית יוסף מהו הטעם שפירות שלא הופקרו על ידי בעליהם

תנאי בחומש בחילול מע"ש ורבעי

הריני מתנה שבכל פעם שאחלל דבר שיש בו קדושת מעשר שני ורבעי ואומר שהוא וחומשו יחוללו על פרוטה, שכונתי שגם אם אין חיוב חומש או שיש חיוב חלקי, שהחילול יהיה על כל הפרוטה. ואם אין זה אפשרי, אני מתכוון שיהיה חילול חומש רק אם יש חיוב חומש.¹¹

11. כ' המנח"ש ח"א סי' ס"ז אות י"ד שכתב מחלל מע"ש שזה מנה שהוא וחומשו יחולל על פרוטה אחת, הרי שרוצה לפטור עצמו בפרוטה אחת חוב של מנה ורביע, ואם יתברר אח"כ שהמעשר היה פטור מחומש וחייב רק במנה, נמצא שבפרוטה זו נתפסה הקדושה רק בד' חמישיות ממנו בלבד (דהחמישית האחרונה היתה בעבור חומש המחוייב). וא"כ יצא שחילל מע"ש שזה מנה על פחות משו"פ דל"מ כלום. ולכן כ' דראוי לומר שהחילול יהיה על פרוטה ורביע.

וכ' עצה למי שרגיל לומר שמחלל על פרוטה בלבד ופעמים שמחלל חומש מספק, שאם באמת היה פטור מהחומש ואולי יהיה אפשר להתנות שבכה"ג אין רוצה את החומש כלל, דסו"ס חומש אינו מעכב, וא"כ הוא רוצה בחילול החומש רק אם יש חיוב ברור של חומש.

אינם פטורים מתרו"מ, בין אם הם פירות משומרים אצל ישראל שעבר על הדין ולא הפקיר את פירותיו, ובין אם הם פירות של גוי שבוודאי לא הפקירם.

אך דעת המבי"ט שטעם הפטור לא תלוי בדין הפקר, אלא שהתורה לא חייבה כלל להפריש תרו"מ מפירות השנה השביעית, גם בכה"ג שגדלו ביד נכרי וגמר מלאכתם היה ביד ישראל. וכן נקט גם בנו המהרי"ט בתשובותיו (חלק א' סימן מ"ג), והכפות תמרים (סוכה לט; תוד"ה לשביעית), והחתם סופר (או"ח סימן ס"ב), וכן נראית דעת החזו"א (שביעית סי' ט' סקי"ח, סי' י"ט סקכ"ד, וסי' כ' סק"ז ד"ה ומיהו).

וא"כ נפקא לן דפירות שביעית שלא הופקרו, נח' הבית יוסף והמבי"ט האם להפריש מהם תרו"מ, דדעת המבי"ט לקולא שהם פטורים, ולדעת הב"י חייבים. והחזו"א נקט לקולא. ואה"נ אפשר לעשר בלי ברכה, שהרי ספק ברכות להקל וברכות אינן מעכבות.

ובפירות שגדלו ביד נכרי ונגמרה מלאכתם ביד ישראל, הכריע הרמ"א ביו"ד סי' של"א סי"ט כדעת הב"י שיש להפריש מהם תרו"מ. והכריע החזו"א בשביעית בסוף סי' ט', ובסי' כ' סק"ז להפריש בלי ברכה (ואין בזה חשש של הפסד פ"ש, כמבואר בדרך אמונה פ"ד סקר"ח, עיי"ש). במח' הנ"ל תלוי גם דין פירות שגדלו

בשנה השביעית בחו"ל, והביאום לא"י ונגמרה מלאכתם בארץ בשנת השמיטה, דבשאר השנים יש להפריש מהם תרו"מ בברכה מכיון שנגמרה מלאכתם בארץ, ובשנת השמיטה מפרישים מהם בלא ברכה, דהרי לדעת המבי"ט הם פטורים ממעשרות, ורק לדעת הבית יוסף הם חייבים כשאר השנים.

וכן פירות שגדלו בעציץ שאינו נקוב בתוך הבית או בחממה, שאין בהם קדושת שביעית, יש להפריש מהם תרו"מ, בלי ברכה (ואף בשאר השנים, מכיון שלדעת הראב"ד בהל' מעשר פ"א ה"י ועוד ראשונים, הגדל בתוך בית פטור ממעשרות. אלא שדעת הרמב"ם שם שהם חייבים מדרבנן, והיות שלהראב"ד הם פטורים, יש להפריש בלי ברכה).

אלא שיש נידון גדול האם דינן של פירות אלו להתעשר במעשר שני או במעשר עני. דהנה במשנה במסכת ידים פ"ד משנה ג' נחלקו תנאים בפירות המובאים בשנת השמיטה מארצות עמון ומואב, שהשביעית לא נוהגת בהם, לדעת רבי טרפון מפרישים מהם מעשר עני, ולדעת ראב"ע מפרישים מהם מעשר שני. ומסקנת הגמ' שם שמפרישין מעשר עני, וכ"פ השו"ע בסי' של"א סי"ט. ודוקא עמון ומואב הקרובות לא"י שתיקנו חכמים מ"ע כדי שיסמכו עליהם עניים בשנת השמיטה. אבל בארץ שנער (בבל)

שהיא רחוקה, תיקנו מע"ש כפי סדר השנים, שהרי בשנה השישית נהג מ"ע לפיכך בשנה שלאחריה ינהג מעשר שני כסדר רוב השנים.

וכתב הרמ"א שם שפירות נכרים שגמר מלאכה היה ע"י ישראל חייבים בתרו"מ, ומפריש מהם מעשר עני כדין עמון ומואב. ומקורו ממש"כ הב"י בשם הכפתור ופרח (פרק מ"ז). וכ"כ הגר"א על השו"ע שם, שאם עמון ומואב ומצרים, שאינם אלא קרובות לארץ ישראל, תיקנו חכמים שיפרישו מעשר עני כדי שיסמכו עליהם העניים, כ"ש שבארץ ישראל עצמה יש להפריש מעשר עני. (וכ"כ בסדר השביעית מרבי זליג שפירא, שנכתבו על פי החזו"א, בסעיף י"ב).

וכן הדין לכאן גם בפירות שגדלו בידי ישראל אך לא הופקרו כדין. וכן בפירות שגדלו בתוך הבית בעציץ שאינו נקוב, וכן פירות שגדלו בשביעית בחו"ל ונגמרה מלאכתם בארץ, דמפרישים מהם מעשר עני.

אך כבר כ' בשו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ל"ז דלמעשה נהגו בכל האופנים הנ"ל להפריש גם מעשר שני, וכמש"כ האדר"ת בסוף ספרו אדר היקר (איגרת טו), והסכים עמו רבה של ירושלים, הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, וכ"ה בשו"ת דעת כהן (סימן רל"ט). וביאר שם דלמבואר במשנה בידיים, מעיקר הדין היה צריך להפריש מעשר

שני, כסדר רוב השנים, אלא שבעמון ומואב ומצרים תיקנו חכמים תקנה מיוחדת לעניי א"י להפריש מ"ע, שיסמכו על פירות עמון ומואב ומצרים, אך לא מצינו שתקנו תקנה זו גם בפירות נכרים שגדלו בא"י. ולכן כ' דמפירות נכרים יש להפריש מע"ש כפי סדר רוב השנים.

וכ' שם שכדי לצאת גם את דעת הב"י והרמ"א, נהגו להפריש את שני המעשרות (בלי ברכה), ולהתנות ולומר בנוסח ההפרשה אחר שעושה מעשר עני, שאם צריך מעשר שני תהא הפרשה זו מעשר שני ויחללם מספק (וא"צ לתיתם לעניים).

ומעתה י"ל, שאם יפריש אדם מעשר שני בלבד כפי פשוט הכרעת המנח"ש, יהני תנאי זה להוציא הפירות מכלל טבולים למ"ע לשי' הרמ"א. ואם יפריש רק מעשר עני כהרמ"א, יהני להוציא הפירות מטיבלם גם לשי' החולקת. אלא שיש חשש תקלה, שבשעת מעשה הרי לא ידע שאולי זה מע"ש ויאכלנו (דהא אי"צ לתת לעניים כמש"כ שם במנח"ש), ונמצא אוכל מע"ש שלא בירושלים. ע"כ מוסיף בתנאו ואומר שחפץ כבר עתה שאמירתו העתידית שזה מ"ע, יכולה להתפרש גם כאמירה של הפרשת מע"ש וגם כוללת חילול על פרוטה מיוחדת למעשרות בתנאי שבאמת תהיה לו אז. ואם באמת לא יהיה לו באותו זמן מטבע הראוי לחילול, עדין עדיף שיציל עצמו

תנאי בחילול דמי שביעית

הריני מתנה שאם בעתיד ארצה לחלל דמי שביעית על כסף או מאכל ויהיו הדמים או חלקם קדושים מחמת פירות שביעית שהגיע זמן ביעורם ויכולים עדין להתחלל, שאיני חפץ שחלק זה יתחלל.²

מאיסור טבל החמור מאשר האיסור אכילת מע"ש חוץ לירושלים, ומה עוד שכשמעשר את המעשר הנכון הרי מוציא את כל הפירות מחיובם וטיבלם, וכשאוכל מע"ש חוץ לירושלים הרי רק עשרה אחוז שייכים לאיסור.

2. ידועה הבעיה שישנה בקבלת עודף מתשלום במזומן מחנות שמוכרת גם פירות הקדושים בקדו"ש, שיש לחוש שדמים אלו שולמו עבור פירות שביעית ונתפס בהם קדו"ש (ומצוי הדבר גם במקומות השומרים שמיטה כדין, ומוכרים פירות נכרים לאלו שאינם נוהגים לשמור קדושת שביעית ואיסור סחורה בפירות נכרים, והדמים שמשלמים עליהם נתפסים בקדו"ש, והנוהג להחמיר צריך להתנהג בהם בקדושה).

והיו שהציעו שיתנה עם המוכר שלא יזכה בכסף שנותן לו (או בחלק היותר על

שאינו נזהר בקדושתו, יכול לחלל על שו"פ כדין דבר שהולך לאיבוד. וא"כ יוצא שבמקום שחושש על כל דמיו שמא מעורב בהם דמי שביעית ויכול להיכשל, מסתבר שמותר לחלל מספק על פרוטה או מאכל ולאוכלו בקדושה.

ובאמת כ"כ במנח"י ח"ו סי' קכ"ט למי שחושש ממעות שקיבל מחנות או בנק וכדו', שיקח מאכל שיש בו שו"פ ויחלל עליו כל הד"ש שיש לו ויאכלנו בקדושת שביעית.

ומעתה אולי אפשר להציל בדרך זו אנשים אחרים וגם את כל בעלי החנויות המעוניינים שלא יהיה להם ברשותם דמים בקדושת שביעית, ולחלל על מאכל שיש בו שו"פ את כל הדמי שביעית שנמצאים באותו רגע בעולם בבעלות יהודי, ולאכול מיד מאכל זה בזהירות של קדושת שביעית.

אלא שלכאורה אין כל הדמים בבעלות המחלל ואיך יחלל דבר שאינו שלו. וצ"ל דמהני לעשות זאת מדין "זכין" כמבואר בריטב"א ובמאירי בסוכה לט, וכ"ה בתוס' בקדושין נו. בשם הר"ם לענין מע"ש. וכן פסק להלכה רבינו מרן הגר"ח קניבסקי (שליט"א) זצ"ל בדרך אמונה פ"ו משביעית סקנ"ט.

ולכאו' הדבר יועיל לכל יהודי באשר הוא (ולאפוקי גוי שאין בו דין זכין), שהרי מסתמא ניחא לכל אחד שלא יהיו ברשותו

דמי שביעית. ואף שישנם המעוניינים לחלל בעצמם הד"ש לכתחילה בשווים ולא להפסידם בחילול על שו"פ, אה"נ להם לא יהני חילול זה דהרי זה לא זכות בשבילם ויוכלו לחלל כרצונם.

וצריך להדגיש שחילול זה יהני רק לד"ש הקיימים ברגע החילול ולא על ד"ש שיווצרו בעתיד שהם דבר שלא בא לעולם. ובספר שמיטה כהלכה פ"ד אות ח' כ' שאם מחלל בשליחות בעל הדמים, מהני אף בדשלבל"ע כיון דהוא זכיה גמורה, עיי"ש.

עוד יש להדגיש שכל הבעיות נוצרות רק בתשלום במזומן. אך תשלום באשראי חוסך את כל הענין.

וכאן אנו מגיעים לנוסח התנאי המוצע. שפעמים בדמים המתחללים מעורבת קדושה הבאה מכח פירות שביעית שהגיע זמן ביעורם שדינם כהפירות עצמם, ואם מהני בהם חילול, הרי המחלל אינו מעונין שיהיו ברשותו דמים הטעונים ביעור ובודאי כשמחלל על מאכל אינו רוצה לאכול דבר איסור. ובאמת בחזו"א סי' י' סק"ג נסתפק אם דמי שביעית שלא נתבערו בזמנם ונאסרו האם אפשר לחללם ולהתירם באכילה (וע"ע מקד"ד סי' נ"ט אות י"א). אמנם בסי' י"ד סקי"ג פסק שא"א לחללם.

וא"כ אפשר שאין צריך להתנות בחילול הנ"ל שלא מעונין שהחילול שלו

תנאי בחילול דמי שביעית של ספיחין

הריני מתנה שאם אחלל דמי שביעית שיהיה בתוכם איסור ספיחין, שאם מועיל חילולם אני חפץ בחילולם רק אם אחלל על דבר שילך לאיבוד.³

יכלול ד"ש שיש בהם קדושה אחר זמן הביעור, שהרי ממילא לא מועיל בהם חילול.

אלא שבדרך אמונה פ"ז משביעית בציון ההלכה סקל"ד הביא מח"א לבאר בספיקו של החזו"א שמסתפק ביום הביעור עצמו שעדין לא נאסרו הפירות אלא שצריך להפקירם, האם מהני אז החילול. וא"כ בתנאי הזה נרמז להחריג קדושה הבאה מחמת פירות שבזמן החילול יהיה יום ביעורם.

ובאמת צריך להיזהר בחילול זה למהר ולאכול את המאכל שעליו חיללו את הדמים מיד אחר החילול, שמא אם יתמהמה, יגיע זמן הביעור לחלק מהדמים ונמצא אוכל קדושת שביעית לאחר זמן הביעור.

3. כ' החזו"א סי' י' סקי"ז שהמוכר ספיחין מתפיס על הדמים גם את איסור הספיחין חוץ מהקדושת שביעית הנתפסת בהם,

ואע"פ שאין זכיה בספיחין (והביאו בד"א פ"ו סקל"ט).

ולכאנ' נראה דכשם שנתפס על הדמים הראשונים (פרי שני), ה"ה אם יחלל דמים אלו על דמים או מאכל, יעברו הקדושה והאיסור לדמים החדשים, וא"כ היה מן הראוי לחלל את כל הד"ש שבאו מכח ספיחין או היתר מכירה על פרוטה או מאכל ולאבדם.

ויתכן לומר דשאני דרך מקח מדרך חילול, דדוקא כשקנה ספיחין בדרך מקח, אזי עובר האיסור לדמים, אך כשמחלל הדמים בדמים אחרים, אם להלכה ספיחין הוי איסור^נ ולא רק איסור אכילה (עי' חזו"א סי' ט' סק"ד וי"ג סקט"ז) נמצא שהדבר המתחלל שזה פחות מהדמים שאליהם אמורה לעבור הקדושה, שהרי לדמים הראשונים אין תורת ממון בהיותם אסוה"נ ואיך יתחללו על פרוטה.

וע"ע בד"א פ"ג מתרומות ס"ק רכ"ה

תנאי לחלות הפקר בשמיטה רק אם חייב להפקירו

הריני מתנה שאם אפקיר דבר שיש ספק אם צריך להפקירו משום קדושת שביעית, שרצוני שיחול ההפקר רק אם באמת אני מחויב להפקירו.⁴

ובצה"ל ס"ק תע"ב מהחזו"א דמאי סי' ט"ו סקי"א ד"ה יש בנוסחאות, שמסתפק אם אפשר לחלל מע"ש ששוי פרוטה ורביע על ב' פרוטות, ובפ"ו משמו"י סקנ"ט כ' דמחלל פירות שביעית פרי שני ביותר מדמיה אין המותר נתפס בקדו"ש (כמו במע"ש) ואם היה דרך מקח, אם פחות משתות נתפס אבל יותר משתות אין נתפס. ויתכן דהכא גרע, דאי הוי אסוה"נ נמצא מחלל על פרוטה דבר שאין לו שויות כלל.

ע"כ כדאי להתנות שאם יהיו בדמים שרוצה לחללם ולהכשירם גם איסור ספיחין, ויכול האיסור להתפס על הדבר שעליו הוא מחללם, שאינו חפץ שיתחללו על מאכל שמעונין לאוכלו שהרי אינו רוצה לאכול ספיחין, אלא רק על דבר שיאבדו תוך כדי שמירה על קדושתו.

4. בירושלמי שביעית פ"ז ה"א מסתפק אם יש קדו"ש על עשבים ושיחים שיש להן ריח ומשתמשים בהם רק לריח ולא לאכילה (ועיי"ש בר"ש ובחזו"א סי' י"ד סק"ט). ובחוט שני פ"ז סקכ"ה כ' דלמעשה צריך להחמיר כיון דהוי בעיא דלא איפשטא, על כן לכתחילה יש לנהוג בהם קדו"ש ואיסור סחורה, וכן להפקיר בזמן שכלה מהם לחיה מן השדה. והוסיף שם דיכול להפקיר באופן של תנאי, דמפקיר רק על הצד שבאמת צריך להפקירם, ובכה"ג לא יוכלו אחרים לזכות בהם, דשמא אין בהם קדו"ש ואינם הפקר (ואגב למדנו שני חידושים. שאי"ז דומה להפקר לעניים על אף שמפקיר באופן שאינו מאפשר מבחינה הלכתית לאף אדם לזכות בדבר, שהרי הספק לא נפשט. ועוד חזינו דאין כאן חסרון של מילתא דליתא

תנאי לקיום מצווה באכילת פירות שביעית

הריני מתנה שכשאוכל פירות שביעית שמותר לאוכלם, שאם הלכה כדעת הסוברים שיש מצוה באכילתם, אני מכוון לאכילת מצוה, ואם הלכה כהחולקים, הרי זו אכילה סתם. וכן בפירות נכרי שהמצוות בהם הם רק לסוברים שיש בהם קדושת שביעית.⁵

בשליחות ליתא בתנאי, לשיטות דל"מ
שליחות בהפקר וביטול חמץ וכדו').

וכן י"ל לכא' במי שליקט אתרוג
בתחילת שנה השביעית, דלרמב"ם אזלין
בתר לקיטה ובעי הפקר, ויוכל להפקיר
בתנאי שהאמת היא עם הרמב"ם וכנ"ל.

ומעתה אולי יש להציע שיחשב תנאי
זה למודעא שמוסר מראש שכל הפקר
שיש בו ספק אם צריכים לעשותו, הוי
הפקר התלוי בתנאי, ול"ה כדברים שבלב.

5. ידועה שיטת הרמב"ן שיש מצות
"לאכלה" בפירות שביעית, ויש שחלקו
עליו. וכדי לא לעבור בבל תוסיף, כדאי
להתנות שרק לפי הרמב"ן הוא רוצה
לקיים מצוה. ובפירות נכרי, לדעת המבי"ט
יש בהם קדושת שביעית וכהכרעת
החזו"א, וא"כ יש מצוה בשמירתן מהפסד,
וכן בביעורם. ולדעת הב"י אין בהם קדו"ש.
וא"כ יש להתנות כנ"ל.

עניני חו"מ

עדים

רמב

תנאי ביחוד עדים

הריני מתנה שכל פעם שאצטרך לעדות עדים עבורי ואומר להם
לעדים שהם עדי, שכונתי ליחדם שרק הם יהיו עדי. ¹

רמג

תנאי בכוונת ראיה לצורך עדות

הריני מתנה שכל פעם שאראה עדות הנצרכת לבית דין, שאם
יצטרכו בית דין לעדותי הרי שראיתי היתה כדי להעיד, ואם לא
יצטרכו לעדותי אין כונתי אלא לראות. ²

1. היות וצריך ליחד עדים כשרים ולמנוע
את צירופם של הפסולים שיפסלו את
העדות מדין עדות שבטלה מקצתה בטלה
כולה, ופעמים שלא מדגיש במפורש
לעדים שרק הם העדים.
2. דפעמים נפסלת עדות ע"י ראית עדים
נוספים עמהם, וכגון כשיש בהם קרוב או
פסול. ולא תמיד אפשר לקבל עדים
אחרים כשרים תחתם.
ומטו משמיה דמון הגריש"א זצוק"ל
(בספר קובץ הערות עה"ת, שמות יב, ב)
דבמיוחד בעדות קידוה"ח שמצינו

תנאי בעשית פרוזבול בפני כ"ד שאינו חשוב

הריני מתנה שבכל פעם שאמסור בפרוזבול את חובותי לבית דין מסוים והם לא יהיו בית דין חשוב, שרצוני שיהיו הם הבית דין רק אם אי אפשר למסור לבית דין שלא בפניהם, אך אי מהני שלא בפניהם הריני רוצה למסור לבית דין חשוב הקרוב ביותר למקום מגורי, והאנשים שאעמוד בפניהם יהיו עדים על כך בלבד.³

דהרמ"א היקל דוקא בחו"ל, אך בא"י בעינן בי"ד חשוב.

ונח' הפוסקים אם אין בפניו בי"ד חשוב אי מהני למסור שלא בפניהם. שי' רבינו יחיאל המובאת בב"י בבד"ה בשם המרדכי שאינו מועיל פרוזבול א"כ יאמר לדיינים עצמם שמוסר להם. אך השו"ע והרמ"א כ' להקל ומהני אף שלא בפניהם. ודעת התומים להחמיר כדעת רבינו יחיאל. ומרן הגריש"א זצ"ל היה מתנה ואומר שאם לא מועילה מסירה שלא בפני בי"ד הריני מוסר בפניהם, ואי מהני הרי אתם ג' עדים שאני מוסר להבי"ד החשוב.

אלא שיל"ד אי מהני בזה תנאי מוקדם ומודעא למקרה שישכח להתנות בזמן מסירת הפרוזבול, או"ד שצריך להתנות זאת עם הבי"ד שעומד בפניהם ולידע

הגרי"ס בנתיבות אור דאף שבעלמא אין זכות תרעומת על חבירו, כאן יש זכות (ונפק"מ שיכול להתרעם עליו ברבים ולפרסם גנותו ואין בזה משום לה"ר כמש"כ בס' דרכי חושן). ואם אחר שימחול לו עדין יהיה לו בליבו עליו, הוא עוון גדול, וכמו שתובע אדם חוב שכבר מחל עליו שהוא גזל גמור. וה"ה אם יקפיד עליו על שחטא כנגדו גם לאחר שכבר מחל לו. ולכן לכא' עדיף להשאיר לעצמו זכות זו, אף שכמובן עדיף שלא להשתמש בה.

3. בשו"ע חו"מ בסי' ס"ז סי"ח כ' דפרוזבול אינו משמט ואינו נכתב אלא בבי"ד חשוב הבקאים בדין ובעניני פרוזבול וכו'. והרמ"א שם מיקל בזה. ובחכמת אדם כ' דלכתחילה יש להחמיר כהשו"ע. ואף בדעת הרמ"א נראה מהחת"ס סי' קי"ג

הלוואה ופרוזבול

תנאי במחילת הלוואה

הריני מתנה שאם יהודי לווה או לווה ממני כסף וכן אם שאל או ישאל ממני חפץ ולא יחזיר לי מאיזו סיבה, ואחליט לא לתובעו, שהחוב ימחל. אך אם ירצה להחזיר, איני מוחל לו.¹ ובכל מחילה ממונית שהיא, איני מוותר על זכות התרעומת.²

שמחללין ע"ז את השבת שיוכלו להעיד על המולד ואף עדים הבאים להעיד על כשרותם של העדים המעידים על קידוה"ח, גם מחללין עליהם את השבת. הרי שיש מצוה על כאו"א לדאוג ולראות שיתקדש החודש כדין ובזמנו וע"י בי"ד, וה"ה שצריך לדאוג שלא תבטל ע"י עדות אחרת בבי"ד.

אלא שכ' שם שאולי ל"צ להתנות זאת, אלא הוי אומדנא שכל ראייה היא על תנאי שתהיה תועלת לבי"ד מראיה זו, שהרי כ"א מחויב לדאוג לקידוש החודש ואינו

2. דבהני גווני דהשוכר את האומנין כ'

רוצה שתופסד העדות בבי"ד.
1. ויועיל אם יודע (או מסופק) שאדם חייב לו כסף אך אינו בטוח שיפרע את החוב, וכן אם שכח שהלוה לו, שלא יענש בסיבתו ולא יצטרך לחזור בגלגול וכו'. אך אם בסוף יחזיר את החוב, לא יהא מחול, וכדי שיוכל החייב לקיים מצות פריעת בעל חוב. אמנם יש לחלק בין מחילה על חוב שכבר קיים בעולם למחילה מראש על חוב שעדיין לא נוצר שעבוד לזה, דיל"ד אי מהני בזה מחילה.

אונאה

רמו

תנאי במחילה באונאה ובעוד ענייני בין אדם לחבירו

הריני מתנה שאם קניתי או אקנה חפץ באופן שיש עליו אונאה, שאם לא ארצה לדרוש האונאה בחזרה או לבטל המקח, הריני מוחל למוכר אף שהעלה המחיר בשתות או אף למעלה משתות. ואף על פחות משתות, אם יש בזה איסור, הריני מוחל.¹ וכן אני

פרוזבול עבור אנשים אחרים ללא ידיעתם ומדין זכין, שמא ראוי להתנות שעושה פרוזבול לכל מי ששכח וכך להציל את חובותיהם.

1. דאם אין מתכוין לתובעו, או מתיאש מלתובעו, ודאי אין רוצה שיענש המאנה בסיבתו, וראוי שגם ימחול לו. אך בלא שישמע המאנה מזה, כדי שלא ישגה באיולתו ויאמר שבמילא הוא ימחול לי.

יתנה מראש על כל ההלואות שעושה אחר עשית הפרוזבול, נמצא שלא יקיים המצוה בהלואה היזומה הנ"ל, שהרי תאריך פרעונה יתארך לאחר ר"ה. ע"כ נוסח התנאי בא לכלול רק הלואות שעשה מחמת שכחה מזה שחובות אלו ישמטו.

עוד יל"ד בענין זה, ע"פ הצד שיש למרן הגר"ח (שליט"א) זצ"ל שאפשר לעשות

רמו

תנאי למלווה להארכת זמן פרעון ההלואה כששכח לחתום פרוזבול

הריני מתנה שאם אשכח לעשות פרוזבול או שאשכח שביעית משמט חובות ואלוה לאחרים לאחר עשית הפרוזבול, שאני חפץ להאריך את זמן הפרעון לאחר ראש השנה.⁴

שיכול למחול לבדו על החוב, וה"ה למחול על היכולת העכשווית לגבות).

והוסיף הגריש"א דלכתחילה ראוי שיאמר שהוא דוחה את הפרעון, בפני שני אנשים, דאז הוא ראוי להתפרסם ועי"ז תהא לו גמ"ד שאפי' אם יזדמן לו לגבות את החוב לא יהא רשאי לתובעו, שהרי האריך לו הזמן.

ולשון תנאי זה מדוקדק. שמתנה רק על הצד שישכח שביעית משמט וילוה אחר עשית הפרוזבול, משום שרבים רוצים לקיים מצות השמטת כספים ומלוים ביודעין כסף אחר עשית הפרוזבול, שתאריך זמן הפרעון לחוב זה, יתחיל רגע לפני השקיעה של כ"ט אלול (ולא זמן גדול לפני השקיעה שאז מכשיל את חבירו שיתאחר בפרעון החוב), וכשיחזיר לו הלווה החוב לאחר ר"ה יאמר לו המלווה משמט אני וקיים המצוה. ואם

אותם אם הם דיינים או עדים. וגם אולי צריך שיהיה מוכח הדבר מתוך שטר הפרוזבול.

4. המאירי בגיטין לו. כ' דתיקנו פרוזבול ולא לימדו להתנות באופן שלא ישמט, מפני שא"כ אף כולם עושים כן ותשתכח תורת שביעית, אבל פרוזבול שצריך לבא עליו לפני ב"ד מכל מקום אושא מילתא, ונמצא רישומו של שביעית ניכר, עד שהכל אומרים נשמט היה אלא שמסר שטרותיו או פרוזבול לבי"ד.

ומרן הגריש"א זצ"ל אמר דאף שלכתחילה מי שבידו לעשות פרוזבול צריך לעשות כתקנת חז"ל ולא לעשות עצות אחרות העוקפות את השמטת הכספים, בדיעבד יכול להשתמש בעצה זו של דחית זמן הפרעון (ויכול לעשות זאת אף בלי להיוועץ בלווה, דלא גרע מזה

מוחל על כל העבירות שבין אדם לחבירו של כל אדם מישראל שחטא כנגדי או הכעיס והקניט אותי, בין בגופי בין בממוני בין בכבודי בין בכל אשר לי, בין באונס בין ברצון בין בשוגג בין במזיד, בין בדבור בין במעשה, בין בגלגול זה ובין בגלגול אחר², וכן אני מוחל מראש לכל מי שבעתיד יחטא כנגדי כנ"ל.³

אבידה

רמח

תנאי למניעת זכיה באבידה שנכנסה לרשותו

הריני מתנה שבכל פעם שאגביה או שתכנס אבידה לחצרי ואין בה סימן ולא נתיאשו ממנה הבעלים, שאיני רוצה לזכות בה ואף לא להיות "שומר" עליה עד שיתיאשו בעליה שאז אזכה בה.¹

1. בשו"ע חו"מ סי' רס"ב ס"ג כ' דבעינן יאוש בעלים קודם שתגיע המציאה לידו, דאל"ה הא כבר נתחייב בהשבה משהגביהה ובאיסורא אתא לידה. וזהו בין באבידה שיש בה סימן ובין באבידה שאב"ס. והנה דעת הרמב"ן, הובאו דבריו בארוכה בקצוה"ח סי' רנ"ט סק"א, דהמגביה אבידה נעשה עליה "שומר" בע"כ (ולכה"פ אם קנאה בחצר) ול"מ בזה יאוש. אך בתרוה"כ הוכיח שתוס' בב"מ נו. פליגי על שי' הרמב"ן. וא"כ לפי החולקים לכאור' יהני התנאי, ואם יתיאשו אח"כ

הבעלים, יזכה באבידה מיד. ומטו משמיה דמרן הגריש"א זצ"ל (יעו' הש"א כהלכה פ"ה הע' י"ט) דאולי מהני תנאי נגד שי' הרמב"ן דוקא באבידה שאב"ס שפסק בשו"ע סי' רנ"ט ס"ב שלא חייב בהשבתה ובפשטות אין חייב כלל להגביהה, וממילא אם מגביהה בתנאי הנ"ל יתכן שאינו נעשה לשומר אבידה בע"כ. אך באבידה שיש בה סימן שחייב מדאו' להגביהה, אין יכול לפטור עצמו מדין שומר (ואין יכול לומר "קים לי" דלא כהרמב"ן ולהיפטר מדיני שמירה, דלא אמרינן קים לי באיסורין).

ולגבי פחות משתות, נסתפק בזה הרא"ש אי יש לכה"פ איסור בדבר, דאי יש בכך איסור הוי נמי איסור של בין אדם לחבירו ועל זה מוחל לו.

2. מלשון המחילה הנאמרת בק"ש שעל המטה ובתפילה זכה שאומרים לפני כל נדרי.

3. גם כאן יל"ד לגבי מחילה עתידית לפני שחל מקח או לפני שחטא משהו כנגדו. ואין להביא ראיה מקידושין לב. דר"ה מחיל ליה ליקריה, דשם הוי כנתינת רשות לקרוע. וע"ע בח"ח כלל ד' סקמ"ח לגבי חיוב פיוס לפני שנעשה לשני צער (אלא ששם איירי שהסיבה שעתידה לגרום לשני צער כבר נעשתה, עיי"ש).

ולגבי פחות משתות, נסתפק בזה הרא"ש אי יש לכה"פ איסור בדבר, דאי יש בכך איסור הוי נמי איסור של בין אדם לחבירו ועל זה מוחל לו.

2. מלשון המחילה הנאמרת בק"ש שעל המטה ובתפילה זכה שאומרים לפני כל נדרי.

3. גם כאן יל"ד לגבי מחילה עתידית לפני שחל מקח או לפני שחטא משהו כנגדו. ואין להביא ראיה מקידושין לב. דר"ה מחיל ליה ליקריה, דשם הוי כנתינת רשות לקרוע. וע"ע בח"ח כלל ד' סקמ"ח לגבי חיוב פיוס לפני שנעשה לשני צער (אלא ששם איירי שהסיבה שעתידה לגרום לשני צער כבר נעשתה, עיי"ש).

רמט

תנאי שלא לקנות אבידה שאין מחויב
להשיבה מעיקר הדין

הריני מתנה שכל מציאה שאיני חייב להשיבה מעיקר הדין וארצה להשיבה לפני משורת הדין וממדת חסידות, שאיני חפץ לקנותה.²

רנ

תנאי בתשלומים לפועל לפני גמר העבודה

הריני מתנה שאם אשלם לפועל קודם גמר הפעולה, שיהיה השכר הזה פקדון בידו ללא שום אחריות עד שעת גמר הפעולה ורק אז יהא קנוי לו.¹

1. דמטו משמיה דמרן הח"ח זיע"א דהמשלם שכר פועל קודם גמר הפעולה, הפסיד את קיום מצות ביומו תתן שכרו. והנה יל"ד שיועיל תנאי זה גם לאלו הנותנים כסף לרב המוכר חמצם לגוי, והרי עדיף לעשות את הרב כפועל ויד פועל כיד בעה"ב, ועדיף על סתם שליח. אך סו"ס משלם לו השכר קודם פעולת המכירה של חמצו ומפסיד המצוה, אא"כ יעשה התנאי הנ"ל.

אלא שיל"ד כנ"ל אי מהני בלא מסירת המודעא בפני ב', דלכא' הוא תנאי שנוגע למקבל וצריך את הסכמתו להיות שומר על הממון אף שזה לא מחייב אותו בכלום ואפי' לא בפשיעה. או יתכן, שבדבר שמבחינה ממונית אין לשני שום ענין בתנאי הזה וכל ענינו הוא צורך הלכתי גרידא, אין חיוב לידע את חברו בזה (ולעשותו הלואה י"ל שודאי יצטרכו להודיע לפועל מזה, דמנין לנו שרוצה להיות לוה כשיש ענין לא ללוות, וגם יגרום הדבר שלא יוכל להודות לו על התשלום מחמת ריבית דברים ומכשילו בזה). ובאמת אם מהני תנאי כזה אולי

2. דאם יזכה בה ואח"כ ירצה להשיבה לפני משורת הדין, יצטרך לתיתה ממעשר כספים שלו שהרי זכה באבידה זו והרי הוא שלו, וכמש"כ מרן הגר"ק (שליט"א) זצ"ל בדרך אמונה פ"ז ה"ה שהמחזיר אבידה לאחר יאוש צריך לעשר קודם שמחזירה, כיון דמדינא יכול היה ליטלה ולא מחזירה אלא לפני משורת הדין. וראיתו מא"א שהחזיר את כל הרכוש למלך סדום משום חילול ה' בלבד ואעפ"כ הפריש מעשר. ובהפלאה בכתובות נ. כ' דזהו דוקא כשזכה באבידה, אך אם לא זכה לא נתחייב במעשר. וא"כ לזה מהני התנאי, שאם לא יזכה בה הו"ל כמו כל מציאה שמרימה כדי להשיבה. וכן יתכן שיועיל התנאי אם מצא אבידה לפני שנתיאש ממנה הבעלים.

ואם ישתמש בממון קודם שסיים את הפעולה, אני מוחל לו.²

תנאי בהתחייבות תשלום לפועל רק כשיתבע שכרו

הריני מתנה שכל פעם שאשכור פועלים לעבודה, שאיני מתחייב להם עד שיבואו אלי לתבוע שכרם.³

מהני גם להיכא שלבסוף נאנס הפועל ולא השלים לו את כל העבודה שיצטרך להחזיר לו את הכסף שכנגד הפעולה שעדין לא נעשתה, ולא יחשב ששילם לו מראש בכל מקרה.

ובשבט הקהתי א' שמ"ט מציע לכוון בנתינת התשלום שיהיה לקיום "ביומו תתן שכרו" בזמנו, דומיא דפדה"ב שנותן עבור לאחר ל', ותלה במח' השו"ע והרמ"א בסי' ש"ה אם מהני אף בנתאכלו המעות. אך לכא' יש לדחות, דדוקא בפדה"ב שחוץ ממה שיש בו פרעון חוב יש בו גם חלות ולמעשה לא חל דבר לפני סוף ל' יום, משא"כ בשכר שכיר שהוא פרעון חוב גרידא וכל זמן העבודה מתוספת סיבה לתשלום, אולי א"א לעכב דין התשלום וחשיב פרעון מיידי, אא"כ יתנה כהצעתנו. והנה יש להעיר שיתכן שטוב להתנות

סתם, שכל חפץ שיניחו אצלו, שאינו רוצה להתחייב עליו בחיובי שומרים אא"כ יתנו זאת במפורש. וביטול חיוב אחריות נעשה משום שבלי זה יתכן שהפועל לא יהיה מוכן לזה, וכגון שנתן לו בשכרו חפץ ואם יאנס החפץ יצטרך הפועל לשלם לו לפי מחירו כעת ואילו את השכר פעולה יתן המעביד לפי הסיכום.

2. שהרי אין רוצה להכשיל את הפועל בשימוש בפקדון. וביותר, שעל דעת כן ודאי לא יסכים הפועל לכל הענין הזה.

3. כתב בספר חסידים סי' תתרס"ו (הובא בש"ך סי' של"ט סק"ב) שאם תשכיר סופר לכתוב לך, תתנה עמו שלא תהיה בבל תלין, שמא כשיתבע לך לא יהיה לך ליתן לו. ואין בזה משום מתנה עמשכ"ב, משום שהתנאי הוא מראש שאינו חייב לשלם

תובעו. ומתנה שאינו מתחייב אא"כ יתבענו.

ונראה עוד, דל"מ להתנות באופן כזה שכל עוד לא תבעוהו עדין לא נסתימה עבודתם, והגעת הפועל אליו ע"מ לקבל הכסף היא חלק מהעבודה ושפיר מקיים העשה ולא עבר אלאו, דודאי שתנאי כזה צריך להתנות עם הפועל שיסכים לתוספת עבודה זו. ולא מהני בזה תנאי מראש בינו לבין עצמו. וגם לא נראה שיהני לעשות מודעא בפני ב', מפני שאי אפשר לבטל חלויות מראש אם לא שהמקח נעשה לאונסו (אך יתכן שכאן ה'אונס' הוא שחושש שישכח להתנות זאת בשעת מעשה כשישכור פועלים, וזה מה שיפרט בפני אותם ב' עדים).

בזמנו, ולא שיעבד נפשיה לך (וע"ע בכנה"ג ובספר דרכי חושן בקונ' בל תלין ס"ה שמבואר דזה מהני לא' שיש לו לשלם והוא טרוד). אמנם לכא' תנאי זה ודאי צריך לעשות עם הפועל עצמו.

אלא שעדין אולי יש תועלת להתנות מראש שאינו חייב עד שיתבענו, דאף שבשו"ע סי' של"ט ס"ו פסק דאין בעה"ב עובר בב"ת אא"כ תבעו השכיר, מ"מ הרבה אחרונים כ' דאעפ"כ לכתחילה ראוי לתת לו וכפי שדייקו מהזוה"ק (עי' פ"ת של"ט, ז). ואולי לזה מהני התנאי שיעשה לעצמו (בלי לשתף את הפועל), שהרי זה אינו ענין של מחילה של הפועלים אלא דין וחיוב על הבעה"ב שיתן לו אפילו אינו

גניבה וגזילה

רנב

תנאי למחילה על גניבה

הריני מתנה שאם יהודי גזל או יגזול (או יגנוב) ממני ח"ו ולא אדע מי הוא ואין באפשרותי להשיב לעצמי את הגזילה, שאם הוא לא יחזיר לי אזי אני מוחל לו ואיני רוצה שיענש בסיבתי. אך אם ירצה להשיב ולתקן את האיסור גזילה על ידי ה"והשיב", איני מוחל לו.¹

1. דמבואר ברש"י במכות ד: דע"י אם אחר השיב במקומו, שמהני שאין לגזלן חוב ממון אך אי"ז קיום של "והשיב" המתקן את הלאו (ויש לחלק בין זה ל"תשביתו" שכ' המנ"ח שאם א' שרף חמץ שלו, קיים הבעה"ב את המצוה). ויל"ד בגניבה אם צריך להוסיף שאינו מוחל אם ירצה לקיים הוהשיב ולתקן הגניבה, דלכאור' אין בזה מצות והשיב אלא רק חיוב תשלומין בלבד, ורק בגזילה ישנו מצות והשיב, כמבואר בלשון הרמב"ם

גידול בע"ח

רנב

תנאי בגידול בעלי חיים בחול ולענין חובת שביתתם בשבת ויו"ט

הריני מתנה שאם יגיעו לרשותי בהמה דקה ושאר בעלי חיים שאסור לגדלם, שאם זה יהיה לזמן מועט שלא חל באמצע שבת ויו"ט, איני רוצה לקנותם שיהיו שלי אלא רק להחיותם שלא יהיה

שכתב בריש הלכות גזילה שמי שגזל אינו לוקה משום דהוי לאו הניתק לעשה דוהשיב את הגזילה, ואילו בריש הלכות גניבה כתב שהגונב אינו לוקה משום שהוא לאו הניתק לתשלומין. הרי מבואר שבגניבה אין מצות עשה דוהשיב, אלא חל בו רק חיוב תשלומין. (ויעוי' בחי' רבינו חיים הלוי פ"ט מגזילה שביאר דמקור חיוב תשלומין הוא מקרא דושלם אבל אינו קיום מצות עשה). וראוי שיכלול בתנאי זה גם רשות לכל אדם להשתמש בכל רכושו אם לא ינזק מהשימוש וכגון שנותן דירתו לשבת וכדו' שיוכל האורח להשתמש בספריו וכדו' ולא יחשב שואל שלא מדעת. אך התנאי מסייג שאם יארע שיהיה אצלו בגזל או בטעות ממון של אותו אדם שהשתמש שלא ברשות, שיתקזז עם הכסף שנגזל ממנו ואין רצונו למחול. וגם כאן יל"ד לגבי התנאת מחילה לפני שקרתה הגזילה.

להם צער בעלי חיים.¹ אך אם יחול שבת ויו"ט באמצע, אני רוצה שרגע לפני שבת יקנו לי שאוכל לקים שביתת בהמתו, ואם לא תהיה אז אפשרות לקנותם, איני חפץ כלל בתנאי זה.²

תנאים כלליים בחיי היהודי

רנד

תנאי לביטול מחשבות ודיבורים אסורים

הריני מתנה שכל מחשבה והרהור רע וריעותא דליבא וכל שכן דיבור רע ואסור, שיעלו בליבי ומוחי ובפי על ידי היצר הרע, ובפרט בעת התפילה ותלמוד תורה, באיזה צד ואופן שאינו לכבוד ורצון הבורא יתברך, מעכשיו אני מבטל אותם ביטול גמור כחרס הנשבר, ואני מגלה דעתי שכל רצוני ומאווי וכוונותי לעבוד את בוראי עבודה תמה באהבה ובשמחה.¹

1. מנוסח מסירת מודעה כנגד יצה"ר, המובאת בסידור שערי שמים להיעב"ץ בשם השל"ה הקדוש. ואף שאחר שהביא את הנ"ל בסידורו, ציין שאמ"ה ז"ל לא הניח לאומרו וכדי לא לגרות יצה"ר בעצמו, מ"מ נהגו בירושלים ועוד מקומות לאומרו. אלא שבאמת צ"ע בזה איך מהני לבטל מציאות של דיבורים מחשבות והרהורים רעים. ובאמת הגרש"ד זצ"ל כ' זה בלשון קבלה ע"ע ולא התנאה. וז"ל: הריני מקבל עלי בל"נ לשמור פי ולשוני מדברים בטלים רכילות וליצנות ולשון הרע ומכל חלקי דבורים האסורים. ותסיעני בזה ושיהיה כל זה לכפרת כל עוונתי וחטאי ופשעי ובפרט אלו התלויים בימי השובבי"ם ולזכות בימי הדין.

1. השו"ע חו"מ סי' ת"ט כ' שאין לגדל בהמה דקה בא"י ועוד מיני בע"ח, אלא שפעמים מזדמן להחזיקם באופן זמני ולאיזה צורך אך אינו רוצה לגדלם. ובבה"ט סק"א כ' דאף אם אין הבהמה שלו גזרו. ולכאורה גם אם הופקד או הושאל לו, עובר באיסור זה. ויתכן דע"י התנאי שרק מתכוון להחיותם ולא להיות בעלים עליהם, לא יעבור. ולגבי קונה בהמה לצורך שחיטה א"צ לזה, דמסתמא אין עובר באיסור כלל.

ולגבי שאר בע"ח המותרים לגידול, יל"ד אם יהני תנאי שאם ישכח להאכילם, שאינו רוצה למפרע לקנותו, דסו"ס אם מחזיקן אצלו הרי מזונותיהם עליו.

2. דבספר ראשית ביכורים כ' דראוי לקנות בהמה לצורך קיום מצות שביתת בהמתו (ואף תרנגול לכפרות וכדו' דאיתא בב"מ שאפשר לדוש בו). אמנם יצטרך להפקירם אחר השבת ולשוב ולזכות בהם שוב לקראת שבת.

וגם כאן צריך לזכור שאם חל התנאי ואין הבהמה שלו, א"כ הוא מפסיד את כל

תנאי להחשיב כל מעשה דיבור ומחשבה טובים כנעשים בכוונת נח"ר לבורא

הריני מתנה על כל פרט ופרט ממעשי ודיבורי ומחשבותי, שיהיו לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בשם כל ישראל ולעשות נחת רוח לבורא ית"ש ולפולחנא דשמא קדישא ולאוקמא שכינתא מעפרא ולהכריע את עצמי ואת כל העולם כולו לכף זכות ובפרט בימי הדין. וכל מעשה טוב אשר אעשה ובכל אשר אתענה ובכל צדקה אשר אתן אני עושה שיהיה לכפרת עוונותי ועוונות אבותי ועוונות כל ישראל ושיהיו מעשי לרצון לפני השם לתיקון נר"ן שלי ולעילוי נר"ן לאבותי ואבות אבותי ובשם כל ישראל.²

תנאי לביטול מחשבות זרות בשעת מיתה

הריני מתנה שאם בשעת פרידת נשמתי מגופי לאחר אריכות ימים בעבודתו יתברך (ובפרט אם חס ושלום אתיסר ביסורים קשים), יהיו לי חס ושלום מחשבות זרות ודיבורים רעים של כפירה בקודשא בריך הוא ובמידותיו ובהנהגותיו או בתורתו הקדושה או באחד ממצוותיו מדאורייתא או מדברי קבלה או מדרבנן, או אף בסייג גדר ומשמרת למשמרת, הרי המחשבות והדיבורים האלו בטלים ומבוטלים וכאילו לא יצאו ממני מעולם. ואני מודה מעתה

2. כ"כ הגר"ש דבילצקי זצ"ל בקונ' "תנאים טובים" תנאי א'.

ועד עולם שאני כן מאמין בכל הנ"ל מתוך אהבת ה' גמורה וקבלת עול מלכותו.³

תנאי כללי

הריני מתנה שכל התנאים שהתניתי לעיל, יחולו רק אם הם יביאו לי תועלת והם נכונים על פי הלכה ועל פי ההנהגה הראויה.⁴

3. מלוקט מתוך נוסח מסירת מודעה, שנהגו ישראל לאומרו בתיקון שובבי"ם, לבעל השבט מוסר פ' כ"ז סקמ"א. ויעו"ע בנוסחו של בעל היסוד ושורש העבודה בצוואתו, ובנוסח בעל הקסת יהונתן בסוף הספר (וכ' שם שראוי לעשותו ב'). וע' בספר מעיל שמואל הל' אבילות ומיתה ס"י, קיצור השל"ה סדר הוידוי דף ר"ס וסליחות לשובבי"ם להרמ"נ.

4. כ"ז כדי למנוע מכשול שיבוא מחמת התנאים הנ"ל. יש לציין שקונטרס זה לא נכתב להלכה למעשה, אלא כהצעה בפני הלומדים. וגם מי שיאמר את כל הנוסח של התנאים הכתובים לעיל, ראוי שיאמר בפירוש שרוצה אותם לתועלת, אך אם הדבר יגרום במקרים מסוימים למכשלה הלכתית, על דעת כן אינו מתנה כלל. ובנדאי שיש להיזהר הרבה בתנאים המביאים לידי קולא באיסורים.

הערות נחוצות

הערות נחוצות

א. יש להעיר שיתכן שעדיף שלא יתנה את כל התנאים שכתבנו לכל החיים בלי לקבוע זמן לסוף חלות התנאי, אלא יגבילם בזמן (וכגון שיאמר שמתנה למאה שנה).

והוא עפ"י לשון הרמב"ם בפ"ב מהל' נדרים ה"ד שכ' "מי שהתנה קודם שידור ואמר כל נדר שאדור מכאן ועד עשר שנים הריני חוזר בהן וכו'". וכ"ה בהל' ה'. הרי שציין הרמב"ם שהמודעה צריכה להיות מוגבלת בזמן. ובשו"ע יו"ד סי' רי"א ס"ב למדנו שי' שנים לאו דוקא, לפי שכתב: "מי שהתנה ואמר כל נדרי שאדור עד זמן פלוני יהיו בטלים וכו'".

וידוע שמרן הגרי"ז חשש לדעת הרמב"ם ועשה המודעה לעשר שנים ולא אמר "מהיום עוד" אלא מכאן ועד עשר שנים (ובספר שערי צדק פ"ב סק"ט הביא מהגר"א זלוניק זצ"ל, שבתחילת שנת תשי"ט כשנה ושבוע לפני פטירתו של מרן הגרי"ז זצוק"ל, עשה מרן הגרי"ז התרת נדרים והוא היה אחד מהג', ואמר מרן הגרי"ז 'מכאן ועד שתי שנים', ויהי לפלא!).

א"כ לפי"ז יתכן דכמו שבמסירת מודעה בנדרים יש לחשוש שאינו חל כשלא מגבילו בזמן, ה"ה כל התנאים הנ"ל ראוי שיעשה אותם לזמן מרובה - אך מוגבל.

ובלקט הקמח בליקוטים על או"ח בהל' שבת הביא מאביו בעל הלכות קטנות באות פ"ה שכ' דכל מה שמתנה האדם ועומד על דעתו אפי' ממאה שנה תנאו קיים, ולא כ' לעולם או לכל ימי חייו (ולעצם הדבר יש להעיר דהוא כ' כן לגבי דמאי ובפשטות לשון המשנה היא שעומד בע"ש ועושה זאת עבור השבת בלבד, וכן מטו משמיה דהגריש"א והגרנ"ק זצ"ל דיש לחלק מנדרים, דכל טעם התקנה הוא כדי שלא יהיה נראה כמעשה בשבת, א"כ כשיעמוד ויתנה לזמן רחוק הרי לא הועילו חכמים בתקנתם. ושאני מעירוב

חצירות שמהני לזמן מרובה ואף לחמישים שנה, דהוא תקנה שתקנו חז"ל ולא בגדר עצה טובה).

וכן בספר חוט המשולש בטור שלישי שאלה ז' נסתפק אם מהני להתנות בשבת אחת לכל השנה שכל נר שידליק לכל שבת ושבת בשנה זו, הוא ע"מ שכשיכבה יוכל לטלטלו בשבת וכדאמרינן בנדרים כג: דהרצה שלא יתקיימו נדריו יאמר בר"ה כל נדרים שאני עתיד לידור בשנה זו בטלים, ובכ"ז לא כ' שמתנה על כל חייו (ועי"ש שנתבאר בתוך הדברים דיתכן שאף בלא תנאי מהני, מאחר שהכל נהגו לטלטל הוי כאלו התנו שע"מ כן הם מדליקין).

אמנם בקונ' "עלה לתרופה" (שהסכים עליו מרן ה"דברי חיים" זצוק"ל) הביא שיכול אדם לעשות תנאי לכל חייו לגבי זמני ק"ש לכתחילה. וכן בשו"ת ארץ צבי ח"א סי' ס' כ' שיכול אדם להתנות פעם אחת על כל ימי חייו לגבי תוספת שבת עיי"ש.

ב. יש לדון האם נער בר-מצוה יצטרך לשוב ולהתנות כל הנ"ל (ובעיקר התנאים בדאו' כלשמה, ברכת התורה, בל תוסיף, ק"ש וכו') כשיודע בעצמו בבירור שהגדיל מדאו'. והצד שאיננו צריך, מפני שאם מן התורה דעתו מספקת לנדור נדרים וגם להקדיש, הוא הדין שגם יכול להתנות תנאים ולמסור מודעות, שהרי הכל ענין אחד, שהוא יכול להחליט להגדיר את מעשיו או להגביל אותם (אמנם מצינו הבדל לגביו בין היכולת לנדור ליכולת להתיר נדרים. וצ"ע).

ג. צריך לדעת שתנאים אלו ברובם שייכים גם בנשים, וצריך להתאים את הענין והלשון לכך. ועוד ישנם תנאים המיוחדים להם שלא הבאנו בחיבור זה, וכגון שתתנה שאם תשמע בסתמא ברכה של קידוש לבנה, שאם היא מחויבת במצוה זו שתצא יד"ח בברכה, אך אם האמת עם השל"ה שהנשים ל"צ לקיים מצוה זו מפני שהן גרמו לפגימת הלבנה כמובא במ"ב סי' תכ"ו סק"א, איננה רוצה לצאת בברכה שתשמע.

ועוד יתכן להתנות, שלא יהא לה אף פעם היסח הדעת מספירת ז"נ מחמת ספק טומאה וכדו', אלא הכל יהיה כפי שיורה לה חכם (אלא שצ"ע בזה כנ"ל דסו"ס במציאות תסיח דעת. ולא דמי למודעה בנדרים, ואף לתנאי של כוונת השמות אינו דומה ממש, דאף שודאי שאומר במשך היום את השם בלא כוונה, מ"מ אין בזה היסח הדעת בפעולה ובאופן חיובי).

וכן יש מהתנאים המוזכרים בחיבור זה שהם מיוחדים עבור כהנים וכן תנאים המיועדים רק לבכורים וכמו תנאי לפדיון הבן וכדו'.

ד. ישנם תנאים שלא כללתי אותם בחיבור זה משום שאינם למעשה בזמן הזה. ולמשל תנאים בקדשים וכגון מה שנסתפק בספר אילת השחר במסכת זבחים מא: אי מהני מסירת מודעה קודם העבודה, דמה שיחשוב פיגול בשעת עבודה אינו כלום וכמו בגט ושאר דברים, או דבפיגול הואיל ומחשב פיגול נפסל הפיגול ול"ש ע"ז מסירת מודעה, אך דבר זה אפשר לסדר ע"י תנאי. וכן תנאים שניתן לעשות בקרבנות נזיר ומצורע ועוד.

ה. יש מהתנאים ומהמודעות שכדאי וצריך לאומרם בפני עדים, וכגון תנאים שבקנינים בין מקנה לקונה או בין לווה למלוה או בין בעה"ב לפועל וכדו', וכדי שלא יטען המקבל שתנאים אלו היו בגדר של דברים שבלב בלבד.

אמנם כל זה צ"ע רב, דלכאו' מה שמהני מודעא בפני ב' הוא לגלות אונסו דבזה אינו סותר את המקח שביניהם אלא מגלה שהיה אנוס בעשיתו, אך להודיע מראש כונתו על מקח עתידי שיעשה עם מאן דהו שאפי' אינו יודע מי הוא, וכשיעשה המקח בפועל יעשהו בסתמא, אפשר דלא מהני. וכן כשנתן מתנה לחבירו אך גילה בדעתו קודם שא"ז מתנה אלא פירעון חוב שיש לו כלפי חבירו, דאף שאפשר לפרוע חוב אף בע"כ ול"צ דעתו, מ"מ הרי בפועל עשה את זה על דעת מתנה (ואף שבמתנה מהני מודעא אף בלא אונס) וכל השאר הוא בגדר דברים שבלב וצ"ע.

ו. יש מהתנאים הנ"ל שהם תנאים כלליים ולא מפורטים, וכגון תנאים במצוות שנעשות שלא בזמנם או שלא כדין שלא יהא לשם מצוה או שיתפרשו המצוות על הצד היותר טוב, וכן שכל הדברים הצריכים לשמה שיהיו לשמה, וכן שיועיל הרהור בברכות, וכן שיהיה כונה להוציא כ"א בברכה, וכן כונה בכל השמות הק' וכל האמנים, וכן שתפילות שאינם חובה שיהיו לנדבה או להשלמה וכו' וכו'. ולכאו' צריך לפרט כל דבר בפנ"ע, שהרי יסוד זה בנוי על ענין של "על דעת ראשונה הוא עושה" ולכה"פ בפעם הראשונה צריך שידע מה רצונו וכונותיו.

בחיבור זה השתדלתי לפרט ולתת דוגמאות לתנאים, ופעמים שנשנו ב' תנאים, אף שעיקרן אחד, ומשום שינויים שיש ביניהם.

ז. בשו"ע הרב סי' תפ"ט סי"ב כ' שלמ"ד מצוות אין צריכין כוונה, שמזכיר בתנאו את

הצד שלא חפץ במצוה, בלשון שהוא מכוון שלא לצאת. אך אם יאמר רק שאינו מכוון לצאת לא סגי בזה, דעדין לא יהיה בזה הוכחה לכונה הפכית. אמנם נראה דגם אם יאמר שאינו רוצה שיהיה למצוה סגי, ול"צ שיאמר דוקא שרוצה שלא לצאת (וע"ע בזה עוד בתשובה"נ).

ה. העירוני, דאולי דברי הא"א ואפיקי ים שמועיל גילוי דעת לכוונת השמות הקדושים אמורים דוקא לאותו היום, דכל אותו היום הוא זכור אצלו, ויש בדעתו דעת כללית.

וסמך לזה ממצוות הזכירה שמזכירים פעם אחת ביום וחזינן שבפעם א' שמזכיר ביום הוי זכור כל היום ויש לו דעת כללית בדעתו, ואחרי שיש לו דעת כללית והוא זכור בדעתו על הכוונה, שוב אם הוא שוכח מועיל הגילוי דעת שנדון את השכחה כהעלם דעת ולא כהפקעה ועקירה על הזכירה שיש לו בדעתו באותו היום.

ובאמת יתכן שסברת הא"א היא כעין סברת החזו"א בגליונות על הגר"ח הלכות תפילה שמהני דעת כהה וכלשונו "וכל אדם העומד להתפלל לא שייך בו מתעסק דלעולם יש בו ידיעה כהה שהוא תפילה לפניו יתברך אלא שאין לבו ער כל כך, ובידיעה קלושה סגי דיעבר אלא שאינה רצויה ומקובלת כל כך".

ואולי דעתו היא, שכיון שקובע בדעתו בתחילת היום שכל השמות שיזכיר יהיו בכוונה זו, קיימת אצלו דעת כהה על כוונת השם כך שגם אחרי כן כשאומר השמות בלי שימת לב, אילו היינו שואלים אותו מה כוונתו בהזכרת השמות היה עונה שדעתו על כוונה כהה זו אלא שאינו שם ליבו לכך שמזכיר השם, ולכן מועילה דעת כהה זו הקיימת בשעת הזכרת השמות. ולפי הסבר זה מובן מדוע התיר האשל אברהם רק לאותו היום בלבד כי יותר מזה לא מתקיימת הידיעה הכהה בדעתו בשעת הזכרת השם.

ומכל מקום גם אם נאמר שאכן מועילה מסירת מודעה כזו לכל ימי חייו נראה שיש לחלק בין כמה מיני מחשבה ולא בכולם תועיל מודעה קודם המעשה. שהרי לכאורה כולם מודים שאם אחד ימסור מודעה שבכל ערב פסח הרי הוא מבטל בדעתו את החמץ ויהיה כעפרא דארעא מכאן ולכל ימי חייו, לכאור' לא תועיל מודעה זו, ומשום שחלות הביטול חלה על ידי דעתו וצריך שתהיה דעתו קיימת בשעת החלות. ועל כרחק שלא בכל מחשבה ודעת מועילה מודעה מוקדמת.

ובאמת מצאנו כמה מיני מחשבות:

א. כוונה בשעת מעשה, כגון בפירוש המילות.

ב. מחשבה הנוספת על המעשה ונצרכת להכשר המעשה, ככוונה לשמה בתפילין וציצית.

ג. ידיעה, כמו הידיעה בתפילה שהוא עומד לפני המלך.

ד. תנאי על מעשה, כמו בתנאי על קריאת שמע.

ה. כוונה המגדירה ומפרשת את מהות המעשה, וכגון כוונה לשם מעשה מצווה למ"ד מצוות צריכות כוונה שהיא מגדירה את המעשה כ'מעשה מצווה' ולא כתוקע לשיר או כקורא להגיה. בדומה לזה, לכאורה, גם מסירת מודעה על הנהגה טובה שיעשה בעתיד שלא תהיה בתורת נדר דהמודעה מפרשת את המעשה.

ו. מחשבה הפועלת חלות, כמו ביטול חמץ במחשבה או הפרשת תרומה במחשבה.

ז. גילוי דעת ומודעה על מכירה או גרושין שיעשה בעתיד שאינם מדעת שלמה.

והנה בין מחשבות אלו ישנם שמסתבר שצריכים להיעשות בשעת מעשה וישנם כאלו שיתכן שמועילה מודעה עליהם קודם המעשה.

והנה בכוונת המילות לכאורה היה נראה שכיון שהמילות צריכות להיאמר בכוונה הרי שהכוונה צריכה להיות קיימת במחשבתו בשעת אמירת המילות. וכן במקום שצריך ידיעה כמו בתפילה, הרי צריך ידיעה בשעת מעשה ובאלה לא מועילה מודעה מוקדמת. וכן בכוונות מצווה שאינן כוונה כללית גרידא, כמו הכוונה שבשו"ע בהנחת תפילין ובישיבת סוכה, שאינו יכול להתנות מראש שמכוון זכר לענני כבוד או לשעבד לבו ומוחו לבורא גם אם ישכח בעת מעשה, מפני שאלו עניני 'זכירה' ולא עניני 'כוונה'. וכן במחשבה הפועלת חלות, לכאורה צריך מחשבה קיימת בשעת מעשה.

ואולם יש לדרון במחשבה הנוספת על המעשה ונצרכת להכשרו, כמו כוונה לשמה שבזה אולי מהני תנאי גם קודם המעשה, שהרי בזה לכאורה לא נצרכת מחשבה בשעת המעשה אלא שהמעשה חל על אופן התנאי ואין צריך מחשבה קיימת. וכמו כן גם בכוונה המגדירה ומפרשת את המעשה, כמו למ"ד מצוות צריכות כוונה, יתכן שאין צריך מחשבה קיימת בשעת המעשה וסגי במה שמגדיר את המעשה מעיקרו. וכן בדומה לזה גילוי

דעת על מכירה וכדומה, יתכן דסגי בגילוי דעת קודם המעשה ואין צריך דעתו בשעת מעשה.

ולכאורה, מההשוואה שעשה מרן הגרא"ל ש"צ זצוק"ל בין הא"א מבוטשאטש לרמב"ם בנדירים, מוכח שלא חילק בזה. ויתכן דטעמו עמו, דמסירת מודעה מהני לבטל חלות גמורה של נדר שנדר אדם אחר שנים רבות ממסירת המודעה, כשבודאי שכח מהמודעה (וכנוסח: ואם שאשכח לתנאי מודעה זו וכו'), ואם מהני לבטל מראש חלויות על סמך אמירה ישנה שמגדירה מראש כוחם ומשמעותם של מילים עתידיות, ה"ה שנגדיר מראש אמירות ומעשים עתידיים שיפעלו פעולות (וכמובן באופן שבשעת מעשה, המציאות תהיה שלא יעשה פעולה או מחשבה הפכית ממה שפירש מראש, אלא יהיה במצב של סתמא ללא מחשבה מסוימת. וכגון כשמתנה שאם יזכיר את היום הנכון לספירה בלא כוונה לפני שספר לשם מצוה, שלא יעלה לו לספיה"ע, שאף שאמרו חכמים שבזה יוצא ידי ספירה, תנאי זה אולי עולה לו גם אם לא יזכור תנאו כיוון שסו"ס לא הזכיר את היום לשם ספירה. ובכוונת השמות אף אי"ז אלא הצהרת כוונות (תרתי משמע) לפירוש המילה שאומר בעתיד.

ולגבי תועלת בהזכרת השמות ליום אחד ולא יותר, יש לציין שמצאנו זכירת שנה לגבי מחית עמלק (וידועים דברי החת"ס בערב שנה מעוברת, לצאת יד"ח זכירת מחית עמלק בפ' כי תצא, משום שיעברו יותר משנים עשר חודש לפ' זכור).

ז. עוד יש לדון לחלק בין חידוש האפיקי ים והא"א לבין היכולת להתנות בחלק מהנידונים שנידונו לעיל. דבשו"ת משנת רבי אהרן ח"א סי' כ' כתב לגבי דין לשמה, דהיסוד של "כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה", שייך רק לאותו מעשה ולא למעשה אחר שיעשה בפעם אחרת. וא"כ י"ל דאולי תפילות של אותו היום אפשר לראותם כמעשה אחד (עי' בזה בדרך פיקודך), אך לתפילות של מחר אין שייכות לתפילות של היום, וממילא ל"ש בזה על דעת ראשונה הוא עושה. וכן לעניין כתיבת ס"ת שאפילו שנמשכת ימים רבים, מ"מ הכל שייך לענין אחד ולאותה עשיה, ולכן שייך בזה הענין של על דעת ראשונה הוא עושה. אך לס"ת אחר לא יועיל.

י. אף אם נקבל את היסוד של "תנאי גדול", ודאי יש להזהר בזה בתנאים האמורים לגרום חובת ברכה וכגון שמתנה שברכות התורה שלו יחולו עד שינת הצהריים בלבד, או להגביל ברכת הט"ג עד שיסירנו אפילו לזמן מועט, או להגביל את זמן ישיבתו

בסוכה עד שייצא אפילו לזמן מועט או לגרום קולא באיסורין כגון באלו שהוזכרו כאן שמיקל בחובת ברכה, או כשעושה פעולה בכתבי הקודש כדי שלא יהיו חייבים גניזה, או תנאי לזמן ארוך שיוכל לקום באמצע הלילה בערב תענית ולאכול. או כשעושה תנאי בשמן של חנוכה באופן שמתיר את מותר השמן. או תנאי בנוי סוכה שנועד לבטל ממנו שם נוי סוכה ולהתירם בטלטול.

יא. אמר לי מרן רבינו הגר"ח ק (שליט"א) זצ"ל שיש מהתנאים המוזכרים בחיבור זה שאינם צריכים דוקא אמירה מפורשת של התנאי, אלא סגי במחשבה שיחשוב בראשו התנאי ודיו.

עוד אמר לי מרן (שליט"א) זצ"ל בסיכומו של דבר, דאף אם נשלול את ההצעה להתנות ולגלות דעתו מראש לזמן ארוך, מ"מ ראוי לעשות "תנאי קטן" ולהשתדל באמירת תנאים מסוימים כל יום ובודאי טוב להתנותם סמוך ולפני זמנים או מעשים מסוימים, וכדי להמנע ממצבים של ספיקות בהלכה.

כמו"כ יכול בדיעבד (וכך ראיתי שכ' הגאון רבי שריה דבילצקי זצוק"ל בהקדמתו לקונטרס "תנאים טובים" לגבי התנאים שכתב שם), לומר הריני מתנה את כל התנאים המועילים שכתובים ב"תנאי גדול". אך נראה שזה רק אם יש לו מושג וידיעה בתנאים אלו, שלא תהיה כאמירה בעלמא.

יב. חשוב לדעת שחלק מהדברים נכתבו רק לעיונא ולמסבר ולהקיש עניינים אלו לאלו או לחלק ביניהם. יש תנאים שבהערה אנו דנים בהם מצד אחד שלא צריך בהם תנאי כי ממילא הדבר יחול רק באופנים שכתבנו, ומאידך דנים שמא תנאי כלל לא יועיל בהם. ועל כן כל לומד ישקול ויכריע בעצמו מה נראה לו בנדון.

יג. רצוי גם שכל לומד ישקול, לפי נטיות נפשו, מכל הדברים המפורטים בחיבור מה עברו 'למעשה'. וכגון, אם בעבר בא לידי ספק לפי שיטה אחת ונצטער שלא היה לו פתרון דוגמת תנאי או גילוי דעת. או עניני הלכה הקרובים יותר ללבו והוא אוחז את העניין לאשורו. וכן על זה הדרך.

ברוך רחמנא דסייען